

תא"ל (מיל') נחום זקן

סואץ אינה סטלינגרד

סיפור הלחימה של
גדוד טנקים 433 במלחמת יום הכיפורים

נחום זקן

סואץ אינה סטלינגרד

נחום זקן

סואץ אינה סטלינגרד

גדוד 433 במלחמת יום הכיפורים

סיפור לחימה של גדוד טנקים שלחם במהלך
מלחמת יום הכיפורים ובסופה הוביל את הלחימה
בקרב הקשה מכולם בתוך העיר סואץ

מערכות

בית התוכן המקצועי של צה"ל
לצבא ולביטחון לאומי

Nachum Zaken

Suez is not Stalingrad

The story of the tank battalion's fighting
in the 1973 Yom Kippur War

עורכת: אביטל רגב-שושני

© כל הזכויות שמורות להוצאת "מערכות",

בית התוכן של צה"ל לצבא ולביטחון לאומי, 2021

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאכסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכאני או אחר כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

נדפס בישראל

דפוס פרינטיב, ירושלים

מערכות

בית התוכן המקצועי של צה"ל
לצבא ולביטחון לאומי

**הספר מוקדש ללוחמי גדוד 433 במלחמת יום הכיפורים,
לזכרם של החללים ולבני משפחותיהם**

תוכן העניינים

9 הקדמה

12 פתח דבר

21 **הבלימה**

23 התארגנות חפוזה וריצה לחזית

31 השתלבות בבלימה בחזית הדרומית

36 ההפתעה הייתה אסטרטגית, אופרטיבית וטקטית

43 התקפת הנגד של 8 באוקטובר

61 הלחימה מול אסמאעיליה: מצת ופורקן

68 הלחימה מול פרדאן: זרקור והברגה

81 מקיפאון בבלימה ללחימה ניידת

89 קרב שריון בשריון והתארגנות לצליחה

95 **הצליחה**

97 ניתוק מגע והכנות לצליחה

100 הצליחה

107 **התקדמות ורדיפה, בעורף הארמיה השלישית**

109 הלחימה בבסיסי טילים

129 הלחימה בג'בל ג'ניפה והשמדת כוח הקומנדו המצרי

137 כיתור הארמיה השלישית והלחימה לעבר ציר קהיר-סואץ

- 143 **המערכה על העיר סואץ**
- 145 צבירת הכוחות סביב העיר סואץ
- 154 הפקודות ונוהל קרב חפוז לכיבוש העיר סואץ
הפריצה לעיר ללא מודיעין, ללא זמן להכנות
וללא כוחות נלווים
- 165 המשמעות של אובדן שדרת הפיקוד בגדוד טנקים
בלחימה בשטח בנוי
- 181 הדילמה אם להמשיך ולתקוף, או למצוא דרך לצאת מן
הגיהינום, שיתקה אותי
- 190 לחימת גדוד טנקים בשטח עירוני צפוף ובנוי גבוה
- 200 יום שלם של לחימה רצופה בסואץ – היום הקשה בחיי
- 221 ארגון הגדוד השסוע, איסוף שבריו והכנתו להמשך המשימות
- 255 **סיכום המערכה על העיר סואץ**
- 275 על הנחיצות של כיבוש העיר סואץ
- 277 סיכום המערכה
- 297 אחרית דבר
- 311 שלמי תודה
- 326 רשימת מפות ותמונות
- 329

הקדמה

הספר **סואץ אינה סטלינגרד** הוא סיפורו של גדוד טנקים סדיר 433 "גור", שעליו פיקד סא"ל נחום זקן במלחמת יום הכיפורים. זהו ספר עמוק ומבריק, מרתק וסוחף, זורם, קולח ומעורר מחשבה. המחבר הצליח להנגיש ולהאניש תופעות לא אנושיות של מלחמה והרג, תעוזה והקרבה, נחישות ודבקות במשימה. הספר עשיר בעדויות של לוחמים המתארות את המצבים הבלתי נתפסים שחוו בגופם ובנפשם.

הגדוד נלחם ברצף של קרבות ארוכים וקשים במשך כל מלחמת יום הכיפורים בחזית המצרית, וסיים בקרב המר והנורא של הלחימה בתוך העיר סואץ. הגעתי אל נחום בצומת המשולש של העיר סואץ בקצה המזרחי שלה וראיתי אותו ואת הגדוד בלחימה. למרות המכה האנושה שחטף במרכז העיר, כאשר מחצית מלוחמיו נפגעו וכל שדרת הפיקוד שלו חוסלה, המשיך נחום לחתור להשלמת המשימה. מבחינתה של יחידה לוחמת מילוי משימה הוא חזות הכול. מקום שכבשנו אסור לנטוש. התקפה שהתחלנו צריך לסיים. למרות הנפגעים היה צריך להמשיך את התקיפה ברמת האוגדה, כפי שעשה נחום ברמת הגדוד, עד להשתלטות על העיר ולהשלמת הכיתור על הארמיה השלישית.

הספר עשיר בתיאורי לחימה. הוא מביא ממקור ראשון את חוויית המפקד שנקלע לדילמות ולמצבים לא אנושיים, את התחושות והרגשות של לוחם שנפל בגורלו לפקד על גדוד 433 וחבורת הלוחמים המופלאה שלו. הגדוד שעליו פיקד נחום התבסס על סגל המדריכים של בסיס אימונים צה"לי ליחידות השדה, ומכאן נבעו יכולותיו המיוחדות. הגדוד בלט לא

רק בארגונו וביכולתו המקצועית אלא גם בתושייה, ביוזמה, בנחישות, באומץ הלב, בשיקול הדעת, בנועזות ובדבקות במשימה שגילו נחום ולוחמיו במשך כל המלחמה הארורה הזאת עד הקרב האחרון שבה.

הגדוד פעל ולחם ברצף בעוז רוח, בתושייה וביוזמה במשך כל ימי המלחמה, לוחמיו עשו ימים וליילות רצופים בלחימה קשה ובאומץ רב בקרבות הבלימה המרים בסיני, באזור גשר פרדאן על זרקור והברגה ואל עבר מצת ופורקן מול אסמאעיליה. הוא לחם גם על מוצב חמוטל ובקרב שריון בשריון באזור האגם המר. הגדוד צלח בנחישות את התעלה, והוביל בלחימה רצופה ומתישה את החטיבה עד לציר סואץ-קהיר. זאת תוך השמדת בסיסי טילים, יחידות חיל רגלים, טנקים ולוחמי קומנדו מצרים, וסיים בפריצה למרכזה של העיר סואץ עד הקצה השני שלה וחסם על סוללת המזח כלפי פורט אבראהים.

מלחמת יום הכיפורים הפתיעה את הדרג המדיני ואת צה"ל. היא הייתה עבורם מבחן עליון להחלטות גורליות. ואולם, למרות תנאי הפתיחה הבלתי נתפסים, הצליח צה"ל, בהיותו צבא שמאמין בצדקת דרכו, להתאושש מן ההפתעה ולסיים את המלחמה בניצחון – זאת בזכות לוחמיו, כמו אלה של גדוד 433. גם ברגעים של מבוי סתום, של מצוקה קשה, של מצב שבו נדמה שהכול אבוד מצאו בעצמם, נחום ואנשיו, את העוז ותעצומות הנפש לעשות את הלא אפשרי ולאפשרי ולדבוק במשימה – גם במחיר כבד של שחיקה ואבדות רבות בנפש.

בזכות רוח הלחימה, אומץ הלב, ההקרבה העצמית והמיומנות המקצועית של הלוחמים ברמת יחידות השדה, כמו אלה של גדוד 433, הצליח צה"ל להתעשת ולהתייצב מול נחשולי הפלדה והאדם אשר זרמו למרחבי סיני, ולהביא למפנה מבלימה להתקפה ועד הניצחון שצבאות מפוארים, גדולים וחזקים היו מתגאים בו.

נחום ולחמי 433 ראויים שיהיו לנו לדוגמה ולמופת על עוז הרוח
והאומץ, היוזמה והתושייה, תעצומות נפש וההקרבה, שיקול דעת ועוצמת
אדם נפלאה שגילו במשך כל המלחמה.

רב־אלוף (מיל') אהוד ברק

לשעבר הרמטכ"ל,

ראש הממשלה ושר הביטחון

פתח דבר

מדברי הרמטכ"ל, רא"ל מוטה גור, בסיכום הקרב על סואץ: לחימה בשטח בנוי היא לחימה אכזרית וקשה. אין משוואות מוחלטות של כמות ההרוגים מול ההצלחות. האם קרב בשטח בנוי צפוף וגבוה ניתן להשוואה לקרבות בשטחים פתוחים? בשום אופן לא!.... בלחימה בעיר שדה־הראייה קצר מאוד. קשה מאוד ללוחמים לאתר את מקורות הירי. היכולת שלהם לעקוב אחרי חיילי האויב היורים עליהם שואפת לאפס. אני אומר זאת מניסיוני האישי בירושלים. לוחמי האויב מופיעים כהבזק, מטילים רימון, יורים צרורות ונעלמים. וזה שב וחוזר על עצמו. אין ויכוח על זה שנחום ואנשיו הם לוחמים מעולים.

ההתלבטות של המפקד במצבי קיצון אם ללכת עד הסוף או לסגת – זה עניין של ערכים אישיים שיש לאותו מפקד שנמצא בשטח. כמג"ד, גם אם נדפק לך הכוח, תמשיך להסתער ותן לאלה שמאחוריך, המח"ט והאוגדנר, שינהלו את יתר הכוחות ויוודאו שהקרב כולו יצליח. הדבר היחידי שצריך לעמוד בפניכם כמפקדים הוא: אם התחלתם מערכה תדאגו שתצאו ממנה מנצחים. אם החלטתם לכבוש תדחפו קדימה את הכוחות עד להשלמת ביצוע המשימה במלואה. אין פשרות עם אי ביצוע המשימה! נחום נהג בסדר ונכון. למרות שחמישים אחוז מהגדוד שלו נפגעו, הוא השלים את משימתו במלואה.

שר הביטחון משה דיין ב"אבני דרך": אם יאמר מפקד יחידה שלא ביצע משימה שהוטלה עליו מפני שלא יכול להתגבר על כוחות האויב, הסברו לא יתקבל, אלא אם כן נפגעו 50 אחוז מאנשיו. המושג "לא יכולתי"

הוא יחסי; השאלה היא איזה מאמץ נעשה כדי לבצע את המשימה למרות התנגדות האויב. כל זמן שלא אבד כושר לחימתה של היחידה, עליה להוסיף ולתקוף. מה שלא אמרתי בפי, הביע סבר פניי. לכל המפקדים, היה ברור, שאם לא יבצעו מה שהוטל עליהם, יעמדו בחקירה מדוקדקת, ואם לא יניחו את דעתי – יתנו את הדין.

עד כאן דברי הרמטכ"ל ודברי שר הביטחון.

גדוד 433, המכונה גדוד "גור", שעליו פיקדתי במלחמת יום הכיפורים הוקם שנה לפני המלחמה, וכבר בתחילת דרכו נדרש למאמץ מלחמתי שבו התנסו רק מעטים מטובי גדודי השריון. הגדוד לחם ברצף, בנחישות ובעוז רוח במשך כל ימי הלחימה עד הקרב הקשה והמר שבקרבות המלחמה הזאת – הקרב בתוך העיר סואץ. בקרב הזה נדרש הגדוד לפרוץ לרחוב הראשי של העיר, על ציר סרג', להגיע עד לקצה השני שלה ולהתייצב על סוללת המזח שמחברת אותה עם פורט אבראהים ופורט תאופיק. הלחימה נמשכה ברצף משעות הבוקר עד רדת החשכה. הקרב הזה של לחימה קשה בשטח בנוי צפוף וגבוה ראוי שיילמד על כל חלקיו ושלביו, על מרכיביו הטובים והפגומים, כדי להפיק לקחים וליישם בקרבות בשטח בנוי בעתיד. רק בקרב הזה, שנמשך יום אחד, נפגעו כמחצית מלוחמי הגדוד, שלושה טנקים נשרפו כליל ונותרו בעיר, ורוב הכלים האחרים נפגעו ברמה כזאת או אחרת.

פנים רבות היו למלחמת יום הכיפורים. לכל יחידה הסיפור שלה והאמת שלה. במהלך השנים שלאחר המלחמה סופר רבות בספרים ובמאמרים, וכן באמצעי המדיה האחרים, על יחידות שונות ולחימתן. היו יחידות שזנחו את תיעוד הלחימה שלהן, וממילא את היחצנות הנלווית לו. היו יחידות שהציבו לעצמן כיעד את תיעוד הלחימה והסיפור של היחידה לפרטיו. מאז 1973, כמעט בכל שנה, עולים סיפורי הקרבות מזוויות שונות ועל־ידי כותבים חדשים. חטיבה 500, שבמסגרתה נלחם גדוד 433, לא עסקה בזה כלל וכלל כאילו לא הייתה שם, וסיפור לחימתו המופלאה של

הגדוד לא זכה להכרה הראויה. למרות הזמן הרב שעבר, ואולי בשל כך, יש לנו חובה לשמר את המורשת המפוארת של הגדוד – לספר את הידוע לנו ואת האמת שלנו ללוחמיו ולמשפחות השכולות, שאינן מפסיקות להתעניין ולשאול. אסור שהאמת תגווע גם לאחר שנים רבות כל-כך. הערפל שיוצר שדה הקרב הוא כאין וכאפס לעומת הערפל שההיסטוריה גורמת. לזכרם של הנופלים ולכבודם של הלוחמים אספר בדם לבי את האמת שלי כדי להעניק את הכבוד הראוי לגדוד 433 שלחם בכל צורות הקרב: בכלימה, בתקיפה, בלחימת שריון בשריון (שב"ש), בצליחה, בקרבות התקדמות ורדיפה ובשטח בנוי קשה.

המלחמה בגזרה המצרית החלה בחציית הצבא המצרי את תעלת סואץ. בליווי ארטילריה כבדה לאורך ק"מ 150, הצליחו הארמיה השנייה והארמיה השלישית לתפוס ראש גשר בגדה המזרחית (הישראלית) שרוחבו 12-7 ק"מ.

המטלה למנוע מן האויב כל הישג עד גיוס המילואים הייתה למעלה מכוחותיו של הצבא הסדיר. הצבא המצרי תקף במסות עצומות תוך שימת דגש על כמות הכוחות. מבצע הצליחה שלו בתעלת סואץ היה מרשים ויעיל גם בסטנדרטים של צבאות מודרניים. ההישגים של הארמיה השנייה מצפון לאגם המר הגדול ושל הארמיה השלישית מדרום לו – שהחזיקו רצועת שטח בגדה המזרחית – העמידו את ישראל בעמדה לא נוחה במשאומתן הדיפלומטי שהתנהל לאחר המלחמה. צה"ל, שהחזיק בתפיסה מבצעית התקפית, המביאה לידי ביטוי את עליונותו באוויר ואת יכולותיו בתמרון יבשתי, מצא את עצמו מנהל קרבות בלימה, ונלחם בצורת קרב שוחקת שמנטלית לא היה מורגל לה, ולא היה מוכן לקראתה.

הפיקוד המצרי ידע שיחידות השריון של צה"ל עדיפות על כוחות השריון שלו, ולכן הכין הפתעה טקטית: הוא הוציא מול הטנקים שלנו אלפים רבים של אנשי חי"ר מצוידים בטילים נגד טנקים שפעלו במסות ענקיות מול השריון שלנו. דרך הפעולה הזאת גרמה לפגיעות משמעותיות

בכוח השריון שלנו. למרות כל אלה, הצליח צה"ל בכוחות מעטים לבלום את המסות של הכוחות התוקפים, לעבור מבלימה להתקפה ולהעביר את המלחמה אל הגדה המערבית של תעלת סואץ.

אמנם ערכנו אימונים ותרגלנו תסריטים אפשריים, אך למלחמה פנים רבות – ועתה חווינו זאת על בשרנו. בכל האימונים, ההדמיות והמודלים לא ניתן לצפות את כל ההפתעות האפשריות שמזמן שדה הקרב, שבו רב הבלתי צפוי על מה שתוכנן מראש. ייחלנו לכך שהאימונים שביצענו יכשירו אותנו לכך שנהיה מוכנים להגיב נכון על רוב ההפתעות והמהלכים הבלתי צפויים שיזמן לנו שדה הקרב.

המלחמה הזאת הייתה תובענית, והמהלכים בה הוכתבו יותר מאשר תוכננו. נדרשנו להילחם ברציפות מתחילתה ועד הקרב האחרון שבה. כל יום וכל גזרה והמאפיינים שלהם. לחמנו במלחמה סטטית, לחמנו בתקיפה ובקרבות רדיפה, לחמנו מול מסות של כוחות חי"ר רוויי נשק נ"ט, לחמנו מול שריון אויב ובשטח בנוי בצפיפות. משך המלחמה, הרצף שלה ומהלכיה היו בחזקת מבחן מכונן ללוחמים מן השורה ולמפקדים הזוטרים. בעת שהמדינאים ואנשי מערכת הביטחון בדרגים הגבוהים לקו בחטא היוהרה, ובעקבות זאת גרמו למחדלים ולשגיאות, הפלוגות והגדודים נלחמו בעוז על כל מוצב, עמדה ושעל אדמה.

יחידות רבות נטלו חלק במלחמת יום הכיפורים. רבים מלוחמיהן נפגעו. אחרים נשחקו עד אפיסת כוחות, ולמרות זאת לא חדלו להילחם והמשיכו לבלום בגופם את נחשולי חיילי האויב. גם אנחנו, לוחמי 433, עברנו את הקשה שבמלחמות ישראל. נלחמנו מתוך צריחי הטנקים ומתוך תאי הלחימה של נגמ"שים וזחל"מים, נלחמנו מעל ג'פים ומתוך מכליות הדלק ומשאיות התחמושת והמזון, טיפלנו בחברינו שנפגעו ובכלי הרק"ם שנשחקו.

ימים ולילות רצופים של לחימה קשה עשינו יחד. היינו איתנים בדעתנו ובטוחים בעצמנו ובכלים שבידינו. נלחמנו בקרבות הבלוימה

המרים מול אסמאעיליה וגשר פרדאן. בגופנו עצרנו את נחשולי אש האויב על מוצבי נוזל, חמוטל, הברגה, ורוצלב וזרקור. חצינו בתנופה את הדיונות, והתייצבנו כדי להכות את טנקי האויב על חוף האגם המר. בנחישות ובעוז רוח צלחנו את תעלת סואץ אל תוך שטח מצרים כדי להכות בו את כוחות האויב – טנקים, תותחים, בסיסי טילים וכלי משחית רבים – עד מבואות העיר סואץ.

כוחות נפשיים ופיזיים רבים נדרשו מן הלוחמים והמפקדים כדי לעמוד בימי הלחימה האינטנסיביים שנמשכו עד סיומה. מלחמה זאת הייתה מלחמתם של החייל הבודד, צוות הטנק, כיתת החי"ר והמפקד הזוטר. למעטים האלה חייבים רבים.

אחטא לאמת אם לא אציין את התעוזה, המקצועיות והמסירות של מחלקת הסיור הגדודית ושל פלוגת הסיור החטיבתית בפיקודם של סרן יוסי סידון וסרן אמציה אהרונסון, אשר פעלו בכל שלבי הלחימה בצמוד לנו וכחלק אורגני של הגדוד כשהם חשופים על ג'יפים בין הטנקים והנגמ"שים. זאת למרות הסכנות מההפגזות הכבדות של ארטילריה ומהאש בכיוון ישיר. כמג"ד, הם היו לי לעיניים מלפנים ובאגפים, ולעתים כמפלסי דרך לדרגים הלוגיסטיים שבלעדיהם לפעמים לא היה אפשר להילחם. זכות גדולה עמדה לי להקים את גדוד 433, לאמנו לפני המלחמה, לפקד עליו ולהילחם לצד לוחמיו המופלאים במהלך כל ימי מלחמת יום הכיפורים, שהייתה הארוכה והקשה במלחמות ישראל. דלים כוחותיי מלספר את תפארת גבורתם. באומץ לבם ובנחישותם רשמו דף מרשים ומפואר במורשת הגדוד ובמורשת צה"ל.

במהלך המלחמה שילמנו מחיר כבד וכואב של 138 נפגעים (מלבד נפגעי נפש) – 34 הרוגים ו-104 פצועים. 12 מפקדי פלוגות נפגעו, ושני סגני מפקדי גדוד נפצעו ופוננו עוד בקרבות הבלימה. אף שחלו שינויים רבים בגדוד שלנו בשל הנפגעים הרבים ומספרם הרב של הטנקים ונושאי

הגייסות שנפגעו, המשכנו להילחם כיחידה מגובשת, שהתעוזה, הנחישות וההקרבה לא נטשו אותה.

סיפורו של הגדוד מייצג נאמנה את אשר חויינו במהלך המלחמה שכן הוא מבוסס על יומני המלחמה, על מרשמי הקרב, על התחקירים וסיכומי המפקדים ועל סיפורי הלוחמים והמפקדים של הגדוד שתיעדו במהלך המלחמה ולאחריה, את האירועים בפנקסי כיס ועל פיסות נייר מזדמנות. בכך הם סיפרו את ההיסטוריה ולא שכתבו אותה. בכתובת הספר נעזרתי במסמכים אלה, שחלקם שמורים עמי עד היום.

תא"ל (מיל') נחום זקן

מפקד גדוד 433

במלחמת יום הכיפורים

נְשָׂמָה נְשִׁיבֵר וְנִשְׁפִּי - קִנְיָת
מִגֵּן וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֵלָה

(תהילים עו: ד)

הבלימה

התארגנות חפוזה וריצה לחזית

מלחמת יום הכיפורים הייתה ללא ספק אירוע מכונן ברמה הלאומית. היא פיזרה את האופוריה שאחזה במנהיגות מאז הניצחון במלחמת ששת הימים. עבור רבים מאתנו הייתה המלחמה קו פרשת מים. גם ממרחק הזמן ברור שמלחמת יום הכיפורים הייתה נקודת מפנה בתולדות צה"ל והמדינה. הביטחון העצמי המופרז, היוהרה, השאננות וחוסר הזהירות נעלמו. את מקומם תפסו שאלות נוקבות בנוגע למחדל ולרפיון המנהיגות. ההפתעה שהכין האויב הייתה מושלמת מבחינתו. המעבר אצלנו משגרה למצב לחימה קשה וגורלית נעשה במהירות. לא היינו מוכנים לבאות. לוחמינו הגיעו מן הדממה המהורהרת של יום הכיפורים ישר אל אש התופת של קרבות הבלימה. לא הפנמנו את האפשרות שנופתע כל־כך חזק. חיינו בבועת הניצחון של מלחמת ששת הימים. למדנו בדרך הקשה את הלקחים: אין לזלזל לעולם באויב ולהיות תמיד מוכנים, פיזית ומנטלית, לגרוע ביותר.

בסביבות השעה 10:00 ביום הכיפורים התקבלה פקודה לגייס את גדודי המילואים של חטיבה 500. גדוד 433 היה כבר בעיצומן של ההכנות. בהיותו הגדוד הסדיר של החטיבה הוא היה מורכב ממדריכי מא"ח 500 (מתנה אימונים חילי), ומכך נבעו יכולותיו וביצועיו המעולים במלחמת יום הכיפורים.

מפקדת הגדוד, המחלקות המקצועיות ופלוגות הטנקים היו סדירות. פלוגת חרמ"ש הייתה בנויה על תערובת של לוחמי חרמ"ש מילואים ותיקים, כשליש חיילי נח"ל לשעבר שהוסבו לחרמ"ש ומספר מדריכי

מרכז החי"ר. בשל המצוקה הרבה שהייתה בחזית הסורית נאלצנו לשלוח לשם, ממאגר מדריכי הבסיס, כמה צוותים סדירים, 14 צוותי שוט ו-6 צוותי מגח. במקומם תוגברנו תוך כדי ההתארגנות בהשלמות של אנשי בית-ספר לשריון ושל צוותי מילואים צעירים שזה עתה השתחררו ועדיין לא שובצו ביחידות מילואים. בשעה 14.00 פתחו מצרים וסוריה במתקפה מתואמת על ישראל בשתי החזיתות: בגזרת תעלת סואץ, בסיני ובגזרה הסורית ברמת-הגולן.

חטיבה 500, שהייתה מבוססת על מפקדת מא"ח 500 (מחנה אימונים חילי), לימים, באל"ש (בסיס אימונים ליחידות שדה) 750, סיימה שבועיים קודם לכן שני תרגילים אוגדתיים. מרבית הרכבים ואמצעי הלחימה היו פזורים בסדנאות בטיפולים ובהחזרה לכשרות. החטיבה כללה את הכוחות הבאים: מפקדת החטיבה; גדוד סדיר 433 שעליו פיקדתי; שני גדודי מילואים – גדוד 429 שעליו פיקד סא"ל דן ספיר וגדוד 430 שעליו פיקד סא"ל אלישיב שמשי; פלס"ר (פלוגת סיור) ג'פים שעליה פיקד סרן יוסי סיידון; פלוגת רפואה שעליה פיקד ד"ר מנחם שטרן. תפקידה של פלוגת הרפואה בעת לחימה היה לקלוט את הפצועים שפונו לאחר שטופלו בתאג"ד (תחנת איסוף נפגעים גדודית).

בשל תפקידנו האורגני במא"ח נדרשנו לסייע גם בהתארגנות היחידות האחרות של החטיבה. הגוף העיקרי של אנשי גדודי המילואים החל להגיע בשעה 17:00. כל צוות שהגיע החל מיד להצטייד ולהזדווד. הדגש היה על מהירות, מהירות ועוד פעם מהירות.

הלוחמים שהגיעו לשער מחנה החטיבה, נשאלו לתפקידיהם, ומיד צורפו וצוותו בהתאם לצרכים. טנקים וחל"מים – תקינים ועם תקלות – זוודו וחומשו כמעט ללא בדיקה. תחמושת כבדה לא הייתה בכמויות הנחוצות ובסוגים שנדרשו. חלק מן הטנקים חומשו בקושי במחצית התחמושת התקנית ועם סוג אחד של פגזים בלבד. פלוגת החרמ"ש יצאה לדרך עם חלק מן התחמושת הקלה. בחלק מן הטנקים היו חסרים

ציוד אופטי, אפיסקופים לנהגים ומשקפות למפקדים. הצוותים ולוחמי החרמ"ש עבדו ללא הפסקה ובמלוא המרץ – זאת תוך כדי התלבטות בין הרצון להכין באופן מושלם את הטנקים והזחל"מים לפעולה, כפי שלמדו כל חייהם, לבין לחץ המפקדים והנסיבות לעשות הכול במהירות, גם אם לא באופן מושלם. וכי מי לא יבין מצב כזה כאשר מתנהלים כבר הן בדרום והן בצפון קרבות עם האויב העדיף מבחינה מספרית. הורית לשים דגש על בדיקת המקלעים, התותחים והנשק האישי. קצין המבצעים סגן שמואל אביטל ארגן את המפות ואת יתר הציוד בעזרתו של סג"ם איסי (ישראל) ידידיה עוזר הקמב"ץ. הטנקיסטים ולוחמי החרמ"ש (חיל רגלים משוריין) ארזו את הציוד האישי שלהם לכלים. הפעילות הוגברה לקצב רצחני בשל הלחץ שלא הרפה.

גם כאשר מכינים היטב גוף גדול כמו צבא, תמיד מנקרת השאלה האם נעשו כל ההכנות הדרושות. תמיד רלוונטית השאלה האם היחידות מוכנות למלחמה. המונח מוכנות למלחמה גזור גם מן האופן שבו תופסים אותה. בנוגע לכך נבחנת המוכנות מבחינות כמותית ואיכותית, הכשירות הטכנית של הציוד שבידי היחידות על כל מרכיביהן וכשירותן המבצעית. כאשר צבא נתפס בהפתעה משתבשים דברים רבים בהתארגנות.

הידיעות היו מעורפלות. במשך כל אותו היום הדברים היו לא ברורים והגיעו שמועות סותרות. ההכנות נמשכו ברצף במשך יום הכיפורים ובלילה. הלחץ עלינו, גדוד 433 של החטיבה, היה גדול במיוחד. ניתנה הוראה שכל מי שמוכן יתחיל להתגלגל אל עבר החזית המצרית. בשל היותנו הגדוד הסדיר של החטיבה, שלוחמיו היו המדריכים והסגל הסדיר, נדרשנו גם לעזור למגויסים ולגדודי המילואים להתארגן.

העבודה נעשתה ברציפות. לא היה הבדל בין היום והלילה. הכול נהפך לרצף של אירועים של קליטת האנשים והכנת כלי הרק"ם (רכב קרבי משוריין) וכלי הרכב לתנועה לחזית. עם שחר ריכזתי את מטה הגדוד ואת מפקדי הפלוגות לקבוצת פקודות קצרה, והוריתי להם להיות מוכנים

מיד לתנועה דרומה עם כל כלי שיש עליו צוות, זיווד ותחמושת – גם אם חלקיים. כל השאר היה משני, וקיווינו שיושלם בדרך – לפני כניסתנו למגע עם האויב.

עם שחר הנעתי את הגדוד לכיוון דרום על שרשרות ממחנה צאלים דרך גבולות, כרם שלום, צומת רפיח ואל-עריש לעבר בלוזה וקו החזית. סך-הכול כ-250 ק"מ. על פלוגת טנקים מפתח פיקד סגן מנשה גולדבלט, על פלוגת טנקים כובס פיקד סגן יובל אבידר, על פלוגת חרמ"ש סורט פיקד סרן מרדכי (מוטקה) גולדשטיין, על מחלקת הסיור סג"ם מרדכי גייסט, על מחלקת מרגמות דגם ג' (מרגמות 81 מ"מ) פיקד סג"ם יעקב (יקי) לוי ועל כיתת החבלה סגן יגאל אברהם. הוריתי לסמג"ד שלי, רס"ן יאיר יחדיו, לסיים את ההתארגנות של יתר היחידות, לרבות דרג א1, שעדיין לא סיימו להתארגן, ולחבור אליי בהמשך. על פלוגת המפקדה פיקד סרן ניסים כהן, על החימוש פיקד סגן אלכס מאיר ולצדו מפקד חוליה טכנית גדודית (חט"ג) סג"ם יהונתן (נתי) אפרת, על מחלקת הרפואה, התאג"ד (תחנת איסוף נפגעים גדודית), פיקד ד"ר יצחק גרתי ולצדו מדריך החובשים הבכיר ארנון צברי. על מחלקת קשר פיקד ניסן לברן. על מחלקת המודיעין פיקד הקמ"ן סגן בני סלע שניסה לארגן כל חומר מודיעיני שיוכל לסייע לנו ללמוד משהו על החזית. הקמב"ץ, סגן שמואל אביטל, לימים חבר כנסת ושר בממשלת ישראל, היה צמוד אליי וניסה להכין בעזרתו של ישראל (איסי) ידידיה את החפ"ק (חוליית פיקוד קדמי), לרבות החמ"ל (חדר מלחמה) והמפקדה העיקרית: נגמ"ש מבצעים, נגמ"ש מודיעין ונגמ"ש קש"א, עם סגן אבי ויינר.

משימה קשה הוטלה על כתפיהם של קצין החימוש אלכס מאיר ולצדו מ"מ החט"ג סג"ם יהונתן אפרת. אילולא הם, כלים רבים לא היו מגיעים לחזית, והרבה מאלה שנפגעו לא היו מוחזרים מדי יום לכשירות לחימה.

כך נראה המצב בעיני אלכס:

לאחר סיום התרגיל האוגדתי יצאתי הביתה ביום חמישי, יומיים לפני המלחמה, להשלים את חוסר שעות השינה של כמה ימים. למחרת בצהריים הקפצו אותי מהמיטה ישר לבסיס. כעוזר קצין חימוש חטיבתי בשגרה, וקצין חימוש גדודי ב-433 הסדיר בחירום, מרבית העבודה נפלה עליי, כי קח"ש [קצין חימוש] החטיבה היה חדש בתפקידו. לא רק זאת, אלא שאז גם נחום קרא לי ואמר לי: "עזוב את ענייני החטיבה ותכין לי, בעדיפות ראשונה, את הטנקים של הגדוד, ותחזיר אותם לכשירות לחימה". יצוין כי על הטנקים של הגדוד הסדיר שלנו התאמנו כל גדודי השריון, בזה אחר זה. על כן התקלות היו רבות ומשימת הכנתם לכשירות, בנסיבות ובלחץ הזמן שנמצאנו בו, הייתה כמעט בלתי אפשרית. למרות אי הנעימות מהקח"ש החטיבתי, ריכזתי את אנשי החימוש ורתמתי אותם למשימה של הכנת גדוד 433 שעליו היה לחץ גדול להתחיל לנוע מיד לחזית לפני כל הגדודים האחרים של החטיבה: תיקון הטנקים והזחל"מים, הרכבים, הנשקים, ציוד אופטי, חלקי חילוף והכול בלחץ ובחיפזון של שעת חירום. למרות שאנשי ואני עבדנו ברצף יומם ולילה, לא הכול היה מושלם, אך עשינו כמיטב יכולתנו כדי לאפשר את תנועת הגדוד על שרשרות אל החזית בסיני.

מחלקת הרפואה של הגדוד עברה בתחילת 1973 אימון הקמה במסגרת אימון הקמת הגדוד. את האימון של המחלקה, כמו של יתר מחלקות הרפואה, עשה הצוות הסדיר של החובשים והמדריכים של המא"ח בראשות ארנון צברי, ולצדו המדריך עדי פלטי, שסיים את הכשרתו כמדריך בדצמבר 1972. צוות התאג"ד שלנו היה מבוסס על גרעין החובשים הסדיר מהמרפאה וממחלקת ההדרכה.

ארנון צברי סיפר:

בשעות הבוקר קיבלנו פקודה להעמיס את כלי הרכב בציוד ממחסני החירום ולהיערך ליציאה לחזית. ציוד רפואי לטיפול בפצועים לא חסר לנו, זאת בניגוד לחוסרים הרבים בציוד האישי, במפות וציוד מבצעי אחר. ההחלטה אם

להמשיך את הצום או להפסיקו הייתה אישית של כל אחד בעצמו. החובשת נעמי כהן התחננה להצטרף לתאג"ד כדי לעזור ככל שיידרש. קצינת הח"ן התנגדה לכך, אך רופא התאג"ד רצה שהיא תצטרף בגלל חוסר בחובשים. הוויכוח ביניהם הובא להכרעת המג"ד, וזה אישר את יציאתה אלא אם כן יימצאו חובשים אחרים להשלמת התקנים. נעמי צורפה לאמבולנס שבו ישב הרופא הגדודי ד"ר גרתי יצחק. סיימנו בחיפזון את ההתארגנות, והתחלנו בתנועה על זחלים ושרשרות על הציר הצפוני – עזה, רפיח, אל־עריש ובלוזה בחלק הצפוני של התעלה.

ניסן לברן קצין הקשר סיפר:

את שירות החובה עשיתי בסיני, ועל כן הכרתי את השטח היטב. חזרתי לדיונות של סיני עם גדוד 433 בנסיעה על שרשרות אל תוך המלחמה כשנתיים אחרי שהשתחררתי משירות סדיר. זו הייתה לי הכרות ראשונה עם גדוד טנקים בכלל, ועם גדוד 433 בפרט. בלי להכיר את מחלקת הקשר ואת קציני המטה ומפקדי הפלוגות, התייצבתי בפני המג"ד. בתדריך קצר וענייני נחום הבהיר לי שהזמן קצר והעבודה רבה. עליי לארגן מיד את מחלקת הקשר הגדודית, לרבות החפ"ק הגדודי ואת כל הקשרים והטכנאים שבפלוגות. הוא הוסיף שהוא מייחס חשיבות רבה לנושא הקשר שעליו אני מופקד. "שליטת המפקד בגדוד טנקים תלויה בקשר טוב ואמין", סיים המג"ד את התדריך. עשיתי כמיטב יכולתי כדי שהאנשים והציוד יהיו מוכנים לקראת הלחימה. הפנמתי שאנחנו לא בתרגיל אלא לקראת מלחמה קשה.

התנועה אל החזית הייתה קשה. כל דבר פגום שאפשר להעלות על הדעת בתנועה על צירים היה שם: צירים חסומים, שיירות ארוכות תקועות, נהגים עצבניים, מפקדים יוצאים מגדרם כדי לפלס לשיירות הרק"ם שלהם נתיב לנוע בו דרך צי הרכב הרך.

בשעה 16:00 הגעתי עם הגדוד לאזור סמריה – מזרחית לציר החת"ם (חיל התותחנים) מול גזרת אל־קנטרה. פרסתי את הגדוד בצד הכביש

באזור סינר 39, והלכתי להיפגש עם יוסי סיידון, מפקד פלוגת הסיור, שהגיע למקום קודם לכן, כדי להתעדכן על המצב. קשה היה לי להבין ממנו מה בדיוק קורה והיכן קו החזית. המהומה הייתה גדולה, והערפל המודיעיני היה כבד. הגיעו התרעות רבות על פשיטות של קומנדו מצרי על הצירים והצמתים. איש לא ידע במדויק מה קורה – היכן קו כוחותינו ובאילו שטחים מחזיק האויב המצרי. נתתי פקודות לגדוד על-פי הניתוח שלי את המצב בשטח: "כל מה שבחזית אויב, ויש להשמידו. כמו כן יש לצפות להפתעות כגון נחיתות של יחידות קומנדו מצריות בעורף, על הצמתים ועל צירי התנועה שלנו".

כך ראה את המצב מפקד כיתת חרמ"ש, סמ"ר אלטמן יוסף מקיבוץ גבת שנפצע מאוחר יותר בסואץ וקיבל את עיטור המופת, את ההתארגנות והריצה לחזית:

הפלוגה התארגנה. [...] חלקה אנשי מילואים וחלקה השלמות ממדריכי חרמ"ש סדירים של המא"ח. עם שחר הגדוד היה מוכן לתזוזה לכוון תעלת סואץ על שרשרות, שפירושו שעות רבות של נסיעה מייגעת. התנועה על הכביש הייתה ערה וצפופה מאוד. מובילי הטנקים נתקעו וכן זחל"מים. אלה שנתקעו חיכו לחוליות טכניות שיבואו לחלצם. בצהריים הגענו לאל-עריש ושם נעצרנו בגלל פקק תנועה עצום שנגרם על-ידי מובילי טנקים ריקים שכנראה חזרו מהחזית. מאל-עריש התפתח מרוץ מטורף בין הכלים. כולנו מיהרנו. הגיעו שמועות שהמצרים הגיעו כבר לבלוזה. הרגשנו שאם לא נמהר, אנו עלולים להגיע מאוחר מדי מבחינת אלה שמחזיקים את קו התעלה. ההרגשה הייתה מזופתת, בעיקר כשראינו טנקים שנתקעו וידענו שהם יצאו מהמרוץ לפחות לזמן הקרוב. הזחל"מים שלנו לא אכזבו. בערב הגענו לסביבות רומני, ושם נשארנו לחניית לילה קצרה. נמנמנו בתוך הזחל"מים. בחצות שוב המשכנו בתנועה לכוון טסה, כשאנו בכוננות עליונה עם נשקים דרוכים. ככל שהתקרבנו לטסה שמענו וחשנו טוב יותר את המלחמה, את הדי היריות ואת ההתפוצצויות. נסענו באורות כבויים

כשאנו מתאמצים לנתב את דרכנו בתוך החשכה. הגענו לצומת טסה, ושם המג"ד הפנה אותנו, אחרי הטנקים, מערבה על ציר טליסמן אל תוך חזית הלחימה בגזרת אסמאעיליה.

המג"ד משוחח עם לוחמי גדוד 433

השתלבות בבלימה בחזית הדרומית

קרבות בלימה לא היו צורת קרב שעליה גדלנו ושלקראתה התאמנו. תפיסת הלחימה השריונאית שעליה חונכנו הייתה קרבות תמרון ורדיפה, ולא בלימה עיקשת וארוכה שנקרתה לנו כאן. ואולם, זו הייתה הזירה, וזה היה המצב שהעמיד בפנינו האויב, ועם זה היה עלינו להתמודד. זו לא הייתה בחירה אלא כורח המציאות. ברור היה שהימים הראשונים של הלחימה הולכים להיות ימי בלימה מתסכלים וקשים מבחינות פיזית ונפשית. בלי לבלום את שטף היחידות המצריות ולייצב קו חזית מולן יהיה קשה עד בלתי אפשרי לעבור להתקפת נגד ולצליחה.

כשירדה החשכה הכנסתי את הגדוד לחניון לילה באזור סינר 39 כדי לתדלק את הטנקים ואת הכלים האחרים וכדי להשלים את מלאי התחמושת לפני שניכנס למגע אש עם האויב. זו הייתה ההזדמנות הראשונה שלי להסתובב בין הפלוגות, לראות את אנשי הצוות ולוחמי החרמ"ש – שכן בחיפזון של ההתארגנות הספקתי בקושי לשוחח בקצרה עם מפקדי הפלוגות וקציני המטה. חלק מן האנשים נראו מתוחים, וחלק מהם היו סקרנים לדעת יותר על המצב, אך רובם חששו מן הבאות. עם זאת הם היו אופטימיים בנוגע לסופה של המלחמה. האויבים שלנו התגרו תמיד והשתלחו בנו, אך בסופו של יום צה"ל עשה את העבודה, והצליח להכות את האויב שוק על ירך. האנשים דיברו על מצב הלוחמים במעוזים שעל שפת התעלה – בקו בר-לב – לנוכח הידיעות הלא ברורות שהגיעו אלינו.

בדיון השתתפו בעיקר הוותיקים שבין הלוחמים, שחלקם נמנו עם פלוגת החרמ"ש. היו אנשים שצידדו בתפיסת קו בר-לב, והיו ששללו אותה, בין היתר משום שסברו שהקו היה דליל מדי מכדי לבלום התקפה מצרית, בוודאי התקפה מסיבית כזאת.

קו בר-לב הוא קו המוצבים שנבנה על הגדה המזרחית של תעלת סואץ. הקו כלל כ־30 מוצבים, ונקרא על שם הרמטכ"ל במלחמת ההתשה רא"ל חיים בר-לב. אלה שמתחו עליו ביקורת לא הכירו את ייעודו. הוא לא נועד מלכתחילה לעצור מתקפה מצרית בלי תגבור מתאים. בימי שגרה גובו המעוזים ביחידות טנקים שהיו פרושות בקו התעוזים על ציר החת"ם (חיל תותחנים). הציר נקרא כך משום ששימש את יחידות התותחנים לדילוג מגזרה לגזרה בהתאם לצורך. הוא נמתח מצפון לדרום כ־8-10 ק"מ מזרחית לקו התעלה. השיטה עבדה במהלך מלחמת ההתשה, הארוכה והמתשה, עד מלחמת יום הכיפורים. אף שבמלחמת ההתשה היו כ־360 הרוגים וכ־1,000 פצועים, זו הייתה הדרך הטובה ביותר של החזקת קו התעלה ופריסת הכוחות שצה"ל ידע לעשות עד פרוץ המלחמה. קו בר-לב לא היה במיטבו עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים. להתמוטטותו היו כמה סיבות נוספות: מספר המעוזים הידלדל מ־30 למחצית; גיבוי טנקים דליל מול ההתקפה המסיבית של המצרים, שכללה ארטילריה, טנקים, נושאי גייסות משוריינים וחי"ר מצויד בנשקי נ"ט רבים שבטווחי הירי הקצרים הפכו למדויקים ולקטלניים.

תוך כדי הסיור נתקלתי בסגן יעקב אביעזר, מפקד מחלקה בפלוגת החרמ"ש. הוא היה בן גילי, נראה ותיק בפלוגה ומעורה במה שקורה בין לוחמיה. המתח שאחז ברוב הלוחמים לא ניכר עליו. הוא נראה רגוע, בעל חזות אתלטית, כמי שחי בשלום עם עצמו. את תשומת הלב שלי משכה העובדה שהוא נעל סנדלים ולא נעליים צבאיות. שאלתי אותו מה הסיבה לכך. והוא השיב תוך כדי העפת מבט לרגליו המסונדלות: "לא היו באפסנאות נעליים במידתי". בנסיבות של ההתארגנות החפוזה

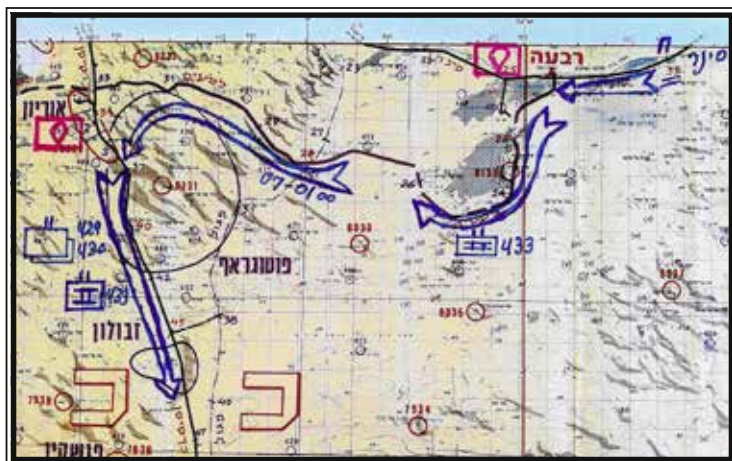
התירוף הזה נראה הטוב ביותר שניתן לאלתר. בשיחה הקצרה הבנתי שאבי השקט והמסוגר הוא בן קבוצת אושה, עוסק בפלחה, אדם שורשי עם הרגליים על הקרקע, אוהב טבע וטיולים ברחבי הארץ – לא רק בצפון אלא גם במדבר יהודה ובסיני. בשירות הסדיר שלו היה צנחן וגולנצ'יק. במלחמת ששת הימים השתתף בלחימה על העיר העתיקה בירושלים. חשבתי לעצמי שאם זה החתך של אנשי המילואים של פלוגת סורט – הדבר מעודד. המשכתי ופגשתי את קצין מחלקת מרגמות 81 מ"מ יעקב (יקי) לוי, בחור צעיר, מרשים ונמרץ. זו הייתה המלחמה הראשונה שבה השתתף, ולכן הוא נשמע סקרן, מהוסס וחושש מהבלתי הצפוי. כולנו חששנו. מה יותר טבעי ואנושי מזה בעת כזאת?

על אף הידיעה שבמשך הלילה יונחתו בגזרה יחידות קומנדו מצריות בהליקופטרים, הצליחו האנשים לנמנם כל אחד בתאו וברכבו במשך כשעתיים. המג"דים נפגשנו לתדריך קצר אצל המח"ט. המידע שקיבלנו היה יותר מעורפל מזה שלמדתי מיוסי מ"פ הסיור. שום דבר לא היה ברור. על כן, חזרתי ואמרתי שוב למפקדי הפלוגות: "כל מה שבחזית חשוד כאויב, אם כי עשויים להיות שם גם כוחותינו. צפו להפתעות ושמרו על ערנות. עליכם להיות מוכנים לתנועה החל מחצות – לפי פקודה". המשימה כפי שהוגדרה לגדוד הייתה לנוע בראש החטיבה ולהוביל על ציר ליסטטים – הציר המוביל לכיוון מערב ונמצא צפונית לאלקנטרה – ולאחר מכן לפנות דרומה על ציר כרטיסן ולהיכנס ללחימה בגזרה המרכזית (באזור גשר פרדאן-אסמאעיליה) – מול המאמץ העיקרי של האויב בגזרה הזאת.

כולנו היינו מופתעים מעוצמת האויב ומנחישות כוחותיו למוטט את קווי ההגנה שלנו ולחדור פנימה לעורף המערך הקדמי. החטיבות והדיוויזיות של האויב היו משופעות ביחידות נ"ט וביחידות קומנדו, והיו מלוות בארטילריה ובתקיפות אוויר. כוחות האויב שטפו את המעוזים הקדמיים וזרמו פנימה כדי להיאחז בקו הרכסים של התעוזים.

מעט אחר חצות של ליל יום א' הנעתי את הגדוד מסמריה על ליסטים ודרך כרטיסן דרומה. בליסטים 31 (צומת ליסטים-כרטיסן) נחתה על הגדוד ארטילריה כבדה וצפופה. הבנתי שככל שנגביר את התנועה לאזור הלחימה שלנו כך ייטב, נהיה פחות פגיעים למסות של הארטילריה שנחתה עלינו. על כן הוריתי למפקדי הכוחות להאיץ ככל האפשר, ועם שחר הגענו לאזור צומת כרטיסן-ספונטני. שוב חנייה קצרה לתדלוק לפני הכניסה למגע. ושוב ניתנו פקודות: "3, כאן 20, תפנה בספונטני מערבה, ותמשיך להוביל לאזור הלחימה בזקור ובהברגה מול גשר פרדאן".

לפני שהספקתי לתת פקודות על שינוי במשימה הורה לי מפקד החטיבה: "3, כאן 20. בלחץ הנסיבות, עליך לרדת דרומה יותר – עוד כ-12 ק"מ ולהיכנס מערבה על ציר טליסמן לאזור הלחימה מול אסמאעיליה". הנעתי שוב את הגדוד לעבר גזרת אסמאעיליה והאגם המר הגדול – אזור צליחת הדיוויזיה המצרית השנייה, במטרה ללחוץ את האויב מאזור חלוץ, חמוטל ונוזל מערבה לעבר פורקן ומצת שעל שפת התעלה. עם כל שינויי המשימות המשיכו דרגי א1 (הספקה) לנוע אחרינו ונשארו צמודים רכס אחד מאחור.

גדוד 433 בריצה לחזית על כריסטן

בימי הבלימה: קבוצת פקודות בחמ"ל (המג"ד וקצין החימוש)

הפסקת קפה על הג'יפ

ההפתעה הייתה אסטרטגית, אופרטיבית וטקטית

מאז מלחמת ששת הימים התגבשה באמ"ן (אגף מודיעין של צה"ל) ההערכה שמצרים לא תיזום מלחמה נגד ישראל כל עוד לא תהיה בטוחה ביכולתה לתקוף בעומק שטחה של ישראל, ושסוריה לא תצא למלחמה בישראל ללא מצרים. מגבשי התפיסה הזאת סברו שסאדאת הוא מנהיג חלש ולא נחוש, ושהאפקט המצטבר של מפלת מצרים במלחמת ההתשה הביא לחוסר התלהבות לצאת למלחמה. התפיסה הזאת שיבשה את יכולת אמ"ן וההנהגה לתפוס כהלכה את המציאות. התמורה שהתחוללה במצרים לא הובנה בישראל.

אמ"ן כשל לא רק במתן התרעה אסטרטגית אלא גם במתן התרעה טקטית ימים ספורים לפני פרוץ המלחמה. גירוש הסובייטים, התרגילים הצבאיים, ההיערכות המלאה של צבא מצרים לאורך התעלה, הידיעות הקונקרטיות שהתקבלו ערב המלחמה – כל אלה לא הובנו כיאות על-ידי אמ"ן ומקבלי ההחלטות. עיוותי התפיסה האלה הובילו להצלחה של ההפתעה המצרית בפתירת המלחמה. תוצאות של קרבות רבים נקבעים על-פי מידת ההצלחה של ההונאה. הפעם ההונאה המצרית הייתה מושלמת. בסביבות השעה 14:00 ביום שבת, יום הכיפורים, ב־6 באוקטובר 1973, פתחו צבאות מצרים וסוריה במתקפה על ישראל, שיעדיה המידיים היו הישגים טריטוריאליים תוך פגיעה בכוחות צה"ל המעטים שעמדו מולם. צבאות סוריה ומצרים נערכו והתאמנו היטב לקראת המלחמה. צבא מצרים

ערב מלחמת יום הכיפורים כלל: כ־2,200 טנקים, כ־2,900 נגמ"שים (נושאי גייסות משוריינים), מהם כ־1,900 אמפיביים (רכב אמפיבי מסוגל לנסוע על הקרקע ולשוט במים), כ־2,400 קני ארטילריה, כ־800 משגרי טילי נ"ט וכ־20 משגרי טילי קרקע-קרקע מסוג פרוג וסקאד. המצרים פרסו שתי ארמיות מול הכוחות המעטים של צה"ל בגזרת התעלה: הארמיה השנייה בגזרה הצפונית, מהאגם המר וצפונה, כללה חמש דיוויזיות: דיוויזיות חי"ר 2, 16, 18 דיוויזיה ממוכנת 23 ודיוויזיה משוריינת 21. את הארמיה השלישית, שכללה 4 דיוויזיות, פרסו בגזרה הדרומית, מהאגם המר ודרומה, והיא כללה שתי דיוויזיות חי"ר – 7 ו־19, דיוויזיה ממוכנת 6, דיוויזיה משוריינת 4. חיל הרגלים המצרי הפתיע בשיפור הרב שחל בו ובנחישות הרבה שהפגינו לוחמיו בלחימה. הוא היה גם משופע בטיילי כתף RPG-7, היעילים לטווחים קצרים של מאות מטרים, ובטיילי סאגר, היעילים לטווחים ארוכים יותר – מ־500 מטרים עד 3,000 מטרים ויותר, שהיוו הפתעה קשה לשריון שלנו. רוב השריון המצרי כלל טנקי T-54, וכמה חטיבות מובחרות שלו צוידו בטנקי T-62. הגנת הנ"מ המצרית, שהתבססה בעיקר על טילי קרקע-אוויר SA-2, SA-3, ו־SA-6, הייתה יעילה והגבילה באופן משמעותי את הפעילות של חיל האוויר של ישראל. תפיסת הביטחון של ישראל, שעוצבה על־ידי ראש הממשלה הראשון דוד בן־גוריון, התבססה על: הרתעה, התרעה והכרעה. הרתעה: להרתיע את האויב מלפתוח במלחמה. התרעה: גורמי המודיעין יתריעו מבעוד מועד מפני מלחמה קרבה, ויאפשרו לצה"ל לגייס את כוחות המילואים ולהיערך בהתאם. הכרעה: אם נגזר להילחם, אז להכריע מהר ככל האפשר. בנוגע להרתעה – במאי 1967 נכזבה ישראל כאשר נאצר התגרה בה, הכניס את צבאו לסיני בניגוד להסכמים, גירש את כוחות האו"ם, סגר את מצרי טיראן ואיים במלחמה. כך היה גם באוקטובר 1973 כאשר כוחות מצרים וסוריה תקפו בו־בזמן את ישראל בשתי חזיתות – הדרומית והצפונית.

בנוגע להתרעה – המחדל המודיעיני במלחמת יום הכיפורים היה גדול. רוב הקשיים בלחימה נבעו מתנאי הפתיחה הגרועים. על תפקוד מערכות המודיעין של צה"ל נאמר ונכתב רבות – על הידיעות הגלויות והסמויות לאמ"ן, למטכ"ל ולדרג המדיני ועל מה שנעשה עם הידיעות האלה, או יותר נכון, על מה שלא נעשה אתן. אמ"ן לא העריך נכונה את הסכנות ולא את מרחב ההזדמנויות.

בנוגע להכרעה – צה"ל כצבא העם מבוסס בעיקר על השלמות כוחות המילואים, וככזה הוא צריך להכריע את האויב מהר ככל האפשר. אין לעם ישראל את אורך הנשימה להחזיק את מערך המילואים מגויס למשך זמן רב.

כאמור, ההרתעה וההתרעה קרסו. נשארנו עם התקווה להכרעת האויב מהר ככל האפשר. תגובת צה"ל למקרה של מלחמה מבוססת בדרך-כלל על ארבעה גורמי יסוד ועל ההנחות הבאות:

1. התרעה מודיעינית שתינתן מספיק זמן לפני תחילת הלחימה.
2. חיל האוויר הוא בעל יכולת להנחית מכה משמעותית על האויב. בד בבד עליו למנוע מחילות האוויר של האויב להנחית מכה כזאת על צה"ל ועל יעדי העומק של ישראל.
3. הצבא הסדיר מסוגל לעכב את כוחות הקרקע של האויב עד השלמת גיוס מערך המילואים.
4. קווי הפסקת-האש הנוכחיים מקנים עומק אסטרטגי (לעומת הקווים שלפני מלחמת ששת הימים) – עובדה המעניקה לישראל ביטחון בכך שבשלב הלחימה הראשונים האויב לא יוכל להתקדם באופן שיביא להכרעה.

הכשל המודיעיני גרם לכך שצה"ל לא הקדים בהתקפת מנע באמצעות חיל האוויר וגייס מאוחר מדי את כוחות המילואים מכדי שאלה יספיקו לגבות את המערך הסדיר לפני תחילת המתקפה על קו המעוזים של

ישראל. הכשל היה בהערכת המודיעין, ולא בגופי האיסוף באמ"ן ובמוסד שעשו את מלאכתם נאמנה.

האמונה המוחלטת של ההנהגה המדינית ושל הדרג הצבאי ביכולת של אמ"ן להודיע בעוד מועד על מלחמה צפויה כדי לאפשר את גיוס עוצבות המילואים ואת פריסתן בחזית כשלה וקרסה. לכן המלחמה נפתחה בהפתעה מבחינות מדינית ואסטרטגית. הערכות אמ"ן עד היום שבו פרצה המלחמה היו שלא תפרוץ בכלל מלחמה. על כן לא גויסו יחידות המילואים ולא ננקטו אמצעי הכוננות הדרושים. בנוגע להפתעה האופרטיבית – לאחר הגעת המידע שהמלחמה תפרוץ בוודאות, המידע היה ששעת הפתיחה תהיה 18:00. הכוחות התארגנו לפריסה לקראת השעה הזאת, אולם למעשה ההתקפה החלה בשעה 14:00. בנוגע להפתעה הטקטית: זו נבעה מצורת הפעולה של הכוחות המצריים. אלה הפעילו כוחות אש אדירים שהסתערו עם מסות של חי"ר מצוידיים בנשקי נ"ט. את התעלה צלחו כמויות אדירות של טנקים וחי"ר, שהיו מלווים באלפי קני ארטילריה.

בשתי החזיתות היו כוחותינו מופתעים – לא רק מן העיתוי אלא גם מעוצמת התקיפה ומן הנחישות של צבאות האויב למוטט את קווי ההגנה של ישראל ולחדור פנימה לעורף המערך הקדמי. האווירה בכל הדרגים בצה"ל הייתה קשה ומתסכלת בשל עוצמת ההפתעה.

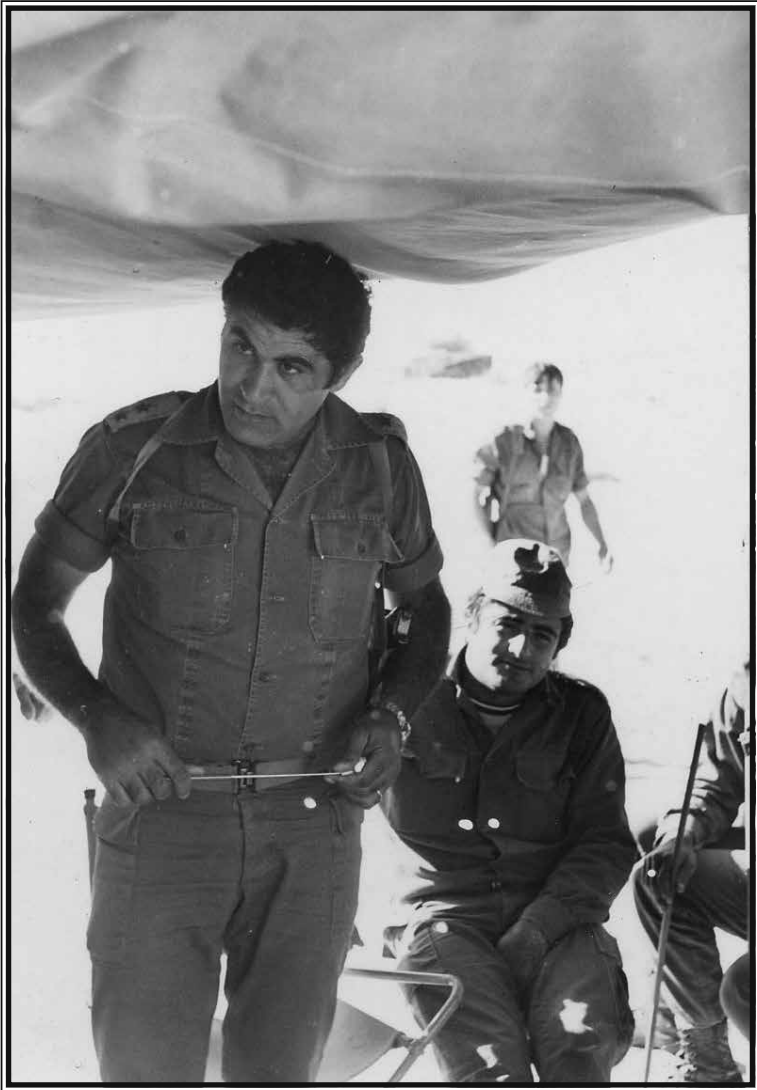
בסיני תקף הצבא המצרי במסות גדולות, זאת תוך שימת דגש על כמות הכוחות. בשתי הגזרות של הארמיה השנייה ושל הארמיה השלישית צלחו כ־100 אלף חיילי חיל רגלים, חלקם על נושאי גייסות, וכ־1,000 טנקים את התעלה ב־24 השעות הראשונות בסיוע 2,400 קני ארטילריה. את הפתיחה עשה האויב בכמה מאמצי צליחה. תוך יומיים פרס עשרה גשרים: שלושה באזור שבין קנטרה לפרדאן, שלושה באזור אסמאעיליה-דוורסואר וארבעה באזור שבין שלופה לעיר סואץ. מבצע הצליחה המצרי בתעלת סואץ היה מרשים ויעיל גם בסטנדרטים של צבאות מודרניים.

כוחות האויב תקפו לאורך כל קו התעלה, צלחו בכמה מקומות, שטפו את המעוזים הקדמיים וזרמו פנימה כדי לאחוז בקו הרכסים של התעוזים. אף שסאדאת ידע שאהבת ההמונים במצרים אליו אינה רבה, הוא קיבל את אחת ההחלטות האמיצות בתולדות עמו בעת החדשה כשהחליט לצאת למתקפת פתע על ישראל. בכך הוא היה לאחד האנשים המעצבים את ההיסטוריה, לא רק חיים בה. הוא ייחס חשיבות רבה לסבל של המשפחות השכולות ושל החיילים הפצועים אך היה מודע גם היטב לכאבם ולסבלם של הילדים העניים והרעבים. הוא ידע היטב שמחסור ממושך מוביל לייאוש ושיאוש מוביל לאלימות. סאדאת ראה במהלך הצבאי מנוף לקידום מטרות פוליטיות בהמשך. החלטה כזאת כרוכה הייתה מבחינתו בסיכונים אישיים רבים. מבחינתו, מטרותיה של מלחמת אוקטובר (שמה של מלחמת יום הכיפורים במצרים) היו: מחיקת תבוסת מלחמת ששת הימים, השבת הכבוד הלאומי המנופץ, החזרת השטחים הכבושים וניפוץ האגדה שצה"ל הוא צבא בלתי מנוצח. כדי שהעולם לא יגיד שהסובייטים ניהלו את המלחמה, הוא אף גירש ממצרים את היועצים שלהם כבר ביולי 1972. הוא עשה את ההכנות למלחמה כשלצדו סעדו אל-שאזלי הרמטכ"ל ואסמאעיל עלי שר המלחמה. לצד הצלחתו להכין את הצבא למהלך המורכב ולהפתיע את ישראל בכל הפרמטרים, הוא שגה בכך שבחר את יום הכיפורים כיום הפתיחה. האנשים היו בבתים והרחובות היו פנויים. הרבה יותר קשה היה לגייס את המילואים בשבת רגילה או בחג כמו סוכות.

המשימה הייתה למנוע מצבא מצרים – שסימן לעצמו כמטרה בשלב הראשון לייצב ראש-גשר בעומק 15 ק"מ ובשלב השני לתפוס את קו המצרים – כל הישג קרקעי עד גיוס כוחות המילואים. המשימה הייתה למעלה מכוחו של הצבא הסדיר של צה"ל.

למרות כל אלה הצליח צה"ל בכוחות מעטים והודות לגבורתם ולעוז רוחם של הלוחמים בדרג השדה להשיג ניצחון מוחץ ולהכריע שני צבאות

עם יתרון פתיחה, לבלום את המסות הגדולות של כוחות האויב, לעבור מבלימה להתקפה ולהעביר את המלחמה לגדה המערבית של תעלת סואץ בדרום ואל תוך סוריה בצפון. הקרבות היו קשים, וישראל שילמה בשתי החזיתות מחיר יקר: כ־2,700 הרוגים, 16 נעדרים, כ־7,500 פצועים, ו־314 לוחמים נפלו בשבי. חיל האוויר של ישראל, שביצע כ־7,500 גיחות, הפיל 334 מטוסי אויב בקרבות אוויר, אך איבד כרבע מעוצמתו – כ־100 מטוסים. לאוגדה שלנו, בפיקודו של ברן, היו 1,742 נפגעים – מהם 462 הרוגים. מלחמת יום הכיפורים הייתה מלחמת החיילים ודרגי הפיקוד ברמת השדה: המחלקה, הפלוגה והגדוד. זו הייתה מלחמה של מעטים מופתעים ומותשים נגד רבים משולהבים וצמאי דם. המלחמה מצאה את הדרג המדיני ואת הצבאי מופתעים, אך הלוחמים בדרג השדה היו נחושים ומוכנים לכל מאמץ כדי להפוך את הקערה על פיה. אולי זוודי הטנקים היו לא מושלמים ובטני התחמושת היו לא מלאות, אך הלוחמים היו מוכנים ברוח, והאמינו בצדקת הדרך. כוחות צה"ל הצליחו לבלום את ההתקפה, לעבור מבלימה להתקפה, לצלוח את תעלת סואץ ולהעביר את הלחימה לגדה המערבית אל תוך מצרים. זאת למרות ההפתעה שבפתיחה, חוסר המודיעין, ערפל הקרב ואווירת אובדן הדרך בימי הלחימה הראשונים. שלושה קרבות סומנו בכאב במלחמה הזאת: הקרב על החרמון, התקפת הנגד ב־8 באוקטובר והקרב על העיר סואץ.

פקודות ותדריכים: מג"ד וסמג"ד

התקפת הנגד של 8 באוקטובר

כוחות האויב המשיכו לזרום לכיווננו אל הגדה המזרחית של התעלה – כוחות טנקים והמון חי"ר מצויד בנשק נ"ט רב. הם נאחזו ברכסים השולטים, וניסו לשפר עמדות מזרחה אל יעדים שסימנו להם מראש שלב אחר שלב. לעומת זאת, כוחות צה"ל מרמת המטכ"ל (המטה הכללי), עבור דרך הפיקוד וכלה באוגדות היו פחות מתואמים ופחות ברורים בכוונותיהם בנוגע לדרך הביצוע של התקפת הנגד, ליעדיה ולהיקפה. האוגדה שלנו, אוגדת ברן, אספה עדיין כוחות – חלקם הגדול הגיע אמנם לחזית אך זה היה לאחר נסיעה ארוכה ומתישה על שרשרות מבסיסי האם אל אזור הלחימה. כמונו הייתה גם האוגדה בפיקודו של שרון.

כוחות אוגדת סיני, בפיקודו של אלברט מנדלר, היו אחרי קרבות בלימה קשים; היו להם נפגעים רבים, והם היו מותשים. המפקדים היו חלוקים בדעותיהם בנוגע לדרך הפעולה – בין ייצוב קו הגנה על ציר הרוחב כ־30 ק"מ מן התעלה לבין ביצוע התקפת נגד מוגבלת תוך כוונה לפנות מעוזים שאותם אפשר היה לפנות, ולתפוס מחדש את השטח שאיבדנו ועדיין לשמור מרחק מן התעלה. התוכנית היומרנית דיברה על התקפת נגד והשמדת הכוחות המצריים שמזרח לתעלה, בלימה בגזרה הצפונית וחציית התעלה על גשר מצרי קיים בגזרה הדרומית מול העיר סואץ, מעבר דרך סואץ וייצוב קו כ־20 ק"מ מערבה לה. בין אלה הועלו אפשרויות נוספות רבות. הוויכוחים עליהם היו אין־סופיים. לכל מפקד אוגדה היה "האני מאמין" שלו. בסופו של דבר בוצעה התקפת הנגד ללא ריכוז מאמץ עיקרי ותוך ביזור סמכויות ומשימות. על־פי התוכנית של

האוגדה, החטיבות בפיקודם של אל"ם נתן (נת'קה) ניר ושל אל"ם גבי עמיר תקפו מצפון לדרום, והגיעו לזנגוויל בין פרדאן להברגה. אנחנו, החטיבה בפיקודו של אל"ם אריה קרן, לחצנו ממזרח למערב לעבר מצת ופורקן. כוחות האויב שפעלו מולנו בגזרה, ולחצו להתקדם מזרחה, היו דיוויזיה 2, ומדרום לה דיוויזיה 16 עם חטיבת טנקים של דיוויזיה ממוכנת 23.

לא ניתן היה שלא להרגיש אי נוחות עם המצב שאליו נקלע אלוף פיקוד הדרום אלוף שמואל גונן (גורודיש). היה עליו להתמודד עם המצב הקשה והבלתי נתפס הזה של התקפת הפתע המצרית כאשר הוא שימש בתפקיד רק כמה חודשים – מאז 15 ביולי 1973, זאת כאשר מתחתיו פיקדו על האוגדות אלופים ותיקים, שהיו מפקדיו בעבר. תנאי הפתיחה של המלחמה בחזית הדרומית חייבו מנהיגות חזקה מאוד כדי לגבש ולהפעיל כוחות לבלית שטף כוחות האויב שזרמו לתוך סיני. כל החלטה ברמת הפיקוד הייתה קשה וגורלית, ולא היה פשוט ליישמה ולבצעה עם גנרלים דעתניים ומנוסים כמו אריאל (אריק) שרון ואברהם אדן (ברן). את גורודיש הכרתי היטב. הוא היה מפקדי בכמה תפקידים. הייתי איש צוות אצלו בפלוגת הצנטוריונים הראשונה. הוא היה אז מ"פ, רב-סרן ותיק, שהיה מועמד לקבל את הפיקוד על גדוד שריון 82, גדוד השריון הסדיר היחידי שהיה אז בצה"ל במסגרת חטיבה 7. הוא נסע לבריטניה עם סגל של כמה קצינים כדי ללמוד את טנק הצנטוריון, לימים השוט בגרסאותיו המתקדמות. גורודיש פיקד על הפלוגה הראשונה שהגיעה ב-1959 לגדוד 82 כפיילוט לבחינת הקליטה של הטנק בחיל השריון, ואימן אותה. טנק הצנטוריון נחשב למתקדם ולא יכותי ביחס לטנקי השרמן וה-AMX שהיו לצה"ל. טנק הצנטוריון העצים את חיל השריון של ישראל והקפיץ אותו קדימה. הייתי טירון בפלוגה הראשונה שקלטה את הטנק בפיקודו של המ"פ גורודיש. חשתי מקרוב מאוד את התובענות והקשיחות שלו.

פלוגת צנטוריונים הראשונה של רס"ן שמואל גונן (גורודיש)

באותה עת התקיימה בצה"ל תחרות קרב חמש - תחרות קשוחה שדרשה נחישות וכושר גופני מעולה מן המתחרים. מטבע הדברים הייתה המגרש הביתי של יחידות חי"ר וחיר"ם (חיל רגלים מעולה): צנחנים, גולני וסיירות שונות. יחידות השריון, שהכושר הגופני של אנשיהן לא נחשב לגבוה, לא השתתפו עד אז בתחרות הזאת. גורודיש החליט יחד עם רס"ן קלמן מגן, צנחן במקורו, שעבר אז מן הצנחנים לשריון ושימש סמג"ד (סגן מפקד גדוד) של סא"ל מנחם (מנדי) מרון בגדוד 82, לקחת חלק בתחרות. יום אחד נקראתי ללשכת המג"ד לשיחה. לשם מה ולמה שאלתי את מפקדי המוערך, סג"ם דוד כספי. הוא לא ידע בדיוק פרטים אך שידר לי שזה לא משהו שלילי. הגעתי ללשכה עם פיק ברכיים, ושם פגשתי את קלמן הסמג"ד, את גורודיש המ"פ ואת סגן אלפנדרי. נאמר לי: "מקימים קבוצת קרב חמש. סגן אלפנדרי הוא המפקד, אתה ראש הקבוצה, וכל מה שתצטרכו תפנו ללשכה". לא הבנתי מאומה אבל מיהרתי להיחלץ מן

המעמד. כבר למחרת החל תהליך הקמת הקבוצה, ומאז התאמנו יום-יום, במקביל לאימוני השריון, עד מועד התחרות. באותה שנה ובמשך כמה שנים זכינו במקום ראשון באליפות קרב חמש בצה"ל.

מאוחר יותר הייתי מפקד מחלקה אצל גורודיש כשהוא היה מפקד גדוד 82, ולאחר מכן הייתי מפקד פלוגה כשהוא היה מח"ט 7. לגורודיש נוצר דימוי של מפקד קשוח שהנהיג משמעת ברזל עד כדי הטלת מורא על פקודיו. לזכותו ייאמר – ואני אומר זאת ממקור ראשון – שהוא היה נאה דורש ונאה מקיים. כמפקד פלוגה הוא היה משכים תמיד ראשון. כאשר הוצאנו את הראש מאוהלי הסיירים, שבהם ישנו בסדרות הקרביות, ראינו אותו כבר עומד בחוץ ומחכה לנו לריצת הבוקר. הדאגה לחייליו, הייתה בראש מעייניו: אוכל טוב, מרק חם בלילות הקרים, כביסות בזמן, מדים ובגדי עבודה לפי מידה ולא לפי מזל, מים חמים למקלחת ועוד. התנאים האלה לא היו מובנים מאליהם באותה תקופה. בהיבט הוא דרש משמעת ללא פשרות מפקודיו, ונהג כלפי מפקדיו בצייתנות גמורה, בשליטה עצמית מלאה. הוא לא זכה ליחס כזה מאלופי השדה שתחת פיקודו בעת המצוקה הזאת.

מבחינת הגדוד הפקודות והמשימות היו ברורות: הוטל עלינו ללחוץ מערבה במגמה להגיע דרך מתחם נוזל למעוזים מצת ופורקן שעל שפת התעלה. כוחות האויב היו רבים ומכל הסוגים: עשרות רבות של טנקים, נגמ"שים ואלפי חיילי חי"ר בטווחים ארוכים עד קצרים מאוד. באותה עת פעלנו במסגרת חטיבה 500 שני גדודים בלבד – הגדוד של סא"ל דן ספיר והגדוד שלי.

נכנסנו למגע אש עם האויב באזור צומת טליסמן-פוטון ורכס חמוטל, והתחלנו ללחוץ מערבה דרך נוזל לכיוון מצת ופורקן שעל שפת התעלה מול העיר אסמאעיליה. השתלטנו על נוזל, והתמקמנו, עם הפנים מערבה, לעבר המוצבים מצת ופורקן.

פלוגת מפתח, בפיקודו של סרן מנשה (מנש) גולדבלט, ופלוגת כובס, בפיקודו של סרן יובל אבידר, שהיו פרוסות לפנים (מנש מימין ויובל משמאל) ניהלו אש רצופה ומדויקת לעבר האויב. בשלב הזה פלוגה סורט, בפיקודו של סרן מרדכי (מוטקה) גולדשטיין, הייתה מאחור וצמודה אלינו. מחלקת הג'פים הגדודית הייתה באבטחת אגף ובתצפיות. הארטילריה ירדה עלינו במשך כל הלחימה, שריקות הפגזים הקפיאו את הדם – אך אלה לא עצרו את הטנקים מלירות ומלהשמיד כוחות אויב תוך כדי לחץ מערבה אל עבר התעלה.

באזור צידני וזנגוויל נמצאו עשרות רבות של טנקי אויב. ניסינו להשמיד רבים מהם ככל יכולתנו. בלחימה הקשה הזאת ותוך חילופי האש נפגעו לנו בשלב הזה טנק ממפתח וטנק מכובס.

גדוד 433 בהתקפת הנגד, 8 באוקטובר 1973

ביקשתי סיוע ארטילרי, ונאמר לי שהוא ניתן, אך אנחנו לא הרגשנו בו בשלב הזה. ביקשתי סיוע אווירי כדי לפגוע בריכוזי הטנקים של האויב, בעיקר באלה שבטווחים הרחוקים יותר, אך גם זה לא ניתן לי. לפיכך

המשכנו לעשות כמיטב יכולתנו עם הטנקים. כבר אז הרגשנו היטב את השפעתם של טילי הסאגר וה־RPG שהיו אתגר חדש עבורנו. משעה לשעה גדל מספר פגיעות הטילים בטנקים שלנו, והורגש חוסר הניסיון שלנו בהתמודדות אתם. לעומת זאת, ניתן לציין לטובה את כושר הספיגה של הטנקים שלנו. רק במקרים בודדים טנק שחטף פגיעה יצא ממש מכלל פעולה או הושמד. להפתעתנו, היו מקרים שהטנקים חטפו כמה פגיעות, ועדיין המשיכו לפעול בכושר מלא.

המגע עם האויב נמשך, וככל שהגדוד לחץ לעבר מעוזי מצת ופורקן שעל שפת התעלה הרגשנו כי האגף הצפוני שלנו, ויותר ממנו – האגף הדרומי, הנם חשופים. היה חשש רציני שאם האויב יבצע התקפת לפיתה, הוא יצליח לפרוץ בין הגדוד לבין כוחותינו האחרים בשל העומק שבו היינו. משימת האוגדה במסגרת התקפת הנגד הפיקודית הייתה כאמור: "טיהור קו התעלה שבין דרך החת"ם [קו התעוזים ששימשו את יחידות התותחנים והשריון] וקו המעוזים [שאישו בחי"ר ובטנקים] שעל שפת התעלה והשמדת האויב תוך חילוץ כוחות המעוזים וחילוץ הטנקים התקועים וכוננות למעבר לצד השני של תעלת סואץ". אולם המשימה לא צלחה. תוך כדי הלחימה נקלעו למצוקה חלק מן היחידות הלוחמות, למשל, בחמוטל וביחידות חטיבה 217 שתקפה צפונית לנו.

בינתיים נפגעו לנו שלושה טנקים נוספים מכובס וארבעה זחל"מים מסורט. גם הטנק של יובל המ"פ נפגע. בטנק של יובל היו פצועים, והמ"ק סמ"ר מאיר יעקב בר-אל פינקוס נהרג. אל הטנקים שנפגעו יצא זחל"ם התאג"ד ובו שלושה אנשים.

הזחל"ם עשה סבב אחד של פינוי, ובסבב השני נפגע על כל יושביו. פלוגת החרמ"ש הייתה רכס אחד מאחורי הטנקים, שמרה בעיקר על האגפים וקיימה תצפיות. בשל תקלה במכשיר הקשר של מוטקה המ"פ ארגן ראובן זכאי סגנו את זחל"ם החבלה לשמש כזחל"ם מ"פ וחבר אליו. כשנוצר הקשר הוריתי שוב למוטקה לחבור אל הטנקים ולהישאר צמוד

מאחוריהם. בציר טליסמן הלחימה הלכה ונעשתה קשה יותר ויותר. אנחנו היינו עמוק מלפנים בתוך כוחות האויב, וניסינו להשמיד כוחות אויב רבים ככל האפשר. תפסנו את נוזל, שהוא הרכס השולט על סביבתו, והגענו עד צידני ששולט על צומת לקסיקון וטליסמן מול מצת ופורקן. המח"ט, שראה אותי במרחק של כ-1.5 ק"מ ממעוז מצת שעל שפת התעלה, הורה לי לא להתקדם יותר מערבה לעבר מצת ופורקן על בסיס שיקולי מצב כוחותינו והאפשרות שהאויב ינתק אותי מיחידות החטיבה שנמצאו מאחור ומזרחה לנו על טליסמן ובאזור חמוטל. גם מדיווחי הסיור ומהתצפית של מוטקה הבנתי שהאויב סוגר עלינו בעיקר מדרום לציר טליסמן עד חמוטל.

שתי פלוגות הטנקים של מנש ויובל, שהיו פרוסות אתי מצפון לציר טליסמן, עשו עבודה מעולה. הן לחצו מערבה לעבר תעלת סואץ והשמידו טנקים, נגמשי"ם וח"ר של האויב שהיה מצויד בטיילי כתף רבים מאוד באזור צידני וזנוויל.

הוריתי לסמג"ד יאיר יחדיו לטפל במעגלי החילוץ סביב הטנקים של יובל וזחל"ם התאג"ד שנפגעו, והוא הורה למ"פ מוטקה, שהתארגן בינתיים על זחל"ם החבלה, לצאת אל הטנק וזחל"ם התאג"ד כדי לחלצם. השטח היה רווי כוחות אויב מכל הסוגים. תוך כדי ההתקדמות לעבר הטנק וזחל"ם התאג"ד חטף מוטקה פגז מטנק מצרי, ושישה מתוך תשעת הלוחמים שהיו אתו נהרגו; שלושת האחרים נפצעו. אחד ההרוגים היה הסמ"פ סגן ראובן זכאי, ואחד הפצועים היה מוטקה המ"פ.

מוטקה המ"פ סיפר:

כנסנו לציר טליסמן כאשר לא היו בידינו כל ידיעות על האויב. ההוראה שקיבלתי הייתה לנוע אחרי שתי פלוגות הטנקים הקדמיות ולצפות לאגפים. לאחר שנענו כ-2-3 ק"מ מערבה על ציר טליסמן, השיג אותי לפתע ראובן עם זחל"ם החבלה, והודיע לי שהצליח להעביר את מכשיר הקשר לזחל"ם הזה. דילגתי אליו עם ארבעה אנשי מפקדת הפלוגה שלי, ויחד עם חמישה

אנשי חבלה היינו עליו תשעה לוחמים, כולל מ"מ חבלה. המשכנו לנוע. באותו זמן החלו הפגזות ארטילריות כשאנחנו על הכביש מחוץ לטווח הראייה של האויב וכשהטנקים של הגדוד לפנינו מנהלים קרב עם האויב. ההפגזות לא פסקו במשך כשלוש שעות. רק עוצמתן השתנתה – לעתים היו מטרידות ולעתים מסיביות. במשך כל הזמן הזה עקבנו בקשר ובתצפית אחר התפתחות הקרב, ונודע לי ששתי פלוגות הטנקים שעם המג"ד הספיקו להתקדם לעבר התעלה כ"3-4 ק"מ. עקבנו גם אחר הנעשה באגפים כדי לעדכן את המג"ד שהיה עסוק בניהול הקרב בחזית ומלפנים. ראינו שבשני האגפים שלנו מתנהלים קרבות קשים תוך ספיגת הפגזות קשות מהמצרים. בחילופי האש נפגע אחד הטנקים שלנו. נשלח אליו לשטח זחל"ם תאג"ד כדי לחלץ את הפצועים. הזחל"ם עבר דרכנו. תוך כדי קיבלתי הוראה מהמג"ד לחבור לגדוד, כלומר, להיצמד לפלוגות הטנקים מאחור. בשלב מסוים הודיע המג"ד בקשר: "חמוטל בידי האויב, ויש להישמר מהאגף השמאלי (הדרומי)". אז הבנתי שאנחנו מסתכנים בניתוק ציר הנסיגה, והחלטתי לחזור לאורך הציר. כאשר התקרבו לחמוטל חטפנו הפגזה מטנקי האויב שהתמקמו על גבעת חמוטל. המשכנו לנוע במהירות, ולמזלנו לא נפגע אף כלי. עברנו את חמוטל, עצרתי את הפלוגה, הפניתי אותה לאחור, וניסיתי להתקשר למג"ד. הצלחתי ליצור אתו קשר, והוא הורה לי להיכנס אחריו כגל שני להתקפה על חמוטל. באותו זמן התחיל זחל"ם התאג"ד, שהלך לפנות את נפגעי הטנק שנפגע והוא עצמו נשאר תקוע בשטח, לקרוא לעזרה. קיבלתי הוראה מהמג"ד ללכת לחלץ את הזחל"ם הזה. נעתי לאורך ציר טליסמן לכיוון התעלה עד שהצלחתי לזהות טנקים שלנו בסביבות חמוטל. הקמתי קשר עם זחל"ם הפינוי, והמשכתי לנוע לעברו כשאחריי עוד זחל"ם של מ"מ 3. מזחל"ם הפינוי התקוע הודיעו לי בקשר שהם נמצאים תחת אש שטוחת מסלול ותלולת מסלול ובתצפית על האויב. החלטתי שכל זמן שיש לי קשר עם הזחל"ם אמשך לנוע לעברו, ואולי אצליח לחלץ אותו. ידעתי שאני נמצא בשטח שנשלט בידי הכוחות המצריים ושלפניי פרוסים הטנקים שלהם. המשכתי לנוע תוך שמירת הקשר עם הזחל"ם. בשטח נעו טנקים רבים שלא את כולם הצלחנו לזהות. לפתע נפסק הקשר עם זחל"ם

התאג"ד התקוע. לפניי, במרחק של 200 מטרים, היה קפל קרקע והחלטתי לעלות עליו לתצפית – אולי משם אוכל ליצור קשר עין עם הזחל"ם. כאשר עליתי לעמדת תצפית התגלה מולי במרחק של 400-500 מטרים טנק מצרי. הטנק ירה מיד לעברנו פגז אך למזלנו לא פגע. נתתי הוראה לנהג לנסוע לאחור ולרדת מעמדת התצפית. לצערנו, רק לאחר שהות מסוימת הצליח הנהג להכניס להילוך אחורי. ירדנו כ־2-3 מטרים, ונפגענו פגיעה ישירה בדופן ימין – מטיל סאגר כנראה. כעבור שניות מעטות פתחתי את עיניי ואמרתי לעצמי: "נפגענו, אני חי ומוכרח לצאת מהזחל"ם". שתי ידי היו משותקות. מישהו, כנראה ראובן הסגן שלי, היה מונח עליי הרוג. הצלחתי לצאת מתחתיו ולהגיע לדלת האחורית שלמזלי הייתה פתוחה. יצאתי ועמדתי על הרגליים. ראיתי את הזחל"ם שמאחוריי מנסה להסתובב. מישהו רץ אליו במהירות ועלה עליו. כאשר ראה אותי המ"מ דרור כהן הוא עצר ושלח שני חיילים לחלץ אותי. הלכתי לקראתם. אלה תמכו בי והגענו לזחל"ם. הם העלו אותי עליו, השכיבו אותי על הגב והחלו לנוע לאחור אל התאג"ד. שמעתי בקשר קריאות לזחל"ם שלי, וצעקתי לאנשים שראובן נהרג ושיודיעו למג"ד בקשר.

ההרוגים הנוספים היו: סמל אברהם טרבלסי, סמל אליהו גרייט, סמ"ר דני רזינסקי, סמל חיים משה רובינשטיין וסמ"ר מרדכי שורץ שני.

אורי רוזנטל, מפקד מחלקה בסורט, סיפר על ראובן: "עברנו כמה מלחמות, נעבור גם את זו", אמר ראובן כשהטיל את חפציו על הזחל"ם הוא לא ידע, כמו שגם אנחנו לא ידענו, כי זו מלחמתו האחרונה. לא ידענו כי כל מה שישאר לנו יהיו הזיכרונות. לעולם לא אשכח את האימון האחרון לפני המלחמה במא"ח 500. אשתי הייתה בהיריון, וביקשתי מראובן לצאת לכמה שעות הביתה כדי לראותה. זיק נדלק בעיניו. הוא הקשיב וסיכם: "סע אורי, תראה את אשתך ותחזור". ראובן בא למלחמה ביום הכיפורים בלילה, ולא ידע מה קורה, כמו כולנו. הוא נרתם לארגן את הפלוגה הכי טוב שאפשר. למרות הלחץ הגדול על כולנו הוא המשיך להתנהל ברוגע וביסודיות ונגע בכל פרט.

בדרך מבלוזה לטסה הוא התרוצץ בין הכלים, ויחד עם החוליה הטכנית ניסה לפתור כל בעיה שהתעוררה. הוא עשה את המיטב כדי שנכנס ללחימה הכי מוכנים שאפשר.

הפעם האחרונה שראיתי אותו הייתה בעת הפגזה שנייתך עלינו – הוא בזחל"ם אחד לפניי על ציר טליסמן המוביל לאסמאעיליה וטיפל בהרכבת מכשיר קשר, שהעביר ממלי שלי שנתקע בדרך. הספקתי לומר לו שלום לפני שיצא לחלץ פצועים ממלי שנפגע ועליו היו פצועים והרוגים. זה היה המפגש האחרון שלנו. ראובן נהרג, בדרך האופיינית לאופיו – כשניסה לעזור בחילוץ חבריו שהיו במצוקה.

מקורה של פלוגת חרמ"ש סורט בגדוד 106 של חטיבת הראל 10. במלחמת ששת הימים השתתפה, עם הגדוד בהתקפה על מוצבי שיח' עבד אל-עזיז וגבעת המכתר. ב־1972, בעת הסבת חטיבת הראל מחי"ר למשורינית, פוזרו חלק מפלוגות החרמ"ש ליחידות אחרות. כך הגיעה הפלוגה לגדוד הסדיר 433 של חטיבה 500. היא הייתה פלוגת המילואים היחידה בגדוד. הפלוגה לחמה במסגרת הגדוד ובקצב שלו כאילו הייתה פלוגה סדירה לכל צורך ומשימה: פינוי נפגעים, לחימה, אבטחת אגפי פלוגות הטנקים, אבטחת חניוני הלילה, איתור והשמדת צידי טנקים שהיו מצוידים בטילי סאגר ונ"ט אחרים.

ארנון צברי מהתאג"ד סיפר:

לפנות בוקר ביום שני, 8 באוקטובר, לאחר שינה טרופה של כשעתיים בתוך הכלים, המשכנו בתנועה מערבה אחרי הגדוד לכיוון אסמאעיליה והתעלה. באחת הפעמים, כאשר השיירה נעצרה בגלל התקפה של מטוסים מצריים, הגיע לבקר אותנו הרופא החטיבתי מלווה בד"ר אדלר שמוכר כרופא וכמפקד קשוח וקפדן. כשהבחין בחובשת נעמי באמבולנס הוא שאל: "מה היא עושה פה?" הוא הורה לה לרדת ולחזור לעורף. בצער ובתחושת נטישה הורדנו את נעמי, שסיפורה עוד יסופר בהמשך, והמשכנו אחרי הגדוד על ציר טליסמן.

בהאזנה לרשת הקשר נשמע הסמג"ד דורש שזחל"ם הפינוי יצא לעבר הטנק שנפגע כדי לפנות את הפצועים. אני, גדי ויצחק אבו יצאנו לעבר הטנק תוך הפגזה ארטילרית. זיעה ניגרה על גבי. רק תוך כדי הנסיעה תחת אש הכתה בי ההכרה מהי המשמעות של המהלך הזה. איזה הבדל יש בין אימונים למציאות המלחמה. לבסוף חברנו לצוות הטנק ופינינו אל הזחל"ם את כל ארבעת אנשי הצוות הפגועים. הם זעקו מכאבים כשיצאנו חזרה אל התאג"ד.

אני נשארתי עם הפצועים, וסמ"ר גדי סנדרס, הנהג רב"ט יצחק אבו ורב"ט עמיקם דביר יצאו לעשות סבב נוסף של פינוי פצועים. הפעם הזחל"ם פרס זחל, ונשאר תקוע בדיונה תחת אש ארטילרית וישירה עד שחטף פגיעה שכתוצאה ממנה נהרגו שלושת יושביו. גם זחל"ם החבלה, שיצא אל זחל"ם הפינוי, חטף פגיעה ישירה, ועליו שישה הרוגים. למראה הכמות ומצב ההרוגים והפצועים נעלמה לי הזחיחות, והמחשבה שהמלחמה הולכת להיות ארוכה וקשה התקבעה בתוכי.

פעולת החילוץ הזאת המחישה עד כמה אנשינו מוכנים לחרף את נפשם ולשלם מחיר כואב כדי לנסות להציל את חבריהם שנפגעו. זה אופייני של בחורינו, כאלה הם בקרב.

במצב שנוצר הייתי חייב להרחיב את הפריסה של הפלוגות, כדי למנוע אפשרות של כיתורנו. מדי פעם חזרתי והזהרתי מפני היפגעות מטילים. הוריתי לאורי מ"מ החרמ"ש, שזה עתה מיניתי אותו למ"פ סורט לאחר שהמ"פ והסמ"פ נפגעו, להמשיך בלחימה עד לפקודות חדשות.

בינתיים כבש האויב את חמוטל, ובכך נעץ טריז בין כוחותינו הקדמיים וצומת טסה ויצר איום על אנף האוגדה. חמוטל, מכשיר וחמדיה היוו קו גבעות שנמצא בגזרת הארמיה המצרית השנייה, בגזרת הדיוויזיה המצרית 2 הצפונית ודיוויזיית חי"ר 16 הדרומית. הרכס הוא חולי, שולט על סביבתו ונמתח לאורך כ-10 ק"מ וברוחב כ-2 ק"מ. הוא נמצא כ-12 ק"מ מזרחית לתעלת סואץ, ויצר טריז בתוך קו כוחותינו. מקו הגבעות

הזה השטח הולך ויורד מערבה לכיוון שפת התעלה, וממנו מזרחה השטח שוב יורד אל המישור המדברי. אחיזה בשטח הזה חשובה לשליטה במרחב כולו. מפקד האוגדה הורה לחטיבה שלנו לתקוף נגד את רכס חמוטל ולכבוש אותו מחדש.

אנחנו עדיין בלחימה באזור נוזל מול מצת ופורקן. תוך כדי פריסת הפלוגות מחדש המח"ט הודיע לי ברשת הקשר שיחידה אחרת, שנמצאה אז בלחימה באזור חמוטל, נכנסה ללחץ גדול, והלחימה שם מסתבכת. על כן עליי לנתק מגע, להתייבב באזור טליסמן 29, ולהיות מוכן להשתלב בלחימה על חמוטל כדי לתקוף מכיוון צפון-מזרח לכיוון דרום-מערב. פירושו של דבר שאני צריך לסגת לאחור כ-8 ק"מ תוך לחימה קשה מלפנים ובאגף הדרומי ותוך ספיגת הפגזות ארטילריה בכל אותה העת. זה היה מהלך לא פשוט. למזלי, הכרתי היטב את השטח על כל דיונה שבו. ימים ולילות ארוכים התרוצצתי בגזרה הזאת: מגשר פרדאן בצפון דרך גזרת אסמאעיליה במרכז עד מפרץ סואץ בדרום.

מיד עם סיום קרבות מלחמת ששת הימים, ביוני 1967, בהיותי מפקד פלוגת טנקים בגדוד 82 של חטיבה 7, פעלתי בגזרה הזאת יחד עם פלוגת חרמ"ש מגדוד 9 בפיקודו של סרן יוסי פלד. נקראנו כוח גבעון. ישבנו בטסה, והיינו אחראים על גזרת פרדאן ואסמאעיליה. בימים שוטטנו לאורך הגזרה, ובלילות ניהלנו שיחות רבות באוהל ששימש את המפקדה שלנו. יוסי פלד היה קצין מעולה ולוחם נועז. לימים אלוף פיקוד הצפון. קיבלנו מדי יום אספקה ודואר. באחד הימים, בהיותנו באוהל הפיקוד, הגיע מטוס קל של הדואר, שנהג להשליך תוך כדי המעוף את שק הדואר לעברנו. נדהמנו כאשר חיפשנו את השק, שראינו אותו במעופו, נוחת לידינו אך לפתע נעלם כאילו האדמה בלעה אותו. לאחר חיפושים רבים התגלה שק הדואר על מושב הג'יפ שלי שחנה בסמוך לאוהל. התברר ששק הדואר קרע במעופו את החלון של דלת הג'יפ שלי, ונחת על המושב הקדמי. פגיעה מדויקת מזו לא הייתה יכולה להיות.

מאוחר יותר, ב־1970, שִׁירתי כסמג"ד של יעקב לפידות בגדוד 79 – שוב בגזרה הזאת, וב־1972 כמג"ד בגזרת המיתלה, שנמתחה עד מפרץ סואץ. השטח אינו אחיד מבחינת עבירות – יש בו גבעות חול עבירות לרק"ם המאפשרות למחזיק בהן שליטה טובה על הסביבה. רוב השטח אפשרי לתמרון טנקים, אך בחלקו השטח קשה לתנועה. בשטח נמצאים כמה רכסי דיונות ומרחבים רבים הנשלטים על־ידם. למי שיושב בשטחים השולטים יש יתרון עצום.

נתתי פקודה למכת אש מאומצת לקראת ניתוק מגע, ובחיפוי הדדי ניתקנו מגע מאזור מצת ופורקן. חזרנו והתייצבנו צפונית־מזרחית לחמוטל באזור ציר הכביש. כשהגענו לאזור חמוטל ניתכה עלינו אש ארטילרית עזה של האויב. כמו כן קידמה את פנינו אש שטוחת מסלול מרכס חמוטל עצמו.

לגדוד 429, בפיקודו של סא"ל דן ספיר, ולגדוד 198, בפיקודו של סא"ל עמיר יפה, שניסו לתקוף את חמוטל מכיוון צפון לדרום בחיפוי שלנו, היו אבדות כבדות, וההתקפה הזאת לא צלחה. קיבלנו הוראה לתקוף מן הכיוון שבו נמצאנו. ההסתערות החלה תוך כדי שניתכו עלינו אש תופת ארטילרית, אש שטוחת מסלול וטילים רבים. יפה, מג"ד 198, שהתנסה כבר בתקיפה מן הכיוון הזה, נכנס לרשת שלי והודיע כי קשה לעלות על חמוטל מן הכיוון שבו תקפנו ושהעלייה אפשרית רק מן הכיוון שבו נערכה התקיפה שלהם. בשלב הזה ירו עלינו נוסף על אש ארטילרית ואש שטוחת מסלול גם מאחור. זו הייתה כנראה אש מאחת היחידות של כוחותינו. קשה היה למצוא עמדות שיגנו עלינו משתי החזיתות. עד מהרה התברר לי שהעלייה על חמוטל מן הכיוון הזה אכן קשה, ולא ברור אם תהיה אפשרית בכלל. בסיום כל המהלך הלא מוצלח הזה קיבלתי הוראה להיכנס, תוך כדי תקיפה, לעמדות במקום, ולהעסיק את חמוטל באש כדי לסייע לניסיון התקפי נוסף של דן ספיר, שהיה נחוש להשלים את מהלך התקיפה. בסופו של דבר גם הניסיון הזה, כמו כמה תקיפות שקדמו לו,

לא עלה יפה, והיה כרוך באבדות בנפש ובכלים. אמנם הצלחנו להיאחז בחמוטל אך לא לכבוש אותו. המשכנו להעסיק באש מטרות על חמוטל תוך דילוג לעמדות ההתחלתיות. ואולם, עם רדת החשכה התקבלה פקודה לניתוק מגע.

ניתוק מגע והיחלצות לעזרת התקיפה ב"חמוטל"

סגן יצחק לוריא המ"מ מפלוגת מנש סיפר:

תנועה למגע עם אויב. אין שום ידיעות. נענו לקראת מה שעלול להימצא בכל האזור. המחלקה שלי הייתה פרוסה מימין לציר כאשר מנש במרכז על ציר הכביש. המג"ד הכניס את הגדוד לפריסה תוך התקדמות מערבה כאשר ארטילריה כבדה ירדה עלינו כל הזמן. טבילת אש מסיבית ראשונה שלי. 20 מטרים מימיני גיליתי שלושה חיילים מצרים שוכבים מתים, כנראה קת"קים. נגעל וממשיך. התקדמנו בין חלוץ לחמוטל עד שתפסנו את נוזל. התעוזה היה ריק מאנשינו. היה בו טנק אחד שלנו פגוע.

פותחים באש. מאות טנקים מצרים כמו קן נמלים לפנינו. מנש חטף טיל נ"ט ואני הודעתי בקשר, אלא שהוא הרגיש כבר ונסע לאחור. הטיל פגע במסרת הטנק. הארטילריה המשיכה לרדת, וכעת הועברה לגבעה

שלנו. בינתיים נפגע עוד טנק של הפלוגה שמשמאלנו. מנש עבר לטנק אחר, והצוות ניסה לחלץ את הטנק מאזור הלחימה. הטנק נתקע אחרי 2 ק"מ. הייתי מיואש מן התותחן. הפגזים פגעו בניגוד גמור לפקודתי. לבסוף התותחן השמיד טנק אחד בוודאות, ופגע בעוד טנק שאמנם לא נדלק אבל נפגע. נטלתי מהתותחן את השליטה על התותח והמשכתי לירות ולפגוע במטרות שבטווחים הקצרים והארוכים עד כ-5600 מטרים.

התקבלה פקודה לעזוב מהר ולנוע לאחור. בגלל העומק שבו היינו האויב איגף משמאל. מהפקודות שקיבלנו הבנתי שאנו מוזעקים לעזור ליחידה אחרת הנמצאת במצוקה. הבלגן עצום, בדרך פגשתי את הצוות עם הטנק של מנש שנפגע. ביקשתי אישור מהמג"ד להעלות את הצוות על ג'יפ שעצרתי עם הטנק. המג"ד לא ענה. הוא היה עסוק מאוד במתן פקודות. לקחתי על עצמי אחריות ופיניתי את הצוות בג'יפ.

יישרנו קו והרבצנו פגזים. התחמושת נגמרה בטנק כליל. טנק אחר נפגע בצריח. הנפגעים פונו תחת אש. הצמדתי את הטנק שלי אליו, ושלחתי את הטען להוציא ממנו פגזים עבורנו. הטען התעייף ואני נכנסתי במקומו. הצריח היה מלא דם והפגזים היו מגואלים בדם. המג"ד נתן הוראה להסתער. הפגזים נפלו כמו גשם והיו רצופים לאין ספור. פתאום הטנק האחורי הרביץ פגז בטנק מצרי מלפנים, וזה נפגע ועלה באש. בשלב הזה קיבלנו הוראה לשינוי משימה. התקפלנו תוך ספירת הטנקים וניסיון לחלץ את אלה שנפגעו ונשארו בשטח.

הלחימה ביום הזה הייתה ארוכה, תובענית וקשה. בבוקר הלחימה הייתה באזור נוזל-צידני מול מצת ופורקן, והיא נמשכה במערכה סביב חמוטל. זה היה היום השלישי של פעילות ולחימה רצופות. הניסיון להדוף את האויב שנאחז היטב ברכסים שהיו בשליטתנו היה קשה ותובעני.

מנש, מפקד פלוגת הטנקים שרוב הזמן הובילה, תיאר זאת כך: ה-8 באוקטובר לפני הצהריים. אנו במגע אש עם האויב. המקום: טליסמן, ציר טסה-אסמאעיליה. הפלוגה פרוסה מימין לציר. גזרתנו הוגדרה עלידי

המג"ד, וכל טנק עסוק בבקרת אש על המטרות שבחזית גזרתו. כוחות האויב רבים ומעורבים: עשרות טנקים, נגמ"שים, רכב רך ומאות חיילי חי"ר בטווחים ארוכים וקצרים.

עיקר ריכוז הטנקים באזור צידני וזנגוויל. נפגע לי טנק. ארטילריה ירדה עלינו כמעט רצוף. הטילים עפו לכיווננו מן הגבעות שמסביבנו ובחזיתנו. עוד טנק נפגע לי. אך גם בהם פגענו. רבים אצלם בערו, אך עדיין רבים נשארו שלמים כי הם היו המונים. ככל שהעמקנו לחדור, לעבר מצת ופורקן כך פרסנו כדי למנוע את איגופנו וכיתורנו.

תוך כדי התקדמות לעבר פורקן קיבלנו פקודה לעצור ולחזור עם הגדוד לעבר חמוטל לעזרת יחידה אחרת. תחילה חיפינו ולאחר מכן תקפנו. האש הייתה צפופה ורצופה. הלחימה הייתה קשה ונמשכה עד החשכה. לקראת לילה התארגנו לחניון לילה לאחר יום לחימה ארוך וקשה ושלוש ימי פעילות רצופים ומתישים. בבת אחת הרגשנו בעייפות משוועת העולה ומטפסת בכל איברי הגוף, עייפות שנוצרה עקב עבודה מאומצת, חוסר שינה ומתח שהיה גדול מנשוא.

רובנו היינו צעירים וחסרי ניסיון קרבי, והנה לפתע נעשינו שקולים ומדודים. פנינו הרצינו למראה זוועות הלחימה. ראינו את הדברים באור שונה מזה שהשקפנו עליהם קודם לכן. הלך מחשבותינו השתנה אם כי היה זה לנו היום השני בזירת הקרבות של ממש. הרגשנו כי התבגרנו בשנים מספר. התקלות תוקנו. כבר אחרי חצות. הבטנים מלאות תחמושת, ונפשנו כמהה לישון על האדמה, להשתרע ולהתרפק על פניה וללטף אותה, להתחפר בה ולהירדם בתוכה. אך איש איש נכנס לתאו לנמנם על אותו מושב שעליו ישב ונלחם כל שעות היום.

הוריתי לפלוגות לנוע אחריי. הובלתי את הגדוד כמה קילומטרים מזרחית לאזור הלחימה, לחניון לילה, דרומית-מערבית לציר טליסמן 60 כדי להתארגן ליום הלחימה הבא. התחלנו את ההתארגנות תשושים ועייפים, מתוחים ומדוכדכים. חלק מן האנשים מילאו תחמושת וחלק מילאו דלק

וסולר. היו שתיקנו תקלות שנגרמו ביום הלחימה, והיו אנשים שמילאו את כליהם במזון ובמים ליום המחרת.

היום נפגעו לנו חמישה טנקים וארבעה זחל"מים. לאויב השמדנו כעשרים טנקים ועשרה כלי רכב אחרים. גם פעולת החילוף שהחלה בניסיון לפנות את נפגעי הטנק של יובל, מ"פ כובס, גבתה הרוגים ופצועים. בסך-הכול שילמנו היום מחיר כואב של שבעה פצועים ועשרה הרוגים. סמ"ר בראל מאיר-יעקב פינקוס, מט"ק בפלוגת 'כובס', יליד דרום אפריקה, עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1967. התגייס לצה"ל בשנת 1971 לשריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

סרן זכאי ראובן, סמ"פ 'סורט' יליד גבעת ברנר, התגייס לצה"ל בשנת 1954. השתתף במלחמות: 'קדש', ו'ששת הימים'. במלחמת יום הכיפורים שימש כסגן מפקד פלוגת חרמ"ש.

סמל טרבלסי אברהם אבי, משק חבלה, יליד באר שבע. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לשריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמל גריית אליהו, מפלוגת 'סורט', יליד כפר סבא. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לגולני. אחר כך הוצב לשריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמ"ר רזינסקי דניאל דני, מפלוגת 'סורט', יליד פתח תקוה. התגייס לצה"ל בשנת 1963 לחיל רגלים. אחר כך הוצב לשריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמל רובנשטיין חיים-משה, מפלוגת 'סורט', יליד רמתיים. התגייס לצה"ל בשנת 1961 לחיל השריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה. סמ"ר שוורץ שני מרדכי, משק חבלה, יליד רומניה, עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1959. התגייס לצה"ל בשנת 1971 לחיל השריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמ"ר סנדרס גד, חובש מהתאג"ד, יליד רמת גן. התגייס לצה"ל בשנת 1972 לחיל רפואה. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

רב"ט אבו יצחק, מהתאג"ד, יליד מרוקו, עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1948. התגייס לצה"ל בשנת 1965 לחיל רגלים. השתתף במלחמת 'ששת הימים'. אחריה הוצב לשריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה. רב"ט דביר עמיקם עמי, מהתאג"ד, יליד ראשון לציון. התגייס לצה"ל בשנת 1966 לנח"ל. השתתף במלחמת 'ששת הימים', לאחריה עבר לשריון. את המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

הלחימה מול אסמאעיליה: מצת ופורקן

ב־8 באוקטובר החלה האוגדה את היום עם 170 טנקים, וסיימה אותו עם כ־100 טנקים. 40 טנקים מתוך ה־70 שנפגעו היו עם פגיעות קשות. סא"ל אסף יגורי מחטיבה של נתקה נפל בשבי. החטיבה שלנו – חטיבה 500 – איבדה את מג"ד 429, סא"ל דן ספיר, חבר קיבוץ גת. לוחם אמיץ, נחוש ושריונר מקצועי למרות שבמקור היה איש גולני שעשה הסבה לשריון. חמש־עשרה שעות קודם לכן נפל אחיו יוסי בקרב. זה היה מחיר כבד למשפחה אחת ביום אחד. יום רע לכולנו.

התקפת הנגד האוגדתית ב־8 באוקטובר הייתה קשה ומאכזבת לכולנו, אך בעיקר למפקד האוגדה שלנו אלוף אברהם (ברן) אדן. ברן היה אדם מיוחד, נעים הליכות, שקט וצנוע. עם זאת הוא היה מפקד דעתן, לוחם נחוש, החלטי ומקצועי, ששידר סמכותיות והשרה רוגע. שילוב נדיר. הוא היה מאלה שעוסקים בתחומים שבגדר תפקידם. הוא לא ניכס לעצמו את מה שלא היה חלק מן העשייה שלו.

התקפת הנגד בוצעה יום לאחר הכניסה הבהולה של אוגדתו לקרבות הבלימה בסיני. זה היה קרב מר, שבו היו נפגעים רבים, והוא הותיר את האוגדה מדממת. אך לא מפקד כמו ברן יאבד את יציבותו וכושר מנהיגותו גם בשעות הקשות האלה. ברן היה מיוסר, כעס על המפקדים הממונים ועל המדינאים שהורו לו לבצע את הבלתי סביר בתנאים ששררו אז. למרות זאת הוא ביצע את התקפת הנגד ב־8 באוקטובר. הקרבות הקשים ביום

הזה ובימי הלחימה הבאים, שבהם נהרגו מאות חיילי האוגדה, הותירו בלבו פצע מדמם.

ברן הפעיל את המטה ואת יחידות האוגדה בכל המשימות בנועם, במקצועיות ובאופן ענייני – ללא תקשורת והרחק מאור הזרקורים. בעיניי, כפקוד שלהם, ברן ודוביק היו שילוב מנצח. הם עבדו בהרמוניה, הם האמינו זה ביכולותיו של זה, ושרר ביניהם כבוד הדדי. גם ברן, למרות היותו מופנם, ביטא בגלוי את הערכתו הרבה ליכולותיו של דוביק, וראה בו לוחם נועז, מפקד נערץ ואיש חכם ומבריק עם עתיד מזהיר בצבא. איני זוכר מתי ישנו בליל 9/8 באוקטובר, אך אני זוכר היטב מתי החלה הפעילות בבוקר. המשימה של חטיבות האוגדה הייתה לבלום את האויב – כל אחת בגזרתה. חטיבה 500 נדרשה ביום הזה גם ללחוץ לעבר חלוץ וחמוטל במגמה להשתלט מחדש על המוטל.

מפקד האוגדה, אלוף ברן מתדרך את הדרג המדיני

ב־9 באוקטובר, בסביבות השעה 6:30 בבוקר, קיבלנו פקודה לנוע מערבה ולהוביל לעבר חלוץ. ייצבתי קו באזור חלוץ. הגדוד השני של החטיבה, בפיקודו של סא"ל אריה ארצי, היה משמאלנו (מזרחית לנו), ועמיר יפה היה משמאלו של ארצי – עם החזית דרומה לעבר המוטל. יתר כוחות האוגדה פעלו צפונית לנו באזור הברגה־זרקור. הגיעו ידיעות על כך שכנראה בגזרת מצת-פורקן שעל התעלה מנסות דיוויזיית חי"ר 2 המצרית בליווי חטיבת טנקים של הדיוויזיה הממוכנת 23 להתקדם מזרחה. ואילו דרומה יותר, בגזרת הדיוויזיה המצרית 16, ניסתה גם חטיבת השריון המצרית 14 לנוע מזרחה.

בלחימה רצופה ותוך תמרון בין העמדות השולטות נאחזנו ברכסים שעליהם היינו פרוסים תוך השמדת טנקים וחי"ר אויב שלא פסקו מניסיונותיהם להדוף אותנו לאחור. תוך פריסה ותמרון על רכס חלוץ חטפתי צרור כדורים על הצריח – ממש במדף המפקד בצדי הימני. אחזתי בידית הפקר של המפקד, וציידתי מיד ימינה תוך מתן פקודת אש למקלע מקביל לירות על החיילים המצרים שנגלו לעיניי מן הגבעה מימין. חיסלתי אותם תוך ירי של כמה צרורות, והמשכתי לטפס לעמדת האש החדשה. בהגיעי לרכס שעליו תכננתי להתמקם בין הפלוגות ראיתי להפתעתי שבין החיילים שהרגנו צצו כמה מצרים שירו עלינו במקלעים מטווח של עשרות מטרים. אחדים מהם נשאו מטולי RPG וכיוונו לעברנו. RPG הוא נשק קטלני לטנקים מטווחים קצרים כאלה. הרי לפני כמה דקות ראינו אותם שוכבים פגועים על החול. מאיפה הם צצו? כיצד לא הבחנתי בהם ממרחק של עשרות מטרים? ידעתי שזה עניין של שניות – מי שיורה ראשון הוא שישרוד. שוב פקודת אש וירי מטורף מן המקלע המקביל תוך צידוד הצריח לעבר היורים. הפניתי את תשומת הלב של הפלוגות למצב, והוריתי לגלות ערנות. הפעם וידאתי שכל השוכבים על הדיונה הם אכן ללא רוח חיים. כעת התפניתי לניהול האש הגדודית.

בסביבות השעה 14:00 קיבלנו פקודה לנוע צפונה לעבר ספונטי דרך ציילון־כרטיסן. עשר דקות לאחר קבלת הפקודה הזאת שונתה המשימה, ובמקומה לחצנו מערבה עוד יותר עד מערבית לצומת טליסמן-חזיית - זאת תוך כניסה למגע תותחים ואש קלה עם האויב שישב ברכסים הקדמיים של נוזל ועל נוזל עצמו.

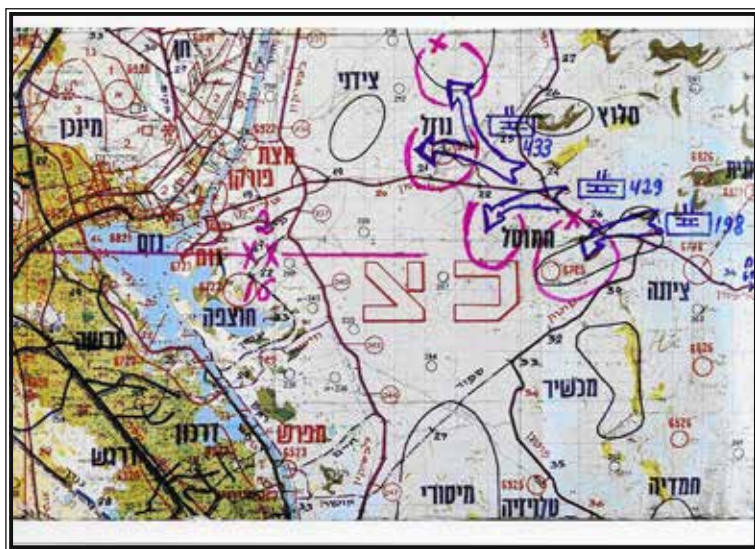
תוך כדי הלחימה בשעות אחר־הצהריים המוקדמות הודיע לי סגן מנחם בן צבי, קצין השלישות הגדודי, בקשר שסגן מנשה (מינקו) מינקובסקי וסגן עודי מנור הגיעו. רווח לי לשמע הידיעה הזאת, שכן יום קודם לכן מוטקה, מפקד פלוגת סורט נפצע וסגנו ראובן נהרג, ולמלא המקום שלהם מינתי את המ"מ סגן אורי רוזנטל. כעת מינתי את מינקו למ"פ סורט, ואת עודי לסגנו - שניהם קצינים מעולים ומקצועיים. הוריתי להם לקבל את הפיקוד על הפלוגה ולארגן אותה להמשך הלחימה.

במשך כל יום שלישי נמשך המגע עם האויב בצורת קרב סטטי, ללא הסתערות - עד כחצי שעה לאחר רדת החשכה. אז ניתקנו מגע ונענו לחניון לילה באזור טליסמן 60 - בין ילטה לציילון מדרום לכביש. השטח הזה היה מוכר לנו מהיום הקודם. בדרך חזרה מחלוץ ונוזל ירה עלינו האויב ארטילריה ופצצות תאורה, בעיקר באזור הצמתים חזיית-טליסמן ופוטון-טליסמן. ביום שלישי, שבו נאמר "פעמיים כי טוב", לא נפגע לנו אף לוחם וגם לא נפגעו כלים.

למרבה ההפתעה, ולמרות התקלות הרבות בהתחלה, הטנקים החזיקו מעמד - במידה רבה הודות למחלקת החימוש המופלאה בהובלתם של קצין החימוש אלכס מאיר ומ"מ החט"ג סג"ם יהונתן (נתי) אפרת. התקלות שצצו במהלך התנועה הארוכה תוקנו, והגדוד הגיע לחזית מהר יותר מהצפוי. אלכס סיפר:

מאחר שידענו כי בגלל מצב הכלים צפויות תקלות תוך התנועה והלחימה, נערכנו בהתאם עם חלקי חילוף וכוח אדם. תחזקנו לא רק את הרק"ם של הגדוד, אלא גם עזרנו להרבה כלים של יחידות אחרות שנתקעו בדרך. יש

לציין לטובה את שיתוף הפעולה עם קצין החימוש האוגדתי, סא"ל יורם לונדון. לכל אורך הדרך השתדלנו להיות קרובים וצמודים לגדוד גם בעת לחימה וחילופי ירי. הקשבנו לרשתות הקשר של הגדוד והפלוגות כדי לשמוע בזמן אמת על כלים שנפגעו, כדי לרוץ לטפל בהם – לעתים תחת אש ארטילרית – ולהחזירם לכשירות תוך כדי הלחימה. ביום נרתמנו אחרי הטנקים, ובלילה, בחנוניים, עבדנו ללא הפסקה כדי להכשיר ללחימה כלים רבים ככל האפשר מאלה שנפגעו. עשינו לילות כימים. עבדנו מסביב לשעון.

גדוד 433 בבלימה בגזרת איסמעיליה

בשעה שצוותי הטנקים ולוחמי החרמ"ש עסקו בהתארגנות קראתי למינקו ולעודי מנזר ועדכנתי אותם בנוגע למצב בחזית הלחימה ובנוגע לקולגות ולמטה בגדוד. שמתו דגש על כך שיש להתייחס ברגישות למצב הרוח של הלוחמים בפלוגה, שכן יום קודם לכן הם איבדו הרבה חברים, בין היתר מוטקה המ"פ וראובן הסמ"פ שאתם עברו בתקופות המילואים אימונים והכנות ללחימה. וכבר בתחילת הקרבות הפלוגה איבדה את שניהם ביום אחד. כשפניתי להמשיך את הסיוור בין הפלוגות ניגש אלי

מינקו וסיפר לי שחייל מן הפלוגה ביקש להשתחרר הביתה כדי להתחתן. הוא אמר שיחזור לאחר יומיים לפלוגה. אף שידעתי שאני מאבד חייל משורות הפלוגה, ולא האמנתי שהוא יחזור לאחר יומיים, נראה לי לא אנושי לסרב לפנייתו. מכיוון שהתרשמתי שמינקו מצדד בבקשתו אמרתי לו: "תוודא שזה אמיתי, ותחליט אתה". החייל שוחרר. ידעתי שזה מה שיקרה כי הכרתי את נפשו הרגישה של מינקו.

לאחר מכן ניגש אליי ניסן, קצין הקשר ואמר לי: המג"ד, כקצין קשר אני מאזין לכל מילה ברשתות הקשר. פעמים רבות מאז תחילת המלחמה שוברים את נוהלי הדיבור ברשתות. שמעתי את המג"ט קורא לך בשמך בקשר ומזהיר אותך שאם תמשיך להתקדם מערבה יכתרו אותך כוחות מצריים. הכול בשפה גלויה ובלי קודים. הרי הם מאזינים לנו כמו שאנחנו להם.

מה יכולתי להשיב לו מלבד להודות בכך שהוא צודק ושזה לא צריך לקרות. רק הוספתי שמלחמה שונה מתרגיל, ושבעת מצוקה חורגים מן הנוהל ועושים טעויות. סיימתי בשאלה: "מה שלומך? איך אתה עובר את ימי הלחימה?" ניסן השיב לי בגילוי לב: "כבר בימים הראשונים למדתי שהמלחמה אינה עוד תרגיל. יש בה המון רוע, הרבה פצועים והרוגים, אך היא גם מחשלת ויוצרת חברות. רק בעת הזאת אני מבין שבמצבים קיצוניים נולדות השנאה הכי גדולה והרעות העזה ביותר. פחדתי ואני פוחד, אך למדתי לאטום בעצמי את הפחד ולהמשיך לתפקד בלי שזה ישתק אותי. אני מאמין בלוחמי הגדוד שלנו ובכוח העמידה שלהם. עשיתי, ואמשיך לעשות, כל אשר לאל ידי כדי שיהיה לכם קשר טוב ואמין".

לנגד עיניי חלפו תמונות מן האימונים התכופים של יחידות הטנקים במא"ח 500: רעש הפלטות של הטנקים, חלק מן המנועים עובדים וחלק שותקים. צוותי הטנקים ולוחמי החרמ"ש מהלכים בין הכלים כשהם מחזיקים בידיהם ג'ריקנים, חביות שמן וגריז ומנות קרב. שאלתי את עצמי האם הם רק נראים כמו באימונים או גם מרגישים כך? הצעירים האלה

הפכו לפתע לבוגרים למודי זוועות מלחמה. ראייתם את החיים השתנתה לחלוטין, והם קיבלו פרופורציות אחרות בנוגע לדברים החשובים ולדברים הטפלים בחיים. המלחמה מטלטלת את האנשים כמו רעידת אדמה, מנערת אותם, ומעלה את השכבות החבויות בנפש וחושפת אותן לעיני האדם עצמו ולעיני חבריו. תחושת המוות שמסביב הופכת את האנשים להרבה יותר בוגרים. מלמלתי לעצמי: "אלוהים, תן לנו את הכוח לשאת את זה", ונכנסתי לתא לנמנם. מי יודע מה צופן יום המחר בחובו.

הלחימה מול פרדאן: זרקור והברגה

מנומנמים ועייפים הגיעו המ"פים והמטה לחפ"ק שלי ביום רביעי, ה-10 באוקטובר, בשעה 5:00. קיבלתי מן המ"פים דיווחים על מצב הפלוגות. נתתי פקודות להמשך יום הלחימה, תדרכת את המפקדים ופזרת אותם ליחידותיהם. כשעלה השחר הבליט אור השמש את המכתשים ואת הכתמים השחורים של פגיעות פגזי הארטילריה בחולות המדבר הזהובים. בשעה 6:30 הנעתי את הגדוד מטליסמן 60 צפונה בציר כרטיסן, ונכנסנו לציר ספונטני מול זרקור והברגה. פלוגת הג'פים החטיבתית פעלה במסגרת הגדוד, והייתה פרוסה מאחור ובאגפים. לאחר שנכנסנו לעמדות הוריתי למ"פ הסיור יוסי לקיים תצפיות קדימה ולפרוס את הפלס"ר באגפים כדי לאבטח בתצפית את האגפים החשופים ולעקוב אחר האויב ותנועותיו. יש לציין את עוז רוחם ומקצועיותם של חיילי פלוגת הג'פים. הם פעלו במקצועיות ובאומץ רב במשך כל ימי הבלימה הקשים. בסביבות השעה 8:00 פתח האויב לסירוגין בהתקפות טנקים וחי"ר לעבר כוחותינו הפרוסים מזרקור עד דרומית להברגה. פלוגת כובס, בפיקודו של יובל, הייתה צפונית להברגה, ופלוגת מפתח, בפיקודו של מנש, הייתה דרומית לו. מחלקת ג'פים הגדודית בשילוב עם הפלס"ר הייתה בתצפית על תנועות האויב מלפנים ובאגפים. המגע עם האויב החל עם כניסתנו לעמדות - הוא כלל ארטילריה צפופה שנורתה ללא הפסק. כל פלוגה בגזרתה השמידה מטרות ובלמה

את ההתקפות המקומיות של האויב. הלחץ גבר ונחלש תדירות. חיילי חי"ר של האויב היו פרוסים בחזיתנו – מטווחים קצרים של עשרות מטרים, כמעט בין הטנקים שלנו, עד לטווחים ארוכים של כ-2,000 מטרים ויותר. קבוצות של טנקי אויב הגיחו ותקפו מדי פעם, בעיקר באגפים, אך הן הושמדו. הלחץ הלך וגבר. המגע נמשך משעות הבוקר – תחילה היה דליל, ולקראת הצהריים נהיה צפוף וקשה. טנקים שלנו נפגעו – חלקם לחלוטין וחלקם המשיכו לפעול. ניסיונות האויב לאגוף אותנו אילצו אותי לדלג פעמיים כוח מפלוגת כובס דרומה, כדי למנוע אפשרות איגוף והפתעות מהאגף. מחלקת הג'פים הגדודית פעלה בתיאום מלא עם יוסי מ"פ סוור הג'פים, שפעל באופן הדוק מאוד עם הגדוד, כאחד משלנו. יחד הם עשו מאמץ לצפות ולהתריע על תנועות האויב ועל ניסיונותיו לאגוף ולהפתיע. הלחץ מגיע לשיא כאשר האויב חידש את התקפתו בסביבות השעה 13:00. חיילי האויב הגיעו עד הטנקים שלנו, והמצב הגיע לידי כך שכל הטנקים, עד האחרון שבהם, נלחמו על חייהם. אש תופת, כדורים שורקים וטילים מתעופפים. המצב נעשה בלתי נסבל.

זיהיתי כמה קילומטרים מאחורינו כוח טנקים שלנו, וניסיתי לבקש את עזרתו. ואולם, לא הצלחתי ליצור אתו קשר. בינתיים המצב הלך והחמיר. מ"פ כובס, יובל אבידר, נהרג יחד עם הנהג שלו רב"ט מאוריצי"ו גבריאל לוי. פגיעה אחת פילחה את תא המפקד, השנייה את חלקו התחתון של הטנק. סמ"פ מפתח, סגן יואב גולן, נפצע ופונה. הסמג"ד שלי יאיר יחדיו נפצע ופונה. היו נפגעים נוספים, אך התמונה עדיין לא הייתה ברורה. אני חטפתי בטנק שלי פגיעה בתובה ובזחל השמאלי. ירדתי מעמדת אש לעמדת המתנה, נטשתי את הטנק ודילגתי לטנק אחר וטיפסתי שוב לעמדת האש. הוריתי לטפל בכינוי הפצועים, הוריתי לסמ"פ כובס, סגן מנחם גלברד, לקחת פיקוד על הפלוגה, והמשכנו את הלחימה וחילופי האש.

המט"ק דורון נשרי שירת ערב המלחמה בצוות המטווח של הסמג"ד יאיר יחדיו. הוא לחם בתחילה כתותחן בטנק הסמג"ד עד שזה נפצע ופונה ב־10 באוקטובר ומאז פיקד על הטנק במסגרת פלוגתית. כך הוא מתאר קטע מהאירועים הרבים שהוא חווה:

הגענו לאזור ציר ספונטני מול זרקור והברגה – אזור מלא בטנקים ובכלים שרופים שלנו ושל המצרים. ריח של מוות עמד באוויר. המג"ד נחום פרס וכיוון את פלוגת הטנקים, החרמ"ש והסיוור בלחימה מערבה לעבר זרקור. כל הלחימה הייתה מלווה בארטילריה של האויב. נפילות הפגזים החרידו את המדבר. ריח חריף של אבק שרפה. יאיר הסמג"ד צידד את התותח עם בקר הצריח לכיוון צפון. הוא שאל אותי אם אני מזהה טנק מצרי בטווח 3,000 מטרים. אכן זיהיתי. ואז יאיר נתן לי את הפקודה: "טנק על אש!". כיוונתי את התותח ויריתי. "ארוך!" אמר יאיר. תיקנתי את הטווח ושוב יריתי. "קצר!" באה הפקודה מעליי. שוב ביצעתי תיקון ויריתי בשלישית. מהטנק המצרי עלה כדור אש. "מטרה!" קרא יאיר, ומיד כיוון את התותח לטנק אחר, וכך הלאה במשך השעות הבאות. בשלב מסוים הרגשתי שיאיר נחת על מושבו מעליי, על כיסא המפקד. הסתובבתי ככל שיכולתי וראיתי אותו אוחז את כתפו השמאלית ודם רב זורם מבין אצבעותיו. קפאתי לרגע. "תחבושת", אמר לי בקולו הרגיל, ואני שלפתי באצבעות רועדות מהכיס השמאלי את התחבושת. קרעתי את העטיפה וחבשתי את מקום הפצע בחבישה ארעית. עברתי מתא התותחן לתא טען־קשר, והוריתי לנהג לנסוע אחורה כדי לרדת מעמדת האש שבה היינו חשופים לאש האויב. יאיר, שהיה בהכרה, הורה לי לדווח למג"ד על פציעתו. שידרתי בקשר חוץ ש־11 (סימן של הסמג"ד) נפצע. "מקומך?" שאל נחום בשקט. לא ידעתי מה לענות לו. עד היום איני יודע איך הוא כיוון אלינו את רכב הפינוי שהגיע תוך דקות אחדות ופינה את יאיר. חבשתי את קסדת המפקד, ושאלתי את המג"ד מה עליי לעשות. נשאלתי חזרה האם אני מוכשר לשמש כמט"ק. תשובתי הייתה חיובית. ואז הורה לי: "רד למדרון האחורי, חכה שיצוותו לך תותחן והצטרף לפלוגת כובס שמשמאלך". תוך זמן קצר הביאו אליי חייל שניצל

שהם התקרבו משמאל ומלפנים בלי לפחד היישר אל מול הטנקים – התרוממו וכיוונו טילים. עם כל הרע שבטילים האלה, הם עפו לאט בשמים, ואפשר היה עם נהג זריז לתמרן את הטנק כדי להתחמק – לא באופן משמעותי אלא למען ההרגשה הטובה. הארטיילריה חייבה את המט"קים להוציא את הראש בלבד, על כן נאלצנו לעלות לעמדות אש גבוהות. אנחנו ירינו עליהם, ומנגד הם שיגרו לעברנו מטחי טילים. כך נמשך הדבר עד שהתקפת האויב נשברה. לאחר רדת החשכה חזרנו לחניון לילה.

בשל בעיות תיאום והחלפת גזרות נשארתי בגזרה שלי, אך במשך ארבע שעות אחר־הצהריים הייתי תחת פיקודה של חטיבה 460 שלחמה דרומית לנו, באזור הברגה ודרומה ממנו. הלחימה נמשכה עד שהתקפות האויב נשברו לחלוטין. על המדרונות שלפנינו נותרו חללים רבים, טנקים ונגמ"שים שרופים.

קיבלתי היתר מן האוגדה לעזוב את החטיבה של גבי עמיר, ולצאת ולהתארגן בספונטני 32 – במגמה לחזור ליחידת האם. עוד לפני שחוד השדרה הגיע לספונטני 32 נכנס לרשת הגדודית שלי קצין אג"ם אוגדה והורה לי לא לעצור, אלא להמשיך מיד להברגה, כדי לסייע ליחידות של חטיבה אחרת שלחמו על הברגה ובחלקה הדרומי. תוך כדי התנועה נתתי פקודות והכנסתי את הגדוד לעמדות ממרכז הברגה וצפונה. המגע עם האויב, שניסה מדי פעם להסתער, נמשך עד הערב. תוך הלחימה נפגע לנו טנק נוסף, והוא פוּנה על צוותו על־ידי מנש, מ"פ מפתח.

חי"ר וטנקים זוהו בטווחים של 200-300 מטרים. כל הכלים ירו עד קצה גבול היכולת. לרבים מן הכלים אזלה לחלוטין התחמושת. חלק מהם לקחו מן הטנקים השכנים "פירורי" תחמושת, ואחרים פשוט הפגינו נוכחות עם טפטוף של ירי מבוקר באמצעות מנת חירום של תחמושת עד החשכה. כאמור, היום איבדנו את יובל אבידר מ"פ כובס, יליד קיבוץ יפתח, התגייס לצה"ל בשנת 1969, לחיל השריון. יחד עם יובל, נהרג גם נהג הטנק שלו רב"ט לוי מאוריצי-גבריאל, יליד איטליה, הגיע לישראל

כמתנדב במלחמת 'ששת הימים' ואחריה חזר למשפחתו. בשנת 1972 עלה ארצה וגויס שנית לצה"ל לחיל השריון. את המלחמה עשה אתנו כנהג טנק של יובל. כמו כן היו לנו שבעה פצועים. בנוסף נפגעו לנו שלושה טנקים וזחל"מים. לאויב השמדנו כ־30 טנקים וכוחות חי"ר רבים.

ערב המלחמה היה יובל בחופשת שחרור. מועד השחרור שלו היה ב־6 באוקטובר, ומכיוון שהתאריך הזה חל בשבת הוא הקדים והגיע לבקו"ם ביום שישי. בבקו"ם לא הסכימו לשחרר אותו, ואמרו לו לחזור ביום ראשון. כידוע המלחמה לא המתינה לשחרורו של יובל ופרצה ביום הכיפורים. יובל הוזעק ושובץ כמ"פ אצלי בגדוד. זו הייתה היכרותי הראשונה עם יובל. יובל הציג את עצמו: "אני יובל מבית ספר לשריון, נשלחתי אליך מקמ"ט. הייתי מ"פ אצל עמיר יפה. עמדתי להשתחרר מצה"ל ביום ראשון והנה אני פה". משיחתי אתו התרשמתי ממנו מאוד לטובה. היה בו שקט פנימי עמוק, שקול ובטוח בעצמו. נתתי לו תדריך קצר באשר להתארגנות המהירה. הדגשתי שלמרות החיפזון אני מבקש שההתארגנות תהיה טובה ככל האפשר. כל מה שאמר היה: "הבנתי", וניגש לעבודה. תגובתו לא עודדה אותי וחששתי לבאות. ואולם, עם שחר הופתעתי מהישגיו, ובתוך זמן קצר הוא הזים במעשיו את כל חששותיי. הוא הגיש לי עותק ממצבת כוח האדם של פלוגתו, עדכן אותי במצב התארגנות הפלוגה והודיע: "אני מוכן לתנועה". הוא ארגן את הפלוגה בקור רוח, בשקט נפשי, בשליטה עצמית וביסודיות. תכונותיו הטובות התגלו גם בשדה הקרב.

בימי הלחימה הקשים התגלה יובל כטנקיסט מקצוען, אמיץ, נחוש, מפקד יצירתי ובעל יוזמה הנוסף תחושת ביטחון באנשיו. תופעה אופיינית לשדה הקרב היא היסוס בביצוע המהלך הראשון. את הצעד הראשון אמור לעשות המפקד כדי לסחוף אחריו את פקודיו. אותו יראו וכמוהו יעשו. מבחינה זו יובל היה דוגמה ומופת לאנשיו. הוא היה המ"פ הראשון של כובס במלחמה. הדוגמה האישית שלו ניכרה גם בהמשך הפעילות של הפלוגה. תרומתו למאמץ הגדוד נקטעה לאחר ארבע יממות רצופות של פעילות ולחימה ללא

הפסק. ב־10 באוקטובר, שהיה אחד מימי הלחימה הקשים לגדוד בקרבות הבלימה, כאשר נלחמנו בטווחים קצרים בטנקי האויב וביחידות הרגלים שלו, שהיו מצוידות בנשק נ"ט רב, נפגע יובל כשהוא בתוך תא המפקד של הטנק בעת שפיקד על פלוגתו בקרב בגזרת זרקור-הברגה. כמה דקות קודם לכן שמעתי אותו מתקן בקולו את האש של פלוגתו. לדאבוני, הכרתי רק את יובל החייל, ואני מצטער על כך שלא הכרתי אותו גם בחייו הפרטיים. יובל היה אבדה גדולה לסגל הפיקוד של 433.

מנש סיפר עליו:

יובל ואני היינו חניכים בקורס קצינים באותה מחלקה. בקורס כזה, בעיקר באימוני השדה, קל להכיר אנשים. כשהרוחות היו מתלהטות בשעת ויכות, היה נשמע קולו העמוק, שהיה מרגיע אותנו. קודם כול בנימת קולו, אחר־כך בדבריו. כאשר פגשתי את יובל בצאלים שכחתי לרגע שנקראנו למלחמה. התרוצצנו שנינו לגייס אנשים ולארגן איש איש את פלוגתו. לזכותו של יובל ייאמר כי הצליח לארגן מהר יותר ממני את פלוגתו, ולכן הוא יצא ראשון כשפלוגתו מובילה. אני נאלצתי לצאת "בשני חלקים", גם בגלל הלחץ של המג"ד. צירפתי לפלוגתו של יובל שישה טנקים, והיתר הגיעו לאחר מכן. במהלך הקרבות שמעתי את קולו של יובל ברשת הגדודית. גם בשעות הקשות של דיווחים על טנקים פגועים ולוחמים פצועים, נשמע קולו שליו ובוטח. אנשיו ידעו כי יש להם מ"פ השולט במצב. מדי פעם הזדמן לנו לשוחח כמה דקות – לעדכונים ולהחלפת רשמים. תמיד נשמע אופטימי וצפה קדימה. ביום רביעי נשארתי עם הפלוגה בחיפוי. יובל התקדם ואז נוצר מגע אש עם האויב. את הדיווח על פגיעתו של יובל לא שמעתי משום שנפגעתי מרסיסים ונכנסתי לזמן קצר לתוך הטנק. כשהפסקתי לשמוע את קולו ברשת הגדודית, חששתי שקרה לו משהו, אך לא היה לי פנאי להתמקד בזה. רק בלילה כשנקראנו לנחום המג"ד לסיכום ולהנחיות הוא יידע אותנו. באימונים למדנו ולימדנו שעל מפקד טוב לעמוד חשוף בצריח ולצפות טוב על השטח. יובל יישם במלחמה במדויק את כל מה שנלמד בקורסים השונים. ואולי לכן נהרג.

מנחם גלברד, הסמ"פ של יובל, סיפר עליו:

את יובל הכרתי עוד בבית הספר לשריון. שנינו הינו מדריכים בקמ"ט. כאשר הגעתי לצאלים נאמר לי שכל תפקידי המ"פ מאוישים, אך למזלי פגשתי את יובל וסיפרתי לו על מצבי, והצעתי שאשמש כסגנו. ניגשנו ללשכה ויובל אמר לנחום המג"ד: "הגיע לכאן חבר שלי שאין לו שיוץ. הוא קצין טוב ואני מעוניין שיהיה הסגן שלי". הסכמתו של נחום שימחה אותנו משום ששנינו לא הכרנו איש בפלוגה. ההתארגנות נמשכה כל הלילה. עם שחר הגיע נחום ואמר: "בסיני הולך פרוץ, היכוננו לתנועה מיד". יובל הכתיב את סדר התנועה – הוא בראש ואני בסוף שדרת הפלוגה. התחלנו בתנועה הארוכה והקשה עד אזור הקרבות. בהפסקות, בין הקרבות או בחינוכי הלילה יובל ואני היינו נפגשים. הולכים איש לקראת רעהו, האחד מביא ביסקוויט, השני מביא ממרח כלשהו, אוכלים ומשוחחים. ביום רביעי, 10 באוקטובר, עמדנו פרוסים בעמדות בחצי קשת לאורך הדיונות. פתאום רמי צעק בקשר: "טנקים!" ואכן ראינו ארבעה טנקים חוצים את הכביש. יובל קרא בקשר לשנות עמדה. לפתע ראינו את הטנק שלו זז לאחור ונעצר, ואז שמענו איזו שריקה ובוט... השתרר שקט... בקשר נשמעה קריאה: "יובל, מה קרה?" לא היה מענה. רמי ניגש לטנק של יובל, ראיתי אותו מטפס עליו ויורד בלי לומר דבר. אחר כך יצאו מן הטנק שני אנשי צוות, כשעליהם כתמי דם. הבנתי שיובל נהרג. יובל היה עבורי הפלוגה. נשברתי מהדיעה שהוא איננו ובכיתי. זו הייתה לי הפעם הראשונה במלחמה. קיבלתי הוראה מהמג"ד לקבל פיקוד על הפלוגה ולחזור לעמדות האש. היום בדיעבד אני חושב שזה היה צעד נכון ובמקום מצד נחום. זה עזר לי להתעשת. לא הספקתי לחוש ולעכל את האובדן. רצף המשימות מסיח את דעתך ומאלץ אותך להתמקד במתרחש בחזית ולא מותיר לך זמן להרהר בכאב האובדן. יובל היה בן אדם על כל המשתמע מכך. גם בשעות הקרב הקשות ביותר שמר על יחסי אנוש תקינים. מלחמה אינה תענוג גדול, אך להילחם לצד יובל היה הדבר הטוב ביותר שאפשר לצפות מדבר נורא הקרוי מלחמה.

יום הלחימה גדוש נוסף הסתיים. כמעט התרגלנו לצורת הלחימה הזאת, שהייתה זרה לנו קודם לכן. לפי תוכנית המלחמה של המצרים, מדובר גם היום בהמשך ההתבססות וייצוב ראש הגשר בעומק של עד 12 ק"מ מזרחית לתעלה, וזה כבסיס לשלב הבא – תפיסת המצרים. הדיוויזיות המצריות נערכו מצפון לדרום: דיוויזיה 18 עד דרום האי אל-בלח, דיוויזיה 2 עד אסמאעיליה, דיוויזיה 16 עד דוורסואר.

ארנון מהתאג"ד סיפר:

במהלך היום קלטנו שני הרוגים, את יובל ונהג הטנק שלו מאוריציו-גבריאל ושהה פצועים, ובהם הסמג"ד יחדיו שנפצע בבטנו. תוך כדי הודיע ד"ר גרתי כי הגב שלו נתפס וכי הוא לא יכול להתרומם מהאלונקה. בזמנו הוא נפצע בגבו באימון ההקמה של הגדוד. הוא דרש לפנותו לבונקר הרפואה בטסה. לקראת שעות הצהריים הגיע לתאג"ד רופא מחליף, ד"ר תיאודור גל, כירורג מפלוגת הרפואה החטיבתית של שטרן. במהלך ימי הלחימה ד"ר גל בלט פחות כמפקד מגבש, ותרם הרבה יותר בכישוריו המקצועיים הרפואיים הנפלאים. כבר בימים הראשונים של הלחימה למדנו שכדי לטפל בחללים שפוננו לתאג"ד ובפצועים שנפטרו תוך כדי הטיפול, צריך שצוות הרבנות הצבאית יהיה צמוד אלינו.

בסוף יום הלחימה הארוך והמתיש הכנסתי את הגדוד לחניון לילה צפונית לספונטני 36. לפני קבוצת הפקודות בחטיבה ריכזתי את המפקדים לקבלת דו"ח מצב מפורט על יום הלחימה, נתתי הנחיות ותדרוך בנוגע להמשך ההתארגנות, ופיזרתי אותם להיות עם הפלוגות. זה היה לילה ארוך של התארגנות. הטנקים סיימו את יום הלחימה כמעט ללא פגזים ותחמושת קלה. ברבים מהם היו תקלות שפגעו בכשירותם.

ביום חמישי, 11 באוקטובר, ריכזתי ב-5:45 בבוקר את המ"פים והמטה לעדכון ולמתן פקודות ליום שלפנינו. בשעה 7:00 הנעתי את הגדוד משטח החניון מערבה לעבר ורוצלב וזרקור. פרסתי את הגדוד: פלוגת

הפלוגות ניתן תדריך, ובשעה 7:00 החלה תנועה לעבר העמדות שבהן לחמנו ביום הקודם. ואולם הפריסה הייתה רחבה יותר שכן הגדוד שלנו היה היחיד מתוך גדודי החטיבה שפעל באותו יום בחזית. היתר היו בהתארגנות מאחור באזור ספונטני 36. על כן פריסת הגדוד הייתה גדולה מדי – על כל רכסי הברגה וזרקור. במצב הזה קשה לשמור על עקרון ריכוז הכוח והלחימה במוקדים. הפלוגות נפרסו ונמתחו עד קצה גבול היכולת. בסביבות השעה 10:30, כאשר כל פלוגה פרוסה בגזרתה וניהלה מגע אש עם האויב, טיפס יוסי, מ"פ הסיור, על הטנק שלי, והראה לי משהו שהעלה חיוך רחב על פניו והביא לפרץ צחוק של שנינו שנראה בביורר על-ידי אנשי החפ"ק שלי. יוסי חזר לפלוגה שלו להמשך תצפיות ושמירה על אנפי הגדוד וכחצי שעה לאחר מכן הודיע לי כי נפצע בבטנו וכי פונה לאחור לתאג"ד. אמציה סגנו תפס את הפיקוד על הפלוגה.

הגדוד נפרס לרוחב גזרה של כ־8 ק"מ – מוורוצלב דרומה עד ציר ספונטני והחלק הצפוני של הברגה. פלוגת הסיור, שהייתה הפעם תחת פיקודו של אמציה חן, שהחליף את יוסי לאחר פציעתו, המשיכה בצמוד לגדוד בקיום תצפיות ארוכות טווח וקצרות טווח, בבדיקת האגפים ובבדיקת המדרונות הקדמיים. במשך היום יורדת ארטילריה – לעתים בטפטוף ולפעמים במטח סמיך ורצוף. הארטילריה הייתה כמו מוזיקת רקע. לפעמים נדמה היה שהיא מפסיקה, אבל אז היא ניצרה שוב את "קהל הצופים".

בסביבות השעה 14:00 החלו כוחות חי"ר של האויב עם טילי כתף וטנקים להתקדם מערבה. כוונתם לא הייתה ברורה לנו, אך ייתכן שחשבו לנסות להיאחז ברכס העמדות שעליו נמצאנו אנו. פתחנו אתם במגע אש. טנק אחד בער, השני ספק כן ספק לא. בטווח של כ־2,500 מטרים הבחנו במשאית שנפגעה בעת שירדו ממנה חיילים. המשאית נפגעה מפגז טנק שלנו ובערה. הקרב נמשך לסירוגין כשלוש שעות. בסביבות השעה 17:00 הגיעה יחידת טנקי טירן (כך כונו הטנקים הרוסיים שהיו ברשות הצבא

המצרי שנלקחו שלל במלחמת ששת הימים והוכשרו ללחימה בצה"ל) של חטיבה 274 להחליף אותנו. לאחר חפיפה של כשעה עם המח"ט והמג"ד המחליף ניתקנו מגע ויצאנו להתארגנות בסביבות 19:30, ובהמשך לחניון לילה צפונית לספונטני 36. מ"פ המפקדה סרן ניסים כהן חיכה כבר עם שיירת התחמושת, הדלק, המזון והמים לפלוגות. לא היו היום נפגעים לגדוד – לא בנפש ולא בכלים. הפצוע היחידי היה סיידון מ"פ הסיוור. חניוני הלילה היו פסק זמן להתארגנות – טיפול בטנקים: גירוז, שימון, תיקון תקלות, מילוי תחמושת ודלקים, מילוי מזון וכן ציוות לוחמים במקום אלה שנפגעו ומתן תדריכים ופקודות למשימות ביום המחרת. ברוב הלילות נותרו שעות בודדות לשינה/תנומה לכל אחד בתאו או לצד הטנק שלו. תוך חילופי דברים בין המ"פים על חוויות היום סיפרו לי שהיו עדים לתמונה ההזויה שתוך כדי הלחימה לפני הצהריים ראו אותי טופח ליוסי מ"פ הסיוור על השכם תוך ששנינו פורצים בצחוק היסטרי. הדבר סקרן אותם, והם תחקרו ומצאו וסיפרו לכולם שיוסי ואמציה מצאו באחד הכלים המצריים הפגועים תמונות של חתיכה מצרית, שלל של פלוגת הסיוור. יוסי נשא את התמונות בכיסו, וטיפס לטנק כדי להראותן לי.

הגדוד בתנועה לקרב שריון בשריון

מקיפאון בבלימה ללחימה

ניידת

בשבת, 13 באוקטובר, עם שחר, פרסתי את הגדוד מחניון לילה לחניון יום באותו אזור – ספונטני 36 – ונשארנו להתארגנות. יום קודם לכן גדודי החטיבה האחרים היו ביום התארגנות. זו הייתה הפעם הראשונה שהזדמן לי לרכז את אנשי הגדוד כדי לשוחח עמם, להביט להם בעיניים, וכדי לשייך ביצועים טובים ואמיצים לפרצופים ולדרגות. נתתי סקירת מצב, סיכמתי את ימי הלחימה עד כה ונתתי הערכה לצפוי בימים הבאים – זאת בהתחשב באי־הוודאות שבה חיינו. סיפרתי להם את כל מה שידעתי. בכנות רבה הבהרתי שזה לא עוד קרב, אלא זו הולכת להיות מלחמה ארוכה וקשה, שונה ממלחמת ששת הימים. עוד אמרתי: "איני רוצה לנפץ אשליות, אבל אומר לכם את האמת על המצב כפי שהוא נראה לי. אך באותה נשימה אומר לכם גם שאני אופטימי, ומאמין בכל לבי שהמצב יתהפך, ובסופה של המלחמה הזאת נכריע את הצבא המצרי".

הצגתי בפני האנשים גם את הסמג"ד החדש, יואל לביא, ששימש עד אז קצין האג"ם של החטיבה, והועבר אליי במקום הסמג"ד הקודם שלי יאיר יחדיו, שנפצע ב־10 באוקטובר. שמחתי שיואל בא לשמש כסגני. חיבבתי אותו מאוד כאדם והערכתני את יכולותיו המקצועיות. הוא היה קצין מוכשר, דעתן, נחוש, בעל מקצוע מעולה, איש ארגון מצוין שידוע להבחין בין עיקר לטפל. יואל האמין בצדקת דרכנו, והיה נחוש לתת את כל מה שביכולתו כדי להפוך את ההפתעה להכרעה לטובתנו.

אלטמן המ"כ סיפר:

שבת. היום זכינו לראשונה לשמוע מה קורה בעצם במלחמה הזאת. זו הייתה הפעם הראשונה שהייתה אפשרות לכנס את כל הכוח לאור היום. המג"ד דיבר אלינו וסיפר הכול. מי שחשב עד אז שהמלחמה תיגמר תוך ימים ספורים התפכח מאשליותיו, והבין שאנחנו נמצאים במלחמה השונה באופן מהותי ממלחמת ששת הימים ושהמצב אינו מבריק במיוחד. לצד העידוד והחיזוק שנתן לנו נחום מפקד הגדוד, הוא גם אמר לנו את האמת לאמיתה.

ביום ראשון, 14 באוקטובר, יצאנו שוב בבוקר מערבה לאזור ספונטני 32, זרקור והברגה. נפרסנו בעמדות דרומית לכביש, וניהלנו חילופי אש עם כוחות גדולים של האויב שנמצאו בגבעות שממול. במהלך חילופי האש הגיעה הודעה שאני מקבל פלוגת טנקים נוספת, שכונתה ליבק, שעליה פיקד סרן אלברט בן הרוש. הקליטה שלו נעשתה למעשה ברשת הקשר ותוך כדי לחימה. רק מאוחר יותר נפגשתי אתו פנים אל פנים להיכרות ולהתעדכנות בתמונת המצב. הפלוגה של בן הרוש עשתה דרך ארוכה על שרשרות עד שצורפה אליי לגדוד, והיא עברה אתנו את יתר המלחמה עד סיומה. רוב אנשיה הגיעו מחו"ל עם פרוץ המלחמה, התארגנו בבית ספר לשריון, אספו טנקים מיחידות שונות, ולאחר שציידו אותם הם נחפזו דרומה אלינו לחזית. בן הרוש סיפר לי על ההרכב של חיילי הפלוגה שלו, על רמת ההכשרה שלהם ועל הדרך שבה הם הגיעו למלחמה. לראשונה הוא פגש אותם במחנה ג'וליס, ושם ארגן אותם לצוותים. הם לא הכירו איש את רעהו. אפילו העברית של חלק מהם הייתה משובשת. על הרמה המקצועית לא היה מה לדבר. חלק מהם לא ראו טנקים חמש ואף עשר שנים. בג'וליס הם עשו רענון חפז מאוד וכמה תרגולות בסיסיות. את הפרקטיקה השאירו לשטח הלחימה.

בן הרוש היה קצין טוב, שריונר מקצועי ובעל יכולת ביצוע מעולה. אנשיו העריכו אותו ואת יכולותיו. היה בו שקט פנימי עמוק והיה לו חיוך שובה לב. כבר במפגש הראשון שלנו עשה עליי רושם טוב. בלחימה הוכיחה

פלוגתו יכולת מקצועית מרשימה למרות הרקע שלה. הודות לנחישות של המפקד שלה נלחמה הפלוגה ברציפות גם בקרבות הבלימה ממזרח לתעלה וגם בקרבות הרדיפה ממערב לה.

בשעה 16:00 נקראתי לחפ"ק המח"ט שנמצא באזור, צפונה לכביש, והוא הטיל עליי משימה: להיכנס בסוף יום הלחימה עם כל הגדוד לאבטחת לילה באזור זרקור-הברגה. חצי שעה לאחר מכן, בעת שהמתנו לאישור לנוע, אמר לי המח"ט שבמקביל לאבטחת הברגה וזרקור עליי להתארגן גם לקראת שחר של יום הלחימה הבא. לפיכך החלטתי לפצל את הגדוד – חלקו לאבטחה וחלקו להתארגנות בחניון לילה. לאבטחה לקחתי את פלוגת חרמ"ש ופלוגת טנקים. ביקשתי מהמח"ט לצרף אליי למשימת האבטחה גם את ארנב – פלוגת הסיור החטיבתית שעל נגמ"שים. לקחתי אתי את פלוגת הטנקים כובס, את פלוגת החרמ"ש סורט ואת פלוגת הסיור ארנב, ונעתי מערבה לעבר הברגה וזרקור. הוריתי ליואל, הסמג"ד החדש, שהגיע לגדוד יום קודם לכן במקום יאיר שנפצע, להוביל את יתר הגדוד לחניון לילה בספונטני 36. התארגנו שוב: טיפלנו בכלים שנפגעו כדי להכשירם לעוד יום לחימה ומילאנו תחמושת דלקים ומזון. את כוח האבטחה שאתי פרסתי על זרקור ובין זרקור והברגה. מיקמתי את פלוגת טנקים של מנחם וחלק מפלוגת חרמ"ש של מינקו בחזיזית 35 ואת יתר הכוח בחזיזית 34. את ארנב, פלוגת הסיור החטיבתית, מיקמתי בין זרקור להברגה. כשעה לאחר שהכוחות התמקמו השארתי את הפיקוד בידי מפקד ארנב, והצטרפתי עם הטנק שלי לגדוד בספונטני 36.

למחרת, יום שני, 15 באוקטובר, עם שחר, נוצר מגע אש רצוף בין הכוח הקדמי שהשארתי באבטחה מלפנים ובין כוחות האויב. הצטרפתי עם החפ"ק שלי לכוח הקדמי לניהול האש. ואולם, העניין מסתבך ומגע האש נמשך ללא הפסקה. המשכנו להילחם בגזרת זרקור-הברגה לצד כוחות חטיבה 274 עד שעות אחר הצהריים. הטנק של מ"פ כובס נפגע מכמה טילים. המ"פ מנחם גלברד ושני אנשי צוות שלו – הנהג דוד ואקנין

והתותחן יעקב לייטנר – נפצעו ופוננו. גלברד הגיע אליו מבית־הספר לשריון כמיועד לתפקיד מ"פ טנקים. ואולם מכיוון שכל תפקידי המ"פ היו מאוישים, ביקש לשמש כסגן בפלוגת כובס בפיקודו של יובל אבידר, שאותו הכיר מן התקופה ששירתו יחד בבית־הספר לשריון. מנחם שש לתפקיד משום שחשש שאם ימתין לתפקיד מ"פ הוא יחמיץ את ההזדמנות לצאת למלחמה עם פלוגתו של יובל. פלוגת כובס, בפיקודם של יובל ומנחם, עשתה עבודה מעולה, פעלה בנחישות ובאומץ נגד כוחות החי"ר והשריון של האויב. גלברד הספיק לפקד על הפלוגה חמישה ימים בלבד עד שנפצע. הוא פונה לבית החולים מאיר בכפר סבא ואושפז בו, אך כבר למחרת בבוקר נטש את בית החולים, נסע לטרמינל הצבאי בנמל התעופה בן־גוריון, ומשם טס לרפידים שבסיני במטרה לחבור לפלוגה ולגדוד. ברפידים הוא נתקל באל"ם עמי רדיאן, ראש מטה האוגדה של ברן, שרתם אותו למשימות שונות. ב־22 באוקטובר, עם הפסקת־האש הראשונה הוא הוטס שוב לבית החולים תל השומר להמשך אשפוז, ומשם הועבר לבית גולדמינץ. בסיום ההחלמה חזר אליו לגדוד, ופיקד על פלוגתו בעת האימונים והמצור על הארמיה השלישית ממזרח עד שהשתחרר.

מיניתי את הסמ"פ רמי יפה למ"פ כובס. הוא היה המ"פ השלישי שפיקד על הפלוגה הזאת. רמי התחיל כמפקד מחלקה. לאחר ארבעה ימי לחימה הוא התמנה לסמ"פ, ולאחר חמישה ימי לחימה נוספים הוא התמנה למפקד הפלוגה. בסביבות השעה 14:00 ניתקנו מגע והצטרפנו ליתר הגדוד, עם שלושה פצועים וטנק פגוע, ישר לתוך הופעה של יפה ירקוני שהחלה כבר בשעה 13:30. זו הייתה תמונה הזויה במצב שבו נמצאנו. ירקוני זמרת נוספת ניסו להשכיח מעט מן הלוחמים את מראות הלחימה הקשים שחוו. לאחר ההופעה חילקו דואר מן העורף: גלויות, מכתבים וגם חבילות. את הדואר חילקו בכוונה לאחר ההופעה. אם היו מחלקים אותו קודם לכן הן היו שרות לעצמן.

בשעה 14:30 התקיימה קבוצת־פקודות. החטיבה קיבלה פקודה לרדת דרומה לשטח כינוס על ציר מבדיל ולהתארגן לקראת צליחת התעלה. חזרתי לגדוד, וכבר בשעה 16:00 הנעתי את הגדוד מספונטני 36 לציילון. עם רדת החשכה נכנסנו לחניון בכריסטן 68. באותו ערב קיבלתי תגבור של שבעה נגמ"שים, שנחשבו לכלים הרבה יותר איכותיים מאשר הזחל"מים שהיו ברשות פלוגת החרמ"ש. בגלל ההבדלים בין יכולות התמרון של הכלים החלטתי לפצל את פלוגת החרמ"ש סורט לשתי פלוגות: פלוגת חרמ"ש אחת עם שבעה נגמ"שים, בפיקודו של מינקו, שתמשיך להיקרא סורט; והפלוגה השנייה עם ארבעה זחל"מים פלוס זחל"מי מרגמות 81 מ"מ, בפיקודו של סרן חזי פנט, שתיקרא חזי. הגדוד כלל עתה שלוש פלוגות טנקים ושתי פלוגות חרמ"ש. לוחמי סורט, שהתאמנו ולחמו על זחל"מים, לא הכירו את הנגמ"ש האמריקני שקיבלנו זה עתה, ולא ידעו איך לתפעל אותו. על כן ארגנו ללוחמים הדרכה זריזה כיצד להשתמש בו.

כך תיאר זאת אלטמן המ"כ:

החלטנו ללמוד בעצמנו וללמד את הצוותים והקצינים את השימוש בנגמ"שים, הכלים החדשים. זה לא היה קל, אבל זה היה מבצע לדוגמה. הסברתי לנהג שלי שאול יעקובוביץ בעשר דקות את עקרונות הנהיגה בנגמ"ש. את השיעור המעשי הוא כבר עשה בצורה מבצעית בשטח הלחימה והוא עשה את זה מצוין.

למרות הנסיבות ולחץ הזמן דאג מינקו לכך שחיילי הפלוגה יעברו תרגול קצר על הכלים החדשים, שהיה דומה לתרגול על מודל - חפוז אך הקנה ידע בסיסי. הדגשים הושמו על עקרונות נהיגה לנהגים ועל תפעול כלי הנשק בתא הלחימה ללוחמים. הכלים הרשימו את הלוחמים בעיקר בשל העבירות הטובה שלהם, יכולת התמרון והמיגון שנתן להם תחושת ביטחון.

בשעה 20:30 שוחח מפקד האוגדה עם כל חיילי החטיבה. הוא סקר בקצרה את האירועים שעברה האוגדה עד היום. הוא התייחס בין היתר לצליחת התעלה שההכנות לה היו בעיצומן, ושהייתה אמורה להתחיל למחרת. מחד גיסא הוא נשמע מעודד, אך מאידך גיסא הוא הסביר את הסיכון שבמעבר לגדה המערבית של תעלת סואץ ואת ההפתעות שבהן עלולים כוחותינו להיתקל שם. רבים שמחו על הכוונות לצלוח את התעלה לעברה המערבי. סוף סוף יצא צה"ל ממצב הקיפאון של לחימה בעמדות ויעבור לקרבות תנועה. אלוף ברן דיבר אל החיילים בשפה שהם הבינו. הוא דיבר בשקט, והצליח להמחיש ללוחמים שגורל המערכה תלוי ביכולתם לעצור את ההתקדמות של האויב. ברן דיבר על כך שלוחמים רבים נפלו ושכלים רבים נפגעו, אך שידר אופטימיות זהירה.

למרבה המזל התברכנו בשני מפקדים מעולים באוגדה: אלוף ברן מפקד האוגדה וסגנו תא"ל דב תמרי. הם זכו מפקודיהם להוקרה ולהערכה על היותם מפקדים יצירתיים, היודעים להבחין בין העיקר לטפל, להאציל סמכויות ולעודד יוזמה, אנשים מאופקים וקרי רוח גם במצבי לחץ, בעלי מזג נוח ובעלי יכולת ביצוע נפלאה.

בשל מלחמות הגנרלים והאופי של מפקדי האוגדות הילת הניצחון לא נחלקה באופן צודק. בלי להמעיט מחלקן של היחידות האחרות שנלחמו בחירוף נפש קרב אחר קרב ויום אחר יום, הגיע לאוגדה 162 וליחידותיה כיסוי תקשורת הולם יותר כדי שהצדק ייעשה וכדי לשמור על כבודם של הלוחמים ועל זכרם של החללים. הסיקור של האירועים במלחמה חייב להיות מדויק. אמנם לכל יחידה יש את נקודות הראות שלה, ואלה אינן זהות בהכרח לאלה של היחידות האחרות, אך עובדות אסור לטשטש.

ביום שלישי, 16 באוקטובר, עברנו עם שחר מתניון לילה לחניון יום. ריכזתי את המ"פים לקבוצת פקודות. בסביבות השעה 7:30 הגדוד היה מוכן ומאורגן לתנועה. במשך כל שעות הבוקר התקבלו פקודות שהשתנו כמה דקות לאחר מכן. המצב היה לא ברור – הן בשל מהלכי האויב והן

בשל חילוקי הדעות בין הגנרלים. בשעה 15:00 החל הגדוד לנוע דרומה על מבדיל, נכנס לחניון יום בציוץ (מבדיל 65), והמתין לפקודות. עם האור האחרון הכנסתי את הגדוד לחניון לילה באותו מקום. לאחר תדריך קצר והנחיות למ"פים נסעתי לקבוצת פקודות בחטיבה שנקבעה ל-20:30.

המג"ד בחמ"ל הגדודי: קבוצת פקודות

תקלות לא חסרות, אך ממשיכים

מחלקת החימוש הגדודית בפעולה

הגדוד בקרבות תנועה

קרב שריון בשריון והתארגנות לצליחה

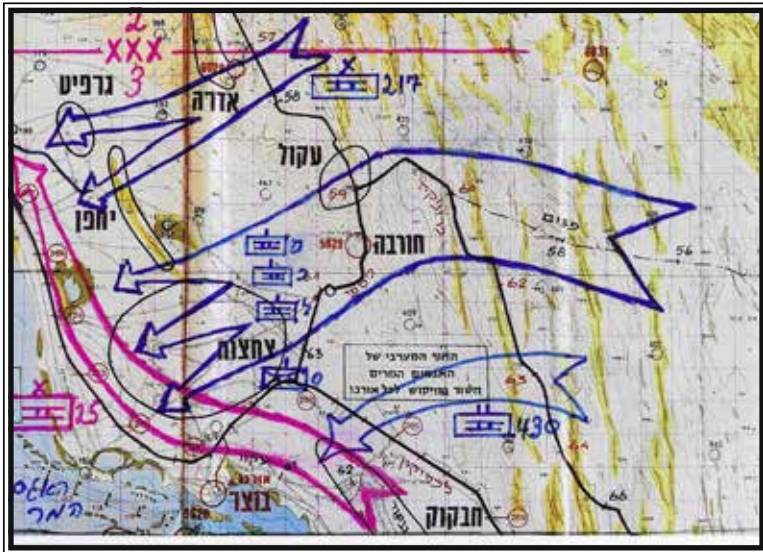
לאחר שהאויב איתר את מאמץ הצליחה של כוחותינו היה צפוי שייערכו על-ידו התקפות נגד. ביום רביעי, 17 באוקטובר, העברתי עם שחר את הגדוד מחניון לילה בציוץ, ופרסתי אותו בחניון יום. תוך פריסת הגדוד קרא לי המח"ט אל"ם אריה קרן: "3, כאן 20, היכון לתנועה. תוביל את החטיבה מערבה על ציר פזום לעבר חורבה וצחצוח. המשך פקודות ברשת". היעדים האלה נמצאו ליד חלקו הדרומי של האגם המר הגדול. לאחר קבוצת-פקודות גדודית קצרה התארגן הגדוד לתנועה. בשעה 9:00 עזבנו את ציוץ, ונענו מערבה על ציר פזום במטרה להתייצב באזור חורבה, כדי להשתתף בקרב אוגדתי נגד חטיבת שריון מצרית – כך שודר לי בהמשך פקודות המח"ט. הגדוד שלי הוביל את החטיבה בתנועה על ציר פזום. לפנינו היו כ-25-30 ק"מ של שטח חולי לא קל לחצייה מכיוון מזרח למערב. יחד אתנו נעה פלוגת הג'יפים בפיקודו של אמציה אהרונסון. אף שהציר היה קשה, התנועה הייתה מהירה למדי. טנק אחד של מפתח פרס זחל על חוד של דיונה באזור פזום 56. חוליה טכנית פלוגתית ניסתה לחלצו, אך לא הצליחה לעשות זאת. החוליה הצטרפה לפלוגה, והטנק פונה על-ידי לוריא, המ"מ של מנש, בסוף יום הלחימה בדרך חזרה. המשכתי עד מפגש פזום עם כרוניקה ורכס חורבה. זה היה בשעות הצהריים – היה חם ויבש למרות המראה של מי האגם המר שלפנינו. פרסתי את הפלוגות דרומית לחורבה, ונעתי לכיוון מערב – לעבר שדה

ההריגה בצפון אזור צחצוח, זאת תוך לחץ מערבה לכיוון שפת האגם המר. קיימתי תצפית ראשונה על אזור המארב בשטח שממערב לצחצוח וליחפן ועל ציר לקסיקון.

המג"ד בתצפית על זירת הלחימה

בשטח מלפנים נראו טנקים רבים מאוד. תחילה היה קשה להבחין בין הטנקים שלנו ובין הטנקים של האויב. נתתי פקודה לנצור את האש עד שהזיהוי יהיה ודאי ונדע בבירור היכן הטנקים שלנו והיכן אלה של האויב. קראתי למ"פ הסיור של חטיבה 217, שהייתה מצפוננו באזור יחפן כדי לזהות לי את כוחותינו, וצפיתי אתו על המרחב שלפנינו. גדוד 430 נמצא מזרחה ודרומה לנו. אנחנו לחצנו במרכז תוך תנועה ודילוגים. חלק מן הגדוד היה בעמדות חיפוי, וחלק היה בתנועה ואש מחורבה לכיוון צחצוח וציר לקסיקון שעל חוף האגם המר.

קרב שריון בשריון

המארב היה קלסי. חטיבת שריון 25, שנחשבה לחטיבת עילית בצבא המצרי, בעלת טנקים טי-62, הייתה פרוסה בין בוצר ליחפן. מצפון ומצפון-מזרח היא נחסמה על-ידי חטיבה 217 של האוגדה מאזור גרפיט שלחצה דרומה ומערבה על כוחותיה שניסו לפרוץ צפונה. המשכתי עם הגדוד ללחוץ ממזרח למערב – מאזור חורבה דרך צחצוח לכיוון שפת האגם. תוך כדי תנועה השמדנו טנקים בטווחים שונים שנעו בין 500-2,500 מטרים מתוך עמדות ובתנועה. חלק מן הטנקים של חטיבה 25 נסעו כל-כך מהר עד שירינו עליהם בהיסט כפול ממה שנהוג בירי למטרות נעות – הן בפגזים חודרי שריון והן בפגזים חלולים ומעיכים. הפלוגות היו פרוסות בצורה מעולה, ירו מתוך עמדות ותוך כדי תנועה תוך חיפוי הדדי – מנש היה הצפוני ביותר, רמי יפה היה במרכז, ואלברט, שלצדו פלוגת הנגמ"שים של מינקו, היה הדרומי ביותר. את הפלוגה של חזי, יחד עם מחלקת הסיור, השארתי מגמה מאחור כעתודה לתצפית ולאבטחת

אגף. הקרב והתמרון נמשכו כמה שעות. השמש החלה לרדת במערב, והשקיעה הקשתה על הראות. בזוויות מסוימות כמעט שלא ניתן היה לראות מאומה. ואולם, למרות הקושי הרב בתצפית נמשך מגע האש עם האויב עד רדת החשכה. חטיבה 25 הושמדה לחלוטין פרט לכלים בודדים שנסוגו דרומה לאזור בוצר. זה היה קרב שריון בשריון מוצלח מאוד מבחינת האוגדה. אין ספק שהקרב הזה היה אחת מנקודות המפנה במלחמה. הרגשתי שהיזומה עוברת לידינו.

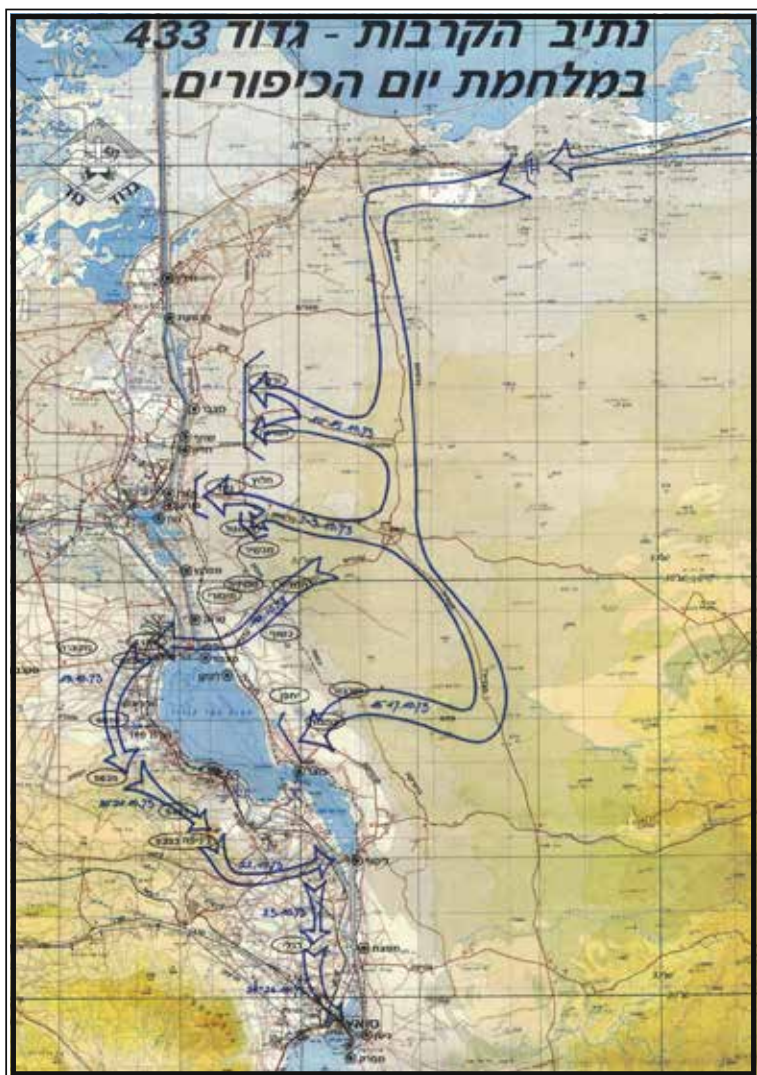

משמידים ומתקדמים

אלטמן סיפר:

לא ריחמנו על המצרים שבתוך הכלים הפגועים. ירינו בשביל להרוג. כל טנק, ג'יפ ומשאית שנפגעו ונשרפו גרמו לנו שמחה. זה ודאי אינו אנושי. זה ברברי, מפלצתי, זה הדבר המתועב ביותר שניתן להעלות על הדעת, אך למדנו שכזאת היא המלחמה. מתועבת! אכזרית!

בקרב הזה השמיד הגדוד כ־20 טנקים ו־18 נגמ"שים ורכבים רבים אחרים. לגדוד לא היו אבדות בנפש ולא ברק"ם – מלבד אותו טנק של מפתח שפרס זחל ופונה על-ידי הפלוגה בסוף יום הלחימה. המגע עם האויב נמשך עד רדת החשכה. זה היה יום טוב מבחינתנו ומבחינת כוחות האוגדה.

נתיב הקרבות - גדוד 433 במלחמת יום הכיפורים

הצליחה

ניתוק מגע והכנות לצליחה

מאז הופעתם של תעלת סואץ ונהר הירדן בקווי הפסקת־האש של ישראל החל צה"ל להתעניין בציווד צליחה. צליחת מכשול מים בסדר גודל של תעלת סואץ היא משימה מורכבת מכל הבחינות: ארגונית, טכנית וטקטית. תעלת סואץ מחברת את הים התיכון בצפון עם מפרץ סואץ וים סוף בדרום. אורכה כ־160 ק"מ – מהם 37 ק"מ של האגם המר הגדול ושל האגם המר הקטן. רוחבה 150-200 מטרים, עומקה 10-20 מטרים, והדפנות שלה תלולות. על גדות התעלה שוכנות שלוש ערים מצריות: פורט סעיד בצפון, אסמאעיליה במרכז ובדרום העיר סואץ, שהיא הגדולה והחשובה מבין ערי התעלה.

כמו בכל נושא חשוב, היו בצה"ל דעות שונות בנוגע לציווד המתאים לתנאינו ובנוגע לשיטת הצליחה. כשפרצה מלחמת יום הכיפורים היו בידי צה"ל גשר גלילים, תמסחים ודוברות ג'לואה. גשר הגלילים היה האמצעי המועדף למרות המורכבות של גרירתו והבאתו לאזור הצליחה. כבר בימים הראשונים של הבלימה עלה על הפרק נושא הצליחה. בנוגע לאופן הצליחה ולמקומה הועלו רעיונות והושמעו דעות שונות: בצפון מול פורט פואד-פורט סעיד, בדרום מול העיר סואץ, או במרכז מול אסמאעיליה. בסוף סוכם על הגזרה המרכזית באזור התפר בין שתי הארמיות – באזור מצמד. הכוחות המצריים בשני צדי התעלה בגזרה הזאת היו דלילים יחסית. כמו כן סוכם שאוגדת שרון תמשיך לבסס את האחיזה בראש הגשר, ושאוגדת ברן תצלח למערב התעלה – זאת לאחר השמדת חטיבת השריון ה־25 המצרית.

ציר עכביש, שהוביל, מלקסיקון דרך סילבר ומצמד, למקום הצליחה, היה עמוס ופקוק. גרירת גשר הגלילים הייתה כרוכה בקשיים רבים, ונמשכה זמן רב יותר מן המתוכנן. בחצות ליל 16/15 באוקטובר, במקביל לגרירת גשר הגלילים, החלו להניע לתעלה דוברות ג'לואה, כדי לאפשר ליחידות משלוש האוגדות של אלוף ברן, אלוף קלמן מגן ואלוף אריאל שרון לצלוח לגדה המערבית. בצליחה השתתפו שלושה גדודי גישור עם 60 סירות גומי, 16 תמסחים, 20 דוברות ג'לואה וגשר גלילים.

ב־16 באוקטובר בבוקר הושקו למים כמה תמסחים כדי לאפשר מעבר של כוח טנקים מסוים מן החטיבה של אל"ם חיים ארז לעזרת הצנחנים בפיקודו של אל"ם דני מט שצלחו כבר בשעה 2:00 ב־16 באוקטובר את התעלה, ונאחזו בגדה המערבית כדי לתפוס בה ראש גשר. אצל האויב שרר ערפל בנוגע לכוונותינו לצלוח, אך הוא היה ער לפעילות כוחותינו באזור הצליחה. לפיכך הוא החל להניע כוחות לביצוע התקפות נגד. בוצעו התקפות אוויר כדי לחסום את המשך הצליחה. חילופי האש וניסיונות לחיסול ראש הגשר משני צדי התעלה נמשכו ב־16 וב־17 בחודש. על ציר עכביש נוצרו חסימות עלידי כוחות אויב בכמה קטעים.

הצנחנים בפיקודו של אל"ם עוזי יאירי הוקפצו כדי לטהר את השטח שמצפון לציר מחי"ר של האויב ומחוליות הסאגרים – שטח שנקרא החווה הסינית. הצנחנים לחמו בחירוף נפש ועסקו במשימה הזאת עד 17 באוקטובר לפני הצהריים – כך שאפשר היה להמשיך את גרירת גשר הגלילים לתעלה. אט אט הלכה והתבהרה תמונת המצב למצרים ומובן שהדאיגה מאוד את הדרגים הבכירים שלהם. אזור הצליחה, שנקרא "החצר", ספג הפגזות כבדות, ובמקביל נעו כוחות מצרים לסיכול הצליחה. אף שהגשר כבר היה מוכן הצליחה התעכבה בשל ויכוחים בין המפקדים הבכירים שלנו בנוגע לגזרות האחוריות על רקע ניסיונם לשנות לפי רצונם את המשימות שהוטלו עליהם. סיבה נוספת לעיכוב הייתה הצורך לתדלק

ולחדש את מלאי התחמושת לאחר כל התנועות הארוכות בקרב השריון בשריון מול חטיבה 25.

במקביל להדיפת הניסיונות של המצרים להתקדם מזרחה נמשכה הרחבת הפרוזדור לצליחה, והושלמו התוכניות לצליחת התעלה. כוחות האוגדה, ובראשם חטיבתו של אל"ם גבי עמיר, החלו בחצות הלילה שבין 17 ל-18 באוקטובר לצלוח את התעלה באזור מצמד. עם התחלת הצליחה נפגע הגשר, וזו הופסקה. אז החלו הכוחות לעבור במעבר הצפוני על דוברות ג'ילואה. לאחר שהגשר תוקן נמשך מעבר הכוחות במקביל בשני המעברים - הצפוני על דוברות הג'ילואה והדרומי על גשר הגלילים. החטיבה שלנו, עדיין עתודה פיקודית, הייתה פרוסה על ציר כספי, וקיבלה פקודה להיות מוכנה לצליחה ב-18 באוקטובר - גם היא בשני המעברים: על הג'ילואות ועל גשר הגלילים. בצבא מצרים, שעמד על חומרת המצב, היו מחלוקות בנוגע לתגובה למהלכי צה"ל בין הרמטכ"ל שאזלי לבין שר המלחמה אסמאעיל עלי. שאזלי חשש מהתנופה של צה"ל בגדה המערבית, ולכן רצה להחזיר את כוחותיו לגדה המערבית במגמה לבלום את פריצת כוחותינו לעבר קהיר. מנגד אסמאעיל עלי גרס שיש להחזיק בעמדות הקיימות תוך ניסיון להשמיד את כוחות צה"ל שחצו. על רקע הזה פוטר שאזלי ב-22 באוקטובר, ובמקומו מונה לרמטכ"ל בפועל ראש אגף המבצעים הגנרל מוחמד אל-גמאסי.

בסביבות השעה 1:00 אחר חצות קיבל הגדוד אישור להתקפל מלקסיקון, ולהיכנס לחניון לילה להתארגנות בצומת כספי-כרוניקה צפונית לחורבה. ההתארגנות הייתה קשה וארוכה. לא הייתה מספיק תחמושת וחסרו דלקים לכלים. היו התרוצצויות רבות שגזלו את הזמן המועט עד עלות השחר. לבסוף, השגנו חלק מן הדברים הנדרשים, ועם אור ראשון הגדוד היה מוכן לתנועה, מלא חלקית בתחמושת ודלק. ואולם העייפות המצטברת נתנה את אותותיה באנשים. הם היו תשושים מאוד מיום הלחימה ומליל ההתארגנות בשל העבודה המאומצת וחוסר השינה.

הצליחה

ב־5:00 הגדוד היה כבר בתנועה אל עכביש דרך כספי. השארתי את פלוגת חזי לאבטחה בחורבה, והיא הייתה אמורה להצטרף לגדוד כמה שעות לאחר מכן. החטיבה נעצרה בשדרה על עכביש באזור יוקון, ועשתה מאמצים עצומים כדי להשלים תחמושת ודלק עוד לפני הצליחה. כל אחד עשה בכוחות עצמו כל טריק אפשרי כדי למלא את הכלים בדלק ולהשלים בתחמושת את הבטנים.

הגדוד נע בשדרה בצד הציר לכיוון מערב אל עבר המעברים במתחם הצליחה. בגלל העומסים בצירי הגישה והתקלות באמצעי הצליחה בשתי נקודות המעבר קיבלתי פקודה להיות מוכן לצליחה באחת משתי האפשרויות – על דוברות במעבר הצפוני או על גשר הגלילים במעבר הדרומי. הכוחות המצריים המשיכו לעשות כל מאמץ כדי לסכל את ניסיון הצליחה שלנו. ככל שהתקרבו לנקודת הצליחה כך הייתה הארטילריה מסיבית יותר. בצומת עכביש-כספי-פוטון ספג הגדוד ארטילריה כבדה מאוד. כמה לוחמים נפצעו, בהם יואל לביא הסמג"ד שנפצע קשה בראשו. יואל הגיע חמישה ימים קודם לכן לגדוד כדי לתפוס את מקומו של הסמג"ד הקודם, יאיר יחדיו, שנפצע ופונה ב־10 באוקטובר. יואל פונה, והשאיר אחריו חלל ריק בשלב הכי קריטי – שלב הצליחה. תהליך ההחלמה שלו היה יחסית ארוך, אך בסופו יואל חזר אל עצמו, והספיק עוד לתרום הרבה לצה"ל ולמדינה.

שוב נשארתי בלי סגן, והפעם עד סוף המלחמה. תפקיד הסגן חשוב מאוד בעתות מלחמה. סגן מפקד הגדוד מטפל בעניינים חשובים רבים,

הנותנים אורך נשימה לדרג הלוחם: שליטה בדרגי א' של הגדוד מאחור ובצמוד לדרג המסתער, פיקוח על ההתארגנות וההחזרה לכשירות של הכלים בחינוני הלילה, וכאשר צריך – ביצוע משימת פיקוד על כוח משנה בעת פיצול הפלוגות למאמץ עיקרי ולמאמץ משני.

ההפגזה הארטילרית והנפגעים יצרו אי סדר, בעיקר בשיירה של הרכבים הרכים מאחור. ואולם, הכיוון היחידי היה להמשיך קדימה אל עבר הצליחה. מ"פ המפקדה דיווח על הפגזה כבדה ועל נפגעים. הוריתי לו להאיץ ולהמשיך מערבה ולצלוח את הצומת מהר ככל האפשר, והוריתי לסיוור להיחלץ לעזרתו בנייתוב דרכו מערבה לאזור הצליחה. בינתיים הצטרפה אל הגדוד פלוגת חרמ"ש, בפיקודו של חזי, שהשארתי מאז הבוקר באבטחה בחורבה. תוך כדי התנועה להיחלצות מן השטח המוכה אש ארטילרית קיבלתי פקודה לנוע על פוטון לכיוון צפון-מערב לעבר טלויזיה לעזרת חטיבה 600 בפיקודו של אל"ם טוביה רביב, שתקפה שם להרחבת ראש הגשר. נתתי פקודות לשינוי המשימה, והמשכתי את התנועה. כמה דקות לאחר מכן קיבלתי שוב הוראה לשנות את המשימה – להמשיך על עכביש לעבר הצליחה.

המשכתי עם הגדוד על עכביש, עליתי על לקסיקון, המשכתי לציר סילבר, והייתי מוכן לצליחה. בדרך לחציה התבוננתי במראות שעל הציר ובצדיו: גופות חרוכות, כלים פגועים ושרופים, סימני קרב שזה עתה הסתיים. טנקים ונושאי גייסות אחרים מפויחים, רובם מצריים, היו נטושים לצדי ציר התנועה. דברים לא טובים קורים בזמן הכי פחות מתאים. עוד בגדה המזרחית נתקעו לנו שני טנקים – אחד מפלוגת כובס והשני ממפתח. באותה עת ממש קיבלתי תגבורת של שני טנקים. צירפתי אותם למגש, והמשכנו לנוע אל עבר הצליחה בקצב אטי ומורט עצבים. התנועה בשטח הייתה קשה. מסביב נשמעו קולות ירי ונפילות ארטילריות. לפתע גם הטנק שלי פרס זחל. הקפצתי אליי את קצין החימוש אלכס מאיר, שהיה מאחורי השדרה.

וכך תיעד אלכס את האירוע:

כ־400 מטרים לפני התעלה, תחת אש ארטילרית, טנק המג"ד פרס זחל. מאחר והזמן והמקום היו קריטיים, רצתי אישית לטנק, ותוך דקות הייתי שם. כשראיתי שהפריסה רצינית, הודעתי למג"ד שהתקלה היא עניין מורכב ולא תיפתר בכמה דקות. הוא הורה לי לארגן לו טנק אחר. קראתי לקצין הקשר ניסן, ויחד העברנו במהירות הבזק את ציוד הקשר והאביזרים המיוחדים של המג"ד לטנק אחר, והוא המשיך להוביל את הצליחה. זה הטנק השלישי שלו. את השני החליף כשבוע לפני כן – ב־10 באוקטובר.

באותה עת, על נקודת הצליחה הצפונית של הג'לואה, טבעו שני טנקים מן הגדוד השני של החטיבה בתעלה כתוצאה מהפגזה שנחתה על אזור הצליחה. שישה לוחמים איבדו את חייהם.

בערב צלחנו את התעלה. מצאנו את דרכנו בסבך העצים אל שדה התעופה דוורסואר – אדום 6222 – מקום המפגש שנקבע לריכוז הכוחות. החטיבה קיבלה התרעה להיות מוכנה להתקדם לאחת משלוש האפשרויות: מערבה לעבר קהיר; דרומה לכיוון שדה הנפט מורגן שמדרום לעדביה; דרומה לעבר העיר סואץ.

בחצות, במהלך התארגנות הגדוד בשדה התעופה, קיבלתי התרעה להיות מוכן להמשיך להתקדם מיד מערבה כ־15 ק"מ ולתקוף את מקצרה. תוך דקות הכנתי את הגדוד להמשך הלחימה, והמתנתי לפקודה לנוע. ואולם, אז בוטלה הפקודה, ואנחנו נשארנו בשדה התעופה בהמתנה להמשך פקודות. בסיום הקרבות סיפר לי אחד הלוחמים מפלוגת חרמ"ש שבאחד הנגמ"שים, נדמה לי שבזה של אלטמן, החזיקו בקבוק יין שקיבלו מאנשי הרבנות הצבאית, והוא היה מיועד לרגע שבו יצלחו את תעלת סואץ אל תוך מצרים. כשהרגע הגיע, מיד אחרי הצליחה, הבקבוק נפתח וכולם שתו. במהלך הלילה של 18 באוקטובר המשיכו לזרום כוחות מאחור, ונוצרה צפיפות רבה בשדה התעופה. זה היה לילה קשה ורצוף הפגזות ארטילריות.

גדוד 433 צלח את תעלת סואץ

ב-19 באוקטובר עם שחר הגיעו אל השדה מכליות דלק – לא ברור של איזו יחידה. נתנו להם חסות ואירחנו אותם, אך לקחנו מהם את הדלק ותדלקנו עד אפס מקום. ניצלתי את זמן ההתארגנות, ונתתי למפקדי הפלוגות תדרוך ופקודות להמשך התנועה. ואולם, לפני שהצלחנו לצאת משדה התעופה נחתה עלינו הפגזה ארטילרית כבדה נוספת, שגרמה שוב לנפגעים רבים בקרב הכוחות שהצטברו באותו אזור לאחר הצליחה. בגדוד שלי נפגעו 8 לוחמים: שניים מהם נהרגו. סמל גול יורם, מפלוגת מפקדה. יליד ירושלים. התגייס לצה"ל בשנת 1971 לחיל השריון. את מלחמת יום הכיפורים עשה עם הגדוד מתחילתה. רב"ט טוויל רחמים, מפלוגת מפקדה, יליד מושב שתולים. התגייס לצה"ל בשנת 1969 ושירת כנהג בחיל האויר. עם פרוץ מלחמת יום הכיפורים הוצב בפלוגת מפקדה של הגדוד ואתה עשה את המלחמה.

מחלקת הרפואה שלנו פרסה ממש בשטח שדה התעופה ובמשך השעות שלאחר מכן קלטה עשרות פצועים מכל היחידות שנפגעו – זאת כשהיא עצמה תחת הפגזה כבדה.

ארנון צברי סיפר:

נענו, כל מחלקת הרפואה, בעקבות לוחמי הגדוד לקראת הצליחה. מסביב, לצדי הדרך, טנקים וכלים משוריינים מפויחים – חלקם שלנו ורובם מצריים. ככל שהתקרבו לתעלה הלכה וגברה ההפגזה על השיירה שלנו. אחד מזחל"מי הפינוי נפגע, למזלנו ללא פצועים. קיבלנו הוראה לנטוש אותו ולהמשיך. זיעה ניגרה על גבי. המתח והפחד השתלטו עליי אך גם שמרו אותי דרוך וערני. השטח כולו מטווח, הארטילריה ממשיכה לרדת, יש נפגעים. אחד מהם הוא יואל, הסמג"ד החדש שהחליף את יאיר. הוא נפגע בראשו מרסיס שחדר את הקסדה. הפצועים פונו, ואנו המשכנו לעבר החצייה. ממש על הגשר האמבולנס החליק ולא הצליח לנוע קדימה ועיכב את השיירה. עדכנו את המג"ד והוא לחץ להתגבר על הבעיה, ואם לא – לזרוק את האמבולנס למים, לפנות את הציר ולהמשיך. בסופו של דבר הצלחנו להתגבר והמשכנו בתנועה אחרי הכוחות עד חניון הלילה בשדה התעופה בדוורסואר, שאליו המשיכו לזרום גם כוחות נוספים. לפנות בוקר ב־19 בחודש, נחתה על כוחותינו שבשדה התעופה הפגזה כבדה שגרמה לפצועים רבים. שוב נאלצנו לטפל ביותר מעשרים פצועים (חלקם לא מהגדוד) – שישה מהם היו פצועים קשה.

הגדוד לוחם ממערב לתעלת סואץ, באפריקה

אמצעי צליחה: הדוברות

אמצעי צליחה: גשר הגלילים

**התקדמות ורדיפה,
בעורף הארמיה
השלישית**

הלחימה בבסיסי טילים

בסביבות השעה 6:30 ב־19 באוקטובר הצלחתי להוציא את הגדוד מתוך השדה מוכה האש, נעתי מערבה והובלתי דרך בסיסי הטילים 6121 ו־6020 לעבר צח וחושני. תוך כדי מגע בעת תקיפת צח קיבלתי הודעה ממפקדת החטיבה על השלמות של שישה אנשי צוות במקום אלה שנפגעו בשדה התעופה. הוריתי לטנקים שבהם היו חסרים אנשי הצוות לרדת מעמדות אש לעמדות המתנה, ולסמן עצמם בדגל. עדכנתי את המח"ט על מיקום הטנקים החסרים ואיזה איש צוות חסר בכל טנק. תוך דקות הגיעו אליהם והצוותים הושלמו. המשכתי דרומה, דרך סרפאום, לעבר בסיס הטילים 6018 וחושני. יצרתי מגע אש עם יתר כוחות החי"ר, הנ"ט והשריון של יחידות הארמיה המצרית השלישית, שחלק ממנה הייתה בתוך סיני ממזרח לתעלה וחלק ממנה היה מערבית לה. המגמה כולה הייתה לנוע דרומה תוך ירי על בסיס טילים 5920, צפונית לשדה התעופה פאיד. חצינו את ציר עובדה וטיפסנו לאזור הרכסים המבותרים מערבית לבסיס טילים 5718 שעל ג'בל אל־שהאב ונכנסנו לעמדות תצפית ואש עליהם.

היינו מותשים עד אפיסת כוחות, אך מצב הרוח שלנו היה מרומם: התקדמנו, שטפנו והשמדנו את האויב, כמו בימים הטובים, כפי שמצופה מגדוד טנקים. השתחררנו מהסיוט של קרבות הבלימה הנוראים. מן הרכסים המערביים של ג'בל אל־שהאב התקדמנו דרומה עד ציר ויטמין 47. בצהריים קיבלתי פקודה לפנות מזרחה לעבר בסיסי הטילים

שעל ציר ויטמין. מכאן הפניתי את הגדוד, במבנה של פלוגה לפנים, מזרחה על ציר ויטמין לעבר בסיס הטילים 5620 והמחנה הצבאי שלידו. תוך כדי הלחימה על בסיס הטילים תקפו אותנו מטוסי סוחוי. ירינו עליהם ממקלעי הנ"מ, אך זה לא הרשים אותם במיוחד. הם חזרו ביעף נוסף, וצללו עלינו שוב. למרבה המזל הם לא פגעו פגיעה ישירה באף כלי. ההתקפה נמשכה כמה דקות שנראו ארוכות, אך למזלנו הגיעה ישועה משמים. שני מטוסים שלנו תקפו את מטוסי האויב, ורווח לנו כשראינו אותם צוללים עם זנב עשן מאחור – זה אחר זה בהפרש של פחות מדקה. בתחושת רווחה המשכנו לעסוק במתרחש על הקרקע.

בסיס הטילים 5620 הושמד באופן טוטלי. כל עמדה ובונקר בו בערו. הבסיס נשטף כולו על ידי פלוגות הטנקים ופלוגת החרמ"ש. פלוגת הטנקים בפיקודו של רמי יפה מימין, פלוגת הטנקים בפיקודו של אלברט במרכז ופלוגת הטנקים בפיקודו של מנש משמאל. לוחמי החרמ"ש היו צמודים לטנקים, וטיהרו את העמדות והבונקרים. כל הכלים והרכבים שהיו בבסיס הטילים הושמדו ובערו, והחיילים המצרים שנותרו בחיים נסו על נפשם. תוך כדי ירי לכני השילוח של הטילים נפלט אחד הטילים למרבה המזל הוא היה מכוון גבוה. אם היה מכוון נמוך יותר – היה עלול לפגוע באחד הכלים שלנו. הבסיס הושמד ונהרס לחלוטין. מתוך העמדות בבסיס הטילים 5620 ירינו גם על בסיסי הטילים הבאים: 5519, 5621, 5622. נוצרה מעין תחרות בין הכלים – מי יוריד את האנטנות. כל פלוגה בגזרתה השמידה כל מה שנראה בבסיסי הטילים.

היינו כבר ריקים מדלק והתחמושת, פרט למנות חירום שתמיד הוריתי לפלוגות לשמור לעת מצוקה למקרה שהדרגים לא יצליחו להדביק אותנו, שכן היינו הרבה לפני היחידות האחרות של החטיבה, ושירות הדרגים וההספקה הזדנבו רחוק מאחורינו.

לאחר השמדת כוחות האויב שהיו שם וטיהור האזור מכוחות עוינים הכנסתי עם רדת החשכה את הגדוד לחניון לילה בבסיס הטילים 5620

להתארגנות ולהחזרת הכלים לכשירות. מ"פ המפקדה, סרן ניסים כהן, פעל במשך רוב הלחימה ללא סמג"ד משום ששני הסמג"דים נפצעו ופוננו. אין זה דבר קל להוביל דרגים אחרי גדוד המוביל בלחימה רוב הזמן באזורים מוכי ארטילריה ביום ובלילה. אמנם הוא נעזר מאוד בבני סלע הקמ"ן, בניסן לכ־רן קצין הקשר ובמחלקת הסיור, אך עדיין רוב הנטל היה עליו. הנהגים של מכליות הדלק והמשאיות הוזהרו שבכל פעם שיש הפגזה עליהם לעצור, לרדת מן הכלים, להתרחק מהם ולמצוא מחסה ולשכב בו. הם מילאו את ההוראות בשלב הזה בשל החשש שלהם להיפגע מן ההפגזות, אולם התעוררו בעיות כאשר הם נקראו בגמר ההפגזה לחזור לכלים כדי להמשיך בהתקדמות. שלב החזרה היה הרבה יותר קשה ואטי משלב נטישת הכלים. לעתים היה צורך לשלוף את הנהגים מתוך המחסה שמצאו ולשגר אותם לכלים.

הדרגים נעו בדרך-כלל על צירים. לא הייתה משמעת צירים. רובם היו פקוקים על-ידי רכבים שנתקעו, כלים שהלכו לאיבוד ושיירות רק"ם לא ממושמעות, שנעו על הצירים למרות האיסור. מחלקת הסיור נדרשה לא מעט פעמים לנתב לדרגים דרך, לעקוף קטעים חסומים, להוביל אותם במהלך הימים אחרי הגדוד ולהוביל אותם בלילות אל תוך החניונים. מכיוון שלא ניתן היה לשמור על תנופת ההתקדמות ללא דרגים זמינים, הוריתי לצייד את ניסים במקלט עזר נוסף כדי שיוכל להאזין באותה עת לרשת הגדודית ולרשת המנהלה החטיבתית הממונה. עם כל הקשיים, ניסים, מפקד פלוגת המפקדה, לא אכזב. לא היה חניון שהדרגים לא הגיעו אלינו עם האספקה והחימוש הנחוצים.

נוסף על בסיסי הטילים שלחמנו עליהם, השמדנו לאויב חמישה טנקים וכ־30 כלי רכב אחרים. כמו כן פגענו בחיילי חי"ר רבים של האויב. הגיעו ידיעות שהמצרים מקדמים מזרחה את יתר כוחותיהם שנמצאו בסביבות קהיר, ומחזירים מן הגדה המזרחית לגדה המערבית חלק מן הכוח כדי לקדם את פנינו בהתקדמותנו דרומה, ממערב לתעלה, לעבר העיר סואץ.

שתי חטיבות האוגדה פעלו באגפינו. גם הן התקדמו דרומה – אחת מהן הייתה פרוסה משמאלנו עד הגדה המערבית של התעלה, השנייה הייתה פרוסה מימיננו, מערבית לנו.

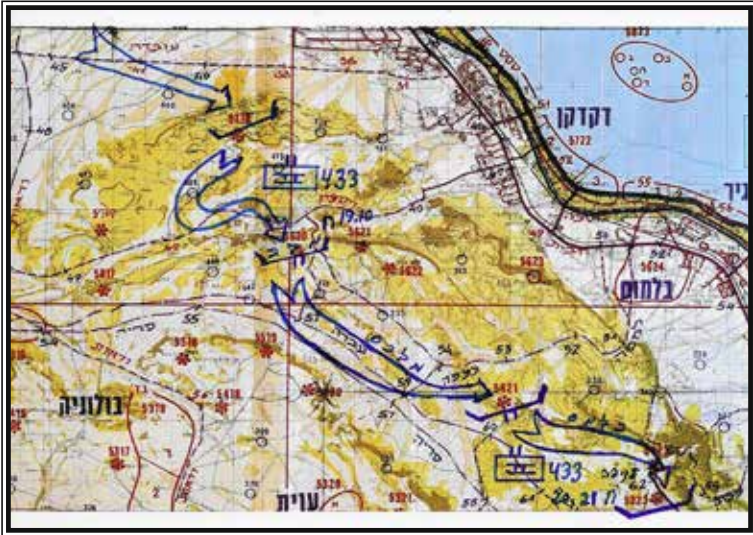
בסיסי הטילים היו יעדים שסומנו בעדיפות גבוהה להשמדה, בין היתר כדי להקל על הפעילות של חיל האוויר שלנו. עד אז עדיין לא הסתייענו בחיל האוויר בשל יעדים שנמצאו במקום גבוה יותר בסדר העדיפויות בגזרתנו ובגזרות אחרות.

ביום שבת, 20 באוקטובר הגיעו אלינו עם שחר הדרגים עם הדלק, התחמושת והמזון. פרסתי חלק מן הכוח בעמדות אבטחה באזור, כדי לאפשר ליתר הגדוד למלא בשקט דלק ותחמושת. לאחר מכן התחלפו הכוחות ביניהם, וכך כל הגדוד התמלא, והיה מוכן להמשך המשימות. במהלך ההתארגנות כינסתי את מפקדי הפלוגות לתדריך קצר שבו הגדרתי את משימותינו: להמשיך להתקדם לכיוון דרום ודרום-מזרח, לכבוש את בסיס הטילים 5421 ומשם להמשיך ולהשתלט על רכס ג'בל ג'ניפה, השולט על המישור כולו, כולל כיבוש בסיס הטילים 5323 והמחנה הצבאי הסמוכים לו.

המפגשים עם מפקדי הפלוגות כאשר הלחימה אפשרה זאת היו נחוצים, ובמקרים מסוימים הם היו הכרחיים – זאת אף שמצבם של המפקדים לא עודד אותי. למראה הפנים העייפות, הרציניות והקודרות, העיניים הטרוטות והאדומות בשל חוסר שינה. שאלתי את עצמי כמה ימי לחימה יחזיקו מעמד הבחורים הצעירים האלה. עם סיום המפגשים פיזרתי אותם לפלוגות, וביקשתי שיודיעו לי כשהיו מוכנים לתנועה. תוך כמה דקות לאחר שהגיעו לפלוגות הם דיווחו לי שהם מוכנים לתנועה.

המשכתי לנוע דרומה – פלוגה מ' הובילה. ירדתי מציר ויטמין דרומה לעבר ציר עברה 57, ומשם על עברה לכוון דרום-מזרח לעבר בסיס הטילים 5421. האויב החל לחוש חזק יותר את הלחץ של יחידות האוגדה באזור

הזה, ולכן העביר יחידות מן הגדה המזרחית של התעלה לגדה המערבית, בין היתר כדי להיערך לבלימה על ציר סואץ-קהיר.

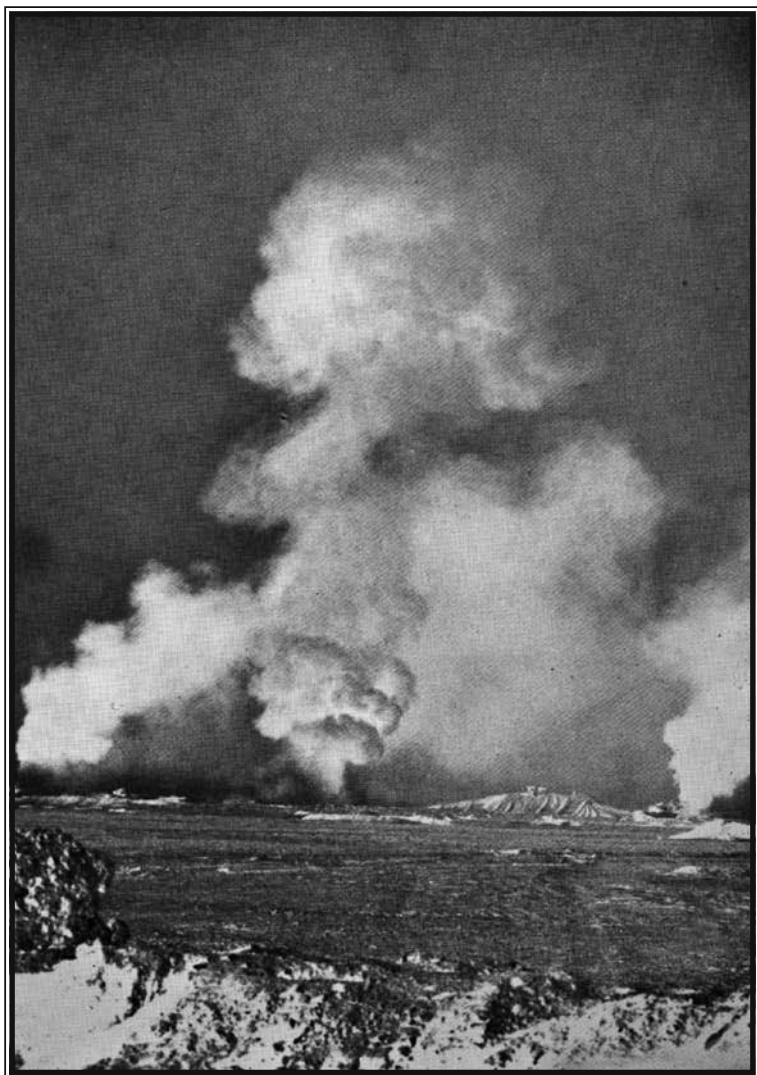

הגדוד בכיבוש בסיסי הטילים ובתנועה דרומה

גלשנו מבסיס הטילים 5620 לעבר ציר עברה 57. תוך כדי התנועה ירינו לעבר הבסיסים 5519 ו-5420 שנמצאו דרומית-מערבית לציר ההתקדמות שלנו. משם המשכנו לכיוון דרום-מזרח – ללחימה על בסיס הטילים 5421. טיהרנו אותו והמשכנו דרומה לעבר ג'בל ג'ניפה. המראה של הטנקים שלנו שועטים קדימה אל המרחבים הפתוחים כשהם משאירים אחריהם שובלי אבק הנראים למרחקים גרם לתחושה טובה. המראה הזה המחיש את עוצמת הגדוד ואת יכולותיו בקרבות התנועה לעומת ימי הבלימה המתסכלים. מנש הוביל במבנה של "אחת לפנים" – הפלוגה שבפיקודו הייתה מלפנים, והפלוגות של רמי ואלברט היו בדירוג מאחור ובאגפים. לא הורגשה התנגדות משמעותית של האויב. ארטילריית אויב הטרידה אותנו מדי פעם. התקדמנו וירינו על כוחות האויב. חלק מהם היו מאורגנים

ונחושים וחלקם פחות – נראה היה שהם התפרקו מיחידות האם שלהן. החטיבה נעה דרומה – מאזור ציר ויטמין כ-15 ק"מ צפונית-מערבית לג'בל ג'ניפה. הובלנו והתקדמנו לעבר בסיסי הטילים 5323 ו-5423, שעל רכסי ג'ניפה תוך השמדת כוחות האויב שבשטח.

בשלב מסוים קדמתי את רמי יפה שיוביל את הגדוד ויחליף את מנש. רמי התחיל את המלחמה כמפקד מחלקה, ותוך שלושה ימי לחימה מיניתי אותו לסמ"פ, לאחר שיובל המ"פ נהרג ב-10 באוקטובר, ומנחם גלברד, סגנו החליף אותו. חמישה ימים מאוחר יותר, מנחם המ"פ הטרי נפצע ואז קידמתי שוב, בנסיבות שנוצרו, את רמי לפקד על הפלוגה. מסלול הקידום הזה היה לא נעים. בשל הנסיבות הקשות לא התאפשר הלוקסוס של הכשרת בעלי תפקידים ושל קידומם כנהוג. לשמחתי, ברוב המקרים המחליפים לא אכזבו, נתנו את המיטב, ואת הניסיון רכשו תוך כדי הלחימה. המבנה שוב היה "אחת לפניים" שהתאים לפני השטח ואפשר תנועה מהירה וגם מאובטחת.

הלחימה בעורף הארמיה השלישית

רמי יפה מ"פ כובס סיפר:

משימתנו הייתה לנוע דרומה תוך חיסול בסיסי הטילים, שנמצאו בדרך-כלל על הרכסים, כדי לאפשר בין השאר לחיל האוויר שלנו לפעול. הפניתי מבט אל המפה שעליה סומן כל בסיס טילים בפרח אדום. והיו בסיסים רבים כאלה – כחול אשר על שפת הים. לפתע שמעתי את נחום ברשת הקשר פוקד עליי להוביל יחד אתו את תנועת הגדוד. קיבלתי את הפקודה לא בשמחה רבה. חששותיי היו רבים. מוניתי לפקד על הפלוגה לאחר ששני המפקדים הקודמים נפגעו בהפרש של חמישה ימי לחימה. חששתי שאני הבא בתור. השטח היה קשה לניווט, ונווט גדול לצערי אף פעם לא הייתה הקשה מכול הייתה הידיעה שזו תנועה תוך מגע עם האויב. "קיבינימט!" סיננתי קללה בין שיניי. פרסתי את המפה בצורה נוחה וניסיתי להזהות במדויק ולתכנן את נתיב ההתקדמות על-פי הנקודות הבולטות בשטח. המפה הייתה ענקית, והסתבכתי בקיפולה. הניילון שצייפה אותה היה עכור מרוב אבק ושמן שדבקו בו. קריאת המפה הייתה קשה. התחלתי בתנועה הססנית לאמת את מקום הימצאי ביחס לנקודה שאליה רציתי להגיע. נרגעתי כשנוכחתי שאני בסדר.

בשלב מסוים פרס נחום את הגדוד, חילק גבולות גזרה וגזרות אש, ותוך רגעים ספורים נשמע רעם התותחים ונראו בשטח הפגיעות של פגזי תותחי הטנקים. הייתה לי תחושת הקלה למראה עוצמת הגדוד. ראינו פגיעות שריסקו מטרות לכל עבר. כלים של האויב נפגעו, וחייליו נורו והושמדו. עמדתי בשיא הרכס בתוך בסיס הטילים. את קרון הרדאר חיסלתי בפגיעה ישירה עם כניסתי לבסיס, ושרידי המפויחים התפזרו לכל עבר. חלק מן הטנקים התפרסו בין הטילים שעמדו עתה כאבן שאין לה הופכין. המטרות היו ברורות – תחילה קרונות הרדאר, ולאחר מכן הטילים עצמם. את השעות הקרובות בילינו בירי ובשיפור עמדות ללא אויב משמעותי שאיים עלינו. אט אט ירד מתח הלחימה, ופעילותינו דמתה יותר ויותר למטווח פרוע. תחושות אופוריה ופורקן לא מרוסנות השתלטו עליי.

בזווית העין, דרומה לרכס שעליו פעלנו, ניתן היה לראות את מחנות הצבא המצרי ואת ההתרחשויות הרבות בהם. היה ברור לי שניקוי השלוחה

שעליה התפרסנו יקל עלינו מאוד בהמשך. אולי סוף סוף נזכה למעט סיוע מחיל האוויר שלנו. התנועות הרבות של המצרים הטרידו אותי, וכדבכד החזירו אותי למציאות ולהתפוגגות תחושת האופוריה. חזרתי לשלוט על עצמי ועל אש הפלוגה והחזרתי אותה לירי מסודר, תכליתי ומבוקר.

עם סיומה המוצלח של משימתנו נערכנו בעמדות במורדות הרכס לכיוון מחנות הצבא המצרי. תחושת שביעות רצון הציפה אותי. התבוננתי לשני צדדיי והתמלאתי בגאווה. הגדוד היה פרוס על רכס ג'ניפה כולו ואיים על העמק שלמרגלותיו. בשלב מסוים קיבלנו הוראה להישאר בעמדות ולדומם מנועים. עם השתקת המנועים השתרר לפתע שקט, והמדבר כאילו בלע לקרבו את המולת הקרב וחזר לדממת העולמים שאופיינית לו מימים ימימה. רק עמודי העשן שהיתמרו מבסיסי הטילים הפנועים העידו על מה שהיה. רעם מנועי הטנקים המצריים נשמע מדי פעם מרחוק, והפר את השקט ששרר בסביבתנו.

החל משעות הצהריים ובמשך כל אחר הצהריים היינו פרוסים בעמדות על ג'בל ג'ניפה מפרח 5323 ומערבה עד ציר עברה ופרח 5322. ניהלנו אש מול אויב שנמצא לרגלי ההר בסביבת הצירים סריה-עשור. הסתייענו בארטילריה ובמרגמות שלנו להשמדת האויב הפזור בשטח, ובתגובה לארטילריה שלהם. מן העמדות האלה נצפה היטב כל השטח עד לרגלי ג'בל עתקה. ראינו היטב את יציאות הפגזים שלהם מתוך הסוללות הפרוסות בשטח המחנות שלרגלינו. אל הרחוקים כיוונו את הארטילריה, ובאלה שהיו בטווחים היעילים שלנו טיפלנו באש תותחי הטנקים והמקלעים. מנש פרוס מלפנים ומימין, רמי במרכז ואלברט משמאל. מינקו אֶבטח עם הנגמ"שים וקיים תצפיות בין הפלוגות ובאגפיהן. חזי התעכב בינתיים בגלל תקלות טכניות, ונשאר עם הדרגים כדי ללוות אותם אלינו אל תוך חניון הלילה. בסיום יום הלחימה השארתי את הגדוד לחניון לילה על רכס ג'ניפה באזור פרח 5323. השארתי כוח קטן מכובס ומחזי מלפנים במשימת אבטחה במשך הלילה.

שמירה על רצף הלחימה

ביום ראשון, 21 באוקטובר, יצא עם שחר להתארגנות גדוד 430, שנמצא מזרחית לנו, ואני קיבלתי את האחריות גם על הגזרה שלו. את הגדוד פרסתי עד לקצה הגבול האפשרי. החל מהבוקר ניהלנו מגע אש עם כוחות האויב שנמצאו באזור הצירים שלרגלינו. חלק מהם היו פשוט מטרות טובות, וחלק מהם ניסו מדי פעם לטפס לבסיס הטילים 5323 שעליו ישבנו, בעיקר דרך ציר הכביש. תוך שעות הועתק מאמץ האויב לגזרה המזרחית של הגדוד שבה לחמה הפלוגה של אלברט בן הרוש. לפיכך דיילתי את הגזרה המערבית, לקחתי אתי את הפלוגה של מנש ודיילתי אתה שמאלה – לגזרה של ליבק וסורט.

בדרך לעמדות, אחרי מעבר הבונקרים של בסיס הטילים, נפתחה עלינו אש מרוכזת מטווחים קצרים של 400-500 מטרים מכמה טנקי אויב שארבו לנו. טנק מפלוגת מנש נפגע מפגיעה ישירה של טיל, והיו בו שלושה פצועים, בהם המט"ק ירון שלו המבורגר שנפצע קשה, ובדרך לתאג"ד מת מפצעיו.

שמואל יאנה, הטען־קשר בטנק של ירון, נפגע מרסיסים בפניו ואיבד את מאור עיניו. שמואל התגייס לצה"ל ב־1970, סיים שירות סדיר כמה חודשים לפני המלחמה, וחזר לגדוד ביום הכיפורים.

שמואל סיפר:

עמדתי על כיסא הטען־קשר והסתכלתי החוצה על השדרה שלנו, משתומם למראה הנוף הפסטורלי המרהיב. לפתע הזדעזע הטנק מאש שנפתחה עלינו. חטפנו פגיעה ישירה במרכז הצריח, סמוך לקנה התותח. הפגז חדר פנימה ביני לבין התותחן ופגע בתא המפקד. המט"ק ירון שלו נפצע אנושות ומת מאוחר יותר מפצעיו. הפריסקופ שלי התרסק ורסיסיו מילאו את עיניי. נעשה לי חושך בעיניים, לא ראיתי דבר. קפצתי החוצה מהטנק, מצאתי את עצמי שרוע חסר אונים על דיונת החול שמסביב לטנק. למרות שלא ראיתי דבר, ניסיתי בחושיי להתרחק מהטנק מחשש שתיכף יתפוצץ עלינו. התותחן נפצע קל בידו השמאלית. הנהג היה היחידי שלא נפגע. סובל מכאבים אך בהכרה מלאה פוניתי לתאג"ד, משם לבית חולים ברפידיים, ומשם בטיסה לסורוקה בבאר שבע. לאחר ניתוח וסדרת טיפולים שוחררתי לתקופת החלמה לבית קיי בנהריה. כדי לא לשקוע במרה שחורה, החלטתי למרות פציעתי שלא לשנות את תוכניותי הקודמות. נרשמתי ללימודי סוציולוגיה ומדעי המדינה באוניברסיטת תל־אביב. סיימתי תואר ראשון ותואר שני, ובשנת 1984 התחלתי לעבוד במחקר כ"א כאזרח עובד צה"ל, ולאחר מכן בשירות קבע עד שנת 2005, שבה השתחררתי בדרגת סגן־אלוף.

המט"ק יאיר נחמיאס, שהיה מאחורי הטנק של ירון שנפגע, ניגש לפנות את הנפגעים, אך גם הוא נפגע, והפעם מארטילריה. הוא פינה את עצמו. פגזי ארטילריה הוטחו צמוד לטנקים שלנו והעלו פטריות עשן, חול תחוח ומטר רסיסים מזמזם. רעד עבר בגופי כאשר ענן עשן אפף אותי. חטפתי רסיס פגז ארטילריה, שלמזלי הרב פגע במשקפת שהייתה תלויה על צווארי. הנפגעים פונו באמצעות טנק מפלוגת ליבק עד לעמדות המתנה, ומשם הועברו בנגמ"ש לתאג"ד. המשכנו במהלך חילופי האש,

השמדנו את הכוח האורב, והתארגנו בעמדות על רכס בסיסי הטילים. פלוגת ליבק אבטחה משמאלי לכיוון דרום, ופלוגת מפתח הייתה פרוסה מימיני בגזרתה לכיוון מערב וחלקית גם לכיוון דרום.

אלטמן המ"כ סיפר:

לרגלי ג'בל ג'ניפה נתקלנו במערך נ"ט מצרי. הטנקים שלנו נכנסו לקרב אש עם המתחם המצרי. אנחנו הינו בעתודה ומוכנים גם לחלץ נפגעים למקרה שיהיו. במרחב שהיה פרוס לפנינו ראינו הרבה מתחמים מצריים – חלקם ירו בכינון ישיר, חלקם בארטילריה וחלקם בשניהם. למרות ההפגזות הארטילריות, הקטיושות ונשק הנ"ט שנורו לעברנו במשך כל זמן הלחימה, הטנקים שלנו עשו עבודה מצוינת. רוב המטרות שהיו בטווחים היעילים שלהם נפגעו. יתר המטרות טופלו כאשר המשכנו להתקדם דרומה.

במשך היום ניסה האויב שוב ושוב לטפס ולפרוץ בציר הכביש דרך הטנקים של ליבק, אך הוא שכנע אותם שהניסיונות לא כדאיים, והשמיד בכל פעם את הטנקים הקדמיים בטור הפורץ. יתר הטנקים חזרו על עקבותיהם ונסוגו. גם הארטילריה שלנו ירדה עליהם רוב הזמן.

בשעות אחר הצהריים, בהיותי על ג'בל ג'ניפה, קיבלתי פלוגת טנקים מוקטנת שנקראה מיכה, שאותה החזקתי בינתיים כעתודה גדודית מאחור. כעת הגדוד מנה את הכוחות הבאים: שש פלוגות לוחמות, ארבע פלוגות טנקים ושתי פלוגות חרמ"ש – האחת של מינקו על נגמ"שים והשנייה של חזי על זחל"מים.

מעל ג'בל ג'ניפה ניתן היה לראות – כמו על כף היד – את כל רצועת החוף של האגם המר הקטן ואת רוב רצועת החוף של האגם המר הגדול. זה היה מראה מרהיב: חורשות ושדרות עצים, חוף ומים, שטחים מעובדים וסתם גנים. כל אלה היו בטווח הראייה בשעה שהיינו במגע אש עם האויב, ומלמעלה נורתה עלינו אש ארטילרית כמעט ברצף. זו דרכה של המלחמה ואלה הם הניגודים שבה.

במהלך היום הייתה לי הפתעה לא שגרתית ונעימה מאוד. תוך כדי הקרב הופיע משום מקום תא"ל דב (דוביק) תמרי, סגן מפקד האוגדה. הוא טיפס על הטנק שלי בעמדת האש בשעה שהייתי עסוק בניהול אש של הפלוגות, וטפח על שכמי למשוך אליו את תשומת הלב שלי. הופתעתי למראהו ולהופעתו בעיתוי הלא שגרתי הזה ממש על צריח הטנק שלי. עייפות מצטברת ניכרה בו, עיניו היו טרוטות מעט, אך עדיין נוכחותו הייתה מרשימה מאוד. הוא שאל לשלומי ולמצב הגדוד. ענית: "אנשי ואני בסדר, מחזיקים מעמד אבל הטנקים פחות. זה הטנק השלישי שאני מחליף".

ממשיכים בהתקדמות וברדיפה

במשך חמישה עשר הימים של לחימה רצופה נשחקו ונפגעו עשרות טנקים. חלקם יצאו מכלל פעולה, וחלקם תוקנו והוחזרו לכשירות עוד באותו היום או למחרת היום. בשלב ההתגייסות למלחמה קיבלו שני גדודי המילואים של החטיבה ממחסני החירום טנקים כשירים ומוכנים, שטופלו והוכנו לעת כזאת של לחימה. אנחנו, הגדוד הסדיר של חטיבה

500, יצאנו למלחמה עם סט הטנקים שעליו התאמנו כל מחזורי גדודי השריון במא"ח 500, שבאו להתאמן מדי שבועיים, מחזור אחר מחזור. לכן היו בעיות טכניות רבות תוך התנועה אל אזור הלחימה ובימי הלחימה עצמם. בסוף כל יום לחימה, כשהיינו עייפים וסחוטים, היה עלינו לעבוד קשה במעט השעות שהיו לנו על התקלות הרבות שהיו בטנקים, לטפל באלה שנפגעו, לטפל בכלי הנשק, לחמש ולתדלק את הרכבים לקראת יום הלחימה החדש.

לצד המגבלות הטכניות של הטנקים היה לגדוד שלי יתרון עצום באיכות המפקדים והלוחמים שכן צוותי הטנקים והמפקדים התבססו על מדריכי מרכז השריון ולוחמי ומפקדי פלוגת החרמ"ש התבססו על מדריכי מרכז החי"ר. כמוהם, גם המחלקות המקצועיות: סיור, חבלה, מרגמות 81 מ"מ, התאג"ד ופלוגת המפקדה – כולם שימשו מדריכים בבסיס האימונים מא"ח 500. מכיוון שהם עסקו בהדרכה האינטנסיבית של גדודי השריון, הם היו רעננים בחומר. האנשים היו מקצועיים לא רק בתחום העיסוק שלהם, אלא הם הכירו את כל מקצועות אנשי הצוות. העובדה הזאת התגלתה מאוחר יותר כיתרון עצום בתחלופת אנשי הצוות – כאשר חלק מהם נפגעו האחרים יכלו למלא את מקומם.

תמרי חי"ך, וברוגע האופייני לו גם בשעות קשות כאלה ענה לי: "אני רואה שאנשיך ואתה עושים עבודה טובה מאוד. המשיכו כך". בה בעת שם לב, בעיניו הבוחנות, למשקפת הפגועה שעל צווארי, הושיט את ידיו, הסיר אותה מצווארי והחליפה בזו שהייתה על צווארו. זו הייתה מחווה קטנה אך משמעותית מאוד.

במלחמה יש הרבה רוע וחוסר אנושיות, אך יש בה גם רגעים של התרוממות רוח ותחושות אמיתיות של אחווה, רעות ודאגה שחשים הלוחמים זה כלפי זה, בייחוד במצבים קיצוניים כאלה. הקשר שנוצר תחת אש אינו דומה לקשר בין חברים היוצאים לבילוי משותף לסרט או למסעדה. זו רעות שלעולם לא תפוג. מלחמה היא פעולה שמותחת את

החוויה האנושית לרמה ששום פעילות אנושית אחרת לא מגיעה אליה – לא מבחינת האינטנסיביות, לא מבחינת התובענות ולא מבחינת המחיר. אלה מצבים שבהם המבט משדר הרבה והמילים המעטות אומרות המון. את תמרי הכרתי מקרוב ב־1970 כאשר הגעתי לשרת כסמג"ד בגדוד 79 של יעקב לפידות, והוא היה מח"ט 401. בשיחת הכניסה לתפקיד הסביר לי המח"ט את האני מאמין שלו ואת מצבו של הגדוד שלקח חלק משמעותי במלחמת ההתשה. הוא סיפר לי שלפידות מאושפז בבית חולים בשל תשישות, והוסיף שיש המון עבודה לעשות. הוא איחל לי בהצלחה. בסיכום דבריו אמר שמפקדת החטיבה תעזור בכל מה שיידרש. ואכן נחוצה הייתה עבודה רבה כדי לפוגג את אוירת הנכאים ששררה בגדוד. בסיני היה נהוג לעשות תורנויות סוף־שבוע של מפקד או של סגן בגדודים ובמפקדת החטיבה. כבר בשבועות הראשונים, באחת מן התורנויות האלה, התהפך נגמ"ש במהלך פעילות מבצעית. בתקרית היו לנו הרוג וכמה פצועים. בשעה שדהרתי לעבר מקום התקרית עדכנתי את המח"ט. תוך דקות הגיע גם הוא למקום. למרות ההרוג והפצועים הוא נתן לי לנהל את האירוע לפי ראות עיניי ותחת עיניו הבוחנות. החמיא לי שהוא סמך עליי למרות היכרותנו הקצרה מאוד.

בשל הרצף בלחימה הטנקים החלו להתרוקן מדלק ומתחמושת. אף שהדרגים היו זמינים למלא את צורכי הגדוד, לא נראה לי אפשרי שהגדוד כולו יתארגן באותה עת. לכן החלטתי להוציא בהדרגה פלוגה אחר פלוגה ממגע אש עם האויב כדי להתארגן, לתדלק ולמלא תחמושת. הדרגים שהקפידו באדיקות להיות צמודים מאחורינו ונגישים ככל האפשר למלא אותנו לפי הצורך, ספגו הפגזה ארטילרית שבה נהרג סמל גבריאל בלנקנהמר מפלוגת המפקדה.

חילופי האש נמשכו בחלקים שונים של הרכס. המשכנו לנקות את קני ההתנגדות ולהתבסס ברכסי ג'ניפה עד הערב. מן הניסיון של הלילות הקודמים למדנו שבמקומות הגבוהים עלול להיות ערפל המקצר את טווח

הראייה, המועט ממילא בלילה, ונותן יתרון לכוח האויב שינסה להטריד אותנו בחניון הלילה.

עם רדת החשכה החלטתי לפצל את הגדוד לשני חניונים בקרבת העמדות שעל בסיס הטיילים וג'בל ג'ניפה. את הפלוגה של רמי יפה, יחד עם חלק מפלוגת חרמ"ש בפיקודו של עודי מנור הסמ"פ, שלחתי לחניון קדמי, ואת יתר הגדוד, יחד עם המחלקות המקצועיות ומפקדת הגדוד, כינסתי בחניון נפרד להתארגנות. מאוחר יותר נודע לי שרמי לא כל-כך אהב את המשימה, ואף ייחל לכך שאחליף אותו במפקד פלוגה אחר, אך לאכזבתו זה לא קרה. למרות זאת הוא ביצע את המשימה במלואה ובאופן מעולה.

רמי יפה, מפקד החניון הקדמי, סיפר:

"עליך להיערך לחניון לילה קדמי על קדמת הרכס הנמצא כ-1,000 מטרים לפניך", פקד נחום בקשר. לא בשמחה קיבלתי את התפקיד המפוקפק לשמש כחניון קדמי במורדות הרכס, במרחק טקטי כפי שהוגדר לי. ריח של סוף המלחמה כבר היה באוויר, דובר אפילו על הפסקת-אש קרבה. הדבר שהכי רציתי היה כמה רגעי אתנחתה בחניון רגיל שבהם אוכל להרהר מעט. כל מה שרציתי היה לסיים את הסיפור הזה בשלום ולחזור הביתה. כל יום לחימה נוסף הגדיל את סיכויי להיפגע. הרי ברור שאני צריך להיפגע כי דברים קורים בשלשות, ואני המפקד השלישי של הפלוגה הזאת. הראשון נהרג, השני נפצע ונעלם, גורלו לא היה ברור לי. השלישי זה אני, עדיין שורד. ההרהורים על הצפוי לא עזבו אותי. האם אמות? איך אמות? האם אפצע? איך אפצע? האם אסבול, האם אשרף, אפול בשבי? רגליים... ידיים... שיתוק... מה אני צריך עכשיו להיות בחניון לילה קדמי? השתהיתי עם התשובה בקשר, אולי נחום יחשוב שוב ויבחר במנשה, מפקד הפלוגה הבכיר בגדוד למשימה... יוק... אין נסים. "רות", עניתי. "רות סוף", חתם נחום ונדם. נסיעה קצרה הביאה אותנו למקום החניון שלנו. נחום גם תגבר אותי במחלקת לוחמי חרמ"ש בפיקוד הסמ"פ עודי מנור שנסעה במרחק מה בעקבות הטנקים. סקרתי את השטח שנחום סימן לי, ובחרתי מקום מדויק

למיקום חניון הלילה. נערכנו במעגל שהזכיר לי את סרטי המערב הפרוע בהם עמדו קרונות המתיישבים הלבנים בעיגול, והאינדיאנים רכובים על סוסים תוקפים ומקיפים אותם תוך צרחות ורכיבה מהירה. מיקומנו על שיפולי הגבעה, כ־50 מטרים מקו הרכס, סיפק לנו מסתור מפני המחנות שמדרום לנו. עם הכניסה וההתמקמות בחניון בדקתי שכל אחד מכיר את גזרת האש שלו ושהתותחים והמקלעים טעונים ומכוונים לגזרותיהם – אל אותן נקודות בשטח שמהן הם יכולים להפתיע אותנו. וידאתי שכל האנשים נמצאים במקומותיהם בעמדות קרב, שכל הרמקולים על מצב השקט ושהאורות בטנקים מעומעמים. לבסוף עליתי אל הטנק שלי. זירזתי את התותחן להיכנס לתאו ולפנות לי את מקומי. דרכת את המקלע שלי ויידאתי ששרשרת הכדורים משוחררת ויכולה להזין בחופשיות את המקלע. התמקמתי במקומי וחזרתי שוב ושוב על ההכנות שעשינו. אי־שם בתודעתי הייתי מוטרד. ברגעים כאלה, כאשר לכל פרט קטן בהכנות יכולה להיות משמעות גורלית, התעורר בלבי חוסר שקט. עצמתי את עיניי, חזרתי בלבי על האירועים האפשריים ועל התגובות המתאימות. לחשתי לעצמי את הפקודות שצריכות להיאמר, איזה סיוע יידרש מן הגדוד ואיך אבקש אותו. שיננתי את הפקודות לטיווח ארטילרי למקרה שאזדקק. למרות כל ההכנות ידעתי שבסוף תמיד קורה הבלתי צפוי והאירועים מתפתחים דווקא בכיוון הלא מתוכנן. תפסתי את עצמי עוסק כבר באירועים אפשריים שאותם אי אפשר להעלות על הדעת אפילו בדמיון הכי פרוע. הפסקתי את הקדחת הזאת שפקדה את ראשי. בחנתי שוב את הטנקים והנגמ"שים. יכולתי לראות את הצלליות הכבדות עומדות ללא נוע ואת דמויות האנשים מציצות מן הצריחים. דממת מוות נפלה עלינו, ורק מדי פעם נשמע רחש מאחד הטנקים כאשר מישהו מאנשי הצוות חילץ את עצמותיו.

העייפות החלה לתת את אותותיה. סריקת השטח התכופה נעשתה קשה ומעייקה יותר ויותר. מבטי נתקע לפתע בנקודה כלשהי בחלל, ובראשי הדהדה המחשבה שיקרה הבלתי צפוי. העפעפיים נסגרו אט אט כמו תריסים כבדים. ניסיתי בכל כוחי להיאבק בשינה המאיימת אך ללא הצלחה רבה. לבסוף הוכרעתי – שלווח אפפה אותי ואני שקעתי בתנומה מתוקה שעטפה

אותי כמו שמיכת פוך. מדי כמה דקות קפצתי במושבי לשמע צעקה בערבית בחלומי, שהעירה אותי בבת אחת. לקחתי נשימה ארוכה, עיניי רצו לכל צדדי החניון בסריקה עצבנית, אך הכול נראה שלֵו, הכול עמד במקומו. הצצתי לתוך הטנק. כולם ישנו, התותחן נשען על כוונת התותח, הטען היה שרוע בין הפגזים, נחירות קלות הגיעו מתא הנהג. כעסתי על עצמי – איך אני מרשה לעצמי להיכנע לעייפות בתנאים האלה.

לאחרונה הועברו אלינו ידיעות על כוונות של המצרים לבצע מחטפים ותקיפות קומנדו, ואני נמצא כאן הרחק מיתר כוחות הגדוד, מודע לרגישות המצב ונרדם. לפחות נמנעה ממני המבוכה של הפשלה שלי מול חיילי מכיוון שגם הם ישנו שנת ישרים. התמתחתי במקומי וסקרתי שוב את הטנקים והנגמ"שים מסביבי. קשה היה לי להבחין במצב האנשים בשל החשכה אך נראה לי שהכול כשורה. לפחות בינתיים. בהלה אחזה בי בכל פעם שהקצתי במושבי. מתחתי את גופי המכוון, התארגנתי שוב במקומי ועצמתי את עיניי בתקוות שווא שכאשר ייפתחו יהיה כבר אור יום. משכתי את הרגע כדי שלתקוותי תהיה שהות כלשהי להתממש.

כל הפלוגות סיימו את ההתארגנות: טיפול בכלי הנשק, מילוי דלק ושמונים, מילוי תחמושת – פגזים לתותחים וכדורים למקלעים ולנשק האישי. למרות המשימות הרבות והצורך לטפל בפתרון הבעיות לקראת יום הלחימה הבא ולמרות מעט הזמן שנותר, חשוב היה לי להחליף כמה מילים בארבע עיניים עם כל מפקד פלוגה. אין תחליף לזה כדי לחוש מה עובר על המפקדים הצעירים שעוברים עליהם ימים קשים ועמוסים בלחימה בה איבדו פקודים וחברים. איש מאתנו אינו יודע עוד כמה זמן זה יימשך. עיניים טרוטות ואדומות, פנים מוכתמים, גבות מורמות כאילו מתאמצות למשוך כלפי מעלה את העפעפיים המבקשים להיסגר מרוב עייפות. חרדה, חוסר שינה ותשישות פיזית נראו על כולנו, והחלו להטביע את חותמן על עצבינו. עברתי גם בין הלוחמים, שוחחתי עִמם, התעניינתי במצבם ובמצב הכלים. לא היה לי קשה לחוש את מה שמתרחש בתוכם,

את החשש מפני הבאות, את הכמיהה לסיים, את התפילה שישרדו את הישורת האחרונה של המלחמה.

בהשוואה לקרבות הבלימה הקשים, שבהם האויב בעיקר החי"ר שלו, המשופע בטיילי נ"ט, עשה בנו שמות וגרם לנו לאכדות כבדות בנפש ובציוד, הרגשתי הקלה למראה הטנקים ועוצמת האש שלהם בקרבות התנועה מאז הצליחה. ואולם, איש עדיין לא ידע מה צפוי ואיך המלחמה תסתיים. דבר אחד היה בטוח – העייפות והתשישות הלכו והצטברו אצל האנשים. במהלך היום הארוך הזה היו לנו תשעה נפגעים: שבעה פצועים ושני הרוגים. סמ"ר שלו המבורגר ירון (מיקו) מפלוגת 'מפתח', יליד כפר שמריהו. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לחיל האויר וכעבור חודשים אחדים הוצב בחיל השריון. את מלחמת יום הכיפורים עשה עם הגדוד מתחילתה. סמל בלנקנהמר גבריאלי, מפלוגת מפקדה, יליד חיפה. התגייס לצה"ל בשנת 1967 לחיל השריון. את מלחמת יום הכיפורים עשה עם הגדוד מתחילתה.

נפגעו לנו שני טנקים. השמדנו לאויב חיילי חי"ר רבים, שבעה טנקים וכעשרה כלי רכב אחרים. החטיבה איבדה ביום הזה את סא"ל אריה ארצי, המג"ד השני של 429, שהחליף את דן ספיר שנהרג ביום התקפת הנגד. ארצי פיקד על הגדוד מ-8 באוקטובר. החליף אותו סא"ל יצחק רבין.

טנק אויב פגוע

פגיעה טובה

הלחימה בג'בל ג'ניפה

והשמדת כוח הקומנדו המצרי

אט אט השתרר שקט בחניון הגדודי, הלילה ירד. השקט הופר מדי פעם על-ידי רעש המנועים ופלטות הטנקים. חניוני הלילה היו הזמן לקבל את החבילות והמכתבים – אם אלה הצליחו להגיע אלינו. הלוחמים הצליחו לכתוב גלויות בנות שורה או שתיים – רק כדי להראות סימני חיים. זה היה הקשר של הלוחמים עם המשפחות הדואגות והעורף. גם בחניון הקדמי של רמי ועודי נשמר בינתיים השקט. התפללתי שהשקט יימשך בשעות המעטות שנותרו לנו עד השחר של יום שני, 22 באוקטובר. גם אני עליתי לתאי בטנק לתפוס תנומה על מושב המפקד – ככל שיאפשר לי השקט. אלה היו תקוותי, אך אלה לא היו תוכניותיו של כוח הקומנדו המצרי.

רמי מפקד החניון הקדמי סיפר:

לפתע אוזניי קלטו מעין רחש. הגבהתי את ראשי והשארתי את עיניי סגורות, וכל תודעתי התמקדה ברחשים. האם זה חלום או אמיתי? העייפות והמתח עושים לי כנראה דברים לא טובים. פקחתי לרגע את עיניי, שום דבר לא נראה. עצמתי אותן שוב, הגבהתי את ראשי והטיתי את אוזניי לכיוון הרחשים, וזה נשמע לי אמיתי. לגמרי אמיתי. פתאום, כמו רעם, שמעתי צעקה בערבית וחריקה של עשרות נעליים צבאיות הננעצות באדמה תוך כדי הליכה של עשרות חיילים מעברה השני של הגבעונת שלרגליה חניתי. ההכרה במצב החדש הלמה בראשי וברקותי כמו סלע ונפלה למעמקי בטני. היא רוקנה את ריאותי מכל טיפת אוויר, והותירה אותי חסר נשימה ובברכיים כושלות.

ניסיתי לזוז ולהגיב אך מוחי ואיבריי היו קפואים. לבסוף מתוך מחנק הולך וגובר מילאתי את ריאותיי אוויר ופלטתי בצעקה נוראה: "אש!!!" ואולם קולי לא נשמע. התעשתתי. הידקתי את לסתותיי וניסיתי שוב לפקוד: "אש!" אך הצעקה נעצרת בגרוני. רקותיי הלמו, דמי רץ כמטורף בעורקיי. ידעתי שמשהו חייב להיעשות לפני שיהיה מאוחר מדי. בגלל החשכה שמעתי את הקולות אך קשה היה לי לזהות את הדמויות. על כן פתיחה באש בשלב מוקדם תהיה פחות יעילה, ואם הם מצוידים בנשק נגד טנקים זה יקנה להם יתרון שיסתיים בטנקים בוערים שלנו.

מבט מסביב לימד אותי שאין כל תכונה מיוחדת בקרב הטנקים שלי והנגמ"שים של עודי. אני כנראה היחיד ששמע והיה מודע למצבנו המסוכן. העייפות של שבועיים וחצי של לחימה רצופה הכריעה את כולם, הקהתה את חושינו. צריך לוודא שכולם ערים ומוכנים לבאות. ידי נשלחת למיקרופון, אך לא העזתי ללחוץ על כפתור השידור מחשש שאחד הרמקולים לא הושתק והרחש שיבקע ממנו יחשוף אותנו בטרם עת. למרות לבטיי החלטתי לבדוק את מצב הרמקולים בכלים. לחיצה קצרה על כפתור השידור ותאורת קליטת השידור מנצנצת מתוך הטנקים. חשתי בהקלה כשנוכחתי שכל הרמקולים מושתקים. ניסיתי לקרוא בלחיצה לכל הכלים כדי להכניסם לתגובה. לחשתי פקודה להיות מוכנים למכת אש לפי הפקודה שלי. התעודדתי כשראיתי שחלק מן המפקדים מסמנים שהם בקשב. האחרים הראו סימני חיים גם אם לא הגיבו לשדר שלי. לא הייתי בטוח שמפקדי הכלים מבינים את חומרת המצב שאותה אני מבין זה כמה דקות.

לא ידעתי מה מצב הנגמ"שים שהיו מרושתים על התדר שלנו, ותפקידם היה לאבטח את גזרתנו הצפונית. קיוויתי שאחד מהם קלט את השדר שלי ויודא שהם דרוכים לקראת הצפוי לנו. עיניי יצאו מחוריהן בניסיון לראות רמז כלשהו לצורת ההיערכות של האויב שמלפנים.

בינתיים העברתי פקודת אש לצוות הטנק שלי לסימן שאפקוד "אש!" חשתי בגבו המתוח של התותחן שלי. ראשו היה תקוע בתוך עינית הכוונת, ואצבעו עטפה את הדק התותח. ידעתי שהפגז יעוף עוד לפני שאספיק להגיע לאות שי"ן בפקודה "אש!" שאלתי: "אתה רואה משהו?" התותחן ענה

בקצרה: "לא". מכיוון שהיינו מוכנים לפתיחה באש, החלטתי לפתוח באש רק לאחר זיהוי ברור של הכוח התוקף או פתיחתו באש. החלטתי למקד את כל הפוקוס בפלוגה, ובינתיים לא לדווח לנחום עד שהדברים יתבהרו יותר. התותח והמקלע של הטנק שלי היו מכוונים אל קו הרכס 50 מטר לפניי. סרקתי את השטח ללא הפסקה – מימין לשמאל ומשמאל לימין. הייתי מוטרד מהנגמ"שים של עודי. תהיתי מה קורה שם. מה יהיה אם נותקף דווקא מהכיוון שלהם, והם לא מודעים לחומרת המצב.

לפתע הפר את הדממה מפץ של צרורות מנשק אוטומטי, שהיה מלווה בצעקות ובשאגות בערבית. הצרורות חלפו לנגד עיניי. ממש ראיתי אותם במעופם. בעודי קופא במקומי שמעתי פיצוץ מחריש אוזניים, ובוזוית העין ראיתי את הטנק שמימיני נפגע מפגז RPG (נשק אישי נגד טנקים). המועקה שבגופי השתחררה ואני זעקתי: "אש, כל אחד בגזרתו!!!" בד־בבד סחטתי את הדק מקלע המפקד ופקדתי על התותחן: "אש!"

הקשר התעורר לפתע לחיים. נחום הבין שאני בצרה, נכנס לרשת והציע עזרה באש ובתאורת השטח. אני חושש שהתאורה תעזור למצרים יותר מאשר לי, ודחיתי בשלב הזה את ההצעה. ואולם, נחום כבר הורה לירות תאורה מתוך כוונה להקל עלינו לזהות את התוקפים. סיננתי קללה, שונא את נחום לשנייה, והמשכתי לירות ללא הפסקה עד שלפתע נעצר המקלע. תוך כדי ניסיון להתגבר על התקלה גיליתי שבלחיצה אחת רצופה גמרתי ארגז תחמושת של 250 כדורים.

הירי – גם אם נשמע חלש ורחוק – הקפיץ אותי מהנמנום. נדרכתי והייתי מוכן לגרוע מכול. חניון טנקים בשטח לחימה הוא פגיע מאוד, בעיקר כשמדובר במצב שבו היינו – אנשים מותשים, מתוחים עד הקצה. סקרתי את החניון שרובו היה עדיין שקט, ומן הסתם שקוע בשינה, ומיד קלטתי שהירי הוא בחניון הקדמי של רמי. נכנסתי אליו לרשת להתעדכן, ואכן הבנתי שהוא מותקף. עדיין לא היה ברור על־ידי מי הותקף. השטח היה חשוך, וקשה היה להבחין בכוח חי"ר או קומנדו שיודע את מלאכתו ומכיר את החולשות של חניוני הטנקים. הקומנדו המצרי פעל באומץ מתחילת

המלחמה ובמהלכה. פעילותו כוונה לשבש את תנועת הכוחות אל אזורי הלחימה וביניהם. הוא הונחת בצומתי דרכים, הניח מארבים לכוחות ותקף חניוני טנקים כדי לשבש את ההתארגנות שלהם ליום הלחימה הבא. השטח שבו חנינו היה טוב לפעולת כוחות קומנדו – הוא אפשר מסתור והתגנבות עד למרחק אפס. ברובו היה מצויד בטילים נגד טנקים. כוח קומנדו שמצליח לקצר טווח לחניון טנקים יכול לפגוע בו אנושות. הוריתי להאיר את השטח שבחזית החניון הקדמי, ניערתי את הצוות שלי, הנענו את הטנק ונעתי לעבר העמדה של רמי. ככל שהתקרבותי חששתי יותר ויותר. חילופי היריות נשמעו היטב, והיה לי ברור שמדובר בכוח תוקף רציני. הוריתי ליתר הגדוד להיות דרוכים ומוכנים לתנועה, אך עדיין להישאר בחניון מוכנים לפקודה שלי, לפתיחה באש או לדילוג קדימה.

רמי המשיך לתאר:

באמצעות התאורה זיהיתי את הנגמ"שים שפרוסים קמעה מאחור ויורים אש תופת כל אחד בגזרתו ובזוויות האש שיש לו. רעש ירי המקלעים והתותחים החריש אוזניים. מכשיר הקשר עם בקשותיו של נחום לעדכונים ניער אותי והחזיר אותי לעניינים. לפני שאדווה לנחום, שהיה כבר בתנועה לעמדות שלי, ניסיתי לסרוק בעין את השטח כדי לראות מה תוצאות הירי שלנו. הרבה לא הצלחתי לראות, אך דבר אחד היה ברור – המקום שממנו נפתחה האש מעשרות כלי נשק אוטומטיים נותר דומם ושומם. העברתי לנחום דיווח על שאירע, וביקשתי להפסיק בינתיים את התאורה. נותרו עוד כמה דקות עד שהשחר יעלה, ואז נוכל לסרוק בעזרת החרמ"ש ובחיפוי הטנקים את השטח. הוריתי למחלקת הנגמ"שים להיות מוכנים לסריקת השטח. היה להם יתרון בתפעול המקלעים והנשק האישי מתוך תא הלחימה בכל זווית שנדרשה. גם עבירותם הייתה מצוינת. את עודי הכרתי עוד בילדותי כשלמדתי בקיבוץ גבעת ברנר – חייכן, תמיד ראה את חצי הכוס המלאה. הופתעתי לראות אותו עם המחלקה שסופחה אליי. מאז הילדות לא נפגשנו. והנה, בתנאים המיוחדים האלה נפלנו איש לזרועות רעהו בחיבוקים. עודי

היה סמ"פ של מינקו, וצורף לחניון הקדמי עם המחלקה. הרגשתי לא נוח כלפיו על כך שאני שולח אותו לסריקה שיש עמה סימני שאלה רבים ואני נשאר מאחור לחפות. נותרו עוד כמה דקות של המתנה לאור יום. אט אט צבע אור היום את המדבר בגוונים של צהוב ואפור. יכולתי כבר להבחין בטנק של עמי שחטף טיל נ"ט, שפגע למזלו בתא הזיווד בצדו השמאלי של הצריח, ללא נזקים חמורים.

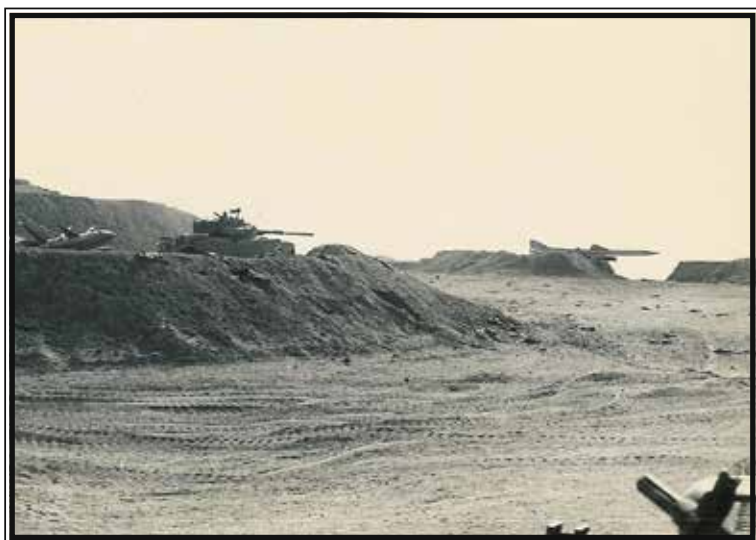
הודעתי לנחום על תוכניתי לשלוח את עודי לסריקה. עם קבלת אישורו הוריתי לעודי לצאת לסרוק, ולטנקים לחפות עליו וללוות אותו באש ככל שיידרש. עודי החל את הסריקה בעין ובאש תוך שאנו, הטנקים, מלווים אותו באש מקלעים. בשלב מסוים, בגלל תנאי השטח, נעלמו הנגמ"שים מאחורי הגבעה ורק על-פי האנטנות ניתן היה לעקוב אחריהם, כדי להסיט את האש. בסוף הסריקה הופיעו הנגמ"שים מעברה השני של הגבעה, נעו לכיווני ועצרו בסמוך אליי. כשעודי פתח את החלק האחורי של הנגמ"ש נגלו להפתעתי לעיניי שישה חיילי קומנדו מצרים, כושלים ונתמכים על-ידי חייליו של עודי. המראה העלוב של החיילים המצרים הלם בי. קשה היה לי לעכל את העובדה שהם באמת שייכים לאותו צבא שעמו אנו מתמודדים יותר משבועיים. אספתי את מחשבותיי תוך שאני מתנתק מן השבויים ופניתי אל עודי לשמוע ממנו על תוצאות הסריקה. עודי מצא בגזרתו עשרות רבות של גוויות של חיילי כוח הקומנדו שתקף, חלק מן החיילים ברחו ושישה נלקחו בשבי. סוף דבר – כוח הקומנדו המצרי הושמד כולו.

שמעתי מעודי ומרמי עדכון על מה שהתרחש בגזרה של כל אחד מהם. ראיתי את השבויים שנראו תשושים, מבולבלים ומפוחדים. ניסיתי לדלות מהם מידע על יחידותיהם אך ללא הצלחה. דבריהם היו מבולבלים, והתרשמתי שהם אינם יודעים דבר שיכול לסייע בידינו. עיניהם היו כבויים, המראה שלהם עלוב. הפחד שלהם ממה שצפוי להם עורר חמלה. באותו הרגע לא יכולתי שלא לחשוב על מה שעובר על חיילינו שנופלים בשבי המצרי. לא היה לי ספק שהם עוברים השפלות ועינויים פיזיים ונפשיים קשים לאין ערוך מאלה שעוברים השבויים המצרים אצלנו.

הדבר האחרון שרציתי לעסוק בו היה טיפול בשבויים. הוריתי להעביר אותם לגורמים המתאימים בחטיבה ולהיות מוכנים להמשך תנועה. עוד יום ארוך וקשה לפנינו.

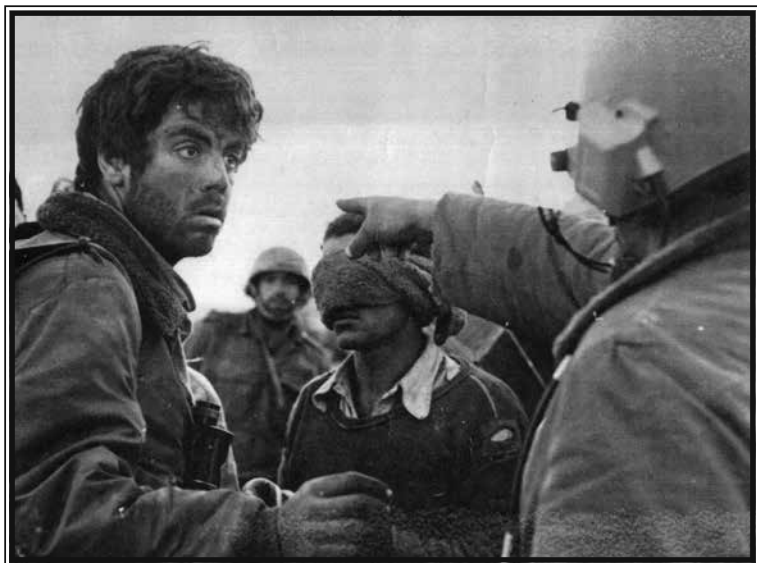
גדוד 433 בהמשך התקדמות ורדיפה

הגדוד על בסיס טילים

ממשיכים בלחימה: בבסיסי טילים ובכוחות אויב

רמי עם שארית כוח הקומנדו שחוסל בג'ניפה

רמי ועודי מרכזים את אלה ששרדו מכוח הקומנדו

כיתור הארמיה השלישית

והלחימה לעבר ציר

קהיר-סואץ

ביום שני, 22 באוקטובר, קיבלנו בשעות הבוקר עדכון על כך שהוסכם – על-פי החלטת מועצת הביטחון – על הפסקת-אש שנכנסת לתוקפה כבר באותו יום. ואולם, בשטח לא הרגשנו שום סימנים לכך. האויב המשיך לירות ולפעול כרגיל, בעיקר המשיך בירי ארטילרי מטריד ובפשיטות על חניוני הטנקים, ואנחנו המשכנו את הלחימה בהתאם. בבוקר קיבלתי הודעה על כך שגדוד הטנקים של עמיר יפה יגיע להחליף אותי בגזרה, ושאני אמשיך להתקדם דרומה למשימות הבאות. את עמיר הכרתי שנים רבות קודם לכן, בפלוגה צנטוריונים (שוטים) הראשונה של רב-סרן גורודיש, כשעמיר מפקד מחלקה ואני איש צוות. עמיר יפה, קצין שריון רב פעלים, נחשב למפקד מוכשר ומקצועי אבל קשוח וקשה עם אנשיו. הוא לא חשש לומר את אשר בלבו למפקדיו – גם לקשוחים שבהם. החברות בינינו התהדקה כאשר, בסוף 1966, שנינו נשלחנו למספר חודשים להשתלמות בצבא בריטניה במחנות ללוורס ובובינגטון. כשהוא היה קצין בשירות קבע ואני קצין בשירות מילואים שגוייס לשנה לשרות קבע. במהלך ארבע שנים לאחר השחרור מהשירות הסדיר, למדתי לתואר ראשון כלכלה ומדעי המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים, התחתנתי עם שרי רעייתי ונולד בנו הבכור ירון. באחד הימים התקשר אליי סא"ל

משה נתיב, קצין שלישות גייסות השריון, והזמין אותי לריאיון עם אלוף ישראל טל, מפקד גייסות השריון. הוא ביקש ממני לחזור לשירות קבע לתקופת של שנה. אחרי זה ההחלטה בידי אם להשתחרר או להמשיך בשירות קבע. הוא הודיע לי כי אסע להשתלמות לבריטניה יחד עם סרן עמיר יפה וכי אחרי שאחזור אשובץ ביחידת האם שלי – גדוד 82 של חטיבה 7. כך שוב נפגשו דרכינו. עמיר ואני גרנו בכפיפה אחת במחנה הצבאי הבריטי חדר צמוד לחדר במשך כמה חודשים. את רוב שעות היממה בילינו יחד, זה לצד זה – הן באימונים והן בשעות הפנאי המעטות. הוא סחט ממני את סיפור חיי וסיפר לי על משפחת יפה המורחבת והמוערכת מאוד. על חלק מהם שמעתי עוד קודם, בעיקר על אנשי הצבא שבהם, אברהם יפה שהיה אלוף פיקוד, אברהם יפה מחיל האוויר, יוסי יפה מהצנחנים ובני משפחותיהם. כולם קצינים רבי זכויות.

הוריתי לרמי להישאר בגזרה כדי להעבירה לגדוד המחליף. את יתר הגדוד הכנתי וערכתי להמשך המשימות. את עמיר הכירו היטב עוד שני קצינים נוספים בגדוד: סגן יצחק לוריא, מפקד מחלקה, שהיה לאחר מכן סגן מפקד פלוגה אצל מנש, וסגן רמי, מ"פ כובס, בן דודו של עמיר.

רמי סיפר על המפגש:

מכשיר הקשר ברשת הפלוגתית התעורר לפתע. הקול היה מוכר לי. "אני חובר אליך מצפון", שמעתי בשידור. סימנתי עצמי בדגל. טנק מפקד הגדוד קרב אלי ונעצר בעמדה מרוחקת מעט מן המקום שבו חנית. ירדתי מן הטנק, רובה הקלצ'ניקוב על כתפי והמפה בידי, פסעתי אל טנק המג"ד המחליף. הקול המוכר הגביר את סקרנותי לראות מי הוא האדם שמאחורי הקול. מפקד הגדוד עמד עדיין בצריח הטנק, גבו מופנה אליי, הקסדה לראשו וידו על כפתור השידור. כשסיים לשדר הוריד את ידו מכפתור השידור, הסיר את הקסדה והפנה ראשו לכיווני. הופתעתי לזהות את עמיר יפה, בן דודי. גם הוא זיהה אותי למרות מצבי, קפץ מן הטנק, חיבק אותי חיבוק אבהי וחייך. ואני נותרתי מופתע ונבוך. בגדיו נקיים, פניו מגולחות, רגוע

ומקריין שלוה וביטחון. הרגשתי אי נוחות ביחס למראה המרושל שלי. לא מגולח, מאובק, סמרטוט מדברי מצוי. שמחתי שלפחות אני עם משקפת, נשק ומפה – שלושה חפצים שבלעדיהם לא זז מפקד בשריון המכבד את עצמו. רבים מבני משפחתנו השתתפו בלחימה, ומובן מאליי ששיחתנו התמקדה בתחילה בספירת מלאי – מי נמצא איפה? מי עושה מה? לאחר מכן העברתי לו את הגזרה, נפרדנו לשלום ופניתי לדרכי. עליתי על הטנק ופקדתי בקשר: "נהג, סע". העפתי מבט אל עמיר וראיתי אותו מחייך אליי. הוא עקב אחריי מאז שנפרדנו. חשתי תערובת של מבוכה וסיפוק. מבוכה בשל תשומת הלב וסיפוק בשל ניצוץ האנושיות והרגישות שהתגלו בו לפתע.

ענני האבק שעלו מתוך העמק שלרגלינו העידו שמדובר בתנועה של יחידה גדולה של טנקי אויב שנעה לעברנו ושחלק מיחידות המשנה שלה מכוונות גם לאגפים שלנו. הטווחים עדיין רחוקים יחסית. נתתי פקודות מקדימות, קבעתי את מבנה התנועה ואת גזרות האחריות. לאחר פריסת הגדוד בעמדות כלפי דרום התחלנו לנהל אש עם טנקי האויב. קשה היה לי להעריך לאן מועדות פניו של האויב ולאן הוא מכוון. באופן מעשי זה לא שינה הרבה. הטנקים נכנסו לטווחים יעילים שלנו, ואז התחלנו לפגוע בהם – בטנקים, ברכבים אחרים ובלוחמי חי"ר – בכל מה שענינו צדו. כשהיינו בעמדות הירי נתקע הציוד שלי. גלשתי לעמדת תצפית וקראתי לאלכס מאיר קצין החימוש לעזרה. הוא התקדם עם רכבו, וחשמלאי עליו, אל מאחורי הטנק שלי במטרה להתגבר על התקלה כדי שלא יהיה צורך שוב – בפעם הרביעית – להחליף טנק. לפתע הגיח אליי איש חימוש, טיפס על כיפת הצריח והשתחל פנימה – איני יודע איך הצליח לעשות זאת עם הציוד שלו.

על האירוע סיפר החשמלאי משה ממרוד:

ב'22 בחודש היה הגדוד באזור ג'ניפה, וניהל קרבות נגד כוחות מצריים. בטנק של המג"ד, שהיה בעמדת אש ובחילופי אש עם האויב, התגלתה

תקלת חשמל במערכת הציוד. מחלקת החימוש שלנו, בפיקודו של אלכס, הייתה בשלב הזה מגמה קטנה מאחור כאשר קיבלנו הודעה מן המג"ד על התקלה. נשלחתי עם הזחל"ם לטנק המג"ד כדי לטפל בבעיה. יצאנו מן המחסה והתחלנו לנוע לעבר העמדות של הגדוד, אך חששנו להתקרב בגלל האש והמתנו מאחורי הגבעה. המג"ד שראה כי החשמלאי בושש להגיע שאל אותי היכן אני נמצא ומדוע לא הגעתי אליו. הוא הורה לקצין החימוש להגיע אליו מיד יחד אתי. אלכס, שהיה יחף לאחר שהחליט לאוורר את הרגליים, עלה על הנ"ג [רכב שטח], ויצא בדהירה לכיוון עמדות הטנקים. בדרך ראה אותנו מסתתרים וכעס מאוד. הוא נתן לי הוראה לעזוב את הזחל"ם ולעלות מיד על הנ"ג שלו. המשכנו לדהור לכיוון טנק המג"ד, ותוך כדי נסיעה הוא הורה לי לקפוץ מהנ"ג ולרוץ לטנק. עליתי לטנק המג"ד והשתחלתי לתוך הצריח דרך פתח המפקד – צללתי בין נחום ובין הפתח הצר. אין בעולם אחד שבשגרה היה יכול לעשות זאת. בשיא גינס החלפתי מגבר צידוד ועפתי מחוץ לטנק באותה מהירות בזק שבה נכנסתי לתוכו. אלכס רק ראה את ראשי יוצא מן הצריח – התחיל בנסיעה חזרה. פתחתי בריצת אמוק אחריו כדי להשיג את הנ"ג. טיפסתי עליו תוך כדי נסיעה וחזרתי למחלקה.

לזכותו של אלכס קצין החימוש ייאמר שלמרות הסיכון הרב שהיה כרוך בכך, הוא הקפיד להימצא קרוב ונגיש אל הדרג הלוחם, לעקוב אחרינו ולהאזין לרשתות הקשר, כדי לשמוע על הבעיות בזמן אמיתי, ולא להמתין לקריאות לעזרה. הוא היה קצין קפדן, מקצועי, ריכוזי ויצירתי והפעיל את החוליות הטכניות הפלוגתיות יחד עם מחלקת החימוש כגוף אחד, יעיל ומשומן – זאת תוך מיצוי מקסימלי של היכולות של אנשיו. המראה של הגדוד הפרוס בעמדות, מנהל אש ומשמיד מטרות רומם את מצב הרוח שלי, והחזיר אותי לתרגילי האש הגדודיים שעשינו אחת לשבועיים במא"ח 500 זמן קצר לפני שפרצה מלחמת יום הכיפורים.

לאחר שתוקנה התקלה ירדנו מג'ניפה ונענו דרומה לעבר ציר עשור. בסביבות הצהריים הגדוד כבר היה פרוס דרומית לעשור 64, וניהל קרב עם כוחות של האויב שנסוגו דרומה ומערבה. כאן נפגעו לנו שני טנקים של ליבק, והאנשים פונו מיד בעזרת נגמ"ש מפלוגת סורט. האזור היה מלא מחנות צבאיים. על הציירים נעו שיירות של רק"ם וכלי רכב נוספים של האויב; חלק מהן נסו דרומה לעבר העיר סואץ. בטווחים היעילים הטנקים והרכבים הושמדו ובערו, ובטווחים הרחוקים הצליחו חלק מן הכלים לצאת מן הטווח היעיל שלנו ולהיעלם. על החטיבה הוטל לטהר את המרחב עד לדרום האגם המר הקטן בגדה המזרחית של התעלה. המשכתי להתקדם עם הגדוד לכיוון מזרח בצירים עשור, עקל, חבית ופח. בצד הכביש עבר צינור נפט שחלקים ממנו בערו. האש הלהיטה את האזור. החום הלך וגבר ואתו הרוח החמה. אלה יחד עם ענני האבק שנוצרו מתנועות הטנקים אפפו אותנו, חדרו לנחירינו ולעינינו וייבשו את פיותינו.

תכיפות הקרבות סוחטי הכוחות ומטילי האימה השפיעה על עצבינו המתוחים. לעתים נדמה היה שהלחימה האינטנסיבית הקשיחה אותנו, אך למדנו שיש דברים שקשה להסתגל אליהם גם אם הם מתרחשים בתכיפות. מכל פגז שנורה לעברנו או ארטילריה שירדה על ראשינו חשנו שוב ושוב את הפחדים מן המוות שנוכחותו הייתה מורגשת מאוד מסביבנו.

ביום שני בוצע למעשה ניתוק הארמיה השלישית – כאשר הגיעו חלק מכוחות האגודה לשני הציירים בין קהיר וסואץ. שתי דיוויזיות החי"ר נשארו תלויות באספקה דרך ואדי חגול. רוב המחנות העורפיים של הארמיה השלישית כבר נתפסו. לפנות ערב שמעתי את המח"ט קורא למג"ד 430: "2, כאן 20, שלח כוח לכבוש את המוצב שלפני הסוללה". המג"ד השיב: "20, כאן 2, אם לא אקבל את פלוגת הסיוור החטיבתית או פלוגת חי"ר נוספת לא אוכל בשום אופן לבצע את המשימה". מעט מאוחר יותר קיבלתי פקודה לדלג לחניון לילה. עוד יום לחימה שבסופו

דילגנו גם אנחנו לחניון לילה בפח 74. ביום הזה היו לנו שלושה פצועים וכן שלושה טנקים פגועים.

ב־23 באוקטובר עם שחר – בעת שהוצאתי את הגדוד מחניון הלילה – נפתחה עלינו אש טילים מסוללת מסילת הרכבת ומבסיס הטילים 5228. מטחי הטילים נפלו לתוך החניון ושיבשו את היערכותנו. הוריתי למ"פים לפרוס את הטנקים ולהיכנס לעמדות אש. השבנו אש תותחים והשמדנו את משגרי הטילים שפעלו בעיקר מסוללת מסילת הרכבת.

במהלך חילופי האש קיבלתי פקודה ממפקד החטיבה להמשיך מזרחה ולטהר את אזור הסוף עד לתעלה. מיד עם כיבוש סוללת מסילת הרכבת וחצייתה קיבלנו הודעה על שינוי המשימה: להמשיך דרומה לעבר העיר סואץ. בשדרה אחת הובלתי את הגדוד על הצירים פח-חבית עד חבית 77. משם נפרסנו במסגרת החטיבה לעבר בועז ובבלי. שטפנו את שני היעדים האלה, ולאחר שכבשנו אותם נכנסנו לחניון לילה בעברה 81. בחניון הצטרפו אלינו חפ"ק המח"ט וכוח מרס בפיקודו של סא"ל יעקב חסדאי.

המערכה על העיר

סואץ

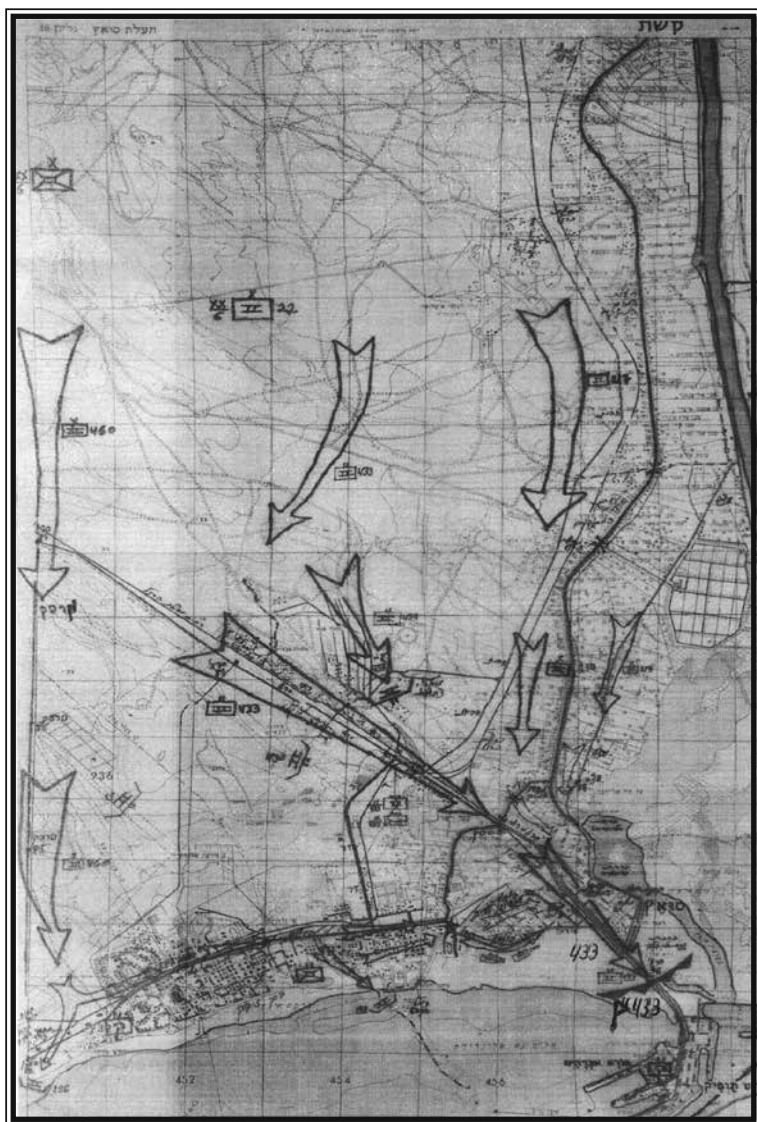
צבירת הכוחות סביב העיר סואץ

אוגדה 162 בפיקודו של ברן – שכללה את החטיבות האורגניות 217, 500, 460, אגד ארטילרי 215 של גרניט, גדוד סיור 279 של גדעון מדנס, וגדוד 271 של עודד לבנה וחטיבת הצנחנים 35 בפיקודו של עוזי יאירי – הייתה כולה בתנועה דרומה. חטיבה 217, בפיקודו של אל"ם נתקה ניר, הייתה באגף המזרחי, חטיבה 460, בפיקודו של אל"ם גבי עמיר הייתה באגף המערבי, וחטיבה 500, בפיקודו של אל"ם אריה קרן, נעה במרכז. כל הכוחות היו בהתקדמות וברדיפה דרומה לעבר המרחבים שמצפון וממערב לעיר סואץ, ובכלל זה ציר סרג' – כביש סואץ-קהיר. מפקדת האוגדה נעה עם הכוחות, וכאשר הגיעה לג'בל ג'ניפה התמקמה בו עד 24 באוקטובר בצהריים. לאחר מכן דילגה לג'בל שלופה, באזור חבית 76. בשלב פריסת כוחות האוגדה סביב סואץ מנה הדרג הלוחם של האוגדה כ־170 טנקים, כמה גדודי חיר"ם, אלמנטים של חרמ"ש, סיור וכוחות מסייעים.

האוגדה של אלוף קלמן מגן פעלה באגף המערבי של האוגדה שלנו, וירדה דרומה על ציר פולחן שלאורך החוף המערבי של מפרץ סואץ עד מחנה עדביה בפולחן 78 – כ־7 ק"מ דרומית לצומת מרפק-פולחן 83. כך היו כוחות האוגדה פרוסים: חטיבה 217 המזרחית, שכללה את גדוד 113, גדוד 128, גדוד 142 והיחידות החטיבתיות שלה. החטיבה ותגברה גם בכוחות נוספים. המשימות שהוטלו עליה היו: לטהר את החיץ

החקלאי בגזרתה כלפי דרום תוך כוננות לתפוס ראש גשר מצרי בגדה המזרחית (אם ימצא כזה) ולהגיע עד רד בחבית 88. כך היא תסגור על העיר סואץ מצפון.

חטיבה 460 המערבית כללה את גדוד 100, גדוד 196, גדוד 198 והיחידות החטיבתיות שלה. גם היא תוגברה בכוחות נוספים. על החטיבה הוטל לכתר את העיר מציר זר עד מפרץ סואץ, להתקדם עד ציר פולחן, להיערך ממערב לעיר לכבוש את אזור התעשייה, בתי הזיקוק ונמל הנפט. חטיבה 500 כללה בשלב הזה את הכוחות הבאים: גדוד 429, שעליו פיקד סא"ל יצחק רבין, גדוד 430, שעליו פיקד סא"ל אלישיב שמשי, גדוד 433 בפיקודי, פלוגת סיור על נגמ"שים, שעליה פיקד סרן יעקב דרורי, פלוגת סיור על ג'יפים, שעליה פיקד סרן אמציה אהרונסון והיחידות החטיבתיות. החטיבה נמצאה במרכז גזרת האוגדה. המשימה שלה הייתה להתקדם דרומה, תוך טיהור החיץ החקלאי בגזרתה, עד ציר סרג' ולהיערך צפונית-מערבית לעיר סואץ. לאחר מכן הוטל עליה לפנות מזרחה ולטהר את דרום התעלה משני צדי ציר עצה. מציר רד בצפון עד עצה 88 בדרום.

צבירת הכוחות סביב העיר סואץ

המשך כיתור הארמיה השלישית ממערב לסואץ

הגדוד בתנועה בשדרה דרומה לעבר כביש סואץ-קהיר

אנו גדוד 433, נערכנו בחניון לילה בעברה 81 כך שאפשר יהיה למלא תחמושת, דלקים, מזון, מים, ולטפל בכלי הנשק ובטנקים אחרי ימי הלחימה הרצופים והאינטנסיביים. פלוגות הטנקים היו ערוכות בקווים החיצוניים עם תותחים ומקלעים מופנים החוצה כדי לאפשר מתן מכת אש מיידית על כוח אויב תוקף שינסה לשבש את שגרת ההתארגנות בחניון. במרכז החניון רוכזו כל הרכבים הרכים לרבות המכליות, המשאיות והרכבים של אנשי החימוש, התאג"ד, המפקדה העיקרית, הג'פים והכלים האחרים. מחוץ לחניון, בטווח שאפשר שקט כדי לשמוע אויב מתקרב, הצבתי עמדות האזנה (תשמועים) מיחידות חרמ"ש, מגובות בטנקים, כדי לאבטח את החניון, ולאפשר התארגנות שקטה לנו ולכוח מרס וחפ"ק המח"ט שחנו איתנו.

כאן פגשתי את נציגי השלישות החטיבתית, וחבל שכך. במקום להפתיע אותנו בבשורות טובות מן העורף, שמעתי רק בשורות איוב, בין השאר על אובדן של שלושה חברים ושלושה בני משפחה קרובים.

אל"ם איציק בן שוהם היה מפקדי בגדוד 53 עם הקמתו מיד אחרי סיום מלחמת ששת הימים, במסגרת חטיבה 7 שהייתה במהלך עלייה מסיני לרמת הגולן. כמ"פ טנקים בגדוד 82 נקראתי למח"ט 7 גורודיש, שהודיע לי שאני עובר עם הפלוגה שלי לגזרת חושניה ברמת הגולן, לשמש כפלוגה המבצעית לגדוד של בן שוהם שעל בסיסה יוקם הגדוד שלו. אז הכרתי מקרוב את איציק המג"ד ואת איציק האדם שכה נעים היה לשרת במחיצתו ותחת פיקודו. איש חביב, רגיש, ענייני ומקצועי. ההכרות בנינו הפכה לחברות הדוקה. קשה היה שלא להעריך את מנהיגותו ויכולותיו ולהילכד באישיותו הכנה והחברית. רק 3 חודשים הספיק איציק המנהיג הטבעי לפקד על חטיבת "ברק" – 188 עד ליום השני של המלחמה, שבו נהרג. את סא"ל דויד ישראלי הכרתי עוד בלומדנו בבית חינוך תיכון ערב בירושלים. הוא למד שנתיים מעלי. והיה כעין חונך שלי. אז גרתי במעברת האוהלים מקור חיים. ביום עבדתי במפעל לניפוח זכוכית כל יום מ-7

בבוקר ועד השעה 4 ומשעה 5 עד 10 בלילה למדתי בבית חינוך תיכון ערב. הימים לא היו קלים, עבודה קשה בצד לימודים. החיים במעברה היו קשים. ללא חשמל וללא מים בקיץ ובחורף. הכנת שעורים הייתה סיוט בפני עצמו: אותה עשיתי לאור נר כאשר הגעתי הביתה אחרי לימודי הערב. התלמידים הבוגרים מאתנו, כמו דוד, לא שמצבם היה שפיר בהרבה, אבל חלקם נרתם לעזור לאלה המעוניינים בהדרכה והכוונה. למרות הקשיים הוא הצליח לעשות את הבגרות וגם אני. דרכנו נפגשו שוב בשריון בחטיבה 7. גם הוא נפל ביום השני למלחמה, לצדו של המח"ט שלו בן שוהם.

סא"ל רטס (כרמל) משולם, מפקדי וחברי, נהגנו להיפגש ולבלות ביחד הוא, סא"ל לפידות ואני במהלך השירות בסיני, ובחופשות עם רעיותינו: איילה של רטס, מירה של לפידות ורעייתי שרי. הכרותינו התחילה בסמוך למלחמת ששת הימים ונמשכה בין המלחמות כאשר שירתנו בחטיבה 401, רטס מג"ד 46 ולאחר מכן סמח"ט, לפידות מג"ד 79 ואני סגנו. חווינו יחד קשיים ומהמורות אך גם חווינו שמחות ורגעי נחת לא מעטים. במלחמת יום הכיפורים פיקד רטס על גדוד טנקים 71 בחטיבה 7 ולחם באומץ עד שנפל ביום השלישי למלחמה ה-9 באוקטובר.

סמ"ר שמשון זקן, בן דוד, נסוך שלוה ושקט שהדביקו את סביבתו. נולד בשנת 1947 בעירק ועלה עם משפחתו לישראל בשנת 1951 כשהוא רק בן 4. המשפחה שוכנה במעברת קסטל, בפרוזדור ירושלים. התגייס לצה"ל בפברואר 1966 לחיל השריון כלוחם חרמ"ש. במלחמת יום הכיפורים נלחם כמפקד כיתה בגדוד 128 של סא"ל גיורא קופל בחטיבה 217. נהרג ב־15 באוקטובר תוך לחימה בכוח קומנדו בדרך למוצב בודפשט בחוף הצפוני, מזרחית לפורט סעיד. תוכניות וחלומות שהיו לו נקטעו. את משפחתו השאיר מרוסקת ושבורת לב.

רס"ל דני מזרחי, אחיין של רעייתי שרי. נולד בירושלים ב־1950, בוגר מגמה ריאליית בבית־הספר בויאר בירושלים, התגייס לשריון באוגוסט 1969,

למרות שגדל במשפחה קשת-יום ובשכונה שהלימודים והשירות הקרבי בצבא לא היו מושא נפשם של ילדיה. את שירותו עשה בסיני במלחמת ההתשה כמפקד טנק "פטון". עם שחרורו החל ללמוד באוניברסיטה העברית בירושלים. בסוף השנה השנייה ללימודיו פרצה מלחמת יום הכיפורים. במלחמה פיקד על טנק בגדוד הסיור 87 של בנצי כרמלי ונהרג ב-10 באוקטובר בשעת הלחימה על חצר הצליחה.

סמ"ר מצליח זקן, יליד 1940, בן דוד וחבר קרוב מהילדות במערכת מקור חיים בירושלים. מצליח שכונה גם מצ'ו, התגייס לצה"ל והתנדב לצנחנים. את מלחמת ששת הימים עשה עם חטיבת הצנחנים כמפקד כיתה בקרבות כיבוש ירושלים. במלחמת יום הכיפורים השתתף בקרבות הבלימה והפריצה ברמת הגולן. ב-19 באוקטובר נהרג בהסתערות לטיהור עמדת מרגמות במתחם אום-בוטנה. השאיר משפחה שבורה ואת אשתו סמיה עם 3 ילדים קטנים.

לא היה לי קל לעכל את הבשורות הקשות האלה. המוות הפך לחלק בלתי נפרד מחיינו. שאלות רבות עלו בראשי: המשפחה, הוריי, אחיי ואחיותיי, קרוביי וחרבני שנלחמים בגזרות האחרות – מי נפצע? מי נהרג? מי עדיין מושך בעול הלחימה?

העבודות בחניון נמשכו שעות. הכלים נשחקו בימי הלחימה הרבים. תיקון התקלות נמשך זמן רב. הצוותים הטכניים וצוותי הטנקים עשו כמיטב יכולתם להכשיר את הכלים ולמלאם לקראת יום הלחימה הבא. עשיתי סיבוב נוסף בין האנשים והכלים וחזרתי לחפ"ק שלי.

ב-24 באוקטובר החלה החטיבה כולה לנוע עם שחר דרומה לעבר ציר סרג', כביש סואץ-קהיר. את התנועה דרומה עשינו דרך בסיסי הטילים 4728, 4827 ו-4729 שבחלקם היה ציוד אמפיבי וציוד ממונע חדש אחר. מבסיס 4728 קיימנו תצפית על מבואות העיר, שנראתה שקטה בשלב הזה. גדוד 429, שנע באגף המזרחי, נערך מצפון לסרג' וממערב לציר חבית. גדוד 430, שנע באגף המערבי, נתקל בדרך ביו"אס-100 ובנ"ט,

ונערך דרומית לציר סרג' וממערב לציר זר. במשך כל ההתקדמות דרומה לא נתקלה החטיבה בקשיים או בכוחות אויב משמעותיים. מדי פעם נורו כמה צרורות לבדיקת עצמים חשודים, ומדי פעם נראו חיילי אויב פזורים ונסים בשטח, אך לחימה מאורגנת לא הייתה. לאחר תצפית ובדיקת השטח נראה היה שהעיר והשטחים השולטים עליה אינם תפוסים על ידי כוחות רציניים, ופרט לקבוצת חיילים המשוטטים בין הבתים והרחובות לא נראו דברים יוצאי דופן שהיו אמורים להטריד אותנו. ההתרשמות שלנו התבססה על המודיעין הקרבי בלבד – מה שראו עינינו. זאת בידיעה שקשה מאוד לאסוף מודיעין קרבי בשטח בנוי צפוף וגבוה בשל שדה הראייה המוגבל ומספרם הרב של השטחים המתים. המודיעין מן הרמות הממונות – החטיבה, האוגדה והפיקוד – שאף לאפס. כמו כן יש לציין שבפאתי העיר היו חיילים מצרים רבים - חמושים ולא חמושים – שהרימו את ידיהם לאות כניעה כאשר נתקלו בנו. זה חיזק את התחושה שהאויב איבד את הלהיטות שלו להילחם.

המשך השמדת הכוחות בדרך לציר סואץ-קהיר

אחוות לוחמים ושבוים

הפקודות ונוהל קרב חפוז לכיבוש העיר סואץ

ב־24 באוקטובר בשעה 1:30 הורה תא"ל אורי בן־ארי (בנר), סגנו של אלוף פיקוד דרום, למפקד האוגדה שלנו, אלוף ברן: "לכבוש את סואץ אם אינה סטלינגרד". כוונתו הייתה שאם נראה שהלחימה על סואץ דומה לרמאללה יש לכבוש אותה, אך אם היא דומה לסטלינגרד אין לכבוש אותה. המשימה שהוטלה על האוגדה הייתה: כיתור הארמיה השלישית, הערוכה בגזרה הדרומית של הגדה המזרחית, תוך ניתוקה מקווי ההספקה וחסימת מקורות המים אליה. התוכנית, שנראתה סבירה ללוח הזמנים ולנסיבות, הייתה לפרוץ לעיר בשני צירים: האחד בציר המרכזי סרג', ציר סואץ-קהיר, החוצה את העיר לכל אורכה עד הקצה המזרחי שלה. הציר השני – הציר הדרומי, ציר החוף פולחן. שעת השין הייתה מוקדם ככל האפשר בבוקר – מיד לאחר הפצצת ריכוך עליידי חיל האוויר. בפועל לא נעשה ריכוך כזה.

בשעה 5:20 הורה אלוף ברן לחטיבה 500 להתארגן לפריצה לעיר. מפקד האוגדה התלבט אם לתקוף את העיר בנוהל קרב חפוז מאוד ובלי חי"ר (שהיה עדיין בהתארגנות), שכן זו נראתה לו הדרך היחידה למלא את המשימה שהטיל הפיקוד – בעיקר משיקולי לחץ הזמן.

מפקד האוגדה הסביר:

החלטתי להתחיל לפעול עם שחר ולא להמתין לחי"ר. כשיגיע יצטרף לפריצה לתוך העיר. החלטה זו הייתה כרוכה בקשיים מרובים, אך זו הייתה

הדרך היחידה לנסות למלא את המשימה. כאשר תגיע שעת הפסקת האש, כבר נהיה מעורבים בקרב בצורה כזו, שיידרש זמן, אפילו שעות מספר, עד שהכוחות יוכלו להפסיק את האש כשבידם שטחים מטהורים, ועד אז תהיה בידינו העיר כולה או מרביתה.¹

הידיעות על עוצמתו של האויב בסואץ ובפורט אבראהים ועל היערכותו היו מעטות מאוד. הערכת המודיעין התבססה יותר על התרשמויות מאשר על ידיעות. בדרגי הפיקוד צפו שלא תהיה התנגדות, ושם תהיה כזאת – היא תהיה מעטה מאוד. ההנחה שהאויב נמצא בתהליך התמוטטות, הובילה להערכה שלאויב לא יהיה עניין להילחם בחירוף נפש על הגנת העיר בשעה שהמלחמה מתקרבת לסיומה. במהלך הקרב התברר שההנחה הזאת הייתה שגויה. גם מהמסמכים שנמצאו לאחר המלחמה עולה שהארמיה השלישית הייתה נחושה להחזיק בעיר.

האיום שראה מפקד הארמיה השלישית בהידוק המצור עליה, ובעצם כיבוש סואץ ופורט אבראהים ובאפשרות של מעבר כוחותינו מן הגדה המערבית אל הגדה המזרחית הדאיגה אותו לא מעט והמריצה אותו לתת משנה חשיבות להגנת הערים האלה. הם נערכו לכך בתוכניות מפורטות להגנת העיר, הכינו את האמצעים הדרושים וארגנו את הכוחות לכך – תוך ניצול מקסימלי ומושכל של היתרונות שהלחימה בשטח בנוי מקנה למגן המכיר את העיר לפרטיה. זאת מול המגבלות הרבות שיש לתוקף ככלל, ובפרט לתוקף שנכנס לעיר בנוהל קרב חפוז וללא אמצעים וכוחות נלווים. לארמיה השלישית היו בגדה המזרחית שתי דיוויזיות חי"ר וחטיבת שריון, ובסך־הכול בין 20,000 ל־30,000 לוחמים, על נשקם וציודם הרב. המאמץ העיקרי של המגנים רוכז בציר הראשי של העיר. לכוחות השונים, לרבות

1. אברהם אדן (ברן), על שתי גדות הסואץ, הוצאת עידינים, ירושלים,

לעתודות, הוקצו משימות כדי שיוכלו להגיב לכל אפשרות שתתפתח תוך הלחימה. נעשו ציוותי כוחות ורוכזו כלי נשק. נוסף על כלי הנשק האישיים הם היו מצוידים במקלעים מסוגים שונים, במרנ"טים RPG, ברימוני רסס, ברימוני עשן ועוד.

הפקודה של האוגדה הייתה:

ההתקפה (על העיר) תיפתח בהפצצה מאסיבית ממטוסינו. בחיפוי ההפצצה ובחיפוי הארטילריה (שהועמדה בסיוע לחטיבות) החטיבות תתקדמנה ותיערכנה עם חי"ר בפאתי העיר. לאחר מכן תפרוצנה שתי חטיבות לתוך העיר. גבול גזרה ביניהן יהיה ציר "זר" (שנמצא ממערב לעיר והולך מ"סרג' 90" בצפון לאזור בתי הזיקוק עד ציר "פולחן" בדרום). חטיבת גבי (460) תיערך ממערב – בין העיר סואץ לג'בל עתקה, תכבוש את אזור התעשייה ומתקני הזיקוק ותפרוץ על ציר פולחן, בתוך מפרץ סואץ עד מזח נמל הנפט.

חטיבת אריה (500), שגובתה בגדוד צנחנים 564 של סא"ל יוסי יפה וכות צנחנים מרס של סא"ל חסדאי, תפרוץ מצפון-מערב בציר סרג' (הרחוב הראשי שחוצה את העיר לכל אורכה) ותכבוש צמתים במרכז העיר. אחר כך יפרוץ דרג שני של אריה אל פורט אבראהים, כשהוא מסתייע באש של נחום מסוללת המזח ושל חטיבת גבי מנמל הנפט.

חטיבת נתקה (217) תטהר את החיץ החקלאי (מצפון לדרום) בדגש כלפי הדרום תוך כוננות לתפוס ראש גשר מצרי בגדה המזרחית (אם יימצא כזה) ותגיע עד עצה 88. [...]

ידענו כי העיר אינה ריקה, אולם חזינו התפוררות הכוחות המצריים. מאחר והפסקת האש עמדה להיכנס תוך שעות, חשוב היה שנתקוף כדי להיות מעורבים בקרב בעת כניסת הפסקת האש, ואז את השלמת הכבוש נעשה במסגרת ייצוב הקווים האחרונים.²

בשעה 6:00 בבוקר, פחות משעה לאחר מתן פקודות האוגדה לחטיבה, נחת שר הביטחון משה דיין במפקדה של ברן והודיע לו כי ב-7:00 תיכנס לתוקפה הפסקת-אש (על-פי החלטה שנייה של מועצת הביטחון - מס' 339) וכי משקיפי האו"ם בדרך לחזית. על כן, לא יינתן כלל סיוע אווירי, והסיוע הארטילרי שיינתן יהיה מוגבל. בפועל, מכיוון שערפילי בוקר כיסו את שמי העיר סואץ, לא ניתנו כלל סיוע אווירי וסיוע ארטילרי.

כוחות האוגדה במרחב העיר סואץ, 24 באוקטובר

בשעה 7:00 כינס אותנו המח"ט לקבוצת־פקודות חפוזה. מדבריו הבנו שהצנחנים משתהים משום שהם זקוקים לזמן להתארגנות. על כן הפקודה שקיבלנו בעל־פה הייתה:

נחום יוביל את ההתקפה ויפרוץ ראשון לסואץ דרך ציר "סרג", רחובה הראשי של העיר, עד ל"צומת המשולש" הנמצא בקצה השני (המזרחי) של העיר ויגיע אל ראש הסוללה לכיוון פורט אבראהים (סרג' 96). שם יתארגן בעמדות ויחסום כלפי פורט תופיק ופורט אבראהים. רבין ייכנס אחריו כדי להמשיך ולפרוץ לפורט אבראהים. בשלב ראשון של תחילת הפריצה, הגדודים 429 ו־430 יחפו על כניסת 433 משני צדי ציר סרג' מערבית לסרג' 90 (כ־1.5-1 ק"מ מערבית לשטח הבנוי). אחרי 433 ייכנסו שני גדודי צנחנים: גדוד 564 של סא"ל יוסי יפה שמשימתו להשתלט ולטהר את אזור משטרת אל־ארבעין, ואחריו כוח של סא"ל יעקב חסדאי שמשימתו להשתלט ולטהר את צומת תעלת המים המתוקים.

מהפקודה הבנתי שאני נכנס לעיר לבדי, הצנחנים היו עדיין בהתארגנות ולא היו מוכנים לתחילת הלחימה. שני גדודי הטנקים של החטיבה – 430 ו־429 – יחפו על כניסת גדוד 433: חשוב להבין שהמשמעות של המושג חיפוי טנקים לכוח שנכנס לשטח בנוי של עיר הוא מטעה ומתעתע. הוא יעיל רק לשטח הפתוח שלפני השטח הבנוי. יחידת טנקים ברמת גדוד אינה יכולה לחפות על רעותה בשטח בנוי. טנקים יכולים לחסום דרכי גישה ולמנוע תגבורות מבחוץ להגיע אל העיר, אבל אינם יכולים לתת חיפוי לגדוד טנקים שפורץ פנימה לעיר – יהיה אשר יהיה גודלו של הכוח המחפה. אין לו שום אפקט ברגע ששורה אחת של בתים מפרידה בינו לבין הכוח התוקף. המושג חיפוי בשטח בנוי מתאים ליחידות חי"ר קטנות, לחוליות, שסייעו זו לזו לדלג מבניין לבניין ומסמטה לסמטה. חזרתי לגדוד והוריתי למפקדי הפלוגות לעשות הכנות ארגוניות לכניסה לעיר ולהמתין לקבלת הפקודות. אמצעי מודיעין ללימוד המשימה לא היו. ניסיתי לדלות מידע כלשהו ממודיעין החטיבה על המתרחש בעיר, אך הם

לא ידעו מאומה. ביקשתי מפות מפורטות יותר מאשר מפות 1:100,000 ומפות בודדות בקנה מידה של 1:50,000 שהיו בידינו. ביקשתי תצלומי אוויר – משהו שיעזור לי להבין מעט יותר את מבנה העיר ורחובותיה, בעיקר את רחובה הראשי שנמתח לאורך 4-5 ק"מ ושדרכו הייתי אמור לפרוץ לעיר. שוב – לא מצאתי דבר. "תסתדר עם מה שיש", נענית. בעצם עם מה שאין. ימים ספורים לאחר המלחמה נודע לי שרק יום קודם לכן עשה חיל האוויר גיחות צילום על סואץ, ועדכן שכל הגשרים בגזרת הארמיה השלישית הושמדו. כלומר, תצ"אות היו – רק לא הגיעו לידינו. לא קיבלנו ליווי אווירי, וממילא לא ריכוך אווירי, לפני התקיפה. לא קיבלנו ליווי ארטילרי, וממילא לא ריכוך ארטילרי, לפני הכניסה. לא נעשה שום תיאום עם אף כוח שהיה אמור להשתלב בקרב.

בסביבות השעה 8:00 כינסתי שוב את מטה הגדוד ואת מפקדי הפלוגות. בשל חוסר מידע על ביקורו של שר הביטחון במפקדת האוגדה באותו בוקר בשעה 6:00 ובשל חוסר מידע על כך שבשעה 7:00 תיכנס לתוקפה הפסקת האש השנייה, ואתה האיסור על הפעלת חיל האוויר, הארטילריה וכדומה, הסברתי למפקדי הפלוגות את משימות הגדוד. עדכנתי אותם בנוגע למשימות של גדודי החי"ר והטנקים האחרים – עם סימני שאלה בנוגע ללוח הזמנים של החי"ר בשל היותו בשלב התארגנות. הבהרתי שאין לי ידיעות מדויקות על האויב שבעיר ואין בידי מפות מפורטות ותצלומי אוויר של העיר מלבד אלה שיש לנו בקנה מידה של 1:100,00. לא היה לנו זמן ללמוד משהו על העיר. כל מה שהיה ידוע לנו באותה עת היה שצפויה התנגדות, אך זו צפויה להיות לא קשה. הוספתי: "זכרו מדובר בשטח בנוי בבנייה צפופה וגבוהה. כל הבלתי צפוי עלול לקדם את פנינו".

מכיוון שייחסתי חשיבות עליונה לנושא הקשר, קראתי לקצין הקשר ניסן והוריתי לו לבצע בדיקות נוספות ולוודא שהקשר ביני לבין המ"פים תקין ומאורגן היטב. בלחימת שריון בשטח עירוני השליטה ממילא קשה

מאוד, והיא נהפכת לבלתי אפשרית כאשר קיימות בעיות קשר. ניסן, קציץ קשר מעולה, מסור ומקצועי, רץ בתזזיתיות בין הטנקים, ועשה כמיטב יכולתו בזמן הקצר מאוד שעמד לרשותנו.

בשל הערפל המודיעיני בנוגע למצב בעיר, ובשל אי הוודאות וההפתעות הצפויות, הוריתי לכל יחידות המשנה של הגדוד, שלא היו על טנקים או על נגמ"שים וזחל"מים שלא להיכנס לעיר ולהישאר ליד מפקדת החטיבה בסרג' 90 (צומת זר-סרג'): המפקדה העיקרית של הגדוד, פלוגת המפקדה עם כל הדרגים, מחלקת הסיור שהייתה על ג'פים, מחלקת החימוש, מחלקת הרפואה ומחלקת הקשר. לרמי, מ"פ כובס, היו בעיות צידוד בשני טנקים ולפלוגת מיכה בעיות דינמו בטנק אחד. הוריתי להשאיר גם אותם בחוץ. נכנסתי לעיר עם הדרג הלוחם בלבד: פלוגות הטנקים, חרמ"ש על נגמ"שים, חרמ"ש על זחל"מים ומחלקת המרגמות. נתתי פקודות לגדוד והבהרתי כי המשימה היא לפרוץ דרך הרחוב הראשי של העיר – ציר סרג' – עד הקצה המזרחי שלו, להשתלט על צומת המשולש (סרג' 95), ובהמשך לחסום על סוללת המזח, בסרג' 96, לכיוון כוחות הקומנדו והנ"ט שנמצאו בפורט אבראהים. הוריתי שבשלב ב' יש להיות מוכנים לחפות על כניסת גדוד 429 שייכנס להמשך התקיפה על פורט אבראהים. אם הכול ילך כשורה – נמשיך ונכבוש גם את פורט אבראהים. הסד"כ של הגדוד כלל 31 כלים: 19 טנקים (3 נשארו בחוץ בשל תקלות טכניות), 7 נגמ"שים ו-5 זחל"מים. זה היה המצב של הגדוד לאחר 19 ימי פעילות ולחימה רצופים – אחרי שספג נפגעים רבים, בין היתר מפקדי פלוגות וסמג"דים.

הכתבתי את השיטה ואת סדר התנועה של הכוחות: פלוגת הטנקים של מנש תוביל יחד אתי, אחריה פלוגת הטנקים של רמי, אחרי רמי פלוגת החרמ"ש של מינקו על נגמ"שים, אחרי מינקו פלוגת הטנקים של אלברט, ואחרי אלברט פלוגת החרמ"ש של חזי על זחל"מים, יחד עם מחלקת המרגמות. פלוגת הטנקים מיכה תסגור בסוף השדרה. הדגשתי

שיש לשמור על ארגז אש צמוד, לא לפתוח רווחים ולא לאבד זה את זה. הגדרתי גזרות אש: הראשון יורה לפנים ולימין, השני לפנים ולשמאל וכך הלאה. אם אין התנגדות, לירות אש מבוקרת לשם אבטחה והפגנת כוח, בעיקר עם מקלעים. אם נפתחת אש נגדית, יש לירות כדי להשמיד. יש לשמור על הרצף בשדרה, ובשום אופן לא לעצור או לפנות לרחובות הצדדיים.

סיימתי ב"הקרא עבור", כדי לוודא שמפקדי המשנה הבינו את הפקודה. לאחר אישור הפקודות עליידי מפקדי הפלוגות הייתי מוכן ופרוס בשדרה ארוכה, פלוגה אחר פלוגה, לפרוץ אל תוך רחובה הראשי של העיר שנמתח על פני כ-5 ק"מ לכל אורכה של העיר עד הקצה השני שלה.

ידעתי עד כמה הלחימה בשטח בנוי קשה, מסוכנת ומלאה בהפתעות. רב בה הנסתר על הגלוי. היא מצב קיצוני של קרב שבו הפחד, החרדה, המתח, העייפות והחשש מהבלתי צפוי משפיעים באופן מכריע על הלוחמים. כמו כן ידעתי שמפקדי הפלוגות, מפקדי המחלקות, ואפילו מפקדי הכלים הבודדים, יידרשו לקבל החלטות בזמן אמיתי. היכולות שלהם ונחישותם ישפיעו לא מעט על נקודות השבירה של הגדוד במקרה של מצוקה. המגוון הרחב של מצבים משתנים נותן תחושה שהעניין מאוד נזיל, פושט צורה ולובש צורה. זה לא עניין של שחור לבן, של נכון או לא נכון, אלא של הערכות מצב סובייקטיביות למצב נתון ומשתנה תכופות, שבו האינטואיציה והאינסטינקטים הם הדומיננטיים. קיוויתי שאנשי ואני נעמוד בזה. לחימה בעיר היא הקשה מכל צורות הקרב, והיא מחייבת הכנות, לימוד, אמצעים, תרגולים, שילוב כוחות ותיאום ביניהם. ואולם, כל אלה לא היו ולא התאפשרו בנסיבות שהיו קיימות ב-24 באוקטובר בבוקר. נוסף על הקשיים האובייקטיביים שיש לשריון בעיר היו קיימות כל המגבלות האפשריות שנבעו מן החיפזון ולוח הזמנים הקצוב בשל הפסקת האש. לעומת זאת, לאויב היו כל היתרונות שיש לכוח מגן בעיר גדולה.

רמי מ"פ כובס סיפר על כך:

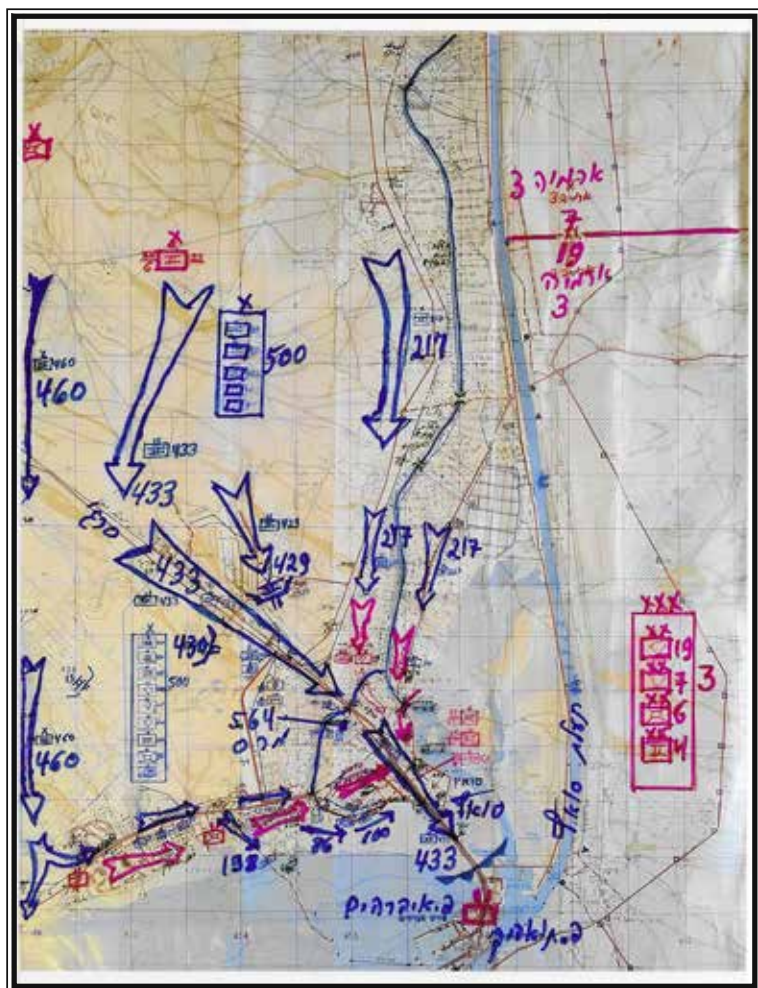
"שלום רמי, שמעתי!" הרמתי את עיניי, מולי עמד נחום. מחשבותיי נקטעו באחת. ברכת השלום ומבטו המוטרד החזירו אותי למציאות, הרחתי בשורות לא טובות. מסביב הבחנתי בכל מפקדי הפלוגות, חלקם פנים חדשות. ללא גינונים רבים, פתח נחום בתדריך, והבהיר שאנו עומדים להיכנס לעיר סואץ. "זה האקט האחרון של המלחמה, ובכך נסיים את כיתור הארמיה השלישית. ניכנס לעיר אחרי ריכוך אווירי וריכוך ארטילרי מסיביים", המשיך נחום וערך תדריך לגבי אופן התנועה בעיר ועוד כמה עצות לגבי אופן ההתנהלות בתוכה. [...] נפרדנו לשלום. לא אהבתי את המשימה הזאת, הרי בעצם הפסקת האש כבר בתוקף, וכמעט יכולתי להתענג על הבלתי ייאמן - הנה הכול נגמר ואני אפילו לא נפצעתי. עכשו אנחנו נכנסים לפעילות שטומנת בחובה סיכון נוסף.

הרמתי את עיניי - באופן ניתן היה לראות את בטיה הגבוהים של העיר. אספתי את אנשיי ותדרכתי אותם לגבי פעילותנו הקרבה. סקרתי במבט את פני האנשים וראיתי עייפות, עייפות רבה. התפזרנו לכלים והמתנו להמשך הפקודות. רשת הקשר הגדודית ניעורה לחיים, נחום שידר את פקודות המבצע ואת סדר התנועה בפריצה לעיר. המתח גאה בי. מאוד לא רציתי להיות המ"פ המוביל. הציפייה לסיום הקרבות והכמיהה לסיום הסיוט הזה היו כל מאוויי, והעסיקו אותי כל שנייה חולפת. העייפות והפחד מן הבאות הוציאו ממני כל חשק להמשיך בלחימה. כבר ביום הלחימה הראשון, בקרב הראשון, בפגז הראשון שנורה לעברנו, הטנק הראשון שנפגע, כאשר ראיתי את גופתו מרוסקת האיברים של מאיר על גבי הטנק שלו ואת חפציו האישיים מפוזרים לכל עבר. [...] מכאן ואילך הפכתי לאדם טרוד, מפוחד, מודע לפתע עד כמה שכיריים הם חיי אדם. [...] "סדר התנועה יהיה..." הדהדו לפתע המילים בקשר, וניתקו אותי בבת אחת ממחשבותיי. "הפלוגה המובילה היא הפלוגה של מנש", קבע נחום. נשמתי לרווחה כאשר הסתבר שאני נע במרכז השדרה. לאחר כמה שניות מעטות החל הגדוד לנוע בשדרה אחת ארוכה. תפסתי את מקומי בשדרה - בלי שני הטנקים שהשארתי מאחור בגלל בעיות בצידוד, ודהרתי עם השדרה.

לאחר כמה רגעים מצאנו את עצמנו ממש במבואותיה של העיר, חולפים על פני בתיה הראשונים. תותחי הטנקים הופנו לעבר הבתים בצדי הכביש. הוריתי לתותחן לסרוק את המרפסות והחלונות. מבט לאחור הבהיר לי, על־פי זווית ההגבהה של התותחים, שגם שאר הטנקים פועלים כשורה, הנמכתי את גובה המושב, בדקתי שוב את המקלע – הכול נראה תקין. הטרידה אותי הכנה שעליה הוצב המקלע משום שהיא הייתה מהסוג הישן, גבוהה במיוחד ועל כן חייבה אותי להיות חשוף כמעט בכל חציו העליון של הגוף כדי שאוכל לתפעל את המקלע בצורה יעילה. לפתתי את ידית האחיזה של המקלע תוך שאני סורק את המבנים החולפים מימיני. הכול נראה שומם ונטוש. הכביש הפך להיות יותר ויותר צר, והבתים יותר ויותר גבוהים. חשתי מעין מחנק כאילו נדחסנו לתוך משפך. יכולת התמרון הלכה ופחתה. שאלתי את התותחן אם הוא יכול לסרוק את הקומות העליונות, ותשובתו הייתה שלילית. עברתי לסריקה מאוזנת של שני צדי הכביש כאשר אני מנסה לנחש היכן המקום שממנו האיום משמעותי יותר, ולשם לכוון את המקלע שלי. לרגע חלפה בי המחשבה כי אין בעיר נפש חיה. הכול נראה נטוש. תקווה התגנבה ללבי שאכן כל הנסיעה תסתיים כנסיעה מנהלתית בלבד – מעין מצעד סיום לימים ארוכים של לחימה מתישה.

העיר סואץ

המערכה על העיר סואץ

הפריצה לעיר ללא מודיעין, ללא זמן להכנות וללא כוחות נלווים

בשל לחץ הזמן והנסיבות של אותו של יום, 24 באוקטובר, פריצת הגדוד אל רחובה הראשי של סואץ נעשתה בחיפזון וללא שום מודיעין, ללא שום זמן להכנות, ללא שום ריכוך וליווי אווירי וארטילרי, ללא שום כוחות נלווים וללא שום תיאום בין הכוחות. הדברים האלה תרמו מאוד למכה האנושה שחטף הגדוד.

כוונת הפיקוד בפקודה המטפורית לכבוש את סואץ אם אינה סטלינגרד, הייתה לכבוש אותה אם אינה ערוכה ומוגנת היטב מפני התקפה. מכיוון שהמודיעין על העיר שאף לאפס ובשל החיפזון להיכנס במהירות כדי ליצור עובדות בשטח לפני הפסקת האש, הדרך היחידה לדעת אם סואץ היא סטלינגרד או אינה סטלינגרד הייתה לתקוף אותה ולהיווכח.

עיר הנמל סואץ נמצאת בחלק הדרומי של תעלת סואץ. ב־1966 מנתה אוכלוסייתה 260 אלף נפש. היא הייתה השלישית בגודלה ובחשיבותה במצרים. את העיר חוצה תעלת מים מתוקים, המגיעה אליה מאסמאעיליה דרך החיץ החקלאי, ומספקת לה מים. רוחבה של התעלה הוא כ־15 מטרים, עומקה כ־2.5-3 מטרים. גדותיה מחוברות בכמה גשרונים. במרחק של כ־1 ק"מ מצפון לעיר מתפצלת תעלת המים המתוקים לשניים: חלקה ממשיך דרומה וחלקה ממשיך מערבה. החלק המערבי חצה את ציר סרג', וירד

דרומה עד ציר החוף פולחן שנכנס לעיר מדרומה. שני צירים נוספים כנסו לעיר מכיוון צפון: ציר עצה המזרחי, שהגיע דרך החיץ החקלאי, וציר חבית המערבי, שירד מאזור המחנות אל סרג' 91. שני צירים נוספים ממערב לעיר קישרו מצפון לדרום בין הציר הראשי סרג' ובין ציר החוף פולחן, והם נמתחו ממערב לשטח הבנוי: ציר זר המזרחי וכ-4.5 ק"מ מערבית ממנו – ציר מרפק.

במהלך מלחמת ההתשה עזבו חלק מתושבי העיר, אך עדיין חיו בה תושבים רבים. לאחר הפסקת האש באוגוסט 1970 חזרו אליה חלק מן התושבים. במושגים של האזור העיר הייתה גדולה למדי. בהמשכה נמצא נמל פורט אבראהים, שהוקם דרומית-מזרחית לה על אי חולי שחונבר ליבשה באמצעות סוללת-מזח שאורכה 600 מטרים ורוחבה 15 מטרים. על הסוללה נמתחו כביש ומסילת ברזל שחיברו אותה לקהיר דרך סואץ. דרומית-מערבית לה, לאורך מפרץ סואץ, נמצאו בתי זיקוק, מפעל דשנים ונמל נפט.

במהלך המלחמה שימשה סואץ עורף לוגיסטי של הארמיה השלישית, ולכן ההגנה עליה הייתה חשובה מאוד. לא ידוע בוודאות מה היה גודלו של הכוח שהגן על העיר. על-פי כמה מקורות, לרבות מקורות מצריים, נשלחו לסואץ תגבורות של אלפי חיילים מאומנים – נוסף על חיילי הי"ר וקומנדו שנמצאו בעיר והיו מצוידים בנשק נ"ט ושיועדו להגן עליה על-פי תוכנית סדורה. במהלך הלפיתה של הארמיה השלישית שממערב לתעלת סואץ גרמו כוחות צה"ל בקרבות הרדיפה שלהם לרבים מן הלוחמים ויחידות משנה של האויב, שמסגרות העל שלהן התפרקו תוך הלחימה, לנהור לכיוון העיר ולהשתלב בלחימה בתוכה. זו עובדה ראויה לציון. כל חייל, תהיה מיומנותו הצבאית אשר תהיה, יעדיף את המסתור שמספקת העיר על המרחבים הפתוחים שבהם שועטים טנקי האויב.

לא ניתן לי שום מידע על היקף הכוחות בעיר, על איכותם ועל האופן שבו הם ערוכים. כמה שבועות לאחר המלחמה, במהלך ניתוחי

הקרבות ולימוד הלקחים, למדנו שלמפקדות הממונות שלנו היה ידוע שבסואץ נמצאים הכוחות הבאים: גדוד ממוכן מחטיבה ממוכנת 1; גדוד ממוכן מחטיבה ממוכנת 113; גדוד קומנדו מצרי 43 ויחידות נ"ט בפורט אבראהים. בנוסף, יש לזכור שאל תוך סואץ נסוגו מן הגדה המזרחית כוחות ויחידות משנה שונות בהיקף של שני גדודי חי"ר ממוכן נוספים מהדיוויזיות המצריות 4 ו-6 ופלוגות נ"ט מדיוויזיה 19.

ב-24 באוקטובר בשעה 9:00, לאחר תשעה עשר ימי פעילות ולחימה רצופים, איש לא צפה את האירועים שיתחוללו בשעות הקרובות. אדרבה, ההתרשמות הראשונית ודיווחי היחידות שהתמקמו מסביב לעיר ומערבית לה נתנו תחושה שהמצב בשליטה. רק חיילים בודדים נראו בשטח. חלקם אמנם נשאו כלי נשק, אך רבים אחרים לא נשאו נשק ונראה שפניהם לכניעה. זאת ראינו על-פי מספרם הרב של החיילים שהרימו את ידיהם לכניעה. עוד לפני צומת סרג' זר ראינו קבוצות של עשרות חיילים מצרים שהרימו את ידיהם לכניעה. דיווחתי על כך למח"ט, וביקשתי שיאספו אותם. המשכנו תוך ירי דליל, כל טנק בגזרתו – בעיקר מטעמי אבטחה ולבדיקת עצמים חשודים. יש להדגיש שזה היה המצב בפאתי העיר מחוץ לשטח הבנוי. שני גדודי החטיבה האחרים היו פרוסים בשני צדי ציר סרג' מחוץ לשטח הבנוי של העיר: גדוד 430, בפיקודו של שמושי כק"מ אחד דרומית לסרג' 90 ומערבית לציר זר, וגדוד 429, בפיקודו של יצחק רבין, נערך צפונית לציר סרג' ומערבית לציר חבית. כ-2 ק"מ מזרחית לעמדות הגדודים החל השטח הבנוי שבהמשך הלך ונעשה גבוה וצפוף.

המשכתי עם הגדוד לכיוון דרום-מזרח, ופרצתי אל תוך הרחוב הראשי של העיר – ציר סרג'. ברחוב היו שני נתיבי תנועה וביניהם מסילת ברזל שנתחמה, משני צדיה בקירות בטון עבים שגובהם 70-80 ס"מ שהגבילו מאוד את התמרון של הטנקים, ועוד יותר את התמרון של הנגמ"שים והזחל"מים. התמרון חיוני וקריטי לטנקים כדי להשיג זווית ירי טובה

יותר לקומות הגבוהות או כדי לעקוף כלים שנפגעו ונתקעו. הרחוב היה סגור לכל אורכו בכניינים צפופים וגבוהים בני 5-6 קומות.

שדרת הגדוד השתרעה על כ־2.5-2 ק"מ: אני עם פלוגת טנקים של מנש הובלנו, אחרינו פלוגת הטנקים של רמי, אחריו פלוגת החרמ"ש על נגמ"שים של מינקו, ואחרי מינקו פלוגת הטנקים של אלברט, אחריו פלוגת חרמ"ש על זחל"מים של חזי. את השדרה סגרה פלוגת טנקים מיכה. באזור תחנת הרכבת, כ־500 מטרים מזרחית לסרג' 91, נורו לעברנו כמה צרורות, אך מיד נורתה לשם אש נגדית, ומקור הירי שותק. קצב התנועה היה מהיר, הרווחים בין הכלים היו 60-80 מטרים.

תוך כמה דקות חצינו את תעלת המים, ואז נשמע הדיווח של מ"פ מפתח מנש על כך שהוא כבר באזור הסתעפות הצירים סרג'-ראי – כ־500 מטרים מזרחית לתעלת המים באזור המסגד ועל כך שנפתחה עליו אש חזקה מכל הכיוונים. פקדתי: "תחנות דינר, כאן דינר. להמשיך בתנועה מהירה תוך ייצור אש מרבית אל מקורות האש, כל אחד בגזרתו". לרגע נהניתי מן התגובה. השדרה הגדודית נעה כארגז אש, הטנקים ירו כל אחד לגזרתו – לחלונות, למרפסות ולסמטאות שמהם נורתה עלינו האש. ואולם, כהרף עין השתנתה תמונת המצב. תוך שניות היה רוב הגדוד בתוך גיהינום של אש. גיהינום זו לשון המעטה. אש תופת נורתה מכל חלון, דלת, מרפסת, קומה ורחוב. הגדוד כמו נתקף בהלם. כמעט כל המפקדים החשופים בצריח נפגעו. תוך דקות השתתקה רשת הקשר. אף מ"פ לא ענה לי.

מתוך תקווה שגם אם המפקדים הפגועים לא עונים, מישוהו מצוות הלחימה כן שומע אותי, נתתי פקודה: להמשיך לנוע במהירות, לא לסטות מן הרחוב הראשי ולשמור על רצף השדרה. הדגשתי שיש לחלוף במהירות על פני הרחובות הצדדיים ותוך ירי אש מרוכזת, כדי לחמוק מחוליות נ"ט RPG שארכו לנו בהם. להפתעתי, התגובה של רוב הכלים הייתה טובה יחסית. כל כלי שעדיין תפקד, גם אם חלקית, ירה לעבר מקורות האש הרבים. כל אחד בגזרתו ירה לחלון, למרפסת, לדלת שמהם ירו עליו. זה

כנראה כוחו של הרצון לשרוד גם בגיהינום של אש. רשת הקשר, שהשתתקה לכמה דקות, הפכה לפתע לבלייל של צעקות ודיווחים היסטוריים של טענים־קשרים ותותחנים – משום שרוב המפקדים נפגעו. לא היה כמעט כלי שלא דיווח על הרוגים ופצועים וזעק לפינוי רפואי.

כל מפקדי הפלוגות וסגניהם נפגעו. חלקם בדקות הראשונות ואחרים בהמשך הלחימה: מנש מ"פ מפתח נפצע בכתף השמאלית מרימון שהתפוצץ על סיפון הטנק שלו. הוא צנח אל תוך הצריח. ממש באותו רגע נפגע ונהרג גם סגן פטר גרובר מפלוגתו. רמי מ"פ כובס נפצע קשה בזרועו. כדור פילח את צווארו של אלברט בן הרוש מ"פ ליבק. חורין מ"פ מיכה פינה עצמו לאחור כבר בכניסה לעיר. יורם סלע סגנו לקח את הפיקוד והוביל את הפלוגה תוך שהוא נלחם ויורה למקורות האש, עד שהוא נהרג. נפגעו גם מינקו וחזי: שני מפקדי פלוגות חרמ"ש. עודי מנור, הסגן של מינקו, נפצע קשה וצנח אל תוך הנגמ"ש. יעקב (יקי) לוי, קצין המרגמות, נפצע והתעוור. סגן אביעזר יעקב וסגן דרור כהן נהרגו. הירי המסיבי בכינון ישיר מנק"ל ומנשק נ"ט לא פסק. בנוסף הושלכו לעברנו כל הזמן רימונים ומטענים מכל חלון ודלת, מכל קומה וסמטה. ככל שחיילי האויב ראו כמה קשה נפגענו, כמה גדולה מצוקתנו – כך התחזקו התלהבותם ונחישותם להמשיך לזנב בנו. חוליות רגליות הסתערו עלינו תוך השלכת רימונים ומטענים אל תוך הטנקים והנגמ"שים. עד היום מהדהדים בראשי השדרים ברשת הקשר על פצועים והרוגים והבקשות לעזרה אחרי המכה הראשונה האנושה שחטפנו. טנק שמפקדו נפגע, הופך מנשק עוצמתי למטרה נוחה ופגיעה.

כמעט כל הכלים נפגעו, אך רק מעטים יצאו מכלל פעולה. הטנק שלפניי – של סגן חיים־פטר גרובר – שנהרג מהתפוצצות רימון שהושלך אל צריח הטנק שלו, נפגע ואיבד שליטה. הוא נתקע בבניין בצד ימין של הרחוב וחסם את נתיב ההתקדמות. ברחוב היה עשן רב כתוצאה מן הבערה וההתפוצצויות – מהירי שלנו ומהירי שלהם. לשונות אש ליחכו

את הסביבה, והאש שנורתה עלינו ניתכה כברד מגגות הבתים הסמוכים. לא ניתן היה לראות מאומה. בהיותי עסוק בניסיונות להחזיר לעצמי את השליטה על הגדוד שמעתי לפתע מעין פיצוץ וטלטול עז. חשתי שמהו נורא קרה. אולי פגיעה ישירה שתיכף תגרום לפיצוץ הטנק. הטנק שלי נתקע בזה שלפניי, ומעוצמת ההתנגשות גופי נמרח קדימה לטבעת הצריח. נשלפתי החוצה מתא המפקד והחלק התחתון של גופי השתתק מהמכה הקשה שחטפתי. נאנק מכאבים הצלחתי בקושי רב לגרור את עצמי חזרה לתא המפקד. פילסתי דרך לטנק שלי על ידי נגיחות בקיר התוחם את מסילת הברזל העוברת בין שני הנתיבים של הרחוב הראשי ומוגנת בשני צדיה בקירות בטון שגובהם כ־70-80 ס"מ, והמשכתי לנוע קדימה כשאני מושך אחריי את יתר הגדוד.

לאחר דקות ארוכות, שנראו כנצח, ענה לי מנש ברשת הקשר. התברר שגם הוא פצוע אך עדיין מתפקד. חשתי שאיבדתי לחלוטין את כל כוחותי הפיזיים והנפשיים. ניסיתי להחזיק את גופי יציב. ראשי עבד כמערבל. כל מה שרציתי וכל מה שעשיתי היה במטרה להוציא את הגדוד מן המצב הנואש הזה. המאמצים העיקריים שלי הושקעו בשלב ראשון בעידוד ובהרגעת אנשי הצוות ולוחמי החרמ"ש שבנגמ"שים ובזחל"מים – בייחוד את אלה שמפקדיהם נפגעו. ראשי קדח מהשאלות: האם להמשיך קדימה כנגד כל הסיכויים? מה צפוי לנו בהמשך? האם מישהו ישרוד עד שנסיים את הפריצה לקצה השני של העיר? כל אלה נשאלו ללא מענה. כל תשובה שעלתה במחשבתי הייתה קשה וקטלנית יותר מקודמתה. בעת זו, ביצוע המשימה נראה בלתי אפשרי. לא היה לי שמץ של מושג היכן נמצאים שני גדודי הצנחנים שהיו אמורים להיכנס בצמוד אליי. חיילי ואני נלחמנו לבדנו על חיינו ברחובה הראשי של העיר שעוד רובו היה לפנינו.

רמי מ"פ כובס שנפצע סיפר:

השדרה דהרה. היינו קרובים מאוד לבתים המתרוממים לגובה של כמה קומות משני צדיו של הרחוב. כל איכריי התכווצו בבת אחת. תפסתי את המקלע בתנועה חדה. האצבע על ההדק, לבי פעם בפראות, עיניי ריצדו לכל הכיוונים בניסיון להתמקד, להבין ולשדר למוח את אשר הן רואות ואת מה שהמוח לא מוכן ולא רוצה לעכל. בהינד עפעף התעוררה העיר הרדומה לחיים. המרפסות, החלונות והסמטאות התמלאו בחיילים מצרים. דממה אפפה אותי. הקולות, הרחשים – הכול נדם לפתע בראשי. עיניי היו מהופנטות מן המראה. עשרות חיילי אויב בכל מקום אפשרי, כולם במצב ירי. כל מי מהם שנתקל בו מבטי כיוון אלי את נשקו. כולם ירו לעברנו אש אוטומטית עם הרשף שנפלט מקני הרובים שעל כתפיהם. חלף עוד שבריר של שנייה, עוד אחד מאותם איך־ספור נצחים שחוויתי בשבועות האחרונים, וכמו רעם המלווה ברק קרוב, רעש הירי והפיצוצים חתך את עור התוף באוזניי והוציא אותי מקיפאוני. "אש!!! צעקתי בכל כוחי. זו הייתה בהחלט פקודה מיותרת כי כל הגדוד פצח כבר באש בין כה וכה. פתחתי בירי מקלע, לכל הכיוונים. בכל כיוון שאליו הפניתי את מקלעי נתקל מבטי בעשרות חיילים מצרים שיורים עליי. התותח והמקלע המקביל ירו אף הם לכיוון השמאלי, והנהג המשיך בנסיעה מהירה קדימה אחרי הטנק שלפניי. עברתי סמטה אחת, סמטה שנייה. [...] לפתע נשמעה חבטה – כאילו נזרקה עליי אבן גדולה. ראיתי את ידי הימנית עפה ללא שליטה, מתנתקת מן המקלע מתרוממת כלפי מעלה בתנועה מעגלית וצונחת כלפי מטה וממשיכה להתנדנד לצד גופי כמו מטוטלת, במשרעת הולכת וקטנה. משקלה לפתע כמשקל גוש עופרת המושך אותי למטה ומפיל אותי בכבדות אל מושבי. ניסיתי להרים את היד לבחון מה קרה, אך לא הצלחתי. תחושת חום אפפה לפתע את כף ידי. מבט קצר ולא הייתי מסוגל לעכל את המראה – זרם דם קולח כמו ברז מקולקל יוצא מקצה השרוול, מכסה את כף היד וזורם אל רצפת הצריח. "נפצעתי", אמרתי לעצמי המום מהמראה, ועדיין לא מעכל. כאב חד ומקפיא עזר לי להבין לפתע את המצב החדש. ראשי הסתחרר. הרגשתי כאילו אני נופל לבור עמוק ללא תחתית שהפחית אט אט את

הרעשים מסביב והקהה את כאביי. נכנסנו למארב שכנראה תוכנן היטב. מוצא את עצמי בלב העיר סואץ פצוע. כוחותיי הלכו ואזלו. ריח מוות נישא באוויר. התקווה להיחלץ הפכה אט אט להשלמה עם המצב ולמחשבות ולתוכניות איך לסיים את הפרשה בלי סבל מיותר ובלי שמשפחתי תדע כיצד הסתיימו חיי.

"תתעורר, תתעורר!!!" שמעתי את עצמי צועק. קולי שלי צלצל לפתע באוזניי. "אסור להירדם!!!" אמרתי לעצמי ופקחתי את עיניי. ידי השמאלית נשלחה למתג השידור. "נפצעתי!" דיווחתי במאמץ רב לנחום. כל מה שנשמע מגרוני היה קול לחישה רפה. פקדתי על הצוות להיצמד לטנק שלפנינו ולהמשיך בירי. מבטי הופנה שמאלה ונתקלתי במבטו המבועת של הטען־קשר שהבחין בי ובזרם הדם הקולח מידי הימנית. הפקודה להמשיך בירי החזירה אותו לעבודתו, ואני התפנית לכוון את פציעתי. שלוה בלתי מוסכרת אפפה אותי לפתע. הופתעתי לראות שאני מסוגל לצאת מתוך גופי ולבחון את המצב מן הצד. לפתע הכאב הצורב והקשה מנשוא לא הפריע לי לחשוב. נגעתי ביד וגיליתי שאין לי תחושה ביד הפגועה שתלויה לצד גופי כאילו אינה איבר מאיברי. מישוש קל גילה לי שהמרפק נפוח ומעוות מאוד. במאמץ רב הפשלתי את השרוול וגיליתי שהיד אינה תלושה. הבחנתי גם בחור של כדור רובה בחלקו העליון של המרפק – דרכו בעבע דם רב. מימיני גיליתי את תיק העזרה הראשונה. הוצאתי ממנו תחבושת אישית, קרעתי בשיניי את עטיפת הפלסטיק וכיסיתי את הפצע המדמם. באמצעות שיניי קשרתי את התחבושת והידקתי אותה בניסיון לעצור את זרימת הדם. החזקתי את ידי הימנית הפצועה בעזרת היד השנייה צמוד לגוף, אך כל ניסיון לשחרר אותה ולנסות לשלוט בה הביא עמו טלטול בקצב קפיצות נסיעת הטנק שהיה מלווה בכאבים עזים וחדים. החלטתי לקבע את היד לגופי באמצעות משולש מתיק העזרה הראשונה שאותו הוצאתי עוד בתחילת הלחימה כדי לכסות בו את פי ואפי מפני האבק. קשרתי בעזרתו את היד צמוד לגופי כדי למנוע את תנועתה וכדי לשחרר את ידי השמאלית לפעילות אחרת.

עתה, לאחר שעיכלתי את מצבי, התפניתי לבחון את מה שקורה סביבי. שמעתי את הקולות ברשת הרדיו, שמעתי את חילופי הירי וראיתי שלמרות הכול אנחנו נמצאים בתנועה לכיכר שאליה כבר מוביל המג"ד. בתוך בליל הקשר שנשמע כרחש באוזניי שמעתי לפתע את שמי והתעוררתי. זיהיתי את קולו של נחום שאמר: "נגמ"ש הפינוי עומד להגיע אליך". תוך דקות שמעתי את שריקת המנוע של הנגמ"ש הקרב אליי ופותח את הדלת של הדופן האחורית. הרמתי את ראשי, הסתכלתי על התותחן והטען ונפרדתי מהם במבט. שניהם ישבו בעמדותיהם מוכנים לירי. אספתי את כל כוחותיי וגררתי את עצמי כלפי מעלה אל גג הצריח. קול הירות החריש את אוזניי, אך לא הטריד אותי. כל כולי הייתי מרוכז במאמץ הירידה מן הטנק. המום, פצוע ומדמם גררתי את עצמי מצריח הטנק. הותרתי אחריי שובל דם בדרך לנגמ"ש הפינוי. דלת נפתחה, וידיים חסונות משכו אותי פנימה. בתוך הנגמ"ש הייתה דממת מוות של הפצועים וההרוגים. מבחוץ נשמעו רעם התותחים ושריקות הכדורים. ריח אבק שרפה שרף בנחיריים. מכורבל בתוך עצמי נאבקתי לשמור את עפעפיי הכבדים פתוחים.

הירי אל האויב, וממנו אלינו, המשיך לטרטר בראשי כל הזמן, אך דקירות הכאב והסחרחורת גרמו לי להתעלם ממנו לחלוטין. המשכתי לסקור את האנשים היושבים בתוך הנגמ"ש, וכל כוחותיי הופנו לדבר אחד בלבד: לא להירדם, לא להירדם.

בזינוק חד, שטלטל את איברי ושלח בי דקירות כאב חדות, יצא הנגמ"ש לדרכו. בחנתי את המצב בנגמ"ש: על הרצפה, מתחת לרגליי, היו מונחות כמה גופות של חיילים. מסביב לי היו כמה פצועים. כולם דוממים, עיניהם בוהות. מתחת לעמדת המפקד הבחנתי במינקו מ"פ חרמ"ש, שהיה פצוע אף הוא. הוא החזיק בידו מיקרופון ודיבר. עצבן אותי שהוא מדבר ואני בקושי מחזיק את עיניי פקוחות. אווירת נכאים שררה בנגמ"ש. גופות המתים נעו כגוף אחד עם כל מהמורה שעליה עבר הנגמ"ש. נקישות הכדורים המשיכו לפגוע בדופן הנגמ"ש ממש מאחורי גבי.

יכולתי להבחין בקומות העליונות של המבנים בחיילים מצרים שחלפו בחטף מול עיניי. קסדות בגוון צהוב מדברי על ראשיהם. לאן שהפניתי את

מבטי נתקלו עיניי בעשרות חיילים מצרים שכיוונו את כלי הנשק שלהם וירו לעברנו אש תופת, שאת עוצמתה חשתי היטב על דופן הנגמ"ש. הסטתי את עיניי אל מפקד הנגמ"ש שלנו, וראיתי שהוא יושב דומם על כיסאו, גופו וראשו שמוטים באופן מעוות לימין. הבנתי שהוא הרוג ותקוע במושבו. בכוחותיי האחרונים החזקתי את עיניי פקוחות, תחושת הסוף הייתה מוחשית. קולות הַיְרִי נשמעו בעוצמה רבה אצלנו בנגמ"ש. שני לוחמים שלנו ירו מתוך תא הלחימה של הנגמ"ש ללא הפסקה לעבר חיילי האויב. התחושה הייתה שהנסיעה המטורפת הזאת נמשכת כבר עידן ועידנים. האם כך אני אמור למות? עוד אני מהרהר, ולפתע אחד משני החיילים שלנו שירו מתוך הנגמ"ש הדוהר נפגע גם הוא, ונפל לרגליי בחבטה כבדה. עיניי נתקלו בעיניו הפעורות וחסרות התנועה. בעודי מנסה לעכל את המצב הבחנתי שגם החייל השני הפסיק לירות – ידו אחזה את המותן שלו, ראשו היה מוטת הצדה ופיו פעור בתימהון. כל גופו התעוות, והוא היה שרוע בינינו הפצועים. "זהו", אמרתי לעצמי, "נשאר רק הנהג".

רמי, מפקד צעיר בעל מזג נוח ואהוב על פקודיו, עם יכולת ביצוע מופלאה ונפש רגישה, עשה תוך כמה ימי לחימה מעבר מתפקיד של מפקד מחלקה לפיקוד על פלוגה. למרות כל תקוותיו לסיים את המלחמה ללא נגע, הדבר לא צלח בידי. בשיחות המזדמנות שהיו בינינו בסירויי בין הפלוגות בשעות הלילה בחניונים סיפר לי על הדאגה למשפחתו – על אחיו דובי, טייס קרב על פנטום, שקרוב לוודאי לוקח חלק משמעותי בגיחות התקיפה האינטנסיביות של חיל האוויר במהלך המלחמה, ועל אִמו הדואגת לילדיה שבחזית. הדאגה למשפחתו הייתה בנפשו גם כשהוא עצמו עבר ימי לחימה ארוכים ומתישים.

זה היה גם מצבם של הפצועים גם בכלים האחרים, ואף יותר קשה. בכניסה לעיר מיקמתי את פלוגת ליבק של אלברט הרביעי בשדרה. קדמו לו מנש, רמי ומינקן. אחריו בשדרה באו הפלוגות "חזי" ו"מיכה". אלברט כאמור נפצע בצווארו כבר בתחילת הלחימה בעיר כשהוא מפקד על

פלוגתו ומפעיל את נשקו האישי מול מטרות שאליהן לא היו זוויות ירי עם כלי הנשק של הטנק.

אלברט סיפר את סיפור פציעתו ואת סיפור הפלוגה שלו: לאחר התמוטטות הפסקת־האש הראשונה, שהוכרזה ב־22 באוקטובר, הלחימה נמשכה. ביום רביעי, 24 באוקטובר, שבו הוכרזה הפסקת־האש השנייה, קיבלנו פקודה להיכנס לעיר סואץ כדי להשלים את הכיתור ולהגיע לתעלה – הפעם מהגדה המערבית שלה. הייתי הפלוגה הרביעית בשדרה הגדודית – אחרי פלוגת סורט של מינקו ולפני הפלוגה של חזי. כאשר הגעתי לתחילת הבניינים שהיו בצדי הכביש עמדו מצד ימין עשרות חיילים מצרים חשופים בין הבניינים, במרחק כמה מטרים מן הכביש, עם מדים וללא נשק. אני זוכר שהייתי מופתע מכיוון שהרושם שקיבלנו לפני הכניסה היה שהעיר ריקה. אחרי כמה עשרות מטרים ראיתי קבוצת חיילים מצרים שהציבו תותח נ"ט בין שני בניינים. אודה שלא ביקשתי רשות לפתוח באש, ולא נתתי לפלוגה פקודה לפתוח באש.

בכיפת המפקד בטנק שלי היה מא"ג שלקחתי מנגמ"ש של יחידת צנחנים שנפגע וננטש. המא"ג שירת אותי כנשק אישי, כל ימי הלחימה. הוריתי לנהג לעצור, ובנשקי האישי פתחתי באש תופת על קבוצת החיילים עם הנ"ט וגם על קבוצה נוספת של חיילים חמושים שהיו בין בניינים בהמשך הרחוב. הטווח היה של מטרים, זיהיתי פגיעות וודאיות. היו הרבה. חלק קטן מהם הצליחו להתחמק בין הבניינים והסמטאות. שמעתי מיד את נחום, שהיה מלפנים, שואל בקשר על סיבת הירי. בשעה שעדכנתי אותו נפתחה אש תופת מתוך הבניינים ומביניהם אל השדרה כולה. כל הרחוב היה מעורפל מההבזקים ומהפיצוצים. רשת הקשר הגדודית התמלאה בדיווחים על הרוגים ופצועים. זה היה מצב בלתי נתפס, בלתי ניתן לשליטה. נראה שכל כלי היה תחת אש ונלחם על חייו. נחום ניסה להשתלט על המצב ולהחזיר את הרשת הגדודית לסדרה. זה נראה בלתי אפשרי באותה עת, אך הוא לא פסק לנסות. מטחי הירי עפו לכל הכיוונים – מן הבתים והרחובות הצדדיים אלינו, ומאתנו אליהם. ירינו מכל כלי הנשק לעבר עמדות הירי, שהיו בקומות הגבוהות

ושלא ניתן היה להגביה את כלי הנשק של הטנק אליהן. הפעלתי את המא"ג בטרירוף. לפתע הרגשתי כאב חד בצוואר מלווה בחום צורב, ומיד גם המא"ג נפגע מצרור יריות שהוציא אותו מכלל פעולה. קרסתי לתוך הטנק. הבנתי שנפגעתי בצוואר. החזקתי את האגודל והאצבע בידי הימנית נעוצים בתוך פצע הָרִי, והמשכתי לשבת על כיסא המפקד. לקחתי נשימה עמוקה לוודא שקנה הנשימה שלי לא נפגע ולשמחתי הצלחתי לנשום. ניסיתי לבלוע את הרוק והדם שמילאו את חלל הפה אך לא הצלחתי. לא ידעתי מה חומרת מצבי. הוצאתי את התחבושת האישית וחבשתי את הצד השמאלי של צווארי שבו היה החור הגדול של פתח יציאת הקליע.

במשך כל הזמן שמעתי את נחום קורא לי בקשר: "ליבך, כאן קודקוד. מצבך?" משלא עניתי החל לקרוא בשמי. הוא נשמע כעוס ומודאג על כך שלא עניתי לו. כנראה שלא הייתי המ"פ היחידי שלא ענה לו. חבטתי בידי על הכובע של הטען־קשר וסימנתי לו בתנועות יד שיינתן לי את התחבושת האישית שלו. כשהוא הביט בי וראה את צווארי מלא דם ואת האצבע בתוך הצוואר הוא התעלף. ירדתי לתא שלו, ניערתי אותו ולקחתי לו את התחבושת. התותחן, בחור שהגיע מאנגליה, ראה את הנעשה והחוויר. גם הוא כמעט התעלף.

נחום המשיך לקרוא לי ולמפקדי הפלוגות האחרים כדי להבין מה קורה. [הוא שאל] מי נפגע, מי מסוגל לתפקד, בעיקר מבין המפקדים. לא קינאתי בו. רשת הקשר היא האמצעי העיקרי של מג"ד שריון לשלוט בגודר שלו, והיא התרסקה לו. אני מתאר לעצמי אילו מחשבות עברו לו בראש לנוכח הדיווחים שמילאו את הרשת ושנשמעו בעיקר מאנשי הצוות על מפקדים שנפגעו. נתתי לתותחן את הכובע שלי, שבאמצעותו ניתן לדבר עם המג"ד, ולקחתי את שלו. רשמתי על פנקס קטן שנשאתי תמיד בכיסי הודעה לקודקוד 10, לנחום, על מצבי ואמרתי לתותחן לשרד. כך המשכתי לכתוב הודעות למג"ד ולתת פקודות לטנקים שלי, והוא הקריא אותן בקשר הפלוגתי והגודדי. התותחן הזה התקשר אלי שנתיים אחרי המלחמה מביתו שבאנגליה וסיפר לי שהוא זוכר וחווה כל רגע מאותה לחימה, וכי הוא שומר מכל משמר את כל הפתקים שכתבתי במהלך הקרב. לאחר זמן־מה, שנמשך

כנצח, הצליח נחום להשתלט על הרשתות הפלוגתיות, והחל לארגן תוך כדי לחימה את פינוי הנפגעים של הגדוד שכן מוצא אחר לא היה.

שום עזרה מבחוץ לא הגיעה. שמעתי: "ליבק, כאן 10, רכב פינוי בדרך אליך". כמדומני, בסביבות השעה 14:00 הגיע נגמ"ש אל הטנק שלי ודרשו שארד להתפנות אליו. למרות שחושיי החלו להתערפל סירבתי, ואמרתי שאני מסוגל לפקד על הפלוגה בהודעות בכתב שיקריא התותחן, אך לא עזר לי. בנגמ"ש הפינוי שכבו מינקו מ"פ סורט, רמי מ"פ כובס ונפגעים אחרים שלא הכרתי. למרבה האירוניה, מכל הפצועים בנגמ"ש, הייתי היחיד עם גפיים שלמות. כל הזמן היה חשש שנחטוף רימון או מטען אחר דרך פתח גג הנגמ"ש, אך לא הייתה דרך אחרת להשיב אש ליורים. מפקד הנגמ"ש, בחור צעיר, ירה לכל עבר עם מקלע 0.5 אינץ' תוך דהירה מטורפת להוציא אותנו משם. לאחר כמה דקות גם הוא חטף כדור שחדר בתחתית הצוואר ויצא בגב. הוא נפל לתוך הנגמ"ש ומת במקום. הזזתי את גופתי למרכז הנגמ"ש, ותפסתי את מקומו ליד המקלע. ואולם גם כוחותיי הלכו ואזלו. למזלנו, נהג הנגמ"ש תפס יוזמה, ודיווח למג"ד על המתרחש אצלנו.

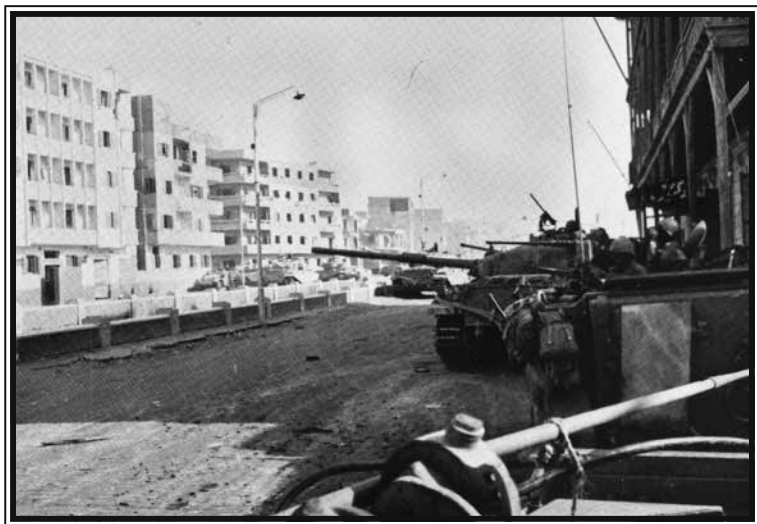
בהכוונת המג"ד ובעידודו הוביל אותנו הנהג עד לצומת המשולש שבו נמצא המג"ד עצמו. מאחר ששום עזרה לא הגיעה מן הרחוב הראשי שבו נלחמנו, פונונו עם יתר הפצועים לתאג"ד רק בסוף היום – עם יציאת הגדוד מן העיר. בהמשך הלילה הטיסו אותי, עם כמה פצועים אחרים, במסוק יסעור לטרמינל הצבאי בנתב"ג, ומשם הועברנו באמבולנס לבית חולים מאיר בכפר סבא. לאחר כמה ימי החלמה חתמתי על ויתור וחזרתי לגדוד – אל הפלוגה שלי ואל החיילים שלי שהיו כבר תחת פיקודו של בדש "היפה". הרגשתי קרבה לפלוגה כאילו פיקדתי עליה זה עשרות שנים – אף שחברנו זה לזה תוך כדי המלחמה. בלי להמעיט מהכאב שחשנו במשך כל המלחמה, הימים שאחריה היו תקופת חברות מרגשת ומופלאה. ביום התאמנו ואימנו את ההסבות של קציני החי"ר לשריון, ובלילה התכנסנו, המטה והמפקדים, למפגשים חברתיים בקרון של נחום המג"ד. חודשיים לאחר מכן השתחררתי, וחזרתי ליחידה שלי במשמר הגבול.

דוד יצחק, איש צוות של אלברט, תיאר את ההתרחשויות מנקודת המבט שלו:

נכנסנו לעיר בשדרה הגדודית. אחרי דקות של נסיעה נפתחה עלינו אש תופת. המג"ד נתן פקודות אש ופקודה להמשיך בתנועה ולשמור על רצף השדרה. אלברט המ"פ ירה כמו מטורף מכל כלי הנשק, כולל ממקלע המא"ג שהיה לידו, לעבר עמדות אש שטנק לא יכול לירות אליהן בגלל הזוויות הגבוהות. הוא ירה וירה עד שחטף פגיעה במקלע, ומיד אחרי זה פגיעה בצוואר. הוא נפל בתוך הצריח שותת דם. הוא הניח תחבושת על צווארו המדמם. הוא לא יכול היה לדבר אך כתב לנו פקודות על פתק: "תמשיכו לירות ותאמרו למ"מ 2 שיקבל פיקוד". התותחן הודיע בקשר למג"ד: "מ"פ ליבק נפגע". אלברט שוב כתב על פתק: "אני בסדר בינתיים. לא צריך פינוי. תמשיכו להילחם". היו עוד נפגעים רבים בגדוד שאת חלקם ניסו לפנות נגמ"שי החרמ"ש. מאחר שמצבו של אלברט נראה לא טוב אילצנו אותו להתפנות לאחד הנגמ"שים שנזדמן לנו. מימון אזולאי תפס פיקוד על הטנק, והמשכנו להתקדם ולירות על כל בית וסמטה שמהם ירו לעברנו עד שחברנו לשדרה של המג"ד.

בלחימה בשטח בנוי – יותר מאשר בכל צורת לחימה אחרת – נודעת חשיבות רבה לרמתו המקצועית של הלוחם כפרט, ולרמת הצוות כמסגרת בסיסית. במוחי ניקרה ללא הרף השאלה אם להמשיך פנימה לביצוע המשימה. מחשבותיי נעו ללא הרף בין חתירה למילוי המשימה ובין השואה שביצועה עלול להמיט עליי ועל יתר הגדוד שלי. בלית ברירה החלטתי לפנות לפנים את הפצועים וההרוגים שהיו אתנו בתוך הכלים. אף שלא היה לי מושג מה עושות היחידות האחרות שסביב העיר ומחוץ לה, החלטתי, כנגד כל הסיכויים, לארגן את יתר הגדוד, את מי שניתן היה כמובן, להמשך הלחימה אל הקצה המזרחי של העיר כפי שהמשימה הגדירה. את ההחלטה הסופית דחיתי לאחר שיתבהר לי מה

מצב הגדוד ושדרת הפיקוד שלי. לא היה לי ספק שהמכה שספגתי היא אנושה. עד כמה אנושה היא? לא ידעתי עדיין.

הלחימה ברחובה הראשי של סואץ

הלחימה בעיר סואץ

המשמעות של אובדן שדרת הפיקוד בגדוד טנקים בלחימה בשטח בנוי

נכנסתי לרשתות הפלוגתיות והוריתי לכל הכלים להיכנס לרשת שלי כך שיהיה לי קל יותר להוביל את הלחימה. ממילא ברוב הכלים לא היו מפקדים. בתנועות ידיים ובסימנים מוסכמים, שאותם תרגלנו בעבר, הוריתי לנוע אחריי בהמשך ציר סרג' אל צומת המשולש. הזהרתי לא לסטות לרחובות הצדדיים, ולא לנסות חילוץ עצמי לאחור, אלא רק לנוע קדימה ולשמור על קשר עין עם הכלי שמלפנים. בינתיים נוצרו כמה נתקים בשדרה הגדודית. הבעיות שעמן הייתי צריך להתמודד לא היו פשוטות: שליטה ברשת הקשר, הרגעת הרוחות, המשך ירי לעמדות האש שירו עלינו מכל עבר, חיבור בין הקטעים של השדרה הגדודית שהתפרקה בעקבות מכת האש הקשה ואובדן המפקדים וריכוז כל הכלים בשדרה רצופה והובלתם תוך כדי לחימה לקצה השני של העיר. ידעתי שאם הגדוד ייתקע בעיר במצבו הנוכחי, ללא מפקדים ועם כל הנפגעים על הכלים – זה יהיה סופו. כל טנק או כלי שנעצר הותקף מן הסמטאות, המרפסות והחלונות וכתשו אותו באש.

בקריאות בקשר ובתנועות ידיים חוזרות ונשנות המשכתי לנסות ולמשוך אחריי את הכלים, שרובם כבר היו פגועים במידה זו או אחרת. בשל אורך השדרה היה קשר עין מוגבל עם טנקים בודדים שהיו צמודים

אליי מאחור. היה ברור לי כי כל כלי שיסטה מהכביש הראשי לסמטאות יתקשה להמשיך בתנועה, והוא עלול למצוא את עצמו בצרה צרורה. דיווחים על הרוגים ופצועים ובקשות לפינויים הגיעו אליי בזה אחר זה ללא הפסקה. לא קשה להבין את מצבו של טען־קשר החובש את מפקדו שנפגע, ובר־בזמן נלחם על חייו, או להבין לליבו של לוחם חרמ"ש שחבריו ומפקדיו שותתים דם לנגד עיניו, והוא חסר אונים להושיעם.

עוד סיפר רמי:

נגמ"ש מ"פ סורט, שהפך לנגמ"ש פינוי, כלי בודד הנהוג על־ידי חייל יחיד שעוד לא נפגע והונחה על־ידי המג"ד, התקדם כמו ברווז בודד שאיבד את להקתו ונקלע אל מארב של חבורת ציידים צמאי דם בתחילת עונת הצייד. שובל מוות ליווה את דהירת הנגמ"ש. עתה כאשר כלי נשקו נדמו אחרי ששני הלוחמים היחידים שתפקדו בו נפגעו, גברה האש שניתכה עלינו מן הגגות, הסמטאות ומרפסות הבתים. עכשיו זו רק שאלה של זמן עד שניעצר במרכזה של העיר. הרי במוקדם או במאוחר גם הנהג ייפגע.

טלטלות הדהירה הפראית על הכביש המשובש החזירו את הכרתי אל־י. חשתי היטב את דקירות הכאב החדות עם כל תנועה ומהמורה. נשכתי את שפתיי. חזיון האימים של מותי הקרב דרבן אותי לפעולה כלשהי. הסתכלתי סביבי. מימיני היה מוטל רובה של אחד החיילים הפגועים. משכתי אותו אל־י. המחסנית הייתה תקועה בבית הבליעה. "זהו", אמרתי לעצמי, "קח את עצמך בידיים. אפשר לתפעל רובה גם עם יד אחת". הופתעתי לגלות כמה מאמץ נדרש ממני כדי לבצע פעולה כל־כך פשוטה. לבסוף, כאשר הצלחתי למקם את הרובה באופן שיאפשר את פעולת הדריכה, חשתי תשישות וערפול חושים שאילצו אותי להפסיק כל פעילות. נשענתי לאחור, עצמתי את עיניי וניסיתי להסדיר את נשימתי. ראשי צנח קדימה, צניחה שנעצרה כאשר סנטרי ננעץ בחזה. תחושת הקץ הקרב הציפה אותי.

נזכרתי ברגע שבו עניתי בחיוב לנחום כשמינה אותי למפקד פלוגה. הייתה לי תחושה שבכך חרצתי את גורלי. המראות חזרו אליי שוב: מאיר המרוסק על גבי צריח הטנק שלו; יובל המ"פ הראשון מוטל בצריח כשראשו

מרוסק; והנהג של יובל המוטל בתאו ומפניו נותרה עיסה אפורה. ראיתי לנגד עיני גם את החייל המצרי שהרגתי מטווח של מטרים ועיניו השחורות נעוצות בי – לא שונאות, לא מתחננות, פשוט משלימות עם הסוף. עכשיו הגיע תורי. מי יראה אחרון את מבטי? הזוועות של השבועיים האחרונים חלפו שוב ושוב מול עיניי. ניסיתי להיזכר ברגעים ובאנשים שיעלו חיוך על פניי, אך מראות הזוועה, המלווים בתחושת דיכאון, סירבו להיעלם, ומילאו את כל הווייטי באותה עת שבה שעון החול של חיי הלך ואזל במהירות. ההשלמה עם גורלי האטה את מרוצת מחשבותיי. ראיתי את הבית בצהלה, את חדרי הריק ואת זרם האנשים, הממלאים את הבית. פניה של אמי לבנות כסיד, והיא יושבת בדממה על הכורסה שבסלון, עיניה עצומות, והיא אינה מעכלת את המכה שניחתה עליה. התמונות והמחשבות האלה הציפו אותי בייאוש עז עד כדי כאב. שקעתי ביגון קודר שרוקן ממני כל תקווה לסיום טוב של המסע המטורף שבו הייתי.

עצירה חזקה מלווה בטלטול עז הקיצה אותי ממחשבותיי הנוגות וזרקה אותי ממקומי. "זהו, עכשיו נפגע גם הנהג", אמרתי לעצמי תוך ניסיון לייצב את גופי באופן שיפחית את הכאב בזמן הטלטולים. אט אט צללתי לעילפון חושים שהרחיק ממני את הכאב, את הפחד את תחושת האבדון. המתים הדוממים על רצפת הנגמ"ש, הפצועים השעונים על הדפנות והדוממים לא פחות מן המתים, האוויר המחניק העומד בחלל הנגמ"ש וחוסר המעש יצרו תחושה כאילו הזמן עצר מלכת, כאילו הרגעים המעיקים האלה לא יסתיימו לעולם. המחשבות על הקץ הקרב, הכאבים והתשישות העצימו את תחושת האבדון. ניסיתי להיתלות במשהו שיהיה בו קצה חוט של תקווה, אך עיניי ראו רק אובדן.

מבט לעבר תא הנהג גילה לי להפתעתי שדבר לא השתנה. הנהג נמצא עדיין במושבו תוך נהיגת הנגמ"ש במרוצה פראית. מבט נוסף דרך פתח הלחימה הבהיר לי שאנחנו בדרך לעבר הגדוד – לעבר המקום שממנו אולי יחלצו אותנו. תקווה חדשה ניטעה בי ברגע שהבנתי כי אנחנו חוזרים אל הגדוד. התחושה שנגיע אל שדרת הגדוד, נראה טנקים ואנשים שלנו שעדיין מתפקדים כיחידה הצייתה בי תקווה. גם הכוונת הנהג בקשר על ידי המג"ד,

והנחישות שבה פעל כדי להמשיך את הנסיעה אחרי השדרה חיזקו בי את התקווה. נקישות הכדורים נשמעו עדיין על הנגמ"ש, אך עיניי עקבו אחרי הנהג שקצב תנועותיו נשאר כשהיה – כאילו הוא שתול שם מאז ומתמיד. שמץ של תקווה התעורר בלבי שאכן נגיע סוף סוף לחוף מבטחים.

לכל מפקד פלוגה שקראתי נעניתי – אם נעניתי – עליידי אחד מאנשי הצוות שבישר לי שהמפקד הרוג או פצוע לצדו. המשמעות של אובדן מפקדי הפלוגות והמחלקות הייתה איבוד שליטה טוטלי על הגדוד, שהפך עם המכה הראשונה לעדר מבוהל של כלים פגועים המתרוצצים ומנסים למצוא דרך מוצא מאש הגיהנום שניחתה עלינו. אף שנדמה היה לי כי כלו כל הקיצים, ניסיתי לשדר ברשת הקשר אופטימיות זהירה, ולהעביר תחושה שהמצב בשליטה. השליטה של מג"ד שריון בגדוד היא בעיקר באמצעות רשת הקשר, לכן הטון של הקול שלו ובהירות פקודותיו הם קריטיים בעת מצוקה.

ללחימה בתוך העיר לא היה צורך בגנרלים. כן היה צורך במפקדי צוותים, במפקדי מחלקות ובמפקדי פלוגות, אך אלה אבדו לי. העמידה של המפקד בתא הלחימה, המכונה "חשופים בצריח", הייתה מסוכנת מאוד בלחימה בעיר, והיא שהביאה לקטל בשרשרת הפיקוד של הגדוד. ואולם, היא הייתה הכרחית ונחוצה. היא אפשרה להגיב במהירות לאש האויב שהגיעה מכיוונים רבים ומזוויות שונות. היא הייתה חיונית כדי שההססנים יראו את המפקד ויחקו אותו. הרי תפקידיו של המפקד הם להיות מפשיר בנקודת הקיפאון, לירות ראשון ולהעז ראשון. מנהיגותו נדרשת כאשר נגמרת הרציפות ומתחילה האי ודאות, כאשר אנשיו חסרי אונים ואובדת להם הדרך, כאשר החושך אצלם גובר על האור.

תעצמות הנפש הדרושות ללחימה מן הסוג הזה אינן קשורות לדרגה או לתפקיד. אלה קיימות או לא קיימות אצל הלוחמים, והן שחורצות את גורלם. היכולת לגבור על המראות ועל קולות הרקע של הקרב מחייבת

תעצומות נפש, אומץ לב, נחישות וכוח רצון אדיר המאפשרים להתיר את הקשרים הנוצרים בנפש המורכבת של האדם ולהתגבר על הפחד מאש האויב ומהמולת הקרב המשתקת בעת סכנה מוחשית. שאלה מעניינת היא מהי גבורה? האם קיימים גיבורים, או שרק מצבים קיצוניים גורמים לאנשים לנהוג בגבורה. אומץ לב של לוחם הוא סגולה יקרה מאוד, והוא עשוי להשפיע על הכרעת הקרב. כל אדם נולד עם תכונותיו: בריאותו, סגולותיו וחולשותיו וכן עם רגש פחד מפני סכנה ועם יכולות להתגונן ולהתגבר עליו. לא קשה לזהות בין הלוחמים את האמיצים שצצים במצבים קיצוניים של לחימה לעומת אלה שדועכים בעתות לחץ.

פחד הוא רגש נפוץ וטבעי הפוקד כל אדם בעת מצוקה וכל חייל בעת קרב. גילוי פחד עד כדי חוסר תפקוד הוא תופעה מוכרת במצבים קיצוניים של קרב או סכנת חיים. סימניו: קיפאון והתכנסות עצמית הבאים לידי ביטוי בהימנעות מלחימה. סף הפחד שונה מאדם לאדם. הוא מושפע בין היתר מן הגורמים הבאים: הרקע של החייל, מבנה אישיותו, מידת הכנתו לקרב, המטען הערכי שלו ואמונתו בצדקת הדרך, ולא פחות מזה – הדימוי העצמי שלו. הפחד מתמתן כאשר יש לכידות ביחידה. רוח היחידה יכולה לעלות ולהתרומם, אך גם עלולה לרדת לשפל. היא שוות ערך לנשק בלחימה. היא גורם כביר המניע לוחמים ויחידות לבצע דברים המחייבים נכונות נפשית גבוהה. אם יש לחיילים הערכה הדדית ואמון זה בזה נוצר לחץ חברתי להמשיך ולהילחם. הלחימה עצמה והירי לעבר עמדות האויב מסיחים את הדעת וממתנים את הפחד. לעומת זאת, נפגעים ביחידה ובסמוך ללוחמים האחרים מעצימים את הפחדים.

לצערי, למרות כל מאמציי לשלוט בכל הכלים של הגדוד, ולא להשאיר בעיר אף חייל, גם אם הוא חלל, ואף טנק, נגמ"ש או זחל"ם, גם אם הוא פגוע, לא עלה הדבר בידי. השדרה הייתה ארוכה, ודווקא בסופה, במקום שהלחימה הייתה פחות קשה יחסית, שם הדברים התנהלו פחות טוב. טנק מ"פ מיכה נפגע כבר בכניסה לעיר, ואנשי הצוות, מלבד הנהג, פינו

את עצמם לאחור. הנהג דני קליין שהיה פצוע ולא הצליח בכוחות עצמו להיחלץ נשאר שם ונהרג. טנק נוסף מפלוגת מיכה, סטה לאחד הרחובות הצדדיים, נפגע ואנשי הצוות שלו נהרגו.

הרבה היה תלוי במפקד שהיה במקום, בנחישות שלו לדבוק במשימה ולמלא אחר הפקודות כלשונו. בתנאי הקרב הבלתי נתפסים שהיינו בהם, במצב של הפיצול שנוצר בשדרת הגדוד כתוצאה מהיפגעותם של מפקדים רבים, שיווענו למגדלורים שיצוצו בין הלוחמים ויורו לחבריהם את הדרך ללא קשר לדרגה או לתפקיד, שיגייסו את כל יכולותיהם כדי לעזור לפצועים שותתי דם, להושיט עזרה לאלה שאינם יכולים להתפנות בעצמם, לפנות פגועים שמצבם קשה ושסכנה נשקפת לחייהם.

בעת מצוקה מפקד טוב הוא מצפן לכיוון ודוגמה לחיקוי. ואולם, ברגע שהוא נפגע או נשבר נפשית מגיע מבחנם של הזוטרים יותר. לעתים, דווקא הם נחوشים להמשיך במשימה ולהסתכן בפנינוי החברים שנפגעו גם אם הדבר כרוך במחיר יקר, שכן אישיותם איתנה. קשה לי להגדיר מה מניע לוחמים לקחת סיכונים קיצוניים ולעמוד מול אש האויב, לסכן את חייהם כדי לחלץ חבר שנפגע, לדבוק במשימה גם כאשר הסיכוי לבצעה נראה קלוש עד אפסי? נראה לי שהתשובה היא בתבנית האדם, בכבודו, במידת החברות הטבועה בו ובאמון שלו במפקדיו ובחבריו הלוחמים לצדו. בלי אנשים כאלה לא היינו צולחים את היום הנורא הזה. גם היום איני בטוח שאני יודע על כל המקרים שבהם לוחמי הגדוד סיכנו את נפשם כדי למלא מקומו של מפקד שנפגע, שרצו בין הכדורים כדי לפנות נפגעים לרכב הפינוי, שדהרו עם הנגמ"ש כדי לאסוף מטנקים מסומנים את אנשי הצוות הפגועים.

יש לציין את אותם המקרים ששמענו עליהם מהלוחמים, מהפצועים וממפקדי המשנה שהודות לתעוזתם ולהסתכנותם ניצלו חייהם של רבים מלוחמי הגדוד: מנש, מ"פ מפתח, שתפקד להפליא ופעל ללא לאות למרות פציעתו, הוא דוגמה ומופת של לוחם ומפקד; יורם סלע, סמ"פ מיכה,

שפעל באומץ, בנחישות ובדבקות במטרה. לקח את הפיקוד על הפלוגה והמשיך אחרי השדרה הגדודית פנימה לתוך העיר ואף שהיה פצוע לא חדל מלהוביל באומץ לתוך העיר כדי לחבור לשדרת הגדוד תוך הפעלת אנשיו, ונלחם ללא הפסקה עד שנהרג; פטר גרובר, מפקד מחלקה אצל מגש, התנדב אף שהיה קצין קישור, לשמש מ"מ טנקים ונלחם באומץ רב במשך כל המלחמה, בין היתר בקרב המר בסואץ, עד שנפגע מרימון ונהרג; יוסף היימן היה קשר בנגמ"ש מ"פ סורט, אך בעת מצוקה, כאשר המ"פ ומפקד הנגמ"ש נפגעו עם רבים אחרים, גילה אומץ, תפס פיקוד והוציא את הכלי מאש התופת. הוא נלחם עד שנפגע ונהרג. כאלה היו גם צביקה, אלטמן ואחרים. במהלך המלחמה היו לוחמים שנפצעו ופוננו. אך התעקשו לחזור אלינו ולהצטרף ללחימה. חילוץ חבר שנפגע בלחימה הוא אבן יסוד בערבות ההדדית שבין הלוחמים בשדה הקרב. חובה עצומה מוטלת עלינו לעשות ככל יכולתנו ולפעול בנחישות לביצוע החילוץ גם כאשר הסיכויים להצליח מעטים מאוד והסיכון להיפגע גדול. כך נהגנו במשך כל ימי הלחימה. למשל, בקרבות הבלימה נפגע צוות טנק בהתקפת הנגד. החלה פעולת חילוץ, ואף שגבתה תשעה הרוגים ושלושה פצועים, לא הופסקה עד שהושלמה. וכך היה בקרב הזה, האחרון של המלחמה. במלחמה יש הרבה סיפורים כואבים, ויש בה גם סיפורים יפים.

דיווחתי על המצב בקצרה למח"ט, ומחילופי הדברים הבנתי שאני ואנשיי נמצאים לבדנו ברחובה של העיר, ובינתיים שום כוח לא נכנס כדי לחבור אליי. ביקשתי לזרז את הצנחנים, או לפחות לארגן כוחות פניוי כדי להציל חלק מן הנפגעים, אך מאומה לא נעשה כדי להקל עליי, על מצוקת הגדוד ועל הפצועים ששיוועו לטיפול רפואי.

מינקו המ"פ סיפר:

פלוגה אחר פלוגה על הכביש הראשי נכנסנו אל תוך העיר סואץ בטוחים בעצמנו ומוכנים לקדם את פני האויב. פלוגת הנגמ"שים שלנו הייתה בין

הטנקים ודהרה בקצב שלהם ברחוב הסגור במבנים צפופים בני 4-5 קומות ויותר. היינו בתצפית לכל הכיוונים, וכל עצם חשוד זכה למנת אש מצדנו. בפאתי העיר נתקלנו בירי נגדי אך דליל.

לאחר תעלת המים המתוקים נתקל הכוח המוביל באש, ומיד נפגע גם אחד הטנקים שהיה לפניי. נגמ"ש של יוסי אלטמן ניגש לפנות את הצוות, ובאותו רגע התחילה האש להשתולל גם אצלנו. הרחוב היה ים של אש. המג"ד שהיה לפנינו נתן פקודה להמשיך קדימה במהירות. נענו אחריו בלי להשתהות אך כבר אז נפגעו כל הקצינים וחלק מהלוחמים שהיו על הסיפון. כל הנגמ"שים המשיכו בתנועה אחרי שדרת המג"ד. חלקם היו ללא פיקוד כי הוא נפגע. נענו במהירות מרבית תוך ירי אש מכל הכלים שהיו מסוגלים לירות, פנימה לכיוון הקצה השני של העיר.

הייתי בין אלה שנפגעו, ולא יכולתי לפקד על הפלוגה. ניסיתי להעביר את הפיקוד לסגן שלי עודי מנור, אך הוא לא ענה לי בקשר. התברר לי שגם הוא נפצע. קראתי למ"מ 1 אבי ולמ"מ 2 דרור. גם מהכלים שלהם לא הייתה תשובה – התברר שגם הם נהרגו. הכלים נשארו למעשה ללא מפקדים, כולם נהרגו או נפצעו. רק התושייה של הנהגים לפעול לפי ההנחיות בקשר הצילה את יתר אנשי הצוות.

דיווחתי למג"ד על הנעשה. באותה עת מצבו של הגדוד היה בכי רע. המצב בפלוגות האחרות היה דומה. המג"ד היה עסוק בדיווחים דומים ובניסיון לשלוט ברשת הקשר. כל המ"פים נפצעו, רובם פונו אליי לנגמ"ש. קיבלתי אישור מן המג"ד להיחלץ לאחור לנקודת הפינוי. התחלנו לנוע חזרה על הכביש, לפתע נפגעו כל הלוחמים שהיו על הסיפון. אמרתי לנהג שלי מקס לסובב את הנגמ"ש ולחזור במהירות אחרי שדרת הגדוד עד לכיכר שבה היה המג"ד. באותה עת גם הנגמ"ש של יוסי אלטמן ניסה לפנות פצועים, ותוך כדי כך, גם הוא, חטף טיל נ"ט ונפגע. כל אנשי הצוות שלו נפגעו והיו שרויים בעילפון. הנהג שהתעורר ראשון הבחין שהוא נמצא בתוך בית עם הנגמ"ש, חילץ את הנגמ"ש לאחור, והמשיך לנוע. המצב היה קשה מנשוא. הטנקים והחרמ"ש היו פרוסים ברחוב ובכיכר – כל אחד מהם ירה בגזרתו. קשה היה להגדיר גזרות כי לא היה ידוע מהי החזית: הבית

ממול או המרפסת למעלה; הסמטה מימין או זו שמשמאל. המצב הזה נמשך שעות רבות וגרם למתח מורט עצבים ולעייפות רבה מבחינות נפשית ופיזית. האש נורתה עלינו מכל הכיוונים, ועל כן ירינו לכל הכיוונים. קשה היה לזהות את מקורות הירי כי היה להם הסתר מעולה. האש נורתה לא רק מתוך הסמטאות אלא גם מתוך מרפסות, חלונות וגגות בגובה רב. חשתי שהאויב נחוש, החלטי ואכזרי מאוד. הוא לא היסס ולא גילה רחמים. הוא הרג ללא נקיפות מצפון. היה נדמה שכלו כל הקיצים אך למרות מצבנו ואובדן התקווה שנצא מהעיר חיים המשכנו להילחם.

מיקום הכוחות בעיר

הדילמה אם להמשיך ולתקוף, או למצוא דרך לצאת מן הגיהינום, שיתקה אותי

הדילמה אם להמשיך את הלחימה אל תוך העיר עד הקצה השני שלה, למרות המכה האנושה, או לחדול ולמצוא דרך לצאת מן הגיהינום, שיתקה אותי. קשה לתאר את נטל האחריות הרובץ על כתפי המפקד. קשה להעביר לקורא את ההרגשה האיומה של האובדן ואת תחושת הוויתור ברגעים כאלה. זה כמו להיות על אונייה שטובעת אט אט. הסוף ברור לך לגמרי, ואתה חסר אונים. אתה מרגיש כמו נידון למוות שביצוע גזר הדין שלו מתעכב מסיבות טכניות. ובכל זאת אתה משתדל ונאחז בסיכוי האפסי שאולי קיים. יכולתי לשמוע את הלמות לבי ואת הדם זורם בעורקיי. כל־כך הרבה אי ודאויות רבצו לי במחשבה וכל־כך הרבה שאלות ללא מענה רצו לי בראש: מה מצב התוכנית הכוללת לכיבוש סואץ? היכן היחידות האחרות ביחס למשימות שהוטלו עליהן? מה מצבן מבחינת נפגעים? האם יש סיכוי לגיבוי שיגיע אליי מהצנחנים או מיחידות השריון הרבות שהיו מסביב לעיר? השאלות האלה ורבות אחרות לא הרפו, ומענה לא היה. זה היה מאבק לחיים או למוות.

רשת הקשר הייתה עמוסה להחריד. רעש היריות והפיצוצים הכביד עליי פחות מטרטור מכשירי הקשר באוזניי במשך השעות הרבות. הרעש הזה שיתק את שמיעתי ואת כושר הריכוז שלי. כל הדרגים שמעליי פרצו

לרשת הקשר שלי כדי לשאול אותי על מצבי, ואני עצמי לא ידעתי את התשובה. צוות הטנק שלי ואני נלחמנו על חיינו כמו האחרים, ותוך כדי כך דילגתי בין רשת הקשר הגדודית ורשתות הקשר הפלוגתיות כדי להחזיר אליו את השליטה על הגדוד ולעמוד על חומרת המצב, אך זה לא תמיד הצליח. קשה להחליט בעת קרב ובלחץ של אירועים משתנים. בעיה רדפה בעיה.

למרות כל ניסיונותי להבין מה מצבו של הגדוד קשה לומר שהצלחתי. ידעתי – פחות מאשר יותר – מי ממפקדי המשנה שלי נפגעו, אך לא ידעתי מי מסוגל עדיין לתפקד למרות הפציעה. לא ידעתי כמה כלים נפגעו לחלוטין והיכן הם נמצאים. לא ידעתי עד כמה חמור מצב הכלים שנפגעו – האם הם מאפשרים מעבר ברחוב או חוסמים את נתיב ההתקדמות. ניסיתי להחזיק את גופי ולהדחיק את הכאבים שחשתי באגן.

אין דבר קשה מפיקוד על גדוד טנקים בלחימה בשטח בנוי בצפיפות כזאת. אורכה של שדרת הגדוד היה כ-2 ק"מ ויותר. בשל אורך השדרה לא היה לי כמג"ד קשר עין עם רוב הגדוד. בטנקים קשה לדעת מה מתרחש אפילו בתוך הטנק עצמו. לעתים נהג הטנק שצוותו בצריח נפגע לא חשב בכך. רעש הירי, רעש המנועים, הקשר, הכובע והאוזניות מנתקים את מפקד הטנק ואת כל אנשי הצוות מן הסביבה. מנהיגות היא היכולת להניע את הלוחמים לבצע פעולות גם אם הן מסוכנות ותובעניות. על המפקד לשמש משענת לאנשיו – כמו מקל הליכה לנזקק. עליו לרומם את רוח אנשיו בעתות מצוקה ומשבר ולטעת בהם אופטימיות ואמונה גם כשהוא אינו מאמין בישועה.

כמפקד בכלל, וכמפקד גדוד טנקים בפרט, רשת הקשר היא האמצעי העיקרי של המפקד לשלוט בגדוד. הדברים היו קשים במיוחד משום שלא היה מענה לקריאות בקשר. מתוך רשתות הקשר החטיבתית והאוגדתית הבנתי שלא מעט כוחות לוחמים נוספו, והוכפפו תוך כדי הקרב לחטיבה שלנו. נוסף על הכוחות האורגניים – גדוד 429 של יצחק רבין, גדוד 430

של שמשי, פלס"ר נגמ"שים של דרורי, פלס"ר ג'פים של אמציה אהרונסון שנמצאו מחוץ לעיר, הוכפפו לחטיבה גדודי הצנחנים 564 של סא"ל יוסי יפה וכוח הצנחנים מרס בפיקודו של סא"ל יעקב חסדאי. שניהם מפקדים ולוחמים מעולים ועתירי קרבות. בהמשך צורפו גם גדוד 484 בפיקודו של סא"ל חיים אורן (איזאן), וגדוד חרמ"ש 86 בפיקוד ברוכי.

ככל שהזמן חלף התברר לי כמה אנושה המכה שהגדוד שלי חטף. מצבי היה רע בכל מובן. האם להמשיך את התקיפה או לסגת? זו שאלה שקשורה גם במהלך הכולל של החטיבה והאוגדה. לא ידעתי מה קורה עם יתר היחידות. לא יכולתי לדעת כיצד ישפיעו החלטותיי על המהלך הכולל – האם אשבש את המערכה הכוללת על העיר סואץ או אשתלב בה? הרי אני מוביל את המערכה על העיר – אני הגדוד הראשון שפרץ לרחובה הראשי של העיר. האם נסיגה שלי עלולה למוטט את כל תוכנית כיבוש סואץ ופורט אבראהים? מאידך גיסא, המחשבה שהחלטה שלי – להמשיך את התקיפה – עלולה להביא על הגדוד שלי ועליי אובדן טוטלי העבירה בי צמרמורת.

חשתי בודד, נטוש וחסר ישע בתוהו ובוהו שנוצר. כמג"ד טנקים נקרע המפקד במצב כזה בין אחריותו לתפקד כמפקד ובין רצונו להילחם על חייו. יש מצבים שלמרות מה שהעיניים רואות והאוזניים שומעות המפקד פועל על-פי אינסטינקט. אם הוא בריא, הוא פועל נכון, ואם לא – הוא מוסיף צרות לאלה הרבות שכבר סובבות אותו. בעת קרב נאבקים בנפשו של לוחם שני כוחות: הכבוד והחובה לחבריו וליחידתו והאינסטינקט לשרוד. ידעתי ששום החלטה אינה קלה. מבחינתי היה עליי לבחור בין רע לרע עוד יותר. בערפל המודיעיני שהייתי בו, ועל-פי מה שחושיי אמרו לי, בחרתי בדרך – אולי הקשה אך הנכונה שעל-פיה התאמנו ואימנו. החלטתי לדבוק במשימה ולהמשיך פנימה. היעד היה ונשאר המשך פריצה ברחובה הראשי של העיר עד הקצה המזרחי שלה – צומת המשולש – ובלימה על סוללת המזח כלפי פורט אבראהים. בדיוק כפי שהוגדר לי.

בעת מלחמה טבעי שיתגלו באדם יכולות ותעצומות נפש לצד פחד, תשישות נפשית, חרדה, לחץ מתמשך ועייפות הגורמים לשחיקה ופוגעים ביכולת לשקול מצבים ולקבל החלטות. מלחמה היא אירוע מכונן בחיי האדם בכלל, ובחיי הלוחמים שבקו הראשון בפרט. המפקד נמצא בשעת שיא של מבחן – במצבים קיצוניים לא אנושיים. הוא חשוף מאוד לאלה שנמצאים סביבו – בלי יכולת להעמיד פנים. הלוחמים הנמצאים עם המפקד בוחנים אותו בכל היבט אפשרי: יכולת העמידה שלו מול אש, טון קולו, בהירות המחשבה שלו, נחישותו לבצע את המשימה, האמון שלו בלוחמים שלצדו ועוד. התפללתי שאנשיי אינם חשים את מה שמתחולל בלבי. באחד משיריו כתב יהודה עמיחי:

אלוהים מרחם על ילדי הגן,

פחות על ילדי בית הספר.

ועל הגדולים לא ירחם עוד

ישאירם לבדם

ולפעמים יצטרכו לזחול על ארבע

בחול הלוהט כדי להגיע

אל תחנת האיסוף והם שותתי דם.

ברגע הזה השתוקקתי כליכך להיות ילד חסר אונים, שאינו צריך לדאוג לעצמו, ובוודאי שלא לאחרים. בעת כזאת עדיף לא להיות מטפל אלא להיות מטופל, לא מפקד אלא פקוד, לא מג"ד טנקים אלא נהג באחד הטנקים.

הכול אמיתי לחיים ולמוות. פקודיו של המפקד נושאים אליו את עיניהם ומקשיבים לקולו הבוטח. הוא חש בגופו ובנפשו את האמון שרוחשים לו פקודיו. במצב הבלתי נתפס הזה המפקד חייב להיות נחוש, איתן, נועז וממוקד במטרה. כל גמגום בקולו בקשר, כל חולשה בהתנהגותו,

כל מעידה בשפת הגוף שלו שמשדרת פחד – כל אלה נקלטים על-ידי אנשיו הנושאים את עיניהם למנהיגותו. כריזמה זה לא מה שאתה – אלא מה שאנשיך מרגישים כלפיך. צעקתי לעצמי פנימה: "זכור! לנו קשה, קשה מאוד, אך גם לאויב קשה, ואולי אף הרבה יותר. ינצח מי שיחזיק מעט יותר".

למרות האי ודאות בנוגע למתרחש, למרות החשש מכניסה למצב עוד יותר קיצוני וקשה, למרות האפשרות שגם יתר הגדוד יחוסל, למרות שרוב הנפגעים היו מקרב המפקדים, למרות שרשת הקשר הייתה משובשת מאוד, למרות כאבי התופת בפלג גופי התחתון – למרות כל אלה ניסיתי להרפות מעט את איברי, לשנות תנוחה מצד לצד כדי להקל מעט על הכאב. לחצתי על מכשיר הקשר ושידרתי פקודה להמשך התקיפה: "תחנות דינר, כאן דינר. אנו ממשיכים בתקיפה להשלמת ביצוע המשימה. בכלים שבהם המפקדים נפגעו, יתפוס פיקוד מי שיכול, יזדהה בקשר וידווח אליי. תרגולות אש לפנים ולאגפים – כל אחד בגזרתו. אין לסטות מהשדרה ומהרחוב הראשי. מי ששומע ואינו יכול לשדר, ישמור על מקומו בשדרה ויחקה את הכלים שלפניו בלחימה. לשמור על רווחים וקשר עין בין הכלים". לא ייאמן אילו הפתעות מזמן שדה הקרב. לכל אדם יש רגע של מבוי סתום, של מצוקה קשה, רגע שבו נדמה לו שהכול אבוד, ואז בדרך נס צפים בו כוחות ורצון עז שמונעים ממנו לוותר. קשה להבין אילו עוצמות יש בלוחמים שרוצים לשרוד את הקרב.

ללא קשר לדרגה, לגיל או לניסיון הלחימה התגלו כמה לוחמים מן השורה וכמה מפקדים זוטרים שלקחו פיקוד, וגילו יוזמה, עוז רוח, נחישות ודבקות במשימה ברמה שלא הייתה מביישת אף מפקד פלוגה ותיק קרבית. לדוגמה: לאחר המכה האנושה, שפגעה בעיקר במפקדים, ניסיתי לקרוא ברשת הקשר למפקדי הפלוגות. רוב העונים היו לוחמים או מפקדים זוטרים. מן הכלים של פלוגת החרמ"ש שעל זחל"מים – חזי – איש לא ענה לי. לאחר כמה ניסיונות ענה לי מישהו שהזדהה כ"משנה

קודקוד" (כך שמעתי). הוא דיווח לי שהמ"פ, סרן חזי פנט, נפצע ועדכן אותי על מצב השדרה והכלים בסביבתו. חשבתי שמדובר בסמ"פ. הודעתיו לו שיקבל פיקוד ושאלח כלי לחלץ את הנפגעים – בלי לדעת כמה הם ומהי חומרת הפגיעות. לרגע שרר שקט, אך לאחר שהות קצרה שידר לי שוב שהוא לא מפקד, אלא הוא אחד מאלה שנמצאים על הכלי של המ"פ. התרשמתי מחילופי הדברים אֶתו שהוא יודע על מה הוא מדבר, ומכיוון שהוא היה היחידי בפלוגה שענה לקריאותי ברשת, חזרתי והוריתי לו: "לא חשוב מה תפקידך, קבל פיקוד ותמשיך לירות ולהוביל את הכלים אחריי אל הכיכר". וכך הוא עשה. לוחם אמיץ, שהתיישר וזקף קומה במקום שבו האחרים השתופפו. רק כאשר הגיע אליי לכיכר, עם כל הכלים ועם כל הנפגעים שלו, ראיתי שמדובר במפקד כיתה – סמל צביקה צור מקיבוץ גבת, שהשתחרר משירות סדיר זמן קצר לפני המלחמה, והיה חדש בפלוגת החרמ"ש שרוב לוחמיה היו אנשי מילואים.

צביקה צור סיפר:

אחרי כמה דקות נסיעה ברחוב הראשי של העיר, שהיה תחום משני צדיו בכניינים גבוהים בני שש קומות, חטפנו לפתע מכת אש אדירה. האש ניתכה עלינו מכל הכיוונים וללא הפסקה. חזי המ"פ נפגע. כאשר חבשתי אותו הבחנתי בחתך גדול בגב. יצרתי קשר עם המג"ד נחום ודיווחתי לו. הוא אמר לי לקבל פיקוד, להשיב אש ולהמשיך להתקדם אחריו. ככה עשיתי והתחלתי לתת פקודות. לשמחתי, החיילים נשמעו לי ופעלו על-פי הוראותי. המג"ד המשיך להדריך ולהוביל אותי עד שהצטרפתי אליו. כשפגשתי אותו אמרתי לו שאני לא קצין. הוא ענה לי: "לא מעניין אותי, תמשיך לפקד. אתה עושה זאת טוב". גם בהמשך, לאורך כל הדרך, הוא גיבה אותי לחלוטין והנחה אותי מה לעשות. כשיצאנו מהעיר המג"ד אסף את כל הגדוד לשיחה. בסיומה הוא הציג אותי במשפט אחד: "זה צביקה צור, ומעכשיו הוא מ"פ פלוגת החרמ"ש חזי". אחרי השיחה באתי לומר לו

שאולי זו משימה גדולה עליי. הוא קטע אותי ואמר: "אתה תמשיך לפקד על הפלוגה כל עוד היא קיימת".

לאנשים כאלה התכוונתי באומרי שאומץ לב ונחישות אינם עניין של דרגה ותפקיד אלא עניין של התבנית שלך. לכן, לאחר הקרבות דאגתי לכך שצביקה צור יקבל את עיטור העוז ודרגת קצונה ללא קורס קצינים, וכך היה. הענקת דרגת קצונה הייתה כרוכה בקשיים רבים מצד אנשי סגל השלישות ומצד חלק מן המפקדים. הייתי צריך לגייס לשם כך את תמיכתו של המח"ט אל"ם קרן ושל מפקד האוגדה אלוף ברן. הרי מבחנו העליון של כל צבא הוא ביום הדין, בשעת הלחימה. כל האימונים וכל ההכנות מכוונים להכשרת הלוחמים כדי שיעמדו במבחן הלחימה. הנה לוחם שעמד במבחן הלחימה בצורה מכובדת, ומילא בהצלחה תפקיד שגדול עליו בכמה מידות, אז אין סיבה שלא להוקיר אותו על כך.

לוריא המ"מ מפלוגת מנש סיפר:

קיבלנו פקודה לנוע אל תוך העיר סואץ. מנש ראשון, אני אחריו, אחריי בן חברון ופטר. נענו וירינו. בתחילה המחזה היה נפלא. העיר נראתה שקטה, ואנחנו סוערים ויורים פגזים, והיכן שצריך, צרורות ממקלעים. אחרי הצומת הראשון ברחוב הראשי מנשה עוצר. צעקתי על הנהג "המשך לנוע", עצרתי שני מטרים אחרי מנש. הוא הודיע שהוא ממשיך, ואז התחלתי לראות אותם. בהתחלה חמישה-שישה מצרים, ולאחר מכן ראיתי בכל רחוב צדדי מאות של חיילים מצרים. הם עמדו בחלונות עם רובים וירו בלי לפחד. יריתי כמו משוגע. הצוות של פטר דיווח שהוא נפגע. הוריתי בשקט להמשיך. הרשת הייתה עמוסה להפליא והצוות לא השתכנע להמשיך. נאלצתי לצעוק עליהם ברשת הקשר: "לסגור מדף ולטפל בפטר". קיבלתי צרור ממקלע נ"ט, עפו לי כוכבים לפני העיניים. המקלע שתק. המטרתי עם עוזי ובכיתי. הטען והתותחן לא הבינו לנפשי. הם היו בפנים ולא שיערו ולא אמדו את קנה המידה של הגיהנום שהתרחש בחוץ. אם רוצים לשרוד – זה דבר שצריך לטפל בו.

המשכתי קדימה. התותחן התנגש עם התותח בעמוד תאורה. הציוד הלך. עברתי לעבוד על צידוד חירום בלבד. הגענו לצומת והרכבנו אש לכל הכיוונים כמו מטורפים, והתשובה מהמצרים הייתה, אף היא, כבירה. האש ניתכה עלינו מכל הכיוונים. אני אבטחתי מלפנים את הכביש לפורט אבראהים, ומימין את ציר פולחן. הנהג כתב מכתבים בתא הנהג – לאבא ואימא. הוא לא הבין את המתרחש. העברנו קופסאות 0.3 בטנק והמשכנו. לימדתי את מנש כמה מילים בערבית שאותן הנהג שלי ידע. מנש הלך לחלץ את פטר ונתן לי מקלע מקביל. היו מקרים הזויים של אומץ או טיפשות: האידיטים האלה באו אל מול אהרון דניאל לפני הטנק, כיוונו רובים וירו מול התותח. אנחנו חשבנו שהם ייכנעו והם חשבו את ההיפך. אסור היה לעצור לרגע. הטנקים היו חייבים להיות כל הזמן בתנועה. טנק שעמד חטף פגיעה.

למה לא הרביצו על העיר מכה מכינה, מהאוויר ומארטילריה אינני יודע. יצאנו מהעיר כשהמצרים נרמסים על הכביש עליידי שרשרות הטנקים. נראה לי אחר-כך שרק מזל הביא אותי חזרה מהעיר הזאת. כששאלה אותי אימא אם יש לי מזכרת מהעיר, אמרתי לה שאני עצמי המזכרת – כשאני כאן נושם וחי. הצוות היה מדופרס, גם אני – בגלל הנפגעים הרבים ובעיקר בגלל פטר. אהבתי אותו אהבת נפש. קיוויתי שהוא רק נפצע ושהכול יהיה בסדר, למרות שידעתי שהוא נהרג.

מגבלות הטנקים בלחימה בעיר

סואץ בוערת

לחימת גדוד טנקים בשטח עירוני צפוף ובנוי גבוה

כיבוש עיר הוא צורת לחימה קשה. אולי מהקשות והמורכבות ביותר בכלל, ולשריון בפרט. את צורת הלחימה הזאת אמור לבצע חי"ר מאומן היטב בליווי כל מרכיבי הלחימה האחרים. גם כאשר יש מודיעין ואמצעי מודיעין, גם כאשר מתבצע נוהל קרב, גם כאשר לומדים את העיר על כל פרטיה ומתרגלים על מודל, וגם כאשר נמצאים כל הכוחות התוקפים

פריסת כוחות ופריצה לעיר סואץ

והמסייעים בהרמוניה: חיר"ם, שריון, הגדסה, אוויר, ארטילריה וכוחות מיוחדים אחרים, וכל שלב מתואם ביניהם – גם כאשר כל אלה קיימים הלחימה תהיה קשה, מסובכת, מלאה בהפתעות וכרוכה בנפגעים רבים. כוח תוקף שאינו מוכן ומאומן לקרב מן הסוג הזה עם כל האמצעים המתאימים יקוי דם רב, וספק אם יזכה בניצחון. על כן צבאות רבים משתדלים להימנע מלחימה בערים כאשר הדבר אפשרי, וזאת באמצעות עקיפתן או כיתורן. אבל אם לא ניתן להימנע מכך – אזי צריך שכיבוש העיר יתבצע כקרב בין־זרועי המשלב את יכולות היבשה: שריון, חיר"ר, הגדסה, ארטילריה עם יכולות סיוע אווירי, מידע מודיעיני, לרבות מידע בזמן אמיתי לכוחות הלוחמים, ובהתאם לכך לבנות את כוח המשימה. אתגר הלחימה בשטח בנוי מלווה את צה"ל מראשיתו, וזה צפוי להמשיך ולהתגבר גם בעתיד. בזמן הנראה לעין, הרבה יותר סביר שצה"ל ימצא עצמו נלחם בשטח בנוי קשה ובעייתי מאשר מתמרן בקרבות רדיפה ושב"ש, עם היחידות המשוריינות, במרחבים כמו אלה של מדבר סיני. רוב הערים שבהן נלחם צה"ל נלמדו והוכנו לגביהן תוכניות מיגרה לשעת צורך: בירות, צור, צידון ועוד ערים, לרבות בחזית המזרחית. איני יודע אם על סואץ הייתה תוכנית כזאת, ואם כן – לא שמענו עליה. שום תורת לחימה של צה"ל אינה גורסת שכוח שריון לבדו ימוטט עיר בסדר גודל של סואץ. יש הסבורים שתורת הלחימה לשטח בנוי בצה"ל, לפחות באותה עת, לא סיפקה פתרון הולם. הדבר מחזק עוד יותר את ההמלצה להימנע מלחימה בעיר. ואולם, אם הרמות הממונות החליטו להטיל על יחידה את משימת הכיבוש, עליה למלא אותה בנחישות, שכן עבור יחידה צבאית, כל יחידה צבאית לוחמת, דבקות במשימה ומילויה הם חזות הכול. על כך נאמר ונכתב רבות על־ידי גדולים וטובים בפקוד צה"ל ובהנהגה הביטחונית. האויב, שלמד להכיר את "חולשת" צה"ל כצבא מוסרי, מעדיף להילחם ברחובות של ערים צפופות אוכלוסייה

ולהתערבב בין בתי תושביהן, בצמוד לבתי־ספר ולבתי חולים, כדי לשחוק את נחישות צה"ל.

אך טבעי הוא שבחלק מן המקרים הביצוע יהיה קשה ותובעני כפי שהיה בסואץ, ובמקרים אחרים ילך כמצופה בלי להקיז דם ברחובות העיר. כך, למשל, היה במלחמת ששת הימים בכיבוש רמאללה על־ידי חטיבה 10 ובכיבוש ג'נין על־ידי חטיבה 45 שהוכנעו על־ידי פריצת הכוחות לעיר ללא קרבות רחוב.

בשל לחץ הנסיבות נכנסנו לסואץ בחיפזון ומהכיוון הכי צפוי – הרחוב הראשי שלה שנמתח לכל אורכה של העיר ממבואותיה המערביים עד הקצה המזרחי שלה והסוללה הצרה המחברת אותה לפורט אבראהים. היעדר מודיעין על עוצמת האויב והיערכותו בעיר והיעדר הזמן להכנות, לציוותי כוחות ולתיאום ביניהם – כל אלה הקשו עלינו מאוד וגרמו לכך שמילוי המשימה גבה מחיר כבד מאוד.

יתרונות המגן בעיר גדולה:

- בהכירו את המגבלות הרבות של התוקף ישאף הכוח המגן, המכיר היטב את העיר, לבצע את הלחימה תוך ניצול היתרונות שמקנה לו השטח הבנוי.
- לחימה ברחובות סגורים שבנויים צפוף וגבוה מאפשרת למגן לפגוע בטנקים ובנגמ"שים מטווחים קצרים מאוד שבהם אי אפשר להחטיא.
 - ניצול ההסתר והמחסה שמקנים גושי הבניינים הגבוהים למגן.
 - יכולת של המגן להפתיע באמצעות מארבים סטטיים ומארבים מזנקים מן הבניינים ומביניהם.
 - הכרה טובה של העיר על רחובותיה וסמטאותיה.
 - קיום תצפיות ממבנים גבוהים על תנועות של כוחות התוקף כדי לשבש את מהלכיו ולזנב ביחידותיו.

- ירי מזוויות רבות ומגבהים שונים כדי לפצל את אש התוקף, להפוך אותה ללא יעילה ולהתיש את יחידותיו. הדברים נכונים במיוחד בנוגע ליחידת טנקים.
- יכולת המגן להתארגן מחדש, במהירות, בהסתר ובביטחון.
- המגן יכול בקלות יחסית להעתיק מאמץ מגזרה לגזרה.
- החזקת כוחות עתודה ניידים וזמינים והפעלתם לפי הצורך.
- שימוש במכשולים קרקעיים, מלאכותיים וחפוזים לחסימת צירי תנועה ולניתוב כוחות לשטחי הריגה שנבחרו.
- היערכות מראש עם רשת קשר בטוחה בין הכוחות המגינים כדי למנוע מיסוך.
- פינוי נפגעים מהיר ובטוח אל תוך מבנים שהוכנו מראש לשמש נקודות פינוי.
- לוגיסטיקה קלה ומהירה: היערכות עם כלי נשק מתאימים ובכמות גדולה, לרבות הכנה של מצבורי תחמושת בהתאמה.
- הסתייעות באוכלוסייה אוהדת.

מגבלות הכח התוקף בעיר גדולה:

- המגבלות של הלחימה לכוח חי"ר התוקף בשטח בנוי הן רבות, ועוד יותר רבות וקשות לכוח משוריין.
- קשיי תצפית. בשל הבנייה הצפופה והגבוהה, קשה לקיים תצפית בעיר, דבר שמקשה על השליטה בכוחות. לפיכך חשוב לשמור על רצף השדרה שכן פיצול בשדרה גורם לקשיים באיתור ובשליטה בכוחות.
- קושי באיסוף מודיעין בשל ההסתר שיוצרת התכסית. הכוח שנלחם ברחוב א' יהיה מנותק לחלוטין מן הכוח שנלחם ברחוב ב'.
- היעדר קשר עין בין המפקדים מעצים את השפעת בעיות הקשר והפרעות המיסוך הנובעות מן המבנים הגבוהים וגושי הבניינים.

- מוגבלות בתמרון. הרחובות בעיר מגבילים את התנועה לנתיבים מוגדרים שאותם יודע המגן לחסום ולרכז אליהם את האש. למרות זאת אסור לעצור את תנופת ההתקפה.
- קשיים בפיצול כוחות ובמיזוגם. קשה עד בלתי אפשרי לערוך מחדש איגודי כוחות תוך כדי הלחימה בעיר. על כן חשוב שכל כוח ידבק במשימתו ויחתור אליה עד השגתה.
- זוויות ירי מוגבלות מאוד. מספר רב של בניינים גבוהים וצפופים מקשה על פיתוח עוצמת אש הטנקים. הירי המגיע מכיוונים רבים כל־כך, לרבות הממד השלישי, מבליט את המוגבלות של הטנקים להגיב במהירות בשל הצידוד וזווית ההגבהה.
- כוח שריון בעיר חשוף ופגיע לא רק בשל כיווני ירי הרבים, אלא גם בשל הימצאותו בטווח של נשקי הנ"ט קצרי הטווח, שהירי מהם יעיל מאוד מן הבניינים ומביניהם.
- לחימה בטווחים קצרים במשך זמן ממושך מתישה וכרוכה במתח נפשי אדיר. כמו כן נוצרות השפעות שליליות על המורל כתוצאה ממתח נפשי קשה וממושך.
- מיסוכי קשר, גורמים לקשיים גדולים בשליטה – בעיקר כאשר מפקדי המשנה פגועים.
- קשה מאוד להעביר כלי נשק ותחמושת מכלי שנפגע לכלי תקין. על כן יש צורך להצטייד בתחמושת נוספת ובנשקים קלים נוספים.
- פינוי רפואי לפניו הוא קשה עד בלתי אפשרי. המשמעויות של פינוי לפניו הן החזקת הפגועים בתוך הכלים והמשך הלחימה כאשר הנפגעים נמצאים עם הלוחמים בטנק או בנגמ"ש. המראה של ההרוגים ושל הפצועים המדממים הוא מזעזע ומייאש וגורם לקהות חושים. הדכדוך והייאוש עלולים לפגוע בתפקוד של הלוחמים.

• כל התכונות של כוח השריון – עוצמת האש, הניידות, כושר התמרון, הגנת השריון, פעולת ההלם, הקשר, שילוב התנועה והאש – נשחקות בלחימה בעיר צפופה וגבוהה.

הלחימה בעיר גדולה מתאפיינת בכך שברחוב אחד עלול להיות גיהנום, וברחוב הצמוד לו יכול להיות שקט פסטורלי. טנק שנפגע בתוך שטח בנוי הופך לבעיה קשה ולמטרה נוחה ופגיעה. כל יתרונותיו יורדים לטמיון. יש חשיבות רבה לנ"ל בלחימה בעיר צפופה – זאת מכיוון שניתן להפעילו בנוחות ובמהירות גם כאשר זוויות הירי קשות ומול התגובות המפתיעות והלא צפויות מכל רחוב, פתח וחלון.

גם כאשר קיימים התנאים האופטימליים בשלב ההכנות: ניתנת פקודה מסודרת, מתבצע נוהל קרב ארוך ומלא ולרשות המתכנן קיים כל הזמן הדרוש ללימוד המשימה והעיר, וגם כאשר זמינים כל הכוחות הדרושים, מתבצעים ציוותי הכוחות ונעשה ביניהם תיאום מלא – עדיין יש מגבלות רבות לכוח שריון הנלחם בשטח בנוי.

עדיין לא קרה במלחמות ישראל שגדוד שריון תקף לבדו בפקודה חפזת מרכז של עיר גדולה בסדר גודל של סואץ ותחת לחץ מטורף של זמן שהופעל על כל הדרגים – המדיני והצבאי – ועל רקע שתי הפסקות-אש שאותן ניסו לכפות גורמים בין-לאומיים (הראשונה ב-22 באוקטובר בשעה 19:00 בערב, והשנייה ב-24 באוקטובר ביום הלחימה על העיר בשעה 7:00 בבוקר).

מגבלות שנוספו לנו בנסיבות לחץ הזמן:

כל הגורמים האלה ואחרים הפכו את הלחימה של גדוד 433 בעיר סואץ לקרב ייחודי. לקשיים האובייקטיביים הרבים שיש לגדוד שריון בלחימה בשטח בנוי נוספו, בשל הנסיבות בעת ההיא, גם מגבלות קשות נוספות.

- קבלת פקודה מותנית. האוגדה קיבלה מן הפיקוד פקודה לכיבוש העיר בלשון מטפורית: "לכבוש את סואץ אם אינה סטלינגרד". אף שהמג"דים לא נחשפו ללשון הפקודה בזמן אמיתי אלא רק כמה ימים לאחר מכן – הרוח שלה חלחלה לשטח ופגעה בנחישות של האוגדה להילחם על העיר.

- לא ניתנה פקודה מלאה ומסודרת.
- לא הוקדש זמן, ולו מועט ביותר, לנוהל קרב בחטיבה ובגדודים למרות שאפשר היה גם בנסיבות ההן.
- לא היה כל מודיעין על המתרחש בעיר.
- לא היו שום אמצעי מודיעין: לא תצלומי אוויר של העיר, ולא מפות בקנה מידה מתאים. היו לנו מפות בקנה מידה של 1:100,000 ומפות בודדות בקנה מידה של 1:50,000. במפות האלה כל העיר סואץ – העיר השלישית בגודלה ובחשיבותה במצרים – הייתה כגודל ציפורן של אגודל.

- לא היה זמן ולא הייתה אפשרות ללמוד את העיר ורחובותיה.
- אף שהפקודה אמרה שמיד אחרי הגדוד שלי ייכנסו גדוד הצנחנים 564 בפיקודו של סא"ל יוסי יפה וגדוד מרס בפיקודו של סא"ל יעקב חסדאי, לוח הזמנים לא אפשר זאת. הצנחנים לא סיימו את ההכנות, ובשל הלחץ של כל הגורמים המעורבים נאלצתי להתחיל את התקיפה לבדי ברחובה הראשי של העיר.

- לא נלווה אליי שום כוח הנדסי.
- לא ניתן לי סיוע ארטילרי – לא לריכוך ולא לליווי.
- לא ניתן לי סיוע אווירי – לא לריכוך ולא לליווי.

אפרופו ליווי אוירי וליווי ארטילרי: במבצע "צוק איתן" ליווה חיל האוויר בסג'עיה את גולני עם פצצות שמשקלן 1 טון במרחק של 100 מטרים מכוחותינו, והארטילריה הונחתה כמה מטרים לפנייהם. איזה הבדל זה היה עושה אם הייתי מקבל בסואץ עשירית מהליווי האווירי והארטילרי הזה. יצויין שכדי שסיוע אוירי וסיוע ארטילרי יהיו אפקטיביים יש לתכנן אותם מראש ולפרטי פרטים על מפות ותצלומי אוויר. בלי תכנון מפורט – הנזק שלהם רב מתועלתם.

- לא נעשו ציוותי כוחות – כי לא היו כאלה.
- לא היה שום תיאום בין הגדוד ובין הכוחות האחרים של החטיבה והאוגדה שפעלו סביב העיר ובדרומה על ציר פולחן.
- הגדוד נכנס ללחימה רק עם הדרג הלוחם של פלוגות הטנקים והחרמ"ש – ללא שום תגבור והשלמות המתאימים ללחימה בשטח בנוי, כמו למשל, תוספת נשק קל ותחמושת בהתאמה. להם יש חשיבות רבה בלחימה בעיר בשל הנוחות בתפעולו לכל כיוון ולכל זווית ירי.
- לא היינו ערוכים מבחינה רפואית למקרה של פינוי לפנים: לא הצטיידנו באביזרים רפואיים למקרה שיהיו שיבושים בפינוי רפואי לאחור – כפי שאכן קרה. הפינוי לפנים היה כרוך בקשיים פיזיים ומורליים רבים.

כפר, עיירה ועיר גדולה:

- יש הבדל גדול ומשמעותי מבחינת הלחימה בין הסוגים השונים של שטח בנוי: כפר, עיירה ועיר.
- כפר. ריכוז קטן של בתים, בדרך כלל, בני קומה אחת הבנויים מחימר או מאבן מקומית. על־פירוב בכפר אין דרכים ראשיות ומרכזיות אלא דרכים צרות ושבילים בין הבתים.
 - עיירה. העיירה גדולה יותר מהכפר. קיימות דרכי גישה אליה וממנה, ואולם היא אינה סבוכה ומורכבת ללחימה כמו עיר בינונית או גדולה. בדרך־כלל משמשות העיירות מרכז לכפרים הסמוכים אליהן. רוב

הבתים בה הם בני קומה או שתיים. יש בה כמה מאות בתים המחולקים על-ידי כמה רחובות.

- עיר, כרך. יש ערים מסוגים שונים ובגדלים שונים. יש ערים קטנות יחסית ויש ערים גדולות, עמוסות ובנויות צפוף וגבוה. לעיר יש מרכז, פרברים, אזורי תעשייה, שטחים פתוחים, שכונות ורבעים חדשים ועתיקים. במרכז יש בדרך-כלל אלפי בתים, גושי בניינים גבוהים, ושטחים חיוניים, ובהם: מבני שלטון, תחנות שידור, תחנות משטרה, מבנים ציבוריים, גשרים, כיכרות מרכזיות וכדומה. יש ערים שהן יעדים אסטרטגיים ויש ערים שהן יעדים מערכתיים וטקטיים – הכול תלוי בגודלן, במיקומן ובחשיבותן.

מורכבות הלחימה בעיר גדולה גזורה מהגדרת המשימה:

- קיימים הבדלים עצומים בין לחימה במרכזה של עיר גדולה וצפופה, המחייבת כוחות מיומנים וטכניקות ייחודיות, ובין לחימה סביב העיר ומבואותיה, שבה ניתן להסתפק בכוחות שריון רגילים, והיא אינה מחייבת היערכות מיוחדת. קושי הלחימה בתוך העיר תלוי בהגדרת המשימה:
- פריצה אל תוך העיר והשתלטות על יעדים בתוכה: צמתים, גשרים, מבנים מרכזיים, מרכזי שלטון.
- טיהור חלקים ממנה לצד השתלטות על יעדים חיוניים בתוכה.
- השתלטות על העיר כולה והכנעתה על כל המשתמע מכך.

הלקח שיש להילחם בשטח בנוי כשהיחידות מוכנות ולאחר נוהל קרב סדור הוא פשטני מדי. איש אינו חולק על כך שלחימה בשטח עירוני היא קשה ומורכבת ומחייבת נוהל קרב מלא ומסודר על כל מרכיביו. השאלה האמיתית היא מה עושים ואיך פועלים במצבים הרבים הלא צפויים שצצים בזה אחר זה תוך כדי הלחימה? איך מטפלים בכל הקשיים

הרבים שעמם מתמודד גדוד שריון בכל דקה של לחימה? איך פועלים כאשר כל התוכנית קורסת והפתעות צצות מכל עבר? אימון יחידה והכנתה ללחימה בשטח בנוי על־פי תורת הלחימה הם אתגרים הניתנים להשגה, ואולם אימון יחידה והכנתה למגוון הפתעות לא צפויות הם אתגרים הרבה יותר קשים ואף בלתי אפשריים. כהכנה נפשית לבלתי צפוי בקרב ולהפתעות שמזמנת לנו הלחימה נהוג לומר שכל תוכנית היא בסיס לשינויים, שהרי תמים יהיה לחשוב שהכול יתנהל על־פי התוכנית שגיבשנו בנוהל הקרב שעשינו לפני הביצוע. אפילו בתוך נוהל הקרב יש שלב שבו מנסים לדמות הפתעות ואירועים לא צפויים כדי להכין להם מענה אפשרי. ככל שהלחימה קשה יותר, כך המפקד יידרש יותר לקבל החלטות מידיות כדי לתת מענה למצבים החדשים. בלחימה בעיר עומדים בפניו אתגרים רבים ובלתי צפויים.

רק מפקד, הנמצא עם אנשיו במהלך הקרב וחש את המצב יכול לתת מענה לבעיות כגון אלה שעמן תצטרך יחידתו להתמודד:

- אובדן שדרת הפיקוד. כאשר חלק ניכר מן המפקדים נפגעים הופך גדוד טנקים לעדר מבוהל. לפחות כך נראה המצב ברשת הקשר הגדודית. בשל הפריסה הגדולה ובשל הנתקים שנוצרים בשדרת הגדוד ברחובות הצפופים, השליטה הופכת לבלתי אפשרית.
- קריסת רשת הקשר בשל אובדן המפקדים או מיסוכים יזומים ורגילים שהם תופעה נפוצה ברחובות העיר הסגורים על־ידי בניינים גבוהים וצפופים. רשת הקשר היא אמצעי שליטה עיקרי של מפקד יחידת שריון.
- מינויים של מחליפים למפקדים שנפגעו תוך כדי הלחימה הם הכרחיים כדי שכל כלי וכל יחידת משנה ימשיכו לתפקד. אין דרך אחרת לאסוף את שברי הגדוד ולהניע אותו להמשיך לחתור להשלמת המשימה אלא אם יש על כל כלי משהו שינהיג אותו ויוביל אותו עם השדרה. ברוב המקרים, מופתעים לטובה כשמגלים כמה כוחות טמונים במפקדים

הזוטרים, ולעתים בלוחמים מן השורה; כמה תעצומות נפש ויכולות הם מפגינים בעתות מצוקה וכיצד הם תופסים פיקוד ומגלים נחישות להשתלב עם שדרת הגדוד להשלמת המשימה.

- התגברות על נתקים הנוצרים בשדרה הגדודית בשל היפגעות מפקדים, היתקעות כלים וחסימת צירים בעקבות מכשולים מלאכותיים שהציב האויב בציר התנועה. נתק בשדרה תוך כדי לחימה הוא קריטי – בעיקר כאשר רשת הקשר משובשת. למפקדים ולבעלי תפקידים שזה עתה החליפו את אלה שנפגעו יש פחות ניסיון והם אינם מתורגלים במצבים בעייתיים כאלה.

- המשמעות של פינוי נפגעים לפנים כאשר הפינוי הרפואי לאחור אינו אפשרי היא להחזיק בתוך הטנק או הנגמ"ש אנשי צוות הרוגים ופצועים. הלוחמים אמורים לנסות לעזור להם אף שאין להם ידע רפואי וחסר להם ציוד רפואי. בה בעת עליהם להמשיך להילחם. המצב הזה משפיע מאוד על המורל של אנשי הצוות ועל תפקודם.
- הפעלת גדוד טנקים בלחימה בשטח בנוי כאשר לוחמים וסמלים ממלאים תפקידים של מפקדי מחלקה או מפקדי פלוגה אינה דבר פשוט. הנחישות לתפקד ולפעול במצבים קשים אינה עניין של דרגה או תפקיד. זו כנראה תכונה מובנית שאותה לא לומדים אלא נולדים אֶתה. אין דרך אחרת להסביר את גילויי אומץ הלב והנחישות שהפגינו הלוחמים והמפקדים הזוטרים. כשנגמרים הכוחות ותעצומות הנפש מתחיל שלב שבו המפקד אינו יכול לעשות דבר מלבד לקוות שללוחמים ולמפקדים הזוטרים יהיו היכולות הנחוצות לתפקד במצב הבלתי נתפס שאליו נקלעו.

- היכן נקודת השבירה שבה המפקד מחליט אם להמשיך לחתור להשלמת המשימה או לחדול ולצאת מן הגיהנום? קשה לתת מענה לשאלה הגורלית הזאת. התשובה נמצאת בכורח לדבוק במשימה ולחתור למילוייה כל עוד יש לו כוחות. גם אם המפקד חש מותש ועל סף

- אפיסת כוחות עליו לזכור שכוחות נוספים פועלים לצדו כחלק מן התוכנית הכוללת, ואסור לו להיות החולייה החלשה במערכה.
- המפקד נדרש לתעצמות נפש אדירות כדי לשדר אופטימיות, תקווה ונחישות להמשיך את הלחימה למרות המצב הקשה שפקודיו מודעים לו והוא עצמו על סף אפיסת כוחות.
 - שמירה על ערנות ואופטימיות בלחימה גם בעתות מצוקה. חשוב מאוד שמג"ד טנקים, שאמצעי השליטה העיקרי שלו הוא רשת הקשר, יישמע רגוע וייתפס כמי ששולט במצב גם כאשר הוא עצמו אינו חש כך. חשוב שיעביר מסר שהוא ממשיך להוביל וחותר למילוי המשימה גם כאשר התקווה היא המצרך היחידי שנשאר לו.
 - קבלת החלטות במצבים קיצוניים. כל מפקד יחידה יודע היטב שהוא ואנשיו הם חלק מתוכנית מקיפה של יחידת האם. משימתו היא סעיף בטבלת הכוחות והמשימות של פקודת המבצע כולו. עליו לזכור תמיד שכל החלטה שלו, שאינה עולה בקנה אחד עם רוח מילוי המשימה, עלולה לשבש את המהלך הכולל. הידיעה הזאת צריכה להנחות כל מפקד גם בלחימה קשה וגם כאשר יש נפגעים רבים. מצוקות קיימות תמיד – עוצמתן שונה ממקום למקום ומיחידה ליחידה. אולם, כיוון החשיבה נשאר אחד: חתירה למילוי המשימה שהיא חזות הכול. כל החלטות הביניים של המפקדים בכל הרמות צריכות לשרת את מילוי המשימה.

במלחמות ישראל, בפרט במלחמת יום הכיפורים, יש דוגמאות רבות לכך שהלחימה משלב הבלימה עד מבצע הצליחה נעשו בניגוד לעקרונות המלחמה הבסיסיים ונגד כל הסיכויים. המנהיגות דרושה במקום שלא קיימת תוכנית או שהתוכנית שאותה גיבשה היחידה ושעליה התאמנה הופכת ללא רלוונטית. בעת כזאת של משבר על המפקד להפגין את כל יכולותיו: כושר אלתור, תושייה, יוזמה, נחישות, תעוזה, שיקול דעת

ושליטה עצמית. תמצית המנהיגות היא להיות פנס במקום שבו האור כבה, להוביל גם כאשר נגמרת הרציפות ומתחילה האי ודאות, לדבוק במשימה ולחזור להשלמתה בתעוזה ובנחישות גם כאשר נדמה שכלתה התקווה, לקבל החלטות נכונות במצבים קיצוניים, להמשיך לתפקד כמצופה ממך כי עיניי חייליך נשאות אליך.

על היחידה לקיים נוהל קרב מלא ומסודר ככל שהתנאים מאפשרים זאת. כאמור, בלחימה בכלל, ובלחימה בשטח בנוי בפרט, רב הבלתי צפוי על הצפוי. על כן, ככל שנוהל הקרב יהיה מלא ומסודר כך ניתן יהיה לצמצם את אי המוכנות לבעיות הלא צפויות ולהפתעות הצעות תוך כדי הקרב. הלחימה תהיה ללא תכלית אם לא יתבצע נוהל קרב מלא, אם לא יינתנו פקודות ברורות, אם לא יוגדרו משימות מדויקות ליחידות המשנה ואם לא ייקבע באופן חד משמעי וברור מי עושה מה.

לנוהל קרב יש תבנית משלו הכוללת מענה לכל השלבים, ומפרטת את סדר הפעולות של המפקד והמטה שלו, לרבות ציוותי הכוחות והתיאום ביניהם:

- מתן פקודת התרעה על-ידי הרמה הממונה.
- לימוד המשימה על פרטיה: על מפות ותצלומי אוויר כאשר מדובר בעיר הבנויה צפוף וגבוה.
- הורדת פקודת התרעה ליחידות הכפופות, כדי לאפשר את תחילת ההכנות.
- קבלת עיקרי הפקודה מהרמה הממונה עוד לפני קבוצת הפקודות של הרמה הממונה.
- קבוצת הפקודות של הרמה הממונה, לרבות תדריך המפקד וקבוצות פקודות מקצועיות.
- לימוד הפקודה והגדרת המטרה: מה צריך לבצע, לשם מה ומתי.

- קיום קבוצת תכנון של היעד המערכתית, יעד הביניים והיעד הסופי. כמו כן גיבוש תוכנית נבחרת שאותה תבצע היחידה.
- הצגת התוכנית לאישור הרמה הממונה.
- ביצוע קבוצת-פקודות ליחידות המשנה, לרבות תדריך וקבוצות-פקודות מקצועיות.
- אישור התוכניות לרמות הכפופות.
- ציוותי כוחות מיומנים ומתאימים למשימות שהוטלו עליהם ותיאום מדוקדק ביניהם: טנקים, חי"ר, הנדסה, ארטילריה, אוויר וכוחות נוספים ייחודיים ללחימה בשטח בנוי, כגון, חוקרי שבויים ויחידות ללוחמה פסיכולוגית.
- אימון יחידות המשנה ויתר הכוחות לאפשרות של לחימה בנתק מיחידת האם, תחת לחצים פיזיים ונפשיים ממושכים, עם צוותים חסרים בשל נפגעים ותוך נכונות לקבל החלטות בעצמן. כלי בודד או יחידת משנה קטנה שאיבדו את השדרה הגדודית, שנפגעו להם כלים, שיש להם הרוגים ופצועים או שהוסטו מציר התנועה בשל מחסום שהונח על דרכם - עלולים למצוא את עצמם במצב קשה שהוא מעבר ליכולת ההתמודדות שלהם. עליהם לעשות הכל לחזור ולהשתלב ביחידת האם.
- יש לוודא על ידי תדריכים מפורטים שהפיקוד בכל הרמות מהבכיר ועד לזוטר בקיאים בתוכניות שלהם ושל יחידותיהם זאת משום שכל אחד מהם - זוטר כבכיר, מרמת הכלי הבודד עד רמת יחידת המשנה - עלול למצוא את עצמו במצבים קשים שבהם יידרש לקבל החלטות לבדו ועל-פי שיקול הדעת שלו בלבד.
- תרגול פינוי נפגעים לפנים במקרה שהפינוי לאחור משתבש או כרוך בקשיים. לפינוי יש השפעות קריטיות מבחינות נפשית ומורלית על אנשי הצוות.
- תרגול הכוחות על מודלים אם הדבר אפשרי.

מספר ביאורים והבהרות באשר ללחימה בעיר גדולה:

- אף שהלחימה בשטח בנוי קשה ותובענית, עקרונות הלחימה בה אינם שונים ביסודם מעקרונות הלחימה הרגילים של צורות הקרב האחרות. עם זאת, יש לציין כמה לקחים שלמדנו על בשרנו, ומומלץ ליישםם כאשר נדרשים להילחם בשטח בנוי. התנאים בשטח בנוי מחייבים מיומנות לחימה וטכניקות לחימה שונות מאלה המקובלות בלחימה בשטח פתוח. הלחימה בעיר אטית, נמשכת זמן רב וכרוכה בנפגעים רבים.
- אין זה משנה אם המדובר בעיר סואץ, בירושלים או בסטלינגרד. ללחימה בשטח בנוי, בכל שטח בנוי, יש להקצות יחידות לוחמות מעולות, מאומנות היטב נחושות ודבקות במשימה. הלחימה הזאת תובעת לא רק איכות גבוהה של המפקדים אלא גם, ובעיקר, את מרב היכולות של היחידות הקטנות: מחלקה וטנק בודד, כיתה וחוליית לוחמים רגלית או שילוב של שניהם.
- הנטייה הטבעית של לוחמים, בעיקר לוחמי חי"ר, הנמצאים תחת אש רצופה היא למצוא מסתור ומחבוא שאותם מספק להם בשפע השטח הבנוי. על כן נחוצים לוחמים נועזים שיתגברו על הפחדים שלהם, ובניגוד לנטייה הטבעית לשרוד, ייקחו סיכון, ולמרות מטחי האש הרבים שנורים עליהם מכל הכיוונים, יגיבו באש וישמרו על תנופת הלחימה.
- הפחד הוא רגש טבעי אצל בני האדם. אצל לוחמים הוא גורם קריטי בלחימה בכלל, ובמצבים קיצוניים בפרט. הפחדים והחרדות מקצינים כאשר יש פצועים והרוגים בתוך הטנק או הנגמ"ש, והם קשים במיוחד כאשר הנפגע הוא מפקד מחלקה או מפקד פלוגה. זה לא פשוט להוציא את הלוחמים ממצב הקיפאון והחרדה שבו הם נמצאים כאשר הם רואים את מפקדם שותת דם לידם ולהחזירם לתפקוד. קשה להכין לוחמים מנטלית ונפשית למצבים האלה. בלחימה קשה ומתישה

יש הפתעות רבות. חשוב לפנות מהר ככל האפשר את הנפגעים מן הטנקים והנגמ"שים. המראה של פצועים והרוגים פוגע קשה במורל הלוחמים ובנחישותם להילחם, ובכך הם הופכים לנטל. כל אחד מגיב למצב הזה בדרכו ועל-פי יכולותיו. יש מקרים שבהם יכולת העמידה של לוחמים מן השורה מפתיעה, והם פועלים באופן כזה שמפקדים מנוסים היו מתקנאים בהם. כנראה שפחד, שיתוק, נטישה אינם עניין של דרגה, תפקיד או גיל, אלא עניין תבנית האישיות של הלוחם.

- בלחימה בשטח בנוי גבוה וצפוף עומד הכוח התוקף בפני בעיה חדשה שאינה מוכרת לו – ירי מקומות גבוהות. הלוחמים המורגלים להיות דרוכים מול אש אויב בחזית ובאגפים נחשפים גם לאש שנורית עליהם מהקומות הגבוהות. למהירות הפעולה בשטח יש חשיבות רבה. לפיכך חשוב מאוד שהלוחמים כפרטים וכאנשי צוות יהיו מאומנים היטב ובעלי יכולת ללחימה ממושכת.

- גודל העיר, צפיפות המבנים, גושי הבניינים בה, מבנה רחובותיה, צורתם ואורכם משפיעים מאוד על אופי הלחימה של התוקף.

- הלחימה בשטח בנוי חייבת להיעשות כקרב משולב יותר מכל צורת קרב אחרת. השילוב והתיאום הבין-חילי חייבים להיות ברמת הגדוד, ולרדת עד לרמת היחידות הקטנות ביותר.

- יש לתגבר את גדוד הטנקים לא רק בפלוגת חרמ"ש אורגנית אלא גם בפלוגת חי"ר מעולה ובפלוגת הנדסה. כמו כן יש לאמן יחד את איגודי הכוחות האלה, לרבות לחימה של מחלקת חי"ר או הנדסה בכפיפות למפקד פלוגה טנקים.

- אימון הכוחות במסגרות הנמוכות של פלוגה ומחלקה יאפשר למפקד הגדוד גמישות בלחימה ומיצוי טוב יותר של יכולות הכוח.

- לא משנה איזה נוהל קרב ננקוט וכמה זמן נתאמן – תמיד צצות במהלך הלחימה בעיות חדשות המחייבות להסתגל למצב החדש ולתת מענה מבצעי תוך כדי הלחימה. על כן ככל שמרבים באימונים להתמודדות

- עם מגוון רחב של בעיות אפשריות שבהן עלולים להיתקל – כך משרים את המוכנות של הכוח ללחימה מסובכת.
- כחלק מכיתור העיר יש לתפוס את השטחים החיוניים בפאתי העיר ובסביבתה.
 - השתלטות על צירי הגישה אל העיר ועל השטחים שמהם שולט המגן על הצירים האלה כדי לבודד את השטח הבנוי. השתלטות על מוצבי החוף ודרכי הגישה תמנע הגעת תגבורות שעלולות להישלח להגנת העיר או כדי לשבש את תוכנית התקיפה עליה. לכך יש השפעה מורלית שלילית על הכוח המגן, ומאידך גיסא השפעה חיובית על הכוח התוקף.
 - מיקום תצפיות סביב העיר, ככל שהשטח מאפשר זאת, במקומות שמהם ניתן לאסוף מודיעין בזמן אמיתי. לכוח התוקף אין אפשרות תצפית על המתרחש בתוך השטח הבנוי. יתרון התצפית נמצא בידי המגן, שנערך קרוב לוודאי מראש בעמדות ובמבנים גבוהים המאפשרים לו לעקוב אחר התנועות של הכוחות הצרים על העיר. בהתאם לכך הוא יכול להיערך מול מאמצי התוקף כדי לשבש את מהלכיו.
 - ריכוך אווירי. תקיפות אוויריות על העיר ועל מטרות מועדפות שלהן יש אפקט משמעותי של יצירת הלם וחששות מן המהלכים של הכוח התוקף.
 - ריכוך ארטילרי. מטרתו של הריכוך היא לפגוע בבנק המטרות שסומנו כיעדים נבחרים וחיוניים. לפגיעה הזאת יש השפעה מכרעת על ריכוך המגן והיא מקילה על הכוח התוקף.
 - פריצת טנקים אל תוך העיר עד עברה השני, בליווי ארטילרי ואווירי, ליצירת הלם והפתעה. אל הטנקים יתלוו כוחות ניידים של הנדסה לפריצת מכשולים ויחידות חיר"ם שיעניקו בין היתר גיבוי וחיפוי בירי אל אש אויב המגיעה מזוויות גבוהות שאליהן אין לטנקים זוויות הגבהה. כמו כן עליהם להיות ערוכים לפעולה רגלית כדי

לנטרל עמדות ירי קשות, או לטפל במבנים או במכשולים בעייתיים החוסמים את זרימת שדרת הטנקים.

- חשוב מאוד שכל יחידת משנה תשמור על רציפות השדרה ועל מקומה בה. כל נתק בשדרה עלול להסיט חלק מן הכוח לרחוב או לסמטה צדדיים, ושם הוא עלול להיקלע למצב בעייתי ללא יכולת לקבל סיוע מכוחותינו.

- במקביל לפריצת הטנקים והחיר"ם ובדירוג קל אחריהם ייכנס גל שני של כוחות חי"ר והנדסה בליווי טנקים – כדי להשתלט על שטחים חיוניים בתוך העיר: צמתים חשובים, מבני ממשל, מבני משטרה, מפקדות צבא, תחנות שידור, מחסני הספקה, תחנות כוח ומים, מבנים גבוהים המאפשרים תצפית לתיאום בין הכוחות ולהכוונת הארטילריה ותקיפות האוויר.

- לחימה בתוך השטח הבנוי וטיהור חלקים ממנו לפי הצורך והמשימה. ככלל, טיהור עיר, ואפילו חלק ממנה, הוא קשה, דורש זמן רב וכרוך באבדות כבדות בנפש. על כן יש להימנע מכך ככל האפשר. עדיף להתרכז בהשתלטות על מבנים נבחרים שהוגדרו כיעדים חיוניים לשם הכנעת העיר.

- הכוחות שמסביב לעיר יעמיקו את ההשתלטות על המרחבים שמסביבה: אזורי תעשייה, מחנות צבא, נתיבי תנועה לחסימת כוחות תגבור אפשריים, נמלים, שדות תעופה, שכונות יוקרה, שכונות עובדים ומחנות פליטים הממוקמים בדרך-כלל בפרברי העיר.

- הכוחות בתוך העיר ימשיכו למנוף את הפריצה וההלם שיצרו תוך הרחבת השליטה לרחובות המשניים ולשטחים החיוניים במרכזה. במקביל הם יפעילו לוחמה פסיכולוגית כדי לסייע להכנעת העיר.

- למרות סכנת ההיפגעות הכרוכה בכך, על המפקדים, ואם יש צורך, על הטענים שבטנקים והלוחמים שבתאי הנגמ"שים, לפעול חשופים בתאי הלחימה כדי לשלוט בכוחות, כדי לאתר את מקורות הירי

הרבים היורים עליהם, בין היתר בתלת־ממד. נכון שיש תחושה של פחד נורא וסכנה ממשית להיפגע, אך החלופה של פעולה כשהם בתוך התאים גרועה הרבה יותר. הם יהיו סומים, מנותקים מן הסובב אותם ופגיעים מכל עמדה שסביבם ומעליהם.

- תגבור לוחמי הנגמ"שים וגם הטנקים בנשק קל, ברימוני רסס ועשן ותחמושת רזרבית חשוב וחיוני. לחימה במשך שעות רבות מול כוחות אויב חז"ר ונ"ט בטווחים של מטרים ספורים ומעמדות היקפיות רבות מצריכה תחמושת רבה וכלי נשק קלים שאֵתם קל לפעול בתנאי שטח בנוי.

- הכרחי שהמפקדה הממונה תשמור בנחישות על רציפות ההתקפה, ותמשיך להזרים כוחות לגיבויה. עליה לפתח מאמצים נוספים, שיתקפו את מערך האויב בצירים מקבילים כדי לערער את תוכנית ההגנה שלו, לפצל את אש כוחותיו, וממילא להקל על מאמץ התקיפה העיקרי. בכל ציר שההתקפה צוברת בו הצלחה יש למנף את המאמץ ולהזרים אליו כוחות נוספים שיביאו להכרעה.

כל צבא מבוסס על יחידות שאותן הוא מצייד ומאמן על־פי תורות הלחימה שלו. ואולם, שום צבא לא יהיה מושלם בלי ערכי לחימה כגון יוזמה, תושייה, החלטיות, נחישות ודבקות במשימה.

הכניסה לסואץ וניסיון ההשתלטות עליה נתפסו בעיני האוגדה כמשימת טיהור והשתלטות על המרחב האוגדתי, ולא כקרב אוגדתי לכיבוש העיר. החטיבה פעלה נכון בהתבסס על תורת הלחימה בשטח בנוי שנראתה מתאימה ונכונה לאותה נקודת זמן. הטעות הייתה בכך שהביצוע והקצאת הכוחות נעשו באופן דומה לאלה שהופעלו בעבר בערים קטנות ובינוניות, למשל הפריצה שעשתה חטיבה 10 ברמאללה במלחמת ששת הימים. ואולם סואץ לא הייתה רמאללה. איש לא ידע אם גודלה של סואץ, גובהה, צפיפותה ויתר מאפייניה דומים לאלה של סטלינגרד או לאלה

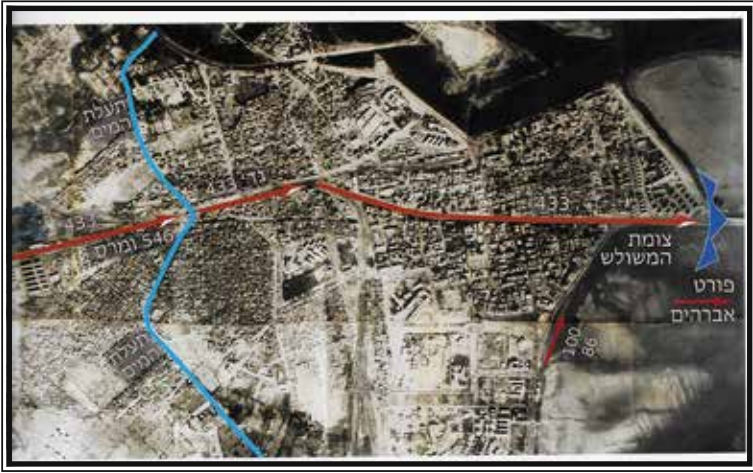
של רמאללה. לא היה שום מודיעין ולא הייתה שום דרך להתעדכן בזמן אמיתי על ההתרחשויות בעיר ועל השינויים שחלו במערך ההגנה שלה ביממה שקדמה להתקפה עליה: אילו כוחות נמצאו בה? אילו כוחות נוספו? כיצד בנוי מערך ההגנה עליה? מי מפקד עליו? ועוד.

ההנחה הייתה שכיבוש העיר יהיה קל וללא נפגעים רבים. לכך גם כוונו הדברים שבאו לידי ביטוי בלשון הפקודה שירדה מן הפיקוד: "סטלינגרד – לא, באר שבע או רמאללה – כן". כאשר אין לך שום ידיעה על המתרחש בעיר בסדר גודל כזה, אין דרך אחרת מאשר לתקוף ולהיווכח אם סואץ היא סטלינגרד או רמאללה.

הפיקוד רצה להשתלט על סואץ כולה, ולהתייצב על הגדה המערבית של התעלה. האוגדה, באווירת האופוריה שהאויב בהתפוררות, הורידה את הפקודה לחטיבות, ואלה פעלו כל אחת בגזרתה ועל־פי משימתה. מבחינת הרמה הגדודית, הדברים היו הרבה יותר פשוטים. התקבלה פקודה לכבוש את סואץ. אמנם הפקודה הייתה חפוזה ועיקריה הועברו ברשת הקשר, אבל תוכנה היה ברור לגדודים: לתקוף את העיר ולחתור לביצוע המשימה עד השלמתה.

כאשר גדוד מקבל משימה עליו לבצעה בנחישות בלי שהאצבע תרעד על ההדק. הדבר הזה נכון בנוגע לכל הרמות – גם לחטיבה ובעיקר לאוגדה השולטת בכוחות כולם ושלה יש את כל האמצעים והיכולות כדי לגבות מאמצים קיימים ולפתח מאמצים נוספים כדי להשלים את המשימה.

הנחת היסוד של כל מפקד גדוד היא שהוא חלק מן המערכה, חלק מן הפסיפס החטיבתי והאוגדתי ושכל מעידה שלו עלולה לשבש את המהלך הכולל. לפיכך הוא עושה את המיטב כדי למלא את חלקו בתוכנית הכוללת. ואולם, הוא מצפה מהרמה הממונה שתוודא שגם יחידותיה האחרות מבצעות את חלקן בנחישות וללא פשרות.

הלחימה מתעלת המים המתוקים ועד פורט אברהים

יום שלם של לחימה רצופה

בסואץ – היום הקשה בחיי

ההתקדמות להמשך מילוי המשימה במצב שבו נמצאנו הייתה קשה, מסוכנת וכמעט בלתי אפשרית, אולם מבחינתי היא הייתה הכרחית. ניתנה לי פקודה להבקיע לעברה השני של העיר עד הקצה המזרחי שלה ולאיים על פורט אבראהים. האופציה להישאר תקוע בעיר או לנטוש את מילוי המשימה ולמצוא דרך מילוט לא באה בחשבון. המלחמה היא אירוע לא סובלני ולא סלחני. במאזן הסופי משלמים על טעויות מחיר כבד בחיי אדם. הלחימה נמשכה כל שעות היום. עוצמתה השתנה מדי פעם, אך הרצף נשמר. הניסיונות של חוליות האויב לטפס על הטנקים כדי לפוצץ אותנו במטענים לא פסקו. הפגיעות הקשות במפקדים וההלם שאחז בחלק מן הצוותים גרמו מדי פעם לחוסר ניצול זמני של עוצמת האש האצורה בטנקים. בעזרתו הרבה של מנש, שלמרות פציעתו גם הוא המשיך לתפקד, עשיתי מאמצים בלתי נלאים כדי להחזיר את הגדוד למצב של כוח לוחם. לאט לאט איתרנו את מקור הצרות ואת השיטות המתוחכמות שאותן נקטו המצרים: שקי יוטה מלאים ברימוני יד, שלתוכם שוחרר רימון בודד, נזרקו על הטנקים שלנו ואל תוך הנגמ"שים והזחל"מים. אש מנשקי נ"ט קצרי טווח נורתה מכל חלון, דלת וסמטה. ירי נק"ל ניתך עלינו מכל הכיוונים. כל התותחים והמקלעים שלנו, שיכלו לירות, השיבו אש. בלית ברירה שידרתי מדי פעם לכל מי ששמע אותי, כי בשלב הזה אין שום יחידה בעיר מלבדנו, ולכן עלינו לפנות את ההרוגים והפצועים

לפנים אתנו בכלים. הוריתי בקשר שבמקומות שבהם המצב מאפשר זאת יש להעביר את הפצועים לנגמ"שים שמסוגלים לתמרן בין הכלים הפגועים. כל כלי שיש עליו נפגעים יסמן עצמו בדגל. מעבר לזה לא יכולתי לעשות הרבה. כל אחד ויכולותיו לעזור ולהקל על הפצועים שליידו עד שתגיע הישועה מאיזשהו מקום, אם תגיע.

אנשי הצוותים שלצד הם היו פצועים בתוך הכלים ניסו לעזור במעט שיכלו – זאת תוך כדי לחימה, שמירת רצף השדרה והתקדמות אל מזרח העיר. היו שני מקרים של נגמ"שים שמפקדיהם נפגעו, אך הנהגים שמעו את ההוראות שנתתי בקשר, לקחו יוזמה, עברו בין הכלים המסומנים בקרבתם, אספו אליהם פצועים ככל שיכלו, והמשיכו לנוע עם שדרת הגדוד ואל הטנק שלי בכיכר העיר. הם המתינו סמוך לטנק שלי להוראות מה לעשות ובאיזה ציר לפנות את הפצועים ולאן. עצה ברורה וטובה לא הייתה לי כי הצירים היו חסומים, או שהיו בשליטת האויב, וכל פינוי דרכם היה בחזקת סיכון גדול.

המשכתי כל הזמן לנסות למשוך אחריי את השדרה ובסביבות 11:30-11:30 בצהרם הגעתי עם החוד שלה לקצה המזרחי של העיר בכיכר הראשית הסמוכה לחוף המפרץ – צומת המשולש. נאלצתי כמה פעמים, הלוך ושוב, לנסוע בהילוך אחורי כדי ליצור קשר עין עם החלק של השדרה שנתקע מאחוריי, למשוך אותו קדימה וליצור שוב את הרצף בשדרה הגדודית.

הלחימה בסואץ, 24 באוקטובר 1973

בחזרה לעיר סואץ, אוגוסט 1987

הלחימה בסואץ, 24 באוקטובר 1973

בחזרה לעיר סואץ, אוגוסט 1987

בתוך העיר נשארו שלושה טנקים. מלבדם הצלחתי למשוך אחריי את כל יתר הגדוד, על ההרוגים, הפצועים והכלים הפגועים שלו, עד המבואות המזרחיים של העיר שבין סואץ לפורט אברהים.

הוריתי למנש, מ"פ מפתח, לחסום עם כמה כלים לכיוון פורט אבראהים כדי למנוע אפשרות של התקפת נגד של גדודי הקומנדו וכוחות הנ"ט שנמצאו בעיר, ובכך השלמנו את המשימה במלואה. למרות פציעתו מרסיסים, מרימון שנזרק עליו לצריח, תפקודו ואומץ לבו של מנש ראויים לכל שבח. מנהיג טבעי, עניו, צנוע, אמיץ ומקצוען וחדור אמונה בצדקת הדרך. כל מג"ד היה מייחל לעצמו מפקדי פלוגות כמוהו. אחטא לאמת אם לא אציין כי עזרתו באיסוף שברי הגדוד וארגונו להמשך לחימה הייתה משמעותית.

כשנתיים לאחר המלחמה ביטא מנש את תחושותיו במכתב למפקד החטיבה בנוגע להנצחת מורשת הלוחמים:

מרגיש אני צורך – שאיני יכול לעמוד בפניו- לומר לך על אף כל הצניעות: בטוח אני שנלחמנו בצורה מעולה משך כל המלחמה ואף פעמים לא מעטות ראינו את המוות סנטימטרים מאתנו: באזור נוזל מול פורקן ומצת, באזור חמוטל – בהברגה ובזרקור ב־10 באוקטובר, ויותר מכול – בעיר סואץ בגיהינום של אש: מי שלא ראה איך נשחטים מפקדים של גדוד שלם; מי שלא שמע את הטענים־קשרים והתותחנים, שמפקדיהם נפצעו או נהרגו בין ידיהם, כיצד זועקים בתוך רשתות הקשר; מי שלא ראה את אש התופת שנורית מכל סוג של כלי נשק, מכל חלון, מכל מרפסת, מכל דלת וסמטה; מי שלא ראה איזה כושר מנהיגות וקור רוח, איזה חירוף נפש וסיכון אישי, איזה רוח לחימה וכוח עמידה צריך מפקד יחידה כזאת כדי להתגבר על כל חלום הבלהות הזה וללכד יחידה כתושה ושסועה ללא מפקדים ולהפיח בה רוח לחימה כדי להילחם על חייה יום שלם נוסף – לא ראה דבר בחייו. מה עוד צריך לעשות מפקד או חייל כדי לזכות בעיטור, ושלא תבין אותי לא נכון, איני מתכוון לעצמי דווקא, והמבין יבין. קראתי את מעשי הגבורה של אלה שקיבלו עיטורים והתביישתי בתוכנם של רוב "הגיבורים". חיילינו ומפקדינו היו הרבה יותר אמיצים והרבה יותר מקצוענים מאלה שזכו לעלות על במת העיטורים. לא רק כבודו של האיש הבודד נפגם אלא כבודה של היחידה כולה שבה הקזנו כליכך הרבה דם.

צומת המשולש

חלק גדול מן הגדוד היה פרוס עדיין ברחוב הראשי. הירי ברחוב נמשך. המטרד העיקרי היו הקומות הגבוהות וגגות הבתים – אם כי לא חסרו לנו צרות והפתעות גם מהסמטאות ומהכניסות לבתים. הירי למטרות הגבוהות נעשה בעיקר על-ידי מקלע המפקד, הנשק האישי של הטנקיסטים והנשקים של לוחמי החרמ"ש. המושימה העיקרית של חילופי האש עם המצרים שישבו בקומות העליונות של הבתים לאורך הציר הוטלה על הנגמ"שים בשל זוויות הירי. פינוי הנפגעים לפנים, שנעשה תחת אש ובכוחות עצמיים, היווה בעיה רצינית ביותר. ריכוזם דרש מן הנגמ"שים שעסקו בכך תעצומות נפש ותעוזה רבה. בכלים רבים היו נפגעים שחיכו לנגמ"שי הפינוי שיגיעו אליהם. אלה היו נגמ"שי לוחמים, שהפכו לנגמ"שי פינוי, שעברו תחת אש ותוך כדי ירי בין הכלים, בדקו אותם והכניסו אליהם את חבריהם הפצועים וההרוגים.

אחת הבעיות הקשות הייתה כיצד ובאיזה ציר לפנות אותם. הציר שבו פרצנו היה רווי ירי ובחלקו חסום על-ידי כלים פגועים, או על-ידי כלים שמפקדיהם נפגעו ולא היו מסוגלים לתפקד, ולא ידעתי מה מצב

הלחימה שם. בציר החוף לא ניתן היה לשלוח כלים בודדים עם הנפגעים הרבים, שכושר הלחימה שלהם היה מטבע הדברים מוגבל – מה גם שלא ידעתי מה היה מצב האויב ואיזה כוחות שלנו נמצאים שם. היעדר המידע על כוחותינו הגביר את ערפל הקרב שממילא היה בלתי נסבל והקשה עלי מאוד לקבל החלטות. את הכלים שנשאו עליהם את הנפגעים ריכזתי באזור הכיכר המרכזית, בצומת המשולש. מול עיניי שכבו שלושה מ"פים פצועים. רמי מ"פ טנקים כובס, אלברט מ"פ טנקים ליבק, ומינקו מ"פ חרמ"ש סורט. חזי מ"פ החרמ"ש, שאף הוא נפצע, פונה לאחור עם הנגמ"ש של אלטמן. המ"פ החמישי, חורין, שצורף לגדוד יומיים קודם לכן, פינה את עצמו לאחור. כבר בכניסה לעיר הטנק שלו נפגע. הצוות הצליח לנטוש כאשר התותחן יהודה פריש, הטען-קשר אריה גרינבאום והנהג דני קליין פצועים. הצוות התפנה לאחור בכוחות עצמו מלבד דני שנשאר פצוע ברחוב ושם נהרג.

באגף אחד בצומת המשולש היה מפרץ סואץ, באגפים האחרים בנייני העיר שמהם ומבניהם נמשך הירי על כוחותינו. נחשפנו במשך שעות לאש ולצלילות מעמדות האויב הרבות שבסביבה. חוליות האויב תקפו באומץ מרשים ובמיומנות את הכלים שלנו – זאת בגיחות חוזרות ונשנות. הם ניסו להשחיל רימונים לתוך הטנקים והנגמ"שים. חוליות אויב אחרות דילגו מסמטה לסמטה, וירו לעברנו מנשק אישי ומנשק נ"ט. יוסי קליין, התותחן של בן חברון, הבחין בהם וירה פגז חלול אל הצלפים שנמצאו במבנה שמעליי וצלפו לעברי. הוא חיסל אותם בירי פגז, אך כמעט חיסל גם אותי. הרגשתי ממש מעליי את הפגז במעופו שהחריש את אוזניי. כעסתי על ההעזה לירות כל-כך צמוד אליי אך הבנתי את כוונתו הטהורה והערכתי אותה. שנים מאוחר יותר שלח לי יוסי קליין את הדברים שכתב ביומנו בזמן אמיתי, שנכתבו מן מהזווית האישית. וכך נראו הדברים בעיניו מתא התותחן:

תוך כדי הקרב בכיכר זיהינו לוחמים וצלפים בעמדות ירי בקומות הגבוהות של הבניין שמעלינו ומעל לטנק המג"ד. טנק המג"ד עמד בין הצלפים ובינינו. ראינו שהם מתמקדים בו ועומדים לפגוע בו ושדרושה פעולה דחופה למנוע את הפגיעה בו ובצוות. שיגרנו מיד פגז חלול, שהיה באותה עת מוכן בקנה, לעבר היורים. השמדנו אותם והסכנה חלפה. לא היה זמן לחילופי דברים ולהתרעות בקשר. זה היה עניין של שניות. המג"ד כעס על המט"ק בעקבות הירי הצמוד כל־כך אליו, אך זו הייתה הדרך היחידה למנוע פגיעה ודאית בו ובצוות שלו. אני זוכר את קולו הדומיננטי בקשר ואת הפקודות לכל אורך הקרב בעיר, את הרוגע בצד הנחישות בהתמודדותו עם הלחץ הבלתי נתפס. ההובלה הזאת תרמה לנו, המצויים עמוק בתוך צריחי הטנקים, תחושת ביטחון בקרב הארוך והבלתי נגמר בלחימה לאורך כל הרחוב הראשי ובתוך הכיכר בסואץ. לא רצייתי שזה ייפסק.

יוסי קליין מרחובות התחיל את המלחמה עם גדוד 113 של אסף יגורי מחטיבה של נתקה. ב־8 באוקטובר, בהתקפת הנגד האוגדתית שכשלה, ספג הגדוד מכה אנושה, המג"ד נפל בשבי, הטנק של יוסי נפגע, המט"ק נהרג וחלק מאנשי הצוות נפצעו. יוסי הצליח, יחד עם יתר אנשי הצוות, לקפוץ מן הטנק, לחמוק רגלית בין הכוחות המצרניים לכיוון כוחותינו עד שלמזלם נתקלו בטנק שלנו שחילץ אותם לאחור, ומשם פונו לבית חולים. לאחר כמה ימי התאוששות ברח יוסי מבית החולים והגיע לג'וליס, ומשם הועבר שוב לחזית. ב־14 באוקטובר הוא הגיע אליי לגדוד, ועשה אתנו את המלחמה כתותחן באחד הטנקים בפלוגה של מנש. בקרב בסואץ יוסי היה בטנק של אבשלום בן חברון, והם היו הטנק השלישי בשדרה. בעיר נפצע שוב – הפעם בעינו מריקושט שעף מפגיעה בפריטלסקופ, אך המשיך את הלחימה עם הגדוד עד סוף היום הארוך, והתפנה לפנות ערב עם כולנו. אז הוא הופנה לתאג"ד, ומשם, דרך בית חולים שדה בפאיד הועבר לבית החולים בבאר שבע.

זאב ויטמן, הטען־קשר של אבשלום וקליין, תיעד כך את הדברים: הקרב בסואץ חרוט בזיכרוני יותר מכול. ב־23 באוקטובר נפצע סגן אלכס קלות ופונה. למזלנו, החליף אותו המט"ק אבשלום בן חברון שאתו לחמנו בסואץ. הוא היה לוחם אמיץ ונחוש שהפעיל אותנו במלא העוצמה. ירינו אל מקורות הירי הרבים מכל הכלים שעל הטנק שלנו, ירינו בתותח, במקלע המקביל, במקלע המפקד, בתת־מקלע עוזי וברימונים. כאשר החיילים המצרים התקרבו לטפס על הטנק כדי להשחיל רימונים צודד יוסי התותחן את התותח והעיף אותם מהטנק תוך ירי ממקלע. וכך נפנפנו אותם מהטנק. במהלך הקרב הקשה והארוך נפצע אבשלום, וגם יוסי נפצע – זו לו הפעם השנייה במלחמה הזאת. למרות זאת המשיכו שניהם, יחד עם הצוות, להילחם עד היציאה מהעיר בערב.

כמפקד נגמ"ש בפלוגת סורט היה אלטמן ער למצב הקשה שאליו נקלע הגדוד. הוא שמע אותי ברשת הגדודית ואת הפניה שלי לכלים שיכולים לעזור בפניו פצועים מן הכלים שבסביבתם. בכלים של פלוגתו ובכלים של הפלוגות האחרות היו נפגעים רבים. למרות הסיכון הרב, ותחת אש חזקה ומרוכזת, הוא אזור כוחות, דילג בין הכלים הפגועים, אסף פצועים אליו לנגמ"ש והצליח לפנותם לתאג"ד. על אומץ לבו והסיכון האישי שלקח כדי לחלץ חברים לנשק המלצתי להעניק לו את עיטור המופת. כאשר חזר כדי לאסוף פצועים נוספים נפגע הכלי שלו. הוא וכל אנשי הצוות שלו נפגעו. כל זמן שהם היו עסוקים בהצלת חברים ובפניו הנפגעים הם לא עצרו לבדוק את מצבם שלהם. רק בתאג"ד, לאחר שהורידו את הנפגעים, הסבו החובשים במקום את תשומת הלב שלהם לכך שהם פצועים וזקוקים לטיפול. אחד הלוחמים מן הנגמ"ש של אלטמן, ששתי ידיו שהיו שרופות לחלוטין, נחבש וגם עיניו נבדקו משום שנראה היה שהן נפגעו. לאחר מכן ניגש החובש לטפל גם באלטמן. הוא נבהל כשראה אותו מלא בדם. לא היה ברור לו מה מקור הדם שעל בגדיו. אלטמן לא התרגש מהבעת פניו של החובש, והפנה את תשומת לבו לגב. החובש

גזר את חולצתו וגילה רסיסים רבים תקועים בגבו. הרבה לא ניתן היה לעשות. הוא נחבש ונשלח למסוק הפינוי.

לפני שפוננו ניגשו לפגועים וניסו לזהות מבין הרבים שהיו שם את הנפגעים המוכרים להם. אלטמן, למרות מצבו, הסתובב בין הפצועים כשעל פניו ארשת שמחה. חלק מן האנשים חשבו שנטרפה דעתו או שהוא סובל מהלם קרב. לאלטמן היה קשה להסביר שהוא שמח על כך שהוא חי ונושם אחרי שהוא היה בגיהנום של העיר, ראה את הזוועות שעוללו המצרים לחבריו הלוחמים. לפני שהוא עלה למסוק הפינוי נפלו על צווארו חברו זאב ויטמן ועוד כמה פצועים. הם מיררו בבכי ונפרדו בתקווה שהסיוט הזה יסתיים עד מהרה.

אלטמן המ"כ סיפר:

נאמר לנו שאנו נכנסים לעיר סואץ. בטרם הכניסה קיבלנו מהמג"ד פקודות בקשר שמהן הבנו כי בתחילת הכניסה לעיר לא צפויה התנגדות, אך להיות מוכנים [לכך] שבהמשך תהיה התנגדות מצרית בעיר. כמו כן הוזכר שלא לקחת שלל. ואולם העסק היה הרבה יותר גרוע ממה שחשבנו. נכנסנו ברחוב הראשי של העיר, ובאמת בהתחלה לא נתקלנו באש רצינית, אך כשהגענו למרכז העיר, לחלק הבנוי צפוף וגבוה, ניתכה עלינו אש תופת משני צדי הרחוב ומהבתים בגובה חמש קומות שבצדיו. האנשים בנגמ"שים החלו להיפגע. מפקד הפלוגה נפצע וכשביקש שיחליפוהו, התברר שהסגן שלו גם פצוע, וכן שמ"מ 1 ומ"מ 2 נהרגו. נותר עוד קצין אחד בפלוגה, אך תוך דקות ספורות גם הוא נפצע קשה בראשו, ונפל פנימה לתוך הנגמ"ש. הגדוד המשיך להתקדם – הטנקים בראש והנגמ"שים מאחוריהם, ושוב טנקים סוגרים. היו נפגעים רבים בגדוד. נאמר לנו על ידי המג"ד שמי שיכול – שיעזור בפניו הנפגעים ובריכוזם לתוך הנגמ"שים. נסענו בתוך אש התופת בין הכלים של שדרת הגדוד ואספנו פצועים והרוגים כדי להביאם לתאג"ד. סבב אחד ויחידי הצלחנו לעשות. הבאנו את הפגועים, ביניהם גם מ"פ חזי, אל החובשים והרופאים שעבדו בקצב מטורף בתאג"ד הגדודי שהיה מוכן כבר לקליטתם. מיד חזרנו שוב כדי לפנות את הנפגעים שהיו עם המ"פ

והסמ"פ, שגם הם היו פצועים. היינו הנגמ"ש היחידי ברחובה הבוער של העיר. אך כשבאנו לחזור שוב לתוך העיר נתקלנו במחסום של טנק פגוע שלנו. כולו עלה בלהבות וחסם את הרחוב. ואז חטפנו בזוקה ישירה בנגמ"ש. היינו המומים וחסרי אונים. אך למזלנו, הנהג, אותו שאול יעקובוביץ, שאותו לימדתי כמה ימים קודם לכן איך נוהגים בכלי החדש – הוא זה שלא איבד את העשתונות, סובב את הכלי חזרה ודהר לתחנת איסוף הנפגעים. היו לנו שני הרוגים: סמל יהושע (שוקי) אתגר אהרנברג וסמל שמעון אסרף, פצוע קשה אחד ושני פצועים קל. בתוך הנגמ"ש בערה התחמושת מפגיעת הבזוקה, והתחלנו לזרוק אותה החוצה לפני שיהיו פיצוצים. לאחר שהגענו לתאג"ד פינו אותנו בהליקופטר לבית החולים בשדה התעופה פאיד. את המ"פ והסמ"פ והנפגעים האחרים שאתם בנגמ"ש פינו רק בשעות הערב – עם יציאת כל הגדוד דרך כביש החוף.

דיווחתי שוב למח"ט להבהיר את מצבנו, והלה השיב כי כוחות צנחנים בדרך כדי לחבור אלינו. הלחימה בעיר נמשכה, הקצב עלה וירד לסירוגין, אך היינו כל הזמן במצב הכן, שאם לא כן שילמנו בחיינו. בדיעבד הבנתי שנעשה ניסיון לתת לנו סיוע ארטילרי, אבל אני אישית לא שמעתי עליו, וככל שידוע לי, אף אחד מהגדוד לא הרגיש את השפעתו הישירה.

היו רגעים שבהם שרר שקט ברחוב ובכיכר. השקט הזה היה מפחיד יותר מצרורות המקלעים והטילים נגד טנקים שנורו עלינו. מי שהיה מגיע אלינו מבחוץ ברגעים האלה היה מוצא עצמו במצב מתעתע של שקט, אך תוך דקות היה מצוי בתוך גיהינום של אש. חיילי האויב לא נצפו, וקשה היה לראות אותם. הם הכירו היטב את השטח וניצלו באופן מקצועי את ההסתר שנותן שטח בנוי כזה. בתוך עמדות שהשמדנו צצו והופיעו לוחמים חדשים. הם דילגו מעמדה לעמדה, מבניין לבניין ומסמטה לסמטה. הם ירו בעקשנות רבה מכל עבר – מתוך החלונות ומעל הגגות. ניסינו לשכנע בודדים להיכנע – כדי להשתמש בהם כאמצעי לשכנוע

האחרים, אך לא הצלחנו בכך משום שהחשד והמתח בין הכוחות היו עצומים. לכן כל משא־ומתן כזה הסתיים בירי.

גם שמואל אביטל הקמב"ץ ניסה לנהל משא־ומתן עם לוחם מצרי. אביטל שאל אותו היכן נמצא המושל, והלוחם המצרי הסכים להובילו אליו. הלה החל לצעוד, והקמב"ץ בעקבותיו. לפתע נורתה לעברם אש. המצרי ברח לכיוון אחד, ואביטל חזר בדהרה אליו לטנק.

בסביבות השעה 12:00 הודיע לי המח"ט כי שני גדודי הצנחנים, שהיו אמורים להיכנס לעיר מיד אחריי ובצמוד אליי, נכנסו לרחוב הראשי של העיר, אך כבר בכניסה לציר סרג' הם נתקלו באש חזקה. היו להם נפגעים, והם נמצאים בלחימה באזור תעלת המים המתוקים.

בדיעבד נודע לי שלחטיבה הצטרף בערב 23 באוקטובר גדוד הצנחנים 564 עיגול, בפיקודו של יוסי יפה, שמנה כ־160 לוחמים והתנייע על תשעה נגמ"שי טופז שלל ושלושה אוטובוסים. זה היה גדוד מנוסה לחימה ועתיר קרבות, והפיקוד שלו היה מנוסה ומעולה. משימתו בלחימה על סואץ הייתה להיכנס מיד אחריי ולהשתלט על משטרת ג'מעת אל־ארבעין ממזרח לצומת תעלת המים המתוקים. בעת הכניסה לרחוב הראשי של העיר היו לו 31 נפגעים – 13 הרוגים ו־18 פצועים. הגדוד התמקם באחד הבתים הסמוכים לצומת תעלת המים, ונלחם שם עד רדת החשכה. המג"ד יוסי יפה נפצע קשה במהלך ההשתלטות על הבניין, והפיקוד על הכוח עבר לידי סגן עמית, אחד מסגני מפקדי הפלוגות. עמית ארגן את ההתבצרות של לוחמי הגדוד בבניין מחשש להסתערות של המצרים, שמספרם היה רב והם נלחמו בעקשנות. כמו כן הוא הציב עמדות תצפית למעקב אחר פעילות האויב והצלפים שלו. עמית הציב גם מחסומים להדיפת ניסיונות פריצה לבניין. הניסיון לחלץ את הכוח בעזרת גדוד 484, סיירת חרוב בפיקודו של סא"ל חיים אורן (איואן), לא צלח. עם רדת החשכה נעשו הכנות לשהיית לילה בבניין.

המח"ט קרן חשש בצדק מהשארת הכוח בעיר במהלך הלילה. לאחר ויכוח שהיה לו עם הרמות הממונות הצליח קרן לשכנעם שיש להוציא את הכוח של יוסי מן העיר עוד בלילה בחסות החשכה. הכוח התארגן ליציאה בהובלתו של עמית, וביצע חילוץ עצמי. חלק מן הפצועים נישאו על אלונקות, והאחרים עשו זאת במאמץ עליון בהליכה רגלית. כל התהליך נעשה בהדרכתם של סא"ל חסדאי והמח"ט. החילוץ החל ב-2:30 והסתיים ב-4:40 לפנות בוקר של ה-25 באוקטובר.

כוח הצנחנים מרס, בפיקודו של סא"ל יעקב חסדאי, שמנה כ-80 לוחמים והתנייע על שני זחל"מים ושלושה אוטובוסים, הצטרף לחטיבה 500 ב-22 באוקטובר בלילה. נכנס אחרי הגדוד של יוסי, ומשימתו בלחימה בסואץ הייתה להשתלט על צומת תעלת המים המתוקים. ואולם, במהלך הכניסה לרחוב הראשי של העיר היו לו 16 נפגעים, ולכן הוא התמקם באחד הבתים הסמוכים לצומת תעלת המים ונלחם שם עד רדת החשכה. חלק מנפגעיו חולצו על-ידי לוחמי חרוב, והכוח ביצע בחסות החשכה חילוץ עצמי. חסדאי, לוחם מנוסה ועתיר זכויות, ארגן את הכוח כגוף אחד עם חוד חזק לפניו, אחריו האלונקאים, ואחריהם סגר משמר עורפי חזק. תוך כדי החילוץ נתקלו בכוח מצרי וגברו עליו. לאחר מכן המשיכו את החילוץ בהצלחה ללא נפגעים נוספים.

גדוד הצנחנים חרוב 484, בפיקודו של סא"ל חיים אורן (איואן), הוכפף עם 15 נגמ"ש BTR-50 ועם 150 לוחמים, לחטיבה 500. הוא הוכפף לחטיבה בשעות אחר-הצהריים תוך כדי הלחימה. הגדוד התקדם דרומה על ציר עצה עד שהגיע צפונית לעצה 88, ושבר מערבה כדי להגיע מצפון-מערב אל הגדוד של יוסי יפה וכוח מרס בצומת תעלת המים המתוקים. ואולם במקום זאת הוא מצא את עצמו באזור מפקדת חטיבה 500 ממערב לעיר. תוך כדי ההתקדמות דרומה על עצה נפגע לו נגמ"ש שהיה עמוס לוחמים ונפגעו לו 16 חיילים – הרוגים ופצועים.

איואן, שניסה לאתר את מיקומם המדויק של יופה וחסדאי כדי לעזור בחילוץ אנשיהם, איבד 22 לוחמים.

כמה דקות לאחר מכן עדכן אותי שוב המח"ט כי סא"ל אהוד ברק, מג"ד 100, נמצא בדרך אליי עם פלוגת טנקים וכוח חרמ"ש וכי הוא יחבור אלינו דרך הכביש הדרומי – כביש החוף, ציר פולחן. מיד אחרי המח"ט שמעתי ברשת: "נחום, כאן אהוד". לרגע לא הבנתי באיזה אהוד מדובר ומה הוא עושה כאן. הוא אמר לי שהוא בדרך אליי עם טנקים על ציר פולחן. ב־12:30 הגיע אליי אהוד ואתו פלוגת הטנקים. אהוד שאל אותי במה הוא יכול לעזור. הודיתי לו ואמרתי שאני צריך את פלוגת הטנקים לחסימה כלפי פורט אברהים ושעם השאר אסתדר בעצמי.

שמחתי מאוד לשמוע אותו, ועוד יותר לפגוש אותו. את אהוד הכרתי לראשונה בשלהי מלחמת ההתשה בסיני עת הייתי סמג"ד בגדוד 79 של חטיבה 401. דב תמרי, סגן מפקד האוגדה שלנו, גם הוא בוגר סיירת מטכ"ל, פיקד באותה עת על החטיבה. יעקב לפידות היה מפקד הגדוד, ואהוד היה מפקד פלוגת טנקים. לאחר שסיים את תפקיד סגן מפקד סיירת מטכ"ל, הוא בא לעשות הסבה לשריון, ולאחר מכן בא אלינו ושימש זמן־מה מפקד פלוגת טנקים לכל צורך ועניין – בדרך מעשית ובלי קיצורי דרך. לאחר מכן הוא התמנה למפקד סיירת מטכ"ל.

בסיום התפקיד יצא ברק ללימודים בארצות־הברית, ושם תפסה אותו המלחמה. הוא טס מיד חזרה לארץ, הלך לבית־ספר לשריון, ארגן לעצמו גדוד טנקים מכל הבא ליד, וירד לחזית הדרומית לחטיבה 460 של גבי. אף שהיה לוחם מנוסה ורב זכויות הוא לא יכול היה לעזור לי הרבה בסואץ. הייתי זקוק לגדוד חי"ר מאומן ומיומן שיודע את אמנות המלחמה בשטח בנוי. אהוד השאיר לי את פלוגת הטנקים, ודהר למשימתו המקורית.

את פלוגת הטנקים שהשאיר קידמתי כמה מאות מטרים מזרחית לצומת המשולש כדי לחסום, על סוללת המזח, כלפי פורט אברהים וכנגד האפשרות שכוחות הקומנדו והנ"ט הנמצאים בה יתקפו אותי. בדרך

לעמדות החסימה עלה טנק אחד על מוקש. חילצנו אותו והכנו אותו לפינוי. את יתר הפלוגה השארתי בעמדות אבטחה כלפי פורט אברהים. אחרי הטנקים הגיעו לכוון הכיכר כמה זחל"מים מגדוד 86, גדוד רגל, שהוכפף אף הוא לחטיבה 500. גם הם הגיעו דרך כביש החוף. נעזרתי בשניים – שלושה זחל"מים שהיו קרובים לצומת כדי לפנות כמה פצועים שכבר רוכזו על-ידי הנגמ"שים שלנו בצומת המשולש והוכנו לפינוי. את פעולת החילוץ העצמי הקשה והסבוכה התחלנו עוד בסמוך למכה הראשונה שחטף הגדוד. הפצועים הוכנו לפינוי אל התאג"ד ופולגת הרפואה, אך לא היה אפשר לעשות זאת דרך ציר סרג'. כעת, כשידעתי שציר החוף פולחן פתוח, הוקל לי. לא היה לי שום מושג אילו משימות הטיל המח"ט על הכוחות שקיבל תוך כדי הלחימה, בין היתר על גדוד החרמ"ש.

גדוד 86 היה אמור להיות מופעל על-ידי המח"ט אך היו ביניהם בעיות קשר – אף שמאותו אזור אני שמעתי היטב את קרן והוא שמע אותי. בשלב מסוים הודיע לי המח"ט שמג"ד 86 לא עונה לקריאות שלו. הוא ביקש שאמצא אותו ואומר לו שיענה לו מיד. שלחתי את הקמב"ץ אחורה על פולחן לאתר את המג"ד ולמסור לו שיענה לקרן בקשר. משימת החרמ"ש על-פי המח"ט הייתה: להגיע בציר החוף פולחן, שהיה פתוח, אל אזור צומת המשולש ומשם לעשות פנייה של 180 מעלות – ממזרח למערב – ולהילחם ברחוב הדרומי, המקביל לציר סרג', עד לחבירה עם גדוד 564 של יוסי יפה במשטרת ג'מעט אל-ארבעין. בכך התכוון המח"ט שגדוד החרמ"ש יקל במידה-מה על הלחימה שלי באמצעות פילוג כוחות האויב שהתרכזו בלחימה עלי ברחוב הראשי סרג', ובהמשך גם יקל על הלחימה של יוסי יפה וישתלב בה. בפועל חוד הגדוד הגיע לאזור הכיכר בסביבות השעה 13:00.

המח"ט קרן המשיך לנסות פעמים רבות לקרוא לברוכי בקשר אך ללא הצלחה. לטענתו, הוא לא שמע את הקריאות של קרן בגלל רעש

היריות. קרן ניסה להעביר דרכי את הפקודות, אך כבר לא היה לי קשר אתו כי הוא היה עסוק במבנה ששימש מלון ממערב לצומת המשולש על ציר החוף פולחן. מן המבנה הזה לא הייתה שום זווית ראייה אל צומת המשולש שבו נמצאנו ושום השפעה על הלחימה בציר סרג', שבו היה עדיין פרוס חלק מן הגדוד שלי. משם אף צלף או עמדת אש לא סיכנו אותנו. לי לא היה מושג מה היו הפקודות שקרן ניסה להעביר למג"ד החרמ"ש, וגם לא ידעתי אם הוא התקדם מערבה לעבר גדוד 564, כפי שקרן ניסה לשדר לו ברשת, או המשיך בפעילותו באזור המלון. חודשים לאחר מכן, בעת הסיכומים, הבנו שחיייליו היו חסרי ניסיון בלחימה בשטח בנוי; המשימה שהטיל עליו קרן, הייתה לדבריו לא ברורה דיה; תוך כדי הלחימה באזור המלון היו להם נפגעים רבים.

הבשורה שהציר הדרומי, ציר פולחן, פתוח ובטוח יחסית לפינוי עודדה אותי והפיחה בי תקווה שיתר הפצועים יגיעו סוף סוף לטיפול רפואי. על כן המרצתי את פעולת הפינוי אל התאג"ד ופלוגת הרפואה שהיו כבר פרוסים מהבוקר מוכנים לקליטת נפגעים בצומת סרג'-זר (סרג' 90).

התחמושת הקלה הלכה ואזלה. חלק מן הכלים כמעט שהתרוקנו. נאלצנו להעביר תחמושת מן הכלים הפגועים והלא מתופעלים לכלים פעילים. לא היה לנו ספק שכוחות האויב בעיר מאורגנים היטב. הגיחות החוזרות ונשנות, האיוש מחדש של עמדות האויב שנפגעו, עיבוי המערך ותגבור הכוחות במוקדים קריטיים – כל אלה לא יכלו להיעשות על-ידי לוחמים אקראיים ולא על-ידי מפקדים זוטרים. גם ממסמכי השלל שנמצאו לאחר המלחמה ניתן היה ללמוד כי ב-1971 הוכנו תוכניות מפורטות להגנת העיר; מאמץ ההגנה העיקרי הושקע לאורך ציר סרג', הרחוב הראשי של העיר שחצה אותה לכל אורכה.

על-פי ספרים ופרסומים מצריים, חפ"ק מפקד הארמיה השלישית נמצא באותה עת בגדה המערבית של התעלה, והוא זה שהורה למפקדי דיוויזיות 6, 7 ו-19 לשלוח לאזור צידי טנקים, כדי לפעול להשמדת כוחות

האויב שבגדה המערבית ולמנוע מהם לחסום את ציר סרג' המוביל לקהיר. המאמץ העיקרי של האויב התרכז ברחוב הראשי ובנקודות שמקנות לו יתרון: מתעלת המים ומזרחה, בצומתי רחובות, בפתחי הבניינים וביניהם, בקומות הנמוכות והגבוהות. כוחותיו נלחמו בעקשנות שאותה לא הכרנו קודם לכן. הם היו נחושים ומלאי התלהבות מן הנזקים והפגיעות בנו. למרות הלחימה הרצופה והממושכת, למרות המתח הבלתי נסבל, למרות העייפות, התשישות ואפיסת הכוחות הפיזיים והנפשיים הצליחו המפקדים וצוותי הלוחמים הנפלאים של הגדוד לשרוד את הקרב הקשה הזה ואת יום הלחימה הארוך – זאת הודות לעקשנותם, לעוז רוחם ולנחישותם לדבוק במשימה ולבצעה במלואה.

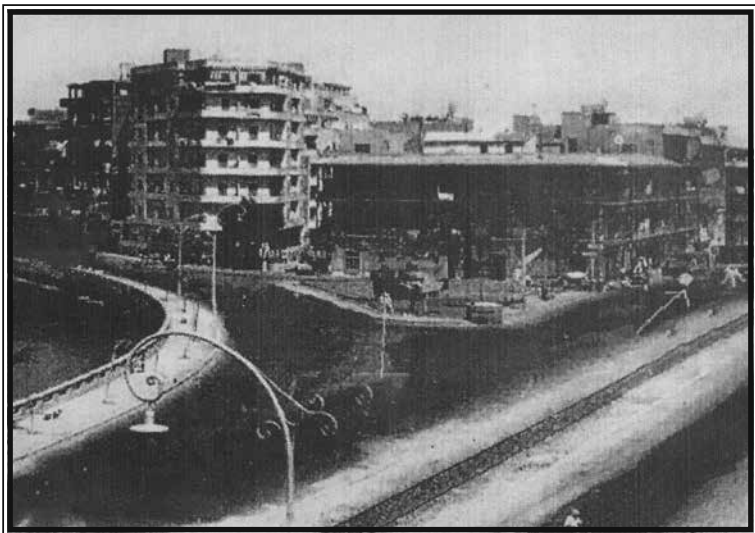
נדהמתי מיכולת העמידה של הלוחמים. ברגעים שבהם נדמה היה כי כלו כל הקצים התעוררו באנשים כוחות פיזיים ונפשיים שמקורם אינו ידוע. שעות הלחימה הרבות מטווחים קצרים מאוד, ומכל זווית וכיוון אפשריים שואבים מן הלוחמים כוחות בלתי מצויים, דורשים מהם את הבלתי אפשרי ונגד כל הסיכויים.

הניסיונות החוזרים ונשנים של צוותי הלחימה של האויב להגית מן הרחובות הצדדיים לעבר הטנקים והנגמ"שים, כדי לירות על החשופים בצריחי הטנקים ובתאי הלחימה של הנגמ"שים והזחל"מים, או לזרוק רימונים לתוכם, התישו אותנו. הקמב"ץ הגדודי שמוליק, שישב בתא הטען אתי בטנק, ירה כמו מטורף עם מקלע המפקד שעל הצריח, ועם תת־מקלע העוזי שלו, לעבר מקורות הִירי שכוונו אלינו מזוויות שונות ורבות. הוא היה העיניים ששמרו עלינו. בלתי אפשרי לשמור על ערנות מול כל אלה במשך שעות כה רבות. מעולם לא נדרשתי כשריונאי להשתמש עד הכדור האחרון בכלי הנשק האישיים שלי: בתת־מקלע עוזי המונח לצדי על כיפת הצריח ובאקדח שחגור למותני כמו ביום הלחימה הזה. באותו היום התרחש לנגד עינינו אירוע סוריאליסטי. בהיותנו בסמוך לכיכר שטופת אש תופת, מול בית בוער ומול הקנים שירקו אש של הפלוגה

שמאחוריי, התרחש מחזה שקשה לשכוח: בתוך ים של אש שלנו אל הבתים שבצדי הרחוב, ומהם אל השדרה שלנו, הגיחה לפתע אישה זקנה מפתח הבניין הבוער אל תוך המהומה שברחוב. היא גידפה את אלה שגרמו למחצלת שלה ליפול מן המרפסת לרחוב. הופעתה גרמה להקפאת המצב כאילו ניתנה פקודת "חדל אש!". היא אספה את המחצלת וחזרה אל הבית שמממנו יצאה, ואז הקיפאון הפשיר, הלוחמים התעשתו וחזרו לירות.

מכיוון שהשדרה הגדודית הייתה ארוכה – כ־2 ק"מ – לא יכולתי לדעת מה המצב המדויק של הפלוגות האחוריות. הבנתי מן התשדורות החטיבתיות שנעשו ניסיונות חילוץ בציר סרג' עלידי הנגמ"ש של הסמח"ט סא"ל יצחק כרמלי. במהלך החילוץ נפצע הסמח"ט קשה בראשו. ניסיון חילוץ נוסף נעשה עלידי נגמ"ש המודיעין של הקמ"ן רס"ן אמנון סהר, שחטף פגיעה אנושה – הוא ותשעת לוחמיו נהרגו. גם פלוגת הסיור שעל הנגמ"שים, בפיקודו של סרן יעקב דרורי, ספגה 16 נפגעים תוך ניסיון לחילוץ. גם גדוד 429 עשה ניסיון חילוץ, אך כאשר המג"ד נפצע, חזר הגדוד על עקבותיו.

היה לי ברור שאין שום סיכוי לפנות את הפצועים שלי לאחור באמצעות עזרה מבחוץ מכיוון שאף כלי משום יחידה לא הצליח לחבור אליי דרך ציר סרג'. על כן נערכתי לרכז ולארגן אותם בעצמי לפינוי לפנים עם נגמ"שי החרמ"ש של מינקו, לצרפם לשדרה ולרכזם בקרבת הטנק שלי בצומת המשולש. חשבתי שמשם הפינוי יהיה הרבה יותר פשוט והרבה פחות מסוכן.

טנק המג"ד והכוח הקדמי של מנש בצומת המשולש

הלחימה בכיכר העיר

צומת המשולש, אוגוסט 1987

העיר סואץ, אוגוסט 1987

השוק בסואץ, אוגוסט 1987

בשלב מסוים החליטה מפקדת האוגדה להפסיק להכניס כוחות לעיר, כדי לחבור אלינו ולהקל עלינו את הלחץ – זאת מתוך מחשבה שזו חריגה מהמשימה. שהרי המשימה הייתה "לכבוש את סואץ אם אינה סטלינגרד". התנאי הזה היה ידוע לאוגדה, לא היה ידוע לחטיבה ובוודאי שלא לגדודים. לפיכך, מבחינת האוגדה לא היה כל טעם בהכנסת כוחות נוספים לעיר שהייתה כרוכה בנפגעים רבים, כדי להקל על הגדוד שלנו שהיה כבר עמוק בתוך העיר – בקצה השני שלה.

לפנות ערב קיבלנו התרעה להתארגן ליציאה מן העיר בכוחות עצמנו. לא האמנתי שנותנים לנו הוראה לנטוש הכול אחרי כל מה שעברנו כדי להתייצב בעמדות מול פורט אברהים. אין תחושת החמצה גדולה מזו. אלה היו תחושות קשות של עלבון הנסיגה, גאווה פצועה וביטחון פנימי מעורער.

אפרופו הפקודה המטפורית הפיקודית בנוגע לכיבוש סואץ "סטלינגרד – לא, רמאללה או באר שבע – כן": לנטישת העיר סואץ

היו הרבה נקודות דמיון לנסיגת הכוחות התשושים של מדינות הציר מסטלינגרד. הגרמנים וכוחות הציר שנלחמו לצדם נאלצו לסגת ממנה אחרי שהחזיקו ב־90% משטחה. גם בסטלינגרד היו, לתוקפים ולמגינים נפגעים רבים. כמובן שהכול באופן יחסי לגודל המערכה ולהיקף כוחות שלקחו בה חלק.

האם באמת לא הייתה שום דרך להשלים את משימת כיבוש סואץ שכבר הושקע בה כל־כך הרבה – באבדות בנפש ובכלים? זו שאלה שתמשיך להדהד הרבה אחרי המלחמה. לדעתי, נכון היה למנף את ההתקפה על העיר ולא להפסיק אותה. ואולם, כגדוד יחיד, שבו היו נפגעים רבים כל־כך, לא יכולתי לעשות הרבה יותר. רבים מפצועי הגדוד לא היו ניצלים אם לא היינו מפנים אותם אחרי שעות רבות שדיממו ברכבי הפינוי.

לחימת לילה בעיר, כשאנו לבדנו שם בחלקה המזרחי של העיר, יכלה להיות קשה עוד יותר עד בלתי אפשרית. החושך היה הופך את הגדוד לסומא ומעצים את המגבלות הרבות שהיו לנו לעוד יותר הרסניות. בנוסף הוא היה מקנה לאויב, המכיר את העיר וערוך להגנה בה, יתרונות נוספים רבים. אנשי צוות רבים שנפגעו ולא היו כשירים ללחימה חסרו בטנקים; ורבים מן הלוחמים בנגמ"שים ובזחל"מים שהיו פצועים בעצמם טיפלו בפצועים היותר קשים שהיו אתם בכלים. למרות זאת ובלתי בְּרָרָה, השלמנו את ההתארגנות שהחלה עוד בשעות הצהריים, הכנו את הכלים לתנועה ולהמשך לחימה למקרה הצורך – זאת תוך ציוות הלוחמים שתפקדו מחדש. פיקוד כמעט שלא היה. מינתי לוחמים למ"כים, אנשי צוות למט"קים, ובמקרה מסוים מינתי סמל למ"פ כדי שבכל כלי יהיה מישהו אחראי. צירפתי חלק מן הטנקים לפלוגה של מנש, שתפקד להפליא אף שהיה פצוע, והעיקר שכל כלי ידע לאיזו מסגרת הוא שייך ומי מפקדו. גם בשעה הזאת לא ידעתי היכן בדיוק פרוסות היחידות האחרות של החטיבה, מה היו משימותיהן ומה מצבן. ההרגשה בדרך חזרה וביציאה מן העיר לא הייתה מרוממת. הייתה לנו תחושת החמצה גדולה, שהייתה

מלווה בתחושה של כישלון מהדהד לנוכח המעבר החד מאופוריית הלחימה עד פאתי העיר לדפרסיה בכל מה שנוגע ללחימה בסואץ. גדוד 433 ביצע את משימתו במלואה. פרצנו לעיר ברחובה הראשי לכל אורכו עד קצהו המזרחי, והתייצבנו מול פורט אבראהים לחסימה בדיוק כפי שנדרש מאתנו. השאלה מדוע לסגת נותרה בשלב זה באוויר. "כנראה שיש סיבה טובה", מלמלתי לעצמי.

עם רדת החשכה רתמנו לבדנו את הכלים הפגועים לכלים שתפקדו. ויסתנו שוב את התחמושת בין הכלים שמפקדיהם נפגעו ולא ירו, או ירו מעט, לאותם כלים שצרכו את תחמושת הבטן שלהם במהלך יום הלחימה הארוך, ונשארו כמעט ריקים מכל סוגי התחמושת.

יש לזכור שהלחימה בסואץ התמקדה מבחינת המצרים כמעט אך ורק במרכז העירוני הבנוי צפוף וגבוה משני צדיו של הרחוב הראשי סרג', שבו נערכו כוחות האויב בתוכנית סדורה. האויב לא בזבז משאבים וכוחות על לחימה בפאתי העיר ובשכונות הדלילות והנמוכות שמסביב לה, שם יצר דווקא אווירה של נטישה ושל עיר ריקה. זה היה אולי חלק מן הפיתיון. יש להזכיר שגדוד 433 לא קיבל שום סיוע אווירי או ארטילרי בשום שלב של הקרב. אני מציין זאת כי בכמה מאמרים נכתב שניתן סיוע או שנעשה ניסיון לתת סיוע כזה. לא ניתן לי סיוע כזה, ולא תואם אתי כל סיוע.

נקודה נוספת ראויה לציון: לוחמי גדוד 433 פינו בעצמם את כל הפצועים הרבים של הגדוד מתוך הכלים הפגועים לאורכו של ציר סרג'. נגמשי" החרמ"ש שלנו הם שעברו בין הכלים באומץ רב תחת אש, ואספו אליהם תוך סיכון עצמי את הנפגעים. הם ריכזו אותם בצומת המשולש בסמוך לטנק שלי כהכנה להמשך פינוי בציר החוף, פולחן, השקט יחסית. יש לציין שאף כלי מאף יחידה, גם לא מאלה שהגיעו בציר פולחן, לא נכנס, וגם לא ניסה להיכנס לציר סרג' מערבה לחילוף פצועי הגדוד. גם הניסיונות של החטיבה להכניס כוחות ממערב למזרח בציר סרג' לא צלחו. אחרי שריכזתי את כל שדרת הגדוד אחרינו נוצר נתק מוחלט

בינינו לבין יתר כוחות החטיבה בציר הראשי שבו רוכז המאמץ העיקרי של האויב להגנת העיר.

בסביבות השעה 17:15 קיבלתי פקודת התרעה לצאת מן העיר. לא הייתה התלבטות בנוגע לציר היציאה, שכן היו שתי אפשרויות: האחת ציר סרג', שדרכו פרצנו לעיר ולאורכו חטפנו מכה כואבת, וכך כל היחידות הלוחמות שנכנסו אחרינו ונתקעו באזור תעלת המים המתוקים וכל הכוחות שניסו לבצע פעולות חילוץ – כולם נפגעו, נבלמו ונסוגו. אף כלי לא הצליח לצלוח מזרחה את הרחוב. האפשרות השנייה הייתה כביש החוף, ציר פולחן, שהיה שקט ודרכו הגיע בשעות הצהריים אהוד עם פלוגת הטנקים שהביא לעזרה, ואחריו הגיעו בציר הזה גם זחל"מי חרמ"ש של גדוד 86.

בסביבות השעה 18:00 נתתי פקודות בקשר, וקבעתי את סדר התנועה ביציאה מן העיר, רק הפעם בכביש החוף – דרך ציר פולחן, שדרכו כבר יצאו מג"ד 100 וגדוד חרמ"ש 86. הכלים היו ריקים כמעט מתחמושת, ובעיקר מתחמושת קלה. הגדוד – על שרידי ארבע פלוגות הטנקים ושתי פלוגות החרמ"ש, וכן פלוגת הטנקים החמשית של גדוד 100 – יצא מן העיר בכוחות עצמו. יצאנו משם כשאנו פצועים ומדממים אך השארנו מאחורינו את העיר סואץ בוערת ומעשנת, קרועה ושסועה, כשהיא מלקקת את פצעייה. כל תיאור יישמע חיוור למראה הרחוב הראשי והכיכר המרכזית שבהם לחמנו. ההרג וההרס שגרמנו בעיר במשך שעות ארוכות של לחימה היה הכרחי כדי לבצע את המשימה ולשרוד את התופת.

העיר פורט אבראהים, היעד הסופי בתוכנית האוגדתית להשלמת הטבעת סביב הארמיה השלישית, נשארה מחוץ ללחימה. אליה ואל סואץ חזרתי מספר שנים מאוחר יותר, באוגוסט 1987.

על סוללת המזח לפורט אבראהים, אוגוסט 1987

אנשי הסירות על המזח לפורט אבראהים, אוגוסט 1987

פורט אברההים, אוגוסט 1987

מלון RED SEA, פורט אברההים, אוגוסט 1987

כאב הנטישה

תוך כדי תנועה על ציר פולחן, כקילומטר מערבית לצומת משולש, הפנה מג"ד 100, אהוד ברק, את תשומת הלב שלי לנ"ט בכיכר, שהיה ממוקם במרחק של כמה מטרים מימין לציר התנועה שלי. התגובה שלי הייתה פקודת אש לפגזו שהיה בקנה, והנ"ט חוסל. מציר פולחן פניתי צפונה בציר זר עד צומת זר-סרג'. התותחים שהיו במצב "שמור גזרה" ירו מדי פעם לעבר עצמים חשודים. אך לא הייתה שום היתקלות משמעותית באויב. תוך כדי בדיקה, שמטרתה הייתה לוודא שכל הכלים שיצאו אתנו מהעיר אכן הגיעו, גיליתי שנגמ"ש מ"פ סורט, שעליו היו נפגעים רבים, חסר. נהג הנגמ"ש היה מקסים כהן, שאותו כיוונתי אליו לכיכר כמה שעות קודם לכן, ומיקמתי אותו לצדי. לפני שיצאנו מן העיר הוריתי לו היכן עליו להיות ממוקם בשדרה כאשר נתחיל לנוע, והנה לפתע הוא נעלם.

בבדיקת קשר הוא ענה לי לשמחתי הרבה, אך התברר שהוא אינו רואה את שדרת הגדוד ואינו יודע היכן הוא נמצא.

סיפורו האישי מעניין. לאחר שסיים את שירותו בצה"ל – בתקופה שלאחר מלחמת ששת הימים – ירד מקסים עם משפחתו לצרפת. כשפרצה מלחמת יום הכיפורים הוא החליט להגיע לארץ ולעזור במאמץ המלחמתי בדרך כלשהי, אך כמובן שלא העלה על דעתו שימצא את עצמו במערבולת שנמצא בה כעת. אל הגדוד שלי הגיע באמצע המלחמה ב־15 באוקטובר עם תגבור הנגמ"שים החדשים, שאותם קיבלתי עת הגיעם מארצות־הברית תוך כדי הלחימה. למחרת, כאשר פיצלתי את פלוגת החרמ"ש לפלוגת סורט על נגמ"שים ולפלוגת חזי על זחל"מים, נבחר מקסים לשמש נהג בנגמ"ש של המ"פ מינקו. אף שמקסים חשב שבהבאת הנגמ"שים לגדוד הוא יסיים את חלקו במלחמה ויוכל לחזור לפריז ולספר שהשתתף במלחמה, הוא מצא את עצמו ממשיך בלחימה עד סופה, לרבות הקרב בסואץ, שבו נדרש לתעוזה ולתעצומות נפש כדי להציל את עצמו ואת הלוחמים שנפגעו ופנו לנגמ"ש שלו. איני יודע אם הוא פעל מתוך הלב או מאומץ לב, אך הוא בכה ונהג כדי להציל את עצמו ואת הנפגעים האחרים שצורפו אליו. הוא המשיך להודיע לי בקשר על כל תנועה שלו, כדי לקבל הכוונה והנחיות מה לעשות. עודדתי אותו עד כמה שהנסיבות אפשרו זאת. כיוונתי אותו והוריתי לו לדהור אחרי הגדוד פנימה עד שחבר אליי בכיכר.

שאלתי את מקסים ברשת היכן הוא נמצא. הוא ענה שאינו יודע. הוריתי לו לעצור, להביט היטב סביבו ולומר לי מה הוא רואה. הוא השיב: "אני רואה מים מצד שמאל שלי, ממול אני רואה הר גבוה, מצד ימין יש טנקים ומשאיות, חלק נוסעים וחלק פגועים, בלגן שלם". מהתיאור שלו הבנתי שהוא פספס את הפנייה של השדרה, והמשיך כנראה מערבה אל תוך היחידות המצריות. הרגעתי אותו ואמרתי לו לעשות סיבוב פרסה ולנסוע עד הפנייה הראשונה שמאלה. שמרתי אותו בשידור וחזרתי והרגעתי אותו שהכול בשליטה. הוריתי לו לעצור בכל פנייה שאליה

יגיע ויספר לי מה הוא רואה. לזכותו ייאמר שתיאוריו היו מפורטים עד טרדנים. בצומת הנכון הוריתי לו לפנות שמאלה, להדליק אורות ולהמשיך לנסוע עד שיראה פנס לבן מולו. בסופו של דבר גם הנגמ"ש הזה חבר אליי לגדוד, וסוף סוף התפניתי להמשך הלילה. הערכתי שהלילה לא יהיה קל יותר ממהלך היום.

הכנסתי את הגדוד לחניון לילה בסרג' 87 להתארגנות ולליקוק הפצעים. עליתי על הג'יפ ודהרתי לנקודת הפינוי שבה היו פרוסים התאג"ד שלי ופלוגת הרפואה החטיבתית, שאליהם הועברו כל הנפגעים, ומהם פונו לבתי החולים. נתקפתי חלחלה למראה התאג"ד, פלוגת הרפואה וסביבתם. האזור כולו נראה כבית מטבחים. קשה היה לי להתנער מן הדכדוך שנגרם לי לנוכח המראות. מתח רב וכאב עצום רבצו עליי מהאובדן של יום הלחימה הקשה שהסתיים בכאוס של היציאה מן העיר.

בתאג"ד נלחמים על חיי הפצועים

מנוחת שורדי הקרב בסואץ

ארנון צברי, מדריך החובשים, תמצת את האירועים שעברו על התאג"ד: במהלך ימי הלחימה נתקלנו באין־ספור פציעות ומצבים קשים שסחטו מאתנו, אנשי הרפואה, את המיטב מיכולתנו כחובשים וגם מד"ר גל שהפגין רמה מקצועית מעולה. אך אף אירוע מאלה שקדמו להיום לא הכין אותנו לקטסטרופה של הטיפול במבול הנפגעים מהקרב בסואץ, שנחת עלינו היום. עם כניסת הכוחות הלוחמים לעיר נשמעה קריאתו של נחום המג"ד בקשר שהגדוד נתקל באש תופת ושיש לו נפגעים רבים. למשמע הקריאה הזאת נערכנו כמיטב יכולתנו ועם כל הציוד שלרשותנו לקליטת הנפגעים. נוסף על התאג"ד שלנו נפרסה פלוגת הרפואה החטיבתית של ד"ר מנחם שטרן. לידה גם נפרס התאג"ד של גדוד 429.

הפצועים שהגיעו אלינו טופלו במהירות ובמקצועיות – דבר שהציל חיי רבים מן הנפגעים. מגוון הפציעות היה רחב מאוד – מפציעות קלות עד פציעות קשות ואנושות: כוויות, קטיעות גפיים, פגיעות ראש, פגיעות בטן וחזה מורכבות ועוד. הפצועים מוינו וטופלו לפי חומרת הפגיעה. ההמולה הייתה רבה ואנחנו עבדנו בקצב מטורף. מצוקתנו הייתה רבה.

מרום לחץ נאלצתי לדקור מספר רב של פעמים פצוע כדי להכניס לו עירוי. הפצוע, למרות מצבו, חש במצוקתי וניסה להרגיע אותי: "לא נורא, התופת בתוך העיר נוראה הרבה יותר". לשמחתי, המיומנות המקצועית של ד"ר גל והסיוע שקבלנו מהנהגים ומהאחרים שהיו בסביבה עזרו לנו במעמסה הפיזית והנפשית שדרש הטיפול בפצועים. הפצועים המשיכו לזרום, והטיפול נמשך שעות רבות אל תוך הערב. לא חשנו עייפות ולא חשנו רעב.

בין הפצועים הרבים נתקלתי בסג"ם יקי לוי שאותו הכרתי מסגל ההדרכה במא"ח 500. הוא נפגע מרסיס שחדר לרקתו ופגע במאור עיניו. כאשר הרופא חיפש עליו פגיעות נוספות, יקי, שהיה בהכרה מלאה, אמר לו כי אין לו פגיעות אחרות מלבד הפגיעה בעיניו. ניסינו לשלבו עם הפינויים הדחופים שבוצעו במסוקים אך הדבר לא צלח בשל סדרי הדחיפות. יקי איבד לחלוטין את אור עיניו מהפגיעה ברקתו. לאחר שסיימנו את הטיפול בפצועים ואת פינוים ראיתי מחזה הצרוב בזיכרוני כל חיי: שורה ארוכה של אלונקות המכוסות בשמיכות צבאיות, ומהן מבצבצות רגליים – עם ובלי נעליים.

ד"ר תיאודור גל, הרופא הגדודי, שבזכותו ניצלנו במהלך מלחמת יום הכיפורים, בעיקר ביום האחרון שלה, חייהם של רבים וטובים, אמר באחד הסיכומים: "הגעתי לגדוד 433 ב-10 באוקטובר כדי להחליף את הרופא הגדודי ד"ר גרתי יצחק, שפונה לאחור כי הגב שלו נתפס, ומאז הייתי צמוד לגדוד בכל ימי הלחימה".

ד"ר גל טיפל בנפגעי הגדוד ובנפגעים של יחידות אחרות שהגיעו אליו בקרבות הבלימה, בצליחה ובקרבות הרדיפה – והם היו לא מעטים. הוא טיפל מדי יום בנפגעים, אך לדבריו, מעולם לא נתקל במצב כה קשה כפי שהיה בקרב על העיר סואץ.

וכך הוא תיאר זאת:

כאן היה טבח! הסרט "אפוקליפסה עכשיו" הוא צחוק ילדים לעומת מה שהתחולל בסואץ ב-24 באוקטובר. איש מבחוץ לא יבין זאת. מי שלא היה

נוכח שם – בתאג"ד אצלי – שום תיאור לא יעזור לו להבין את מה קרה שם בעיר ובין העיר לנקודת הפינוי הרפואי. כבר ראיתי במהלך המלחמה כל מיני זוועות, אבל מה שהתרחש בעיר סואץ נפל עליי כרעם ביום בהיר. אפילו ימי הלחימה הרבים שקדמו לו לא הכינו אותי לכך. לא הכול אוכל לספר, כי כדי לשרוד ולא להישאר בהלם, מחקתי מהזיכרון את המלחמה הזאת. שם, בתאג"ד, השתדלתי כמה שפחות לחשוב או לדבר. עבדתי כמו אוטומט. הפחד שלט בי למרות שהסיכוי להיהרג בתאג"ד לא היה גדול. התמונות חוזרות אליי יום יום. לא מרפות. אני צריך להתאמץ כדי לנער אותן מראשי ולחזור למציאות שבה אני חי היום.

יום קשה ותובעני עבר על התאג"ד. אנשיו עשו עבודת קודש בטיפול בנפגעי הגדוד, וגם בנפגעים של יחידות אחרות, במשך כל יום הלחימה המר. תרומתה של מחלקת הרפואה הגדודית להצלת חיי רבים מפצועינו הייתה ללא ספק קריטית. אנשיה עשו את המיטב. הם פעלו בחרדה ובדאגה, אך בשליטה ובהקרבה, גם בשעות הקשות ביותר של פינוי נפגעים, של טיפול בפצועים במצבים מסוכנים ותחת אש ארטילרית במשך כל ימי הלחימה. אנשי התאג"ד שלנו היו מזן מיוחד: חיילים מסורים שנתנו את המיטב שבהם תוך לקיחת סיכונים רבים כדי להישאר צמודים לגדוד ולהיות מוכנים בזמן אמיתי להגיש במהירות האפשרית עזרה לפצועים. את המסירות הרבה ממחיש סיפורה של נעמי החובשת שהתעקשה לצאת עם חובשי התאג"ד, אך נאלצה להתפנות בשל הוראת קצין הרפואה. למרות זאת היא מצאה דרך להישאר בזירת הלחימה ולהמשיך ולתרום את כל יכולותיה עד הפסקת האש.

וכך סיפרה נעמי:

כבר ביום הלחימה הראשון זכה התאג"ד שלנו לביקור של צוות רפואה אוגדתי. עינו של קצין הרפואה קלטה אותי. הוא הופתע לראות אותי, החובשת הצעירה, עם התאג"ד. הוא הורה לשלוח אותי מיד חזרה לתל-אביב. בליית בְּרָהּ הורה לי מפקד התאג"ד להתארגן ולחזור לעורף. ואולם,

התמזל מזלי ומצאתי דרך להישאר באזור הלחימה ולהמשיך לתרום ככל יכולתי למאמץ הרפואי להצלת חיי הפצועים הרבים.

כך עברה עלי המלחמה: שירתי כחובשת במרפאת חטיבה 500 בצאלים, וביום כיפור הייתי שם כמו שאר חבריי החובשים. לבקשתי, אישר לי הרופא להצטרף כחובשת למחלקת הרפואה. בוויכוח בינו לבין קצינת החן קבע המג"ד שמכיוון שחסרים חובשים לתקן הוא מאשר את הצטרפותי. עליתי לאמבולנס עם ד"ר גרתי והתחלנו את דרכנו אל החזית. בהפסקות שעשינו תוך תנועה נתקלנו במוכרי תמרים, כי זו הייתה עונת הגדיר [קטיף התמרים], והם שימשו לנו מזון בהמשך.

ביום שני הגיעו אלינו לתאג"ד כמה קצינים, ובהם ד"ר אדלר שהופתע לראות חיילת במלחמה. הוא שאל את ד"ר גרתי מה אני עושה בגזרה, ובאותה נשימה פקד עליי לעזוב ולהתחיל לצעוד לכיוון תל-אביב. ד"ר גרתי לא הגיב ולא התנגד, ואני מצאתי עצמי, חיילת בודדה, צועדת על הציר לכיוון שממנו באנו. לאחר זמן-מה עצר לידי רכב שנוסעיו התפלאו מה אני עושה שם לבדי. בתמימות של חיילת צעירה הסברתי שאני צריכה להגיע לתל-אביב. הם אמרו לי שהם נוסעים עד טסה, ושם יש בונקר המהווה בית חולים שדה שממנו יוצאות הסעות רבות לפינויי פצועים לבתי חולים בארץ. הם הסיעו אותי עד לבונקר בטסה ושם נפרדתי מהם.

המחזה המחלחל הראשון שנגלה לעיניי בהיכנסי מהצד האחורי של הבונקר של בית החולים שדה היה ריכוז של אלונקות ספוגות בדם של חללים. נכנסתי פנימה וסיפרתי לרופאים את השתלשלות הדברים, והתחננתי להישאר לעזור במה שצריך. צירפו אותי בינתיים לצוות, וסוכם שעם הפינוי המוסק שיזדמן אתפנה אחורה. תוך דקות מצאתי את עצמי עסוקה עד מעל לראש בטיפול בפצועים, מרטיבה כוויות בנוזל סטרילי, גוזרת בגדי פצועים ונעליים. הספקת מזון הייתה מצומצמת, ונאלצנו להסתפק בפרוסות לחם – הן אנחנו והן הפצועים. למזלי, פינוי מוסק לא התאפשר בימים הראשונים, והפינוי לבית חולים ברפידיים נעשה ברכב.

בינתיים הוחלפו כוחות הרפואה שהיו בבונקר. אני נשארתי בבונקר ונחשבתי לוותיקה ולמנוסה בהתנהלות במקום. התקבלתי בטבעיות על-

ידי כוחות הרפואה החדשים שהגיעו לבונקר. סייעתי בקליטת הצוותים החדשים, הכנתי רשימות ציוד שחסר וערכתי הזמנות ציוד רפואי ומנות דם. הגיעו אלינו פצועים רבים. חלק הכרתי עוד לפני המלחמה, וחלק תוך כדי הטיפולים.

פעם הייתי נוכחת כעדה בהכנת רשימת החללים – תפקיד רגיש וחשוב אך לא פשוט מבחינה נפשית. את הרשימות העברנו לקצין נפגעים, שתפקידו היה לדאוג לדיווח למשפחות החללים. הייתי עדה גם לדיון עם הרב גורן בשאלה ההלכתית האם מותר לפנות גופות חללים מהשטח בשבת? הוא פסק שיש להמשיך ברישום החללים ופינויים גם בשבתות ובחגים. מ־8 באוקטובר ועד 22 בו, עד הפסקת־האש הראשונה, תרמתי ככל יכולתי בטסה, ואז החלטתי לחזור לארץ ולבקר בבתי החולים את פצועי הגדוד והחטיבה. עד היום, בעיקר בימי הזיכרון וביום הכיפורים, חוזרים וצפים במוחי ובאפי, הקולות, הריחות והתמונות מאותה מלחמה שצורבה בלבי.

אנשי הרפואה שלנו דבקו בעורפו של הגדוד והיו נכונים לתת טיפול לנפגעים בכל עת שנדרשו – זאת תוך סיכון עצמי בשטחי לחימה מוכי ארטילריה. במהלך הלחימה היו למחלקת הרפואה שלושה הרוגים. המחלקה החליפה שלושה רופאים: ד"ר גרתי, ד"ר גל וד"ר נחמן אקשטיין, שהגיע למחלקה מיד לאחר שהסתיימה הלחימה.

ארגון הגדוד השסוע, איסוף שבריו והכנתו להמשך המשימות

ביום הלחימה בסואץ היו לנו 64 נפגעים מהדרג הלוחם – 18 הרוגים ו-46 פצועים אשר תועדו וקיבלו טיפול. היו רבים אחרים שנפגעו, אך לא ברמה ששיתקה אותם. הם לא התפנו והמשיכו לתפקד. שדרת הפיקוד, שהייתה חשופה בצריחי הטנקים ובתאי הלחימה של הנגמ"שים, שילמה מחיר כבד. כמוה גם פלוגות החרמ"ש שלוחמיהן היו אלה שנתנו מענה, תוך חשיפת גופם לאש, לעמדות הקרי בזוויות הגבוהות וההיקפיות שבהן הטנקים התקשו לטפל. הלחימה הבלתי נתפסת, הקשה והארוכה שנמשכה שעות כה רבות בין הבניינים הגבוהים לאורכו של הרחוב הראשי של העיר ובאלה שחברו אליו משני צדדיו גבו מאתנו מחיר כבד של אובדן.

סגן יעקב אביעזר בוזי סומסום מפלוגת 'סורט', יליד קיבוץ אושה. התגייס לצה"ל בשנת 1959 לצנחנים, השתתף במלחמת 'ששת הימים' ובמלחמת יום הכיפורים שימש כמפקד מחלקה ב'סורט'.

סמ"ר קליין דן דני מפלוגת 'מיכה', יליד יפו. התגייס לצה"ל בשנת 1968 לחיל השריון. הצטרף, עם פלוגתו, לגדוד במהלך המלחמה. בקרב בסואץ שמש נהג טנק מ"פ.

סגן כהן דרור מפלוגת 'סורט' יליד מושב בית-חנן. התגייס לצה"ל בשנת 1965 לנח"ל. השתתף במלחמת 'ששת הימים' ובמלחמת יום הכיפורים שימש כמפקד מחלקה ב'סורט'.

סגן גרובר חיים פטר מפלוגת 'מפתח' יליד הונגריה. עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1957. התגייס לצה"ל בשנת 1970 לחיל השריון. את המלחמה עשה עם הגדוד כמפקד מחלקה בפלוגה מ'. במהלך הלחימה, מקרבות הבלימה ועד הקרב בסואץ שבו נהרג גילה אומץ לב, נחישות וקור רוח. על כך הוענק לו 'עיטור המופת'.

סמל אתגר אהרנברג יהושע מפלוגת 'סורט' יליד תל-אביב. התגייס לצה"ל בשנת 1970 לסיירת 'שקד'. אחר כך הוצב לחיל השריון ואת המלחמה עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמ"ר הרוש אביב יהושע מפלוגת 'סורט' יליד מרוקו. עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1955. התגייס לצה"ל בשנת 1966 לצנחנים. השתתף במלחמת 'ששת הימים' ואת מלחמת יום הכיפורים עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמל היימן יוסף מפלוגת 'סורט' יליד פולין. עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1950. התגייס לצה"ל בשנת 1965 לחיל השריון. השתתף במלחמת 'ששת הימים' ואת מלחמת יום הכיפורים עשה עם הגדוד מתחילתה. תוך הקרב בסואץ גילה אומץ לב וקור רוח בכך שלמרות שהנגמ"ש שלו נפגע, המשיך להוביל אותו עם הנפגעים שבו עד שגם הוא נפגע ונהרג. על כך הוענק לו 'ציון לשבח מאלוף פיקוד דרום'.

רב"ט וייס יוסף מפלוגת 'מיכה' יליד רומניה. עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1964. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לגולני. בשנת 1971 הועבר לחיל השריון והוכשר כאיש צוות טנק. הצטרף, עם פלוגתו, לגדוד במהלך המלחמה.

סרן סלע בדק יורם סמ"פ 'מיכה' יליד קיבוץ מענית. התגייס לצה"ל בשנת 1960 לחיל השריון. השתתף במלחמת 'ששת הימים'. הצטרף,

עם פלוגתו, לגדוד במהלך המלחמה. בקרב בסואץ, אחרי שהמ"פ שלו התפנה לאחור המשיך יורם להוביל בנחישות את פלוגתו אחרי השדרה הגדודית תוך לחימה אישית וגילוי אומץ לב וקור רוח עד שנהרג. על כך הוענק לו 'עיטור המופת'.

סמל נוימן לביא מפלוגת 'מיכה' יליד נתניה. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לנח"ל. לאחר סיום שירותו הוסב מקצועו הצבאי והוכשר כאיש צוות טנק. הצטרף, עם פלוגתו, לגדוד במהלך המלחמה.

רס"ל רוזנבוים מאיר מפלוגת 'סורט' יליד חדרה. התגייס לצה"ל בשנת 1963 בתחילה כמדריך גדנ"ע ואחר כך הוסב ללוחם חרמ"ש. את מלחמת יום הכיפורים עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמל גרניצר מיכאל מפלוגת 'חזי' יליד בית-יצחק. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לנח"ל. במלחמת יום הכיפורים הוצב בפלוגת חרמ"ש ואיתה עשה את המלחמה לכל אורכה.

רב"ט גבאי מנשה מפלוגת 'מיכה' יליד ירושלים. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לנח"ל. במהלך שירותו הוסב והוכשר כאיש צוות טנק. הצטרף, עם פלוגתו, לגדוד במהלך המלחמה.

סמ"ר אלפרן עדי שמעון מפלוגת 'מיכה' יליד תל-אביב. התגייס לצה"ל בשנת 1968 לחיל השריון. הצטרף, עם פלוגתו, לגדוד במהלך המלחמה. סגן וינברגר רון רונן מפקד מחלקה בפלוגת 'מיכה' יליד ירושלים. התגייס לצה"ל בשנת 1968 לחיל השריון. הצטרף, עם פלוגתו, לגדוד במהלך המלחמה.

סמל הלפרן שלמה מפלוגת 'סורט' יליד חיפה. התגייס לצה"ל בשנת 1969 לסיירת 'אגוז'. בשרות המילואים הוסב לחרמ"ש ואת מלחמת יום הכיפורים עשה עם הגדוד מתחילתה.

סמל דיכטר שמעון (צ'אנג) מפלוגת 'סורט' יליד תל-אביב. התגייס לצה"ל בשנת 1969 ל'של"ת' בקבוצת כנרת, אחר כך בהיאחזות נח"ל

ב'קליה' ואחרי זה שובץ בפלוגת 'סורט' ואיתה עשה את כל מלחמת יום הכיפורים.

סמל אסרף שמעון מפלוגת 'סורט' יליד מרוקו. עלה ארצה עם משפחתו בשנת 1956. התגייס לצה"ל בשנת 1968 לחיל רגלים. במילואים שובץ בפלוגת חרמ"ש 'סורט' ואתה עשה את כל מלחמת יום הכיפורים. רבים אחרים נפצעו. חלקם בילו חודשים ארוכים בתהליכי החלמה. אחרים שיצאו שלמים בגופם אחרי כל ימי הלחימה המפרכים, רבים מהם היו פגועים בנפשם. ארשת של אימה הייתה על פניהם. הם היו דוממים והמומים. פניהם היו אפורות ועיניהם כבויות. אנשים קודרים, במצב של אובדן חושים, טרוטי עיניים וצרודים מהדיבורים במכשירי הקשר. האנשים המתים ביותר שראיתי מהלכים.

עבודת התארגנות רבה עמדה לפנינו. הסמג"ד, יחד עם מחלקת הג'פים ודרג א1, הצטרפו אלינו תוך תנועה ונכנסו אתנו לחניון בסרג' 87 - איזור שבו נמצאו במשך כל היום גדוד 430, בפיקודו של שמש, וגדוד 429, בפיקודו של יצחק רבין. מיד עם עצירת הגדוד בחניון כינסתי את כל המפקדים והמטה, עשיתי ארגון מחדש בפלוגות ומיניתי בעלי תפקידים חדשים, כדי למלא את הפערים העצומים שנוצרו בשל מספרם הרב של הנפגעים.

איחדתי את שתי פלוגות החרמ"ש: צירפתי את יתר לוחמי החרמ"ש מפלוגת חזי לפלוגת סורט על שבעת נגמ"שים בפיקודו של צביקה. הוריתי ליאיר יחדיו, הסגן שלי, שחזר אלינו לאחר שנפצע ופונה ב־10 באוקטובר, להתחיל לארגן את הגדוד ולהחזיר אותו לכשירות. היו דברים רבים שחייבו טיפול עמוק ויסודי. את רוב המלחמה עברתי ללא סגן. שמחתי שהוא חזר - גם אם זה היה בסיום הלחימה. את יאיר הכרתי כמפקד המטווח במא"ח 500. הוא הגיע לתפקיד כמה חודשים לפני המלחמה, ומינוי המשנה שלו היה סגני בגדוד.

יאיר סייע לי מאוד בארגון החפוז של הגדוד לפני היציאה לגזרת הלחימה. הוא התגלה כקצין חושב ומגבש עמדה לפני קבלת החלטות. בקרבות הבלימה הראשונים בלט גם באומץ לבו. ביום נלחם על טנק, ובליילה, בחניונים, עסק בארגון ובהכשרת הגדוד ליום הלחימה הבא. לצערי, הוא נפצע בימי קרבות הבלימה הראשונים של המלחמה, ופונה לבית חולים. בסוף יום הלחימה בסואץ גם הגדוד וגם אני היינו מאוד זקוקים לעזרה, בייחוד לעזרתו של יאיר שהכיר היטב את הגדוד. למרות הפציעה הוא צלח את מלחמת יום הכיפורים, אך ארבע שנים לאחר מכן, ב-19 בנובמבר 1977, הוא נפל בעת מילוי תפקידו כסגן מפקד חטיבה 434. את הטנקים החזקתי בשתי מסגרות פלוגתיות: טנק מג"ד, פלוגת מפתח שאליה צירפתי את הטנקים של כובס ושל ליבק ופלוגת מיכה עם טנקים שאיתם יצאה מסואץ ואליהם הצטרף הטנק של איתמר חצור, שלא נכנס לעיר בשל תקלה טכנית בדינמו.

נוסף על האבדות בנפש הושמדו לנו לחלוטין בעיר שלושה טנקים: אחד של כובס, שנפגע בשדרה, ושניים של מיכה – אחד שסטה משדרת הגדוד, והושמד על צוותו וטנק המ"פ שנפגע וננטש. טנקים רבים אחרים נפגעו, אך מעטים יצאו מכלל פעולה. הטנקים שלנו, שעברו סדרת אימונים מפרכת ורצופה, ובהמשך נכנסו למלחמה הארוכה והקשה שבסיומה יום הלחימה הקשה בסואץ, לא נראו במיטבם בלשון המעטה. רוב תאי הזיווד היו מחוררים מכדורים ומרסיסי הרימונים והנ"ט. רוב הבטנים היו ריקות מתחמושת וכלי הנשק היו שחוקים והיו בהם תקלות רבות.

לאחר השיחה עם המטה והמפקדים צירפתי את החיילים לשיחה. התייחסתי לכך כאל שיחת מפקד שגרתית עם חייליו לאחר אימון, תרגיל או יום לחימה. ואולם בלבי ידעתי מה מתרחש בלב האנשים האלה שנראו כבויים ועייפים. ביקשתי שבמהלך 24 השעות הבאות כל מפקד וצוותו יעלו על הכתב בצורה תמציתית את מה שעבר עליהם. הם כתבו את אשר חוו בימי הלחימה הארוכים, ואת אשר עברו ביום הלחימה בעיר,

וחלקם המשיכו לכתוב, על מה שלא הרפה מהם, שנים לאחר הלחימה. בשיחות ביניהם סיפרו הלוחמים זה לזה בגרונות חנוקים על הזוועות שחוו במהלך יום הקרב. בליבי ידעתי שימי הלחימה הנוראים הביאו לשחיקה נפשית ופיזית של האנשים שחלקם לעולם לא יחזרו להיות מי שהיו לפני המלחמה. שתיקתם החרישה את אוזניי. חלק מהם בהו בי, חלק מהם נראו מהורהרים, לחלקם עמדו דמעות בעיניים. הבכי שלהם לא נבע מחולשה אלא מהקושי להיות חזק במשך כל יום הלחימה הארוך. להיהרג – אין קל מזה! לשרוד את התופת של יום לחימה כזה דרושים הרבה כוחות פיזיים ותעצומות נפש.

מצבים קיצוניים כאלה מביאים לעיתים לאיבוד צלם אנוש ולערעור שפיות הדעת. המצב בהמשך הלילה היה עדות לכך: אנשים סיפרו על מה שעבר עליהם באיפוק במשפטים קטועים, במחשבה לא מסודרת. הם היו מכוונסים בתוך עצמם, ונשמעו כאילו אינם מאמינים לסיפור קורותיהם באותו יום.

שלמה צמח, לוחם מפלוגת "סורט", כתב:

כעבור שעות של יריות ופיצוצים הגענו אחרי נחום המג"ד לצומת המשולש. שם ירו עלינו מכל הכיוונים. המ"פ והקצינים היו פצועים, המג"ד חילק פקודות אש ליחידות שלנו, לחם אישית עם הטנק שלו, והיה עסוק בקשר. במקביל הוא טיפל בפינוי הפצועים כשגופו חשוף בצריח הטנק. חילופי האש היו מטווחים קצרים מאוד ומכיוונים שונים: מהרחובות ומכל הקומות של הבתים שסביב הצומת. חלק מחיילי האויב ניסו להסתנן בין הטנקים תוך כוונה לעלות עליהם כדי לפוצץ אותם באמצעות רימונים – זאת בידועם את מגבלות הציוד וזוויות הירי שלהם. לרגע היה נדמה לי שהורגים את מנש ואת נחום שעדיין תפקדו. יריתי בכל כוחי לעבר אלה שכיוונו אליהם. באחד המקרים יריתי בליית בררה בזווית כליכך קרובה לנחום שכמעט הרגתי אותו. למרבה המזל, הצלחתי לחסל את מקור הירי שכוון ורוכז אליו. בצניעות אומר שאני בטוח שהצלתי את חייו.

הטווחים היו קצרים, ומראות ההרג היו מזוועים. לאחר שעות רבות של לחימה הרגשתי מותש. חשתי שגופי רועד. המתח, הפחד והחרדה מהמוות לא הרפו ממני. דיכאון ורפיון שרירים השתלטו עליי. גופי היה משותק, וראשי היה מנותק מסביבתי. לא יכולתי יותר. אפסו כוחותיי. לפעמים הרגשתי שאני מתפקד כמו רובוט, ולפעמים חשתי מנותק מן הסובב אותי. איני יודע מתי, אך פוניתתי לבית החולים ברפידים, ומשם הועברתי לבית החולים בנס ציונה. שם נשארתי מאושפז זמן רב. במהלך השנים היו לי עליות ומורדות. זה לא עזב אותי, וזה לא עוזב אותי לעולם. מוראות המלחמה חקוקות בזכרוני וצרוכות בנפשי. התמיכה החמה של משפחתי, ילדיי ואשתי מפחיתה את סף החרדה, ומדי פעם אני מרגיש גם מעט אושר ושמחה.

בסיפורי הלוחמים בולטים שני דברים. הראשון – סיפור ההתרחשויות והעובדות שענייניהם ראו ומוחם עיבד. הדבר השני – תחושות הלוחמים. העניין הזה הוא לגמרי סובייקטיבי. כל לוחם וסף הספיגה שלו, כל לוחם ותעצומות הנפש שלו. מלחמה היא אירוע מכונן עבור אנשים כפרטים, ועבור האומה כמכלול היא תופעה מתעתעת ונוראה, מעוררת פחדים. המלחמה היא ריח של אש ודם. היא צעקתו של צוות טנק בוער, של נגמ"ש פגוע עם דממת ההרוגים והבכי של הנותרים מהתופת. מלחמה היא חורבן, תבוסה וניצחון המשפיעים על כל אחד מן הלוחמים באופן ובעוצמה שונים.

יוסי אפרים, הנהג שהתעקש לצאת לחזית עם הכלים הראשונים, סיפר: כאשר הגדוד היה מוכן לתנועה ניגש אליי נחום כדי להיפרד משום שסבר שאין צורך בי כנהג אישי במלחמה. אבל אני התעקשתי לצאת אִתו. הוא כיבד את רצוני ואמר לי: אם אתה מתעקש, לך עלה על הג'יפ. אם עשיתי טוב או רע – אדע זאת במהלך הלחימה. כאשר הגענו לחזית נחום אמר לי: "ככלל, אתה על הג'יפ. תימצא מגמה אחת אחרי הטנק שלי אלא אם אורה לך אחרת". ימי מלחמת הבלוימה, עם הארטילריה והקטיושות, היו מפחידים

ונוראים, אך הגרוע מכול הייתה ההפגזה אחרי הצליחה. בהפגזה זו הייתי עד למראות זוועה שילוו אותי כל חיי. ראיתי לנגד עיניי את רחמים טוויל, יורם גול ואחרים נהרגים ממש לידי. כאן למדתי מהי מלחמה קשה ואכזרית. מעולם לא הבנתי את המושג מלאך המוות, אך באותו יום פגשתי בו פנים אל פנים. את ימי הלחימה בהמשך עשיתי עם הרבה פחד וחרדות ששיתקו אותי. המראות של פצועי יום הקרב בסואץ העצימו בי את החרדות לשיאים חדשים. רציתי להיפצע כדי שאפסיק לראות את מראות הפצועים ולשמוע את זעקותיהם. לאחר הפסקת האש שלח אותי נחום חזרה לארץ למשימה חשובה מאין כמוה: איתור פצועי הגדוד בכתי החולים. ביקרתי אותם יחד עם חיילות הגדוד ורעייתו שרי, שגם היא חוותה אובדן קרוב – דני, בן אחותה נהרג בעת הצליחה.

הלוחמים סיפרו והקשיבו האחד לקטעי דברים של חברו. חובש כיפה לחש לחבר שלי: "אני תוהה אם אלוהים יודע איזה דבר רע ברא בעולם, אם הוא יודע מה משמעותה של המלחמה. לא יתכן שהוא יודע דבר כזה ונותן למוראות האלה להתרחש".

רמי נשבע לי שראה היום את הסוף מול עיניו. הוא נגע במוות והצליח להתנתק ממנו לפני שזה הצליח להשתלט עליו. הוא סיפר שראה כמה פעמים באותו יום חיילים מצרים רצים, ובן רגע נופלים הרוגים. יואל, שישב באחד הנגמ"שים, סיפר: "בכניסה לעיר חשבתי לתומי היכן נמצא את ראש העיר או את מושלה כדי להכניעו, אך המחשבה הזאת התפוגגה ונעלמה מיד עם מטח היריות הראשון".

יודע, שגם בימים כתיקונם אנשים רואים דברים באופן שונה. כל מי שחווה לחימה יודע שפנים רבות למלחמה: מה שנראה לאחד מנקודה א' יכול להיראות אחרת לחלוטין לאדם הנמצא בנקודה ב'. הדבר קורה במצבי לחץ, ומתעצם עוד יותר בעת לחימה. מכאן גם רמת המתח והחרדה השונה מלוחם ללוחם. יש מצבים קיצוניים שקשה להבינם אם לא חווים אותם. אין ספק שחלק מן הלוחמים נושאים עמם במשך שנים רבות את מראות

הזוועה. אלה ששרדו מרגישים את עצמם אשמים במידת־מה – לא על כך שלא התאמצו מספיק כדי להציל את חבריהם שנפלו, אלא על כך שהם עצמם נשארו בחיים.

מ"פ כובס כתב זמן רב לאחר המלחמה:

הימים חולפים, ואט אט אני חוזר אל החיים. שיקום ארוך, טיול לחו"ל, לימודים, חברים חדשים, צחוק ובכי, חברה, אישה. ראיתי את ילדיי נולדים, התמודדתי עם אתגרים, ספגתי כישלונות, נחלתי הצלחות, בניתי בית, ואני חי חיים מלאים. בינתיים חלפו להם שנות דור, אני בן 50. חזרתי לחיים! אך בסופו של כל יום, כאשר כולם כבר נמים את שנתם, אני עדיין ער. לפני שאני נרדם, אט אט, בשקט ובאין רואה, מותש, המום, פצוע וזב דם, בכבדות אני עולה אל הטנק המצולק, העטוף בשכבה עבה של אבק. אני משתחל אל הצוהר בצריח ושוב שומע את שריקות הפגזים. ריח אבק השַרְפָה ממלא את ריאותי, צורב את עיניי, ממלא את נחירי אפי וסותם את גרוני. רעם המנוע חודר לעצמותי. עיניי פעורות לרווחה, חושיי מתחדדים, ושוב אני ביום קרבות, מדחיק פחדים. אט אט גופי נלאה, העייפות גוברת, איברי נרפים, עיניי הופכות כבדות, וכך עובר לו לאטו קרב אחד נוסף מני רבים. לבסוף אני נרדם, זיעה קרה מרטיבה את הסדינים. עוד יום קרבות דועך לו במלחמה שתימשך לעולמים. (אחרי שהחלים מהפציעה בסואץ, עשה רמי יפה הסבה לחיל האויר, עבר קורס טייס וב- 29.2.2004 נהרג כשהוא מטיס מסוק).

השעה הייתה כבר מאוחרת. סיימתי להסתובב בין האנשים והכלים, שמעתי אותם ממשיכים ומספרים איש לרעהו את הזוועות שחוו כל אחד מהזווית שלו. חזרתי למפקדה העיקרית וניסיתי לתפוס תנומה משום שכלו כוחותי הפיזיים, והכאבים באגן המשיכו להציק לי. לא ידעתי מה כואב יותר – גופי או לבי על האובדן של כה רבים מאנשיי. למרות עייפותי, רעש הַיָרִי, טרטורי הקשר ושאון המנועים של כל היום, המשיכו להדהד

בראשי ולא הרפו. גם אם נפלה עליי תרדמה, היא נקטעה כל כמה דקות
מחרדה שאני נמצא עדיין בלחימה בעיר.

במשך הלילה נמשכו פעולות החילוץ של כוח הצנחנים עד 4:30
לפנות בוקר. ב־25 באוקטובר בבוקר קראתי לקצין הקשר ואמרתי לו
שהמשימה העיקרית שלו באותה עת היא לארגן לחיילי הגדוד אמצעי קשר
טלפוניים כדי לדבר עם המשפחות ולבשר שהם בחיים. הנושא הזה היה
חשוב לי משום שמספרם הרב של הנפגעים יעורר הדים רבים. משפחות
הלוחמים יהיו מודאגות וחסרות מנוחה בעקבות שמועות וידיעות לא
מאומתות. ניסן נרתם לנושא, ותוך כמה ימים אפשר לחיילים, כל אחד
בתורו, ליצור קשר עם יקיריו.

גדוד 433 הדהים ביכולתו לשקם את עצמו בסיום הקרבות. הוא יצא
מן המלחמה עייף, תשוש ופגוע אך עם זאת מחושל יותר, מנוסה יותר
ויודע היטב את אמנות הלחימה לא רק בתיאוריה כצוות מדריכים אלא
באופן מעשי כלוחמים שלחמו בקרבות קשים נגד אויב עדיף מבחינה
כמותית במלחמה אמיתית על כל מוראותיה וקשייה.

בעיר ובסביבתה נמשכו באופן אינטנסיבי פעולות האיבה בקווי המגע
עם האויב עוד כמה ימים לאחר הלחימה על סואץ.

השלמנו את צוותי הטנקים ואת לוחמי החרמ"ש במקום אלה שנפגעו,
וכאלה היו רבים. הגדוד המשיך בפעילות מבצעית כבר למחרת יום הלחימה
בסואץ, ב־25 באוקטובר. הפעילות הזאת נמשכה ברצף עד 3 בנובמבר
ובמהלכה טוהר אזור הסוף ואובטחה הגדה המערבית של התעלה.

ביום שישי, 26 באוקטובר, דילגה החטיבה מסרג' 87, ופרסה באזור
עיקש 85. בימים שלאחר מכן, עד 3 בנובמבר, עסק הגדוד במסגרת
החטיבה באבטחת הגזרה המערבית של התעלה באזור המשושה – רד
ולימה. בכוחות קטנים של מחלקות טנקים ומחלקות חרמ"ש משולבות
סרקנו שעל אחר שעל את אזור הסוף בגזרתנו עד שטיהרנו אותו. במשך
כשבוע ניקנו אותו מכל שרידי האויב שהסתתרו בו. הנשק העיקרי היה

מערכות הרמקולים ומלחמה פסיכולוגית, שבעזרתם אספנו שבויים רבים. ואולם התרחשו גם תקריות לא מעטות.

בשל הידלדלות מספר לוחמי החרמ"ש, בעיקר לאחר יום הלחימה בסואץ, החלטתי בו ביום לאחד את שתי הפלוגות של חזי וסורט לפלוגה אחת על נגמ"שים ולהיפטר מן הזחל"מים.

ב־26 באוקטובר הצגתי בפני הפלוגה את מ"פ סורט החדש, סרן אהרון, אהרלה להב, כמחליף של מינקו. כאשר הוא הציג את עצמו אמרו לו החברה ספק ברצינות ספק בצחוק, שהם איבדו שלושה מ"פים ונראה כמה ימים הוא יחזיק מעמד. אם מביאים בחשבון גם את אורי שתפקד יום אחד בלבד (בין 8 ל־9 באוקטובר) עד שפונה, אז ארלה היה המ"פ הרביעי של "סורט". כמו נבואה שמגשימה את עצמה – ב־27 באוקטובר יצאו כמה כלים של סורט, בפיקודו של אהרלה ובליווי כמה טנקים, לסיור אליים – סריקת ציר עצה. בעת ההתקדמות לעבר עצה 88 וסריקת הציר נפתחה עליהם אש מן המבנים שבצדי הדרך. תשעה לוחמים נפגעו, ובהם אהרלה. הוא נפצע מרסיסים בעינו ובגבו. למרות הפציעה הוא הצליח לזהות את מקור האש של הכוח המצרי, קידם את הטנקים וקפץ מן הנגמ"ש לכוון אותם בתנועות ידיים ולסמן להם את מקור הירי. לאחר ששותקו מקורות הירי של האויב קפץ אחד הלוחמים מן הנגמ"ש ורץ לחבוש את אהרלה. בתום הסיור פונה אהרלה לבית חולים סורוקה. יחד אתו פונה גם מקסים שנפצע קל. לאחר שהחלים עזב מקסים את בית החולים, תפס את המטוס הראשון וחזר לצרפת.

אהרלה נשאר בסורוקה לתקופת החלמה ארוכה יחסית. בתקופת האשפוז הכיר את פרידה, האחות ממחלקת העיניים שטיפלה בו במסירות. נוצרה ביניהם חברות, וביוני 1974 הם נישאו בעידודו ובתמיכתו של אבי הפצועים שמחה הולצברג.

במהלך ימי הלחימה חלו שינויים בגדוד בשל מספרם הרב של הנפגעים ובשל הטנקים שנפגעו ויצאו מכלל פעולה. התחלופה הגבוהה של המפקדים הקשתה עוד יותר על ההתנהלות בפלוגות. למרות זאת הגדוד לא פסק

לרגע לחתור למילוי משימותיו. יחידות המשנה של הגדוד ספגו במהלך הלחימה פגיעות רבות במפקדים וקלטו במקומם חדשים:

פלוגת טנקים מפתח הייתה היחידה שעליה פיקד מ"פ אחד במשך כל המלחמה – מנשה (מנש) גולדבלט שנפצע בסואץ.

על פלוגת טנקים כובס פיקדו המ"פים יובל אבידר שנהרג ב־10 באוקטובר; מנחם גלברד שנפצע ב־15 באוקטובר; רמי יפה פיקד על הפלוגה עד שהוא נפצע בסואץ. לאחר פציעתו של יפה חזר מנחם גלברד, לאחר שהתאושש מפציעתו, לפקד על הפלוגה.

על פלוגת טנקים ליבק, שאותה קיבלתי ב־14 באוקטובר, פיקד אבי (אלברט) בר־אל שנפצע בסואץ. לאחר הפציעה החליף אותו משה בדש. על פלוגת טנקים מיכה פיקד חורין. מיד בכניסה לעיר נפגע הטנק שלו, והוא פינה עצמו לאחור. את הפיקוד על הפלוגה לקח סרן יורם סלע והוביל את הלחימה, לתוך העיר עד שנהרג. אחריו פיקד על הפלוגה איתמר חצור החל מ־25 באוקטובר עד פיזור.

על פלוגת חרמ"ש סורט פיקדו מוטקה גולדשטיין שנפגע יחד עם הסגן שלו ראובן זכאי ביום התקפת הנגד ב־8 באוקטובר. אחריו פיקד עליה אורי רוזנטל במשך יום אחד ופונה ב־9 באוקטובר. ב־יבום הגיע מינקו, ומיניתי אותו לפקד על הפלוגה עד שנפצע בסואץ. צביקה החליף את מינקו עד מיזוגה של 'חזי' עם 'סורט'. אהרלה להב החליף את צביקה ב־26 באוקטובר, וגם הוא נפצע ב־27 באוקטובר. אחריו מיניתי למ"פ את ידן רומן. תדירות הפגיעות במפקדי סורט הייתה מטורפת. במקורה, זו הייתה פלוגה ותיקה, שאנשיה הכירו זה את זה, ואף יצרו ביניהם קשרים חברתיים.

נירה, אשתו של סמ"פ ראובן שנהרג ב־8 באוקטובר, סיפרה על החברות בין ראובן וקציני פלוגת 'סורט', אבי דרור ואורי: לוחמי הפלוגה היו ביחד לפחות חודש בכל שנה – באימונים או בתעסוקה מבצעית. הם בילו ביחד בשמירה, באימונים, בסיוורים ובפעילות מבצעית

על כל סוגיה. רחוקים מהמשפחות אך קרובים וקשורים זה לזה בקשרי רעות עמוקה. הם סיפרו זה לזה דברים שלא מספרים לרעיה או לאם. אהבו להיות ביחד. ראובן בעלי נהרג ראשון – עוד בקרבות הבלימה, ביומה השלישי של המלחמה. דרור ואבי נהרגו ביומה האחרון של המלחמה. כאשר הגיע אליי אורי, חברם הטוב, לספר ולנחם חשתי בו מעין הרגשת אשם על שחבריו הלכו והוא שרד. "אם יש אלוהים בשמים, הרי הוא לוקח אליו את הטובים ביותר", אמר לי.

חברותם הייתה כנה, אמינית וארוכת שנים. רק בין חברים לנשק יכלה להיות שקיפות וידידות כמו זו שהייתה ביניהם. התייחסו אחד לשני באופן פתוח, ישיר, אמיני וענייני. הרעות והחברות ביניהם הייתה עבורם חזות הכל. כל אובדן של חבר גרם כאב גדול לאחרים. במלחמה הזו היה הרבה משניהם.

על פלוגת חרמ"ש חזי, הפלוגה שנוצרה כתוצאה מהפרדה בין הנגמ"שים לזחל"מים, פיקדו בין 16 ל-26 באוקטובר חזי פנט, שנפצע בסואץ, וצביקה צור, שהחליף אותו לאחר הפציעה ופיקד עליה עד שמוזגה עם הנגמ"שים. צביקה המשיך לשמש סמ"פ סורט של ארלה וידין. ערב המלחמה שירת חזי בענף היסטוריה בתח"ש (תורת חיל שריון) לצדו של ראש תח"ש אל"ם עמי רדיאן, שמינוי המשנה שלו היה רמ"ט באוגדת ברן. בשבוע הראשון תפקד חזי במסגרת מפקדת האוגדה. אך בה-בעת לחץ על מפקדו עמי לשלוח אותו לפקד על פלוגת חרמ"ש. זה היה המינוי שלו בתקופת שירות המילואים. רק ב-14 באוקטובר בלילה התרצה עמי ושלח אותו אליי לגדוד. למזלו, למחרת, 15 באוקטובר, תוגברתי בשבעה נגמ"שים חדשים. בנסיבות הקיימות ובשל ההבדלים שהיו בין הנגמ"ש לזחל"ם מבחינת יכולת העבירות שלהם החלטתי לפצל את פלוגת החרמ"ש לשניים, וכבר למחרת, 16 באוקטובר, פעלו שתי הפלוגות בנפרד. פלוגת סורט, בפיקודו של מינקו על שבעת הנגמ"שים החדשים. פלוגת חרמ"ש, ומחלקת מרגמות 81 מ"מ בפיקודו של חזי, על שישה זחל"מים (נתתי

לפלוגה את הקוד חזי ברשת הקשר). על מחלקת מרגמות 81 מ"מ מ"מ פיקד יעקב (יקי) לוי.

סרן חזי סיפר:

הכול היה חפוז. לא הכרתי את אנשי הפלוגה וגם לא את יתר הגדוד. למרות כושר עבירותם המוגבל של הזחל"מים לא זכינו לשום הנחות מהמג"ד, ונדרשנו לכל משימות החרמ"ש כבר מ-16 באוקטובר בבוקר. למזלנו, היה לגדוד צוות חימוש מעולה שנתן לנו תמיכה טכנית טובה. לחמנו לצד הגדוד, בתצפיות ובאבטחה, בקרבות הבלימה ובקרב השריון בשריון מול חטיבת השריון המצרית 25. צלחנו עם הגדוד את התעלה. למרות ההפגזה הכבדה בדוורסואר הצלחתי לצאת מזה בלי נפגעים בפלוגה. בקרבות הרדיפה של הגדוד ממערב לתעלה מילאנו ביום תפקידי ליווי ואבטחת אגפים לטנקים באזורים רוויי חי"ר אויב ונשק נ"ט, ובלילה עזרנו באבטחת החניונים. אל העיר סואץ הגענו עם הגדוד ביום רביעי, 24 באוקטובר, בבוקר. רוב יחידות החטיבה והאוגדה התנקזו במרחבים סביב סואץ. האווירה הייתה של תבוסה לאויב, ולכן הוחלט בדרגים הגבוהים על כיבוש העיר סואץ – כאשר אנו הגדוד המוביל אל תוך הרחוב הראשי של העיר. מיקומי בשדרת הגדוד בפריצה היה אחרי פלוגת הטנקים ליבק של אלברט, ואחריי, בסוף השדרה, סגרה פלוגת טנקים מיכה. פקודת המג"ד הייתה: כניסה בשדרה רצופה, בארגז אש, תוך ירי, כל אחד בגזרתו ולמקורות האש שירים לעברו. יש לשמור על קשר עין ועל רצף בין הכלים. בשום אופן אין לעשות פניות לרחובות הצדדיים. כך דהרנו אל תוך העיר ללא התנגדות משמעותית. ואולם תוך זמן קצר הכול השתנה מקצה לקצה. על הפלוגה המובילה של מנש נפתחה אש חזקה. בה בעת שמענו את פקודת המג"ד, שהיה עם הפלוגה המובילה, לפתוח באש כל אחד בגזרתו אל מקורות ירי שהוא מזהה ולהמשיך בהתקדמות פנימה עם שדרת הגדוד. תוך כמה דקות הרגשנו כולנו את עצמנו בגיהנום של אש. ירינו בכל הכלים שהיו ברשותנו אל מקורות האש הרבים שנורו מהבניינים הגבוהים בצדי הרחוב ומפתחי הרחובות הצדדיים. המקלען שהיה מאחוריי נפגע, ואני נפצעתי ברגל אך

לא ייחסתי לזה חשיבות. ביצעתי לעצמי חסימה והמשכתי להילחם. לא דיווחתי למג"ד כי ממילא הרשת שלו הייתה עמוסה בדיווחים ובקריאות לעזרה. הטנקים שלפנינו האיצו. כדי שלא ייפתחו רווחים גדולים הוריתי לנהג הפצוע להאיץ ולא להתנתק מן הטנקים. כמה דקות לאחר מכן נפגעתי שוב מרסיסי רימון, והפעם בכתף הימנית, בגב ובבית החזה. אחד מחיילי חבש אותי. הוריתי להם להודיע למג"ד שנפצעתי. זמן־מה לאחר מכן הגיע נגמ"ש שאסף אותי. פוניתי אליו, ואתו הגעתי, יחד עם יתר הפצועים שהיו דחוסים בו, אל התאג"ד שלנו, שהיה פרוס בכניסה לעיר. מן התאג"ד פינו אותי לפאיד, ומשם לבית חולים. לאחר שני ניתוחים וכחודש החלמה חזרתי לשרת ביחידת האם שלי בתח"ש.

אנחנו, לוחמי הגדוד, חבים חוב גדול לאנשי הצללים, פלוגת המפקדה והמחלקות המקצועיות: על פלוגת המפקדה פיקד ניסים כהן במשך כל המלחמה; על מחלקת הסיור פיקדו מרדכי גייסט, יוסף מלכי ומשה מרקובסקי; על כיתת המרגמות 81 פיקדו יעקב (יקי) לוי, שנפצע בסואץ, ויהודה וולף; על מחלקת החבלה פיקד יגאל אברהם; על מחלקת החימוש פיקד קצין החימוש הגדודי אלכס מאיר. אלכס הפעיל את מחלקת החט"ג, שעליה פיקד סג"ם יהונתן אפרת, ואת החוליות הטכניות הפלוגתיות כמקשה אחת ובצורה מעוררת התפעלות. הם עשו את עבודתם במסירות ובמקצועיות. בחניוני הלילה פעלו ללא לאות על החזרת הטנקים שנפגעו לכשירות, ובמהלך ימי הלחימה הארוכים הם התרוצצו בין הטנקים הלוחמים אל העמדות ובין העמדות – זאת תוך סיכון אישי גדול ותחת אש ארטילרית ואש ישירה, כדי לטפל בתקלות שצצו ושאותן ניתן היה לפתור בשטח. יתרה מזו, הם תיקנו כל טנק תקוע/פגוע שבו נתקלו, והיו רבים כאלה, גם אם לא היה שייך לגדוד, החזירו אותו לכשירות וצירפוהו לגדוד. על מחלקת הרפואה (התאג"ד) פיקדו ד"ר יצחק גרתי, ואחריו ד"ר תאודור גל. על מחלקת הקשר פיקד קצין הקשר הגדודי ניסן לב רן. על מחלקת המודיעין פיקד בני סלע. המחלקה נדרשה לספק מודיעין

שלא היה קיים, אך השכילה לנצל את גורמי הסיוור והחרמ"ש לתצפיות ולאיסוף מודיעין קרבי בגזרותינו. מפקדת הגדוד (המפקדה העיקרית) תופעלה על-ידי קצין המבצעים שמוליק אביטל, שדילג בין הטנק שלי בזמן לחימה ובין המפקדה בחניונים. רוב העומס נפל עליו מכיוון שכל אחד משני הסמג"דים תפקד ימים אחדים עד שנפגע.

על פלוגת הסיוור החטיבתית פיקדו יוסי סידון, שנפצע ב־12 באוקטובר, ואחריו אמציה אהרונסון שהוביל אותה עד סיום הלחימה. פלוגת הסיוור עשתה את רוב הלחימה אתנו ובצמוד לנו. תרומתה לתצפיות, לאבטחת אנפים, לאיסוף מודיעין קרבי ולהובלת הדרגים הייתה משמעותית מאוד. רבים מן המפקדים שנפגעו הוחלפו. לוחמים רבים צורפו לגדוד במקום אלה שלא צלחו את הקרבות. רבים מאלה שנשארו אינם אותם בחורים שמחים ומלאי אמונה שהיו לפני המלחמה, אך הגדוד כיחידה נשאר חי ובוטט, מתפקד ונכון לכל משימה. זה לא נגמר עד שזה נגמר. ב־3 בנובמבר עזבנו את מערב התעלה כדי להמשיך במסגרת החטיבה את כיתור הארמיה השלישית שנמצאה ממזרח לה. חזרנו לסיני והתמקמנו במבדיל 66. ב־11 בנובמבר דילגנו ממבדיל 66 לפדויי 74. כאן הפתיעו אותי לטובה קצין הקשר סגן ניסן לברן וקצין החימוש סגן אלכס מאיר – הם ארגנו לי קרון מגורים מהקרונות שהביאה מחלקת הסיוור שהיו עמוסים בציוד קשר מצרי. הם רוקנו אותי לקרון אחד והכשירו אותו עם תאורה, פינת כיור ומקלחת והפכו אותו לקרון מגורים לתפארת. למחווה יותר משמחת מזו לא יכולתי לצפות בנסיבות הקיימות.

מכיוון שהגדוד היה מורכב מכוחות סדירים בעלי ניסיון רב בהדרכה, הטילו עליי מפקד האוגדה, שהיה עד פרוץ המלחמה גם מפקד גייסות השריון, ומפקד החטיבה, שהיה מפקד מא"ח 500, נוסף על משימות המבצעות השוטפות, לשמש כבית־ספר לשריון: להכשיר כוחות סדירים ולהסב קציני חי"ר מדרגת סגן ועד דרגות סא"ל ואל"ם לשריון. את ההסבה עשינו בקורסים מזורזים ואינטנסיביים. זאת כדי למלא את הפערים

העצומים שנוצרו ביחידות השריון בשל מספרם הגדול של הנפגעים הרבים בקרב השריונאים. כוח ההדרכה הטוב ביותר היה בין אלה שנשארו מלוחמי הגדוד.

למשימה הזאת רתמתי גם את סרן משה בדש, שפיקד על פלוגת ליבק של אלברט בן הרוש. בדש הגיע אליי לאחר שהחלים מפציעה בראש. כבר ביום שישי, 5 באוקטובר, שלחתי אותו בטיסה, עם עוד שלושה עשר צוותים לביר תמדה בסיני. בדש עודכן שם על יום העי"ן (שבת, יום הכיפורים) ועל שעת השי"ן (18:00). נמסרו לו טנקים עירומים שאותם היה עליו לזווד ולחמש ולהיות מוכן לצאת אתם לחזית דרך טסה.

משה בדש סיפר:

ביום שבת לפנות בוקר – לפני שיצאנו לסיור מ"פים בקו – הנחיתי את הצוותים להמשיך בהכנת הטנקים, ואני הצטרפתי לסיור. לאחר כשעתיים של סיור הורו לנו להפסיק אותו ולחזור מיד לביר תמדה. קיבלתי פקודה לנוע במהירות על שרשרות לטסה. תוך תנועה לשם, בסביבות השעה 14:00, החלו תקיפות אוויריות במקביל על כמה יעדים שלנו בסיני. כאשר הגעתי לטסה הייתה שם אווירת מלחמה. איש לא קיבל אותנו ולא תדרך אותנו. ניתנה לי בקשר פקודה לנוע מערבה על ציר עכביש עד למגע עם כוחות האויב שצלחו את התעלה והתמקמו בשטחנו – בגדה המזרחית שלה. השעה הייתה כבר בין הערביים. בדרכנו למגע עם הכוחות שצלחו חטפנו אש ארטילרית מסיבית ביותר. תוך היחלצות לפנים נתקלנו בכוחות המצריים שצלחו, בעיקר כוחות חי"ר רבים. נכנסנו אתם למגע אש תוך התקדמות ושיפור עמדות. הארטילריה לא חדלה לרגע. בהיותי בכיפת המפקד בטנק שלי נפגעתי בחילופי האש בראשי. צללתי לתוך הטנק, ובכוחותי האחרונים נתתי פקודות לצוות ולפלוגה, ובזה נקטע חלקי. הצוות פינה אותי לתאג"ד ומשם פוניתי לרפידים. מרפידים פוניתי בטיסה יחד עם נפגעים רבים אחרים והועברתי לבית החולים מאיר שבכפר סבא. שם נותחתי וטופלתי. לאחר כמה ימי החלמה שם, ומאוחר יותר בבית החולים ברזילי שבאשקלון. ביקשתי להשתחרר מבית החולים ולחזור ליחידת האם שלי – גדוד 433

של נחום. נסעתי לרפידיים. שם בדקתי היכן נמצא הגדוד והמשכתי ברכבים שהזדמנו לי עד שמצאתי אותו על ציר צאלה 30 (פדויי 74). יום לאחר שהגעתי לשם הטיל עליי המג"ד לפקד על קורס הסבה של 65 קציני חי"ר בדרגות שונות כדי להסב אותם לקציני שריון.

בעת ששימשנו בית-ספר להסבות קצינים גם בנינו את עצמנו מחדש: השלמנו פערים וחדשנו כוחות. בנוסף היינו גדוד מבצעי לכל דבר ועניין. לקחנו חלק בכיתור הארמיה השלישית – אבל הפעם ממזרח. היציאות הביתה היו במקרה הטוב אחת לשבועיים – לשישי-שבת ברוטו. אם היה מצב כוננות, כולם נשארו, ואז היציאה הביתה נדחתה לשבת השלישית. בימים שלאחר הקרבות, בשגרת האימונים והפעילות המבצעית, הציפו אותי מדי פעם מחשבות על רעייתי שרי ושני ילדי – ירון בן 7 ואבי בן 9 חודשים, שבמהלך השירות לא זכו להרבה זמן איכות עם אבא. ירון, למרות היותו רק בן 7, שמע סיפורי מלחמה קשים. כאשר הגעתי לחופשה הראשונה עטו עליי משפחות של חברים, ובני המשפחה – הקרובה והמורחבת – לדלות פרטים על יקיריהם שהוגדרו כנעדרים ועל נסיבות נפילתם של יקיריהם שנהרגו. אל האחרים הייתי צריך ללכת לנחם ולספר את המעט שהגיע אליי על הנסיבות של נפילת יקיריהם.

שרי סיפרה לי שכאשר הנושא היה עולה, וזה קרה הרבה, ירון היה מסתקרן, ומקשיב בשקט לתיאורים. כשהגעתי לחופשות, הוא נצמד אליי בעת שיחותיי עם האורחים ובני המשפחה. כאשר הבית נרגע ונשארו המשפחה לבדנו הוא המם אותי בשאלה ישירה: "אבא, הרי אלוהים הוא שלנו, והוא יכול לעשות הכול, אז למה הוא לא הורג אותם?" [את האויבים]. לך וענה לילד על שאלה כזאת כשאתה עצמך הסברת לו בעבר שאלוהים הוא כל יכול. רק מי שחוה אובדן של בן משפחה יודע כי המוות כרוך בייסורים רבים, בבכי של רעיות ואמהות, שלבן השבור לא יתאחה לעולם. האבל של בני המשפחה הוא ענן שחור שאינו מתפוגג.

זהו דור אומלל, שבו אבות אומרים קדיש על בניהם. השקט של האבלים מכה באוזניים חזק יותר מרעם הפגזים. רק לאחר מלחמה כזאת מבינים את המשמעות של לפני ואחרי.

בחזרה לגדה המזרחית של התעלה

סיכום המערכה על העיר סואץ

על הנחיצות של כיבוש העיר סואץ

רבות דובר על השאלה אם היה צורך בקרב על סואץ, והרבה פחות דובר על הלקחים שיש ללמוד ממנו. במסגרת הכנסים של סיכומי הקרבות, שנערכו לאחר המלחמה, נעשה סיכום גם על המערכה בסואץ. הסיכום בראשות הרמטכ"ל התקיים ב־14 באפריל 1977. השתתפו בו: פורום אלופים, חניכי הקורס הראשון של מפקדי חטיבות, בפיקודו של תא"ל משה ברכוכבא (בריל), ומפקדים שלקחו חלק בלחימה.

הרמטכ"ל רא"ל מרדכי (מוטה) גור, שהשתתף במלחמת יום העצמאות בקרב על כיבוש באר שבע, ופיקד על חטיבת צנחנים בכיבוש ירושלים במלחמת ששת הימים, ידע מניסיון אישי מהי המשמעות של לחימה בשטח בנוי. הוא ייחס חשיבות רבה לניתוח הקרב בסואץ, ולכן נכח בו באופן אישי.

קמ"ן החטיבה רס"ן עודד ברלי:

העיר סואץ נמצאת במוצא הדרומי של תעלת סואץ. העיר מוקפת מים משלושה כיוונים. מגיעים אליה שלושה צירים: מצפון מגיע אליה ציר עצה; במרכז חוצה אותה ציר סרג' המגיע מקהיר, עובר לכל אורכה עד הקצה המזרחי שלה, והוא הציר העיקרי והראשי; מדרום מגיע אליה ציר החוף פולחן. אשר לאויב בעיר: לפני הכניסה אליה לא היה ידוע לנו מידע רב עליו. ידענו על שני גדודי חי"ר ויחידת טילי נ"ט בתוך העיר ועל גדוד קומנדו בפורט אבראהים. בדיעבד התברר שהיו בעיר הרבה יותר כוחות

משידענו עליהם. כוחות רבים מדיוויזיות 4 ו-6 נהרו מן האזורים הצפוניים, ג'ניפה ושלופה אל תוך העיר סואץ. התקדמות כוחות האוגדה מרכסי ג'ניפה דרומה אל המרחבים שמצפון וממערב לסואץ הביאה לנסיגה של כוחות רבים של האויב אל תוך העיר. אלה גם שולבו בהגנה עליה. מפקד הארמיה השלישית ראה בכיבוש סואץ ופורט אבראהים הידוק המצור על כוחותיו שבגדה המזרחית, ולכן ייחס חשיבות רבה להגנת הערים האלה. זאת נוסף על הממד הלוגיסטי והמורלי.

מפקד חטיבה 500 אל"ם אריה קרן:

ב-23 באוקטובר אחרי שכבשנו את ג'בל ג'ניפה, התקדמנו בפריסה דרומה – נחום הוביל מימין, רבין משמאל ושמשי מאחור. מזרחית לנו, באזור החיץ, פעלה חטיבה 217 של נתקה, מערבית לנו חטיבה 460 של גבי. הפקודות המקדימות של האוגדה היו: חטיבה 460 תתקדם בגזרתה ותכבוש את פאתי העיר ממערב. חטיבה 217 תנקה את החיץ החקלאי, ותרד דרומה לכיוון צפון העיר, וחטיבה 500 תהיה מוכנה לפרוץ ולהשתלט על סואץ ופורט אבראהים.

ב-24 באוקטובר בבוקר החלה תנועת החטיבה מאזור עברה 81 דרומה לציר סרג' – הציר הראשי לכניסה לעיר. התנועה הייתה חלקה ללא שום התנגדות. המחנות הצפוניים של העיר היו נטושים וריקים. מלבד תותח יו-אס-100 ותותח נ"ט שבהם נתקל שמשי לא הייתה שום לחימה. שני הגדודים של יצחק ושל שמשי נפרסו בעמדות בשני צדיו של ציר סרג' מחוץ לשטח הבנוי של העיר: גדוד 430 כ-1 ק"מ דרומית לסרג' 90 ומערבית לציר זה, וגדוד 429 נערך צפונית לציר סרג' ומערבה לציר חבית. כ-2 ק"מ הפרידו מעמדות הגדודים לתחילת השטח הבנוי שנעשה בהמשך גבוה וצפוף יותר. זו הייתה הפעם השלישית שלי שנלחמתי בשטח בנוי בתוך ערים: ב-1956, במלחמת סיני, לחמתי כמפקד מחלקה בכיבוש עזה; ב-1967, במלחמת ששת הימים, הובלתי את הלחימה בקונטרה שברמת-הגולן; ובמלחמה האחרונה בסואץ. הלחימה בעיר סואץ הייתה שונה לחלוטין

מכל מלחמות צה"ל בשטח בנוי. זה היה קרב נוראי, הקשה והאכזרי ביותר במלחמת יום הכיפורים.

אשר למודיעין – לא היו לנו שום נתונים מאומתים על ההיקף של כוחות האויב ועל איכותם. מה שהזכיר כאן הקמ"ן פחות או יותר – זה מה שידענו. שום דבר לא היה מאומת. גם אמצעי מודיעין לא היו. כל מה שהיה לי ולמג"דים היו מפות 1:50.000. בקצרה: התוכנית הייתה שנחום יוביל את ההתקפה, יפרוץ ראשון לעיר ברחובה הראשי, ציר סרג', עד הקצה המזרחי שלה, ומשם יחפה על מעבר גדוד 429 בפיקודו של יצחק רבין כדי להשתלט על פורט אברהים, שהייתה החלק האחרון של משימת החטיבה. הצנחנים היו צריכים להיכנס בצמוד לנחום להשתלט ולתפוס את הצמתים שהגדרתי להם בעיר.

לאהוד ברק, מג"ד 100, אמרתי לגבות את נחום זקן בפלוגת טנקים. למג"ד חרמ"ש 86, נחום ברוכי, הגדרתי באופן ברור את משימתו: להתקדם בציר פולחן, שהיה שקט, כדי לחבור למג"ד 433, בצומת המשולש. שם לקיים תצפית או שתיים על אחד הגגות כדי להתריע ולעזור באבטחת הכוחות שנמצאים שם. אבל משימתו העיקרית הייתה: לאחר הגעתו לצומת המשולש לעשות תפנית של מאה שמונים מעלות ולהתקדם ברחוב המקביל לציר סרג' בלחימה ממזרח למערב כדי להגיע לכוח של יוסי יפה. בכך התכוונתי גם להקל במשהו על נחום זקן שהיה פרוס עדיין, עם הגדוד שלו, בציר סרג' ונלחם בו. זאת מתוך הנחה שלחימת ברוכי תפצל את המאמץ העיקרי של האויב שהיה ממוקד בגדודו של נחום זקן וחבל ששום דבר מזה לא בוצע. בשום שלב לא הטלתי על ברוכי משימה של טיהור מלון או מבנה אחר. אם הוא היה מבצע את משימתו היה מקל על יוסי ואולי גם על נחום. אבל הוא פעל איך שהוא פעל וחבל שכך. לחטיבה 500 היו במהלך המלחמה כ-400 נפגעים – מהם 89 הרוגים.

מפקד חטיבה 460, אל"ם גבי עמיר, הסביר את פריסת הכוחות שלו ואת המשימות שהוטלו עליו. לדבריו, לסואץ הייתה משמעות לוגיסטית רבה לארמיה השלישית. מעבר לכך הייתה סמליות רבה להשתלטות על

הערים סואץ ופורט אברהים. לא ארחיב כאן יותר כדי להישאר ממוקדים
בניתוח הקרב עצמו.

מג"ד 430, אלישיב שמשי:

התחושה באמת הייתה שהעיר ריקה ושהעסק קל. מסביב לא היו כוחות.
כאשר עברנו דרך המחנות שמצפון לעיר הם היו ריקים. הגדוד שלי נתקל
במספר אסירי-100 ונ"ט והשמדנו אותם. כל הפקודות ברמת החטיבה היו
בקשר. התמונה לכיבוש העיר הייתה לא ברורה. הבנו שהכוונה הייתה
כיבוש העיר. אך מרגע שנחום נכנס פנימה, וכל העיר ירתה עליו, היה
צריך להיעצר ולהיחלץ מהאש אחורה. מה יותר פשוט מזה? אני חושב
כחכם לאחר מעשה – מרגע שירו על נחום היה צריך להוציא אותו חזרה
החוצה מהעיר. למה להמשיך פנימה? כי מרגע שדיווח שכל העיר יורה
עליו, ובהמשך כשירו על יוסי יפה, כולם עסקו בחילוץ. המח"ט היה צריך
להורות לנחום: "תתארגן עם מה שיש לך וצא מהעיר". ואז היו נחסכות
הרבה בעיות חילוץ. כי כל הכוחות הנוספים נכנסו למחול שדים שאי
אפשר היה לעצור אותם. אם היינו מצליחים לנטוש את העיר ולצאת ממנה
זו הייתה נחשבת הצלחה.

הרמטכ"ל: "שמשי, מה זה המושג הזה מחול שדים? למה בדיוק אתה
קורא מחול שדים? האם כל פעם שיורים עליך אתה נוטש? מה זה להתארגן
עם מה שיש ולצאת מהעיר? מה עלינו ללמוד מזה לעתיד? שמשי: "לעתיד
נלמד שבמקרה כמו זה, כשכוח טנקים מסתבך, ונתקל בירי כזה חזק, יתארגן
ויפרוץ חזרה החוצה מהעיר. אם הכוחות של נחום ויוסי, מרגע שָירו עליהם
והיו להם נפגעים, היו נחלצים מהעיר, היינו רואים בזה הצלחה. הרמטכ"ל
שאל שוב: "זה מה שצריך ללמוד מזה לעתיד?" שמשי המשיך: אני שמעתי
את קרן המח"ט מוריד משימה ליוסי יפה: לך לחלץ את נחום, ולא הטיל
עליו משימות בכיבוש העיר. לא הייתה כוונה לתפוס צמתים בעיר אלא
חילוץ. המח"ט לא התעסק בכלל בכיבוש העיר אלא עסק בחילוץ הצנחנים
בלבד. לא היה ידוע למח"ט היכן הכוחות שלו ומה עושה כל כוח. זה לא
היה קרב כיבוש אלא חילוץ.

הרמטכ"ל: "אז מה היה צריך לעשות? איך להתארגן אחרת?" שמשי: ברגע שנחום נתקל באש כזו חזקה הוא היה צריך להתארגן ולפרוץ חזרה החוצה מהעיר. עובדה שנחום עשה זאת בסופו של דבר בעצמו, איש לא עזר לו. אחרי זה, לאחר שניקית את העיר אפשר להתחיל הכול מחדש. אז אפשר לארגן את כל הכוחות של החטיבה והאוגדה ולתקוף מחדש אם רוצים. הוא הוסיף שהוא מקבל את עמדת שר הביטחון שכיבוש סואץ היה חשוב כי זה היה ממוטט את הארמיה השלישית. כי כיבוש עיר זה משהו ממש! כי מה כבשנו עד עכשיו? קווים במדבר? לא ידענו מה כבשנו. לא היה משהו ממש. אבל כיבוש עיר זה משהו.

מג"ד 433 נחום:

אכן התחושה הייתה של אופוריה מהימים האחרונים של הלחימה המוצלחת של כל יחידות האוגדה בצדה המערבי של תעלת סואץ. גם הסימנים בפאתי העיר חיזקו את ההתרשמות שהעיר לא מאורגנת להגנה מסיבית. שלא ישתמע מכך שהקלנו ראש בהכנות ובהתארגנות בזמן המועט מאוד שעמד לרשותנו מחד גיסא, והלחץ הגדול של הרמות הממונות להיכנס לעיר במידי וללא שהות מאידך גיסא.

כמג"ד קיבלתי פקודה ברורה מהמח"ט לפרוץ לעיר ברחובה הראשי עד הקצה המזרחי שלה. זו הייתה המשימה ואליה חתרתי. המודיעין שקיבלתי, כפי שהוזכר יותר מפעם, שאף לאפס, אמצעי ההתמצאות הטוב ביותר שהיה בידינו היו מפות 1:100,000 ומפות בודדות בקנה מידה של 1:50,000. נכנסתי לעיר עם 31 כלים: 19 טנקים, 7 נגמ"שים ו-5 זחל"מים. חלק מהטנקים שלא היו בכשירות טכנית מלאה השארתי בפאתי העיר עם יתר כוחות החטיבה. למרות שהופתענו וחספנו מכה אנושה בעיר, לא חדלנו מלחתור בשארית כוחותינו למילוי המשימה. לגדודי החטיבה ושאר הכוחות שהיו פרוסים בעמדות בפאתי העיר, כ-2 ק"מ מערבית לתחילת השטח הבנוי, בו החלה הלחימה, היה הלוקסוס להאזין לרשתות הקשר ולשמוע מי אומר מה? צדק שמשי שאמר: שמעתי שנחום שידר למח"ט עוד בכניסה לעיר, "20 כאן 3 נראה לי שמלחמות גדולות לא יהיו כאן היום".

נכון שידרתי כך. אבל מה הקשר בין השדר שלי לבין האמירה שלו "אל יתהלל חוגר כמפתח", שכתב באיזושהי חוברת בזמנו על לחימת הגדוד שלו והוא חוזר על זה כאן בסיכום. האם בגלל השדר לחמנו פחות טוב? ברחנו מהעיר? נטשנו את המשימה? או כדבריו, נחלצנו (נסוגנו) החוצה מהעיר לאחור? למרות הנפגעים הרבים המשכנו וחתרנו רק לכיוון אחד, אל השלמת המשימה. לא נטשנו! ולא נחלצנו לאחור! חוגר הוא חייל שחוגר את חרבו לפני יציאה לשדה הקרב. מפתח הוא חייל שחוזר משדה הקרב אחרי שמילא משימתו במלואה ומתיר את חגורת כלי נשקו. אכן גדוד 433 היה כמפתח ולא רק כחוגר!!!

אכן גם שידרתי: "20, כאן 3, כל העיר יורה עליי" – כי כך היה. כן כל העיר ירתה עליי. שידרתי גם: "20, כאן 3, אף אחד לא הגיע ולא חבר אליי", כפי שסוכם בפקודות. שידרתי זאת כי הייתי זקוק לחילוץ הנפגעים הרבים. גם זה נכון. אבל אף אחד, לרבות החי"ר שהיה צריך להיכנס בצמוד אליי, לא הצליח לחבור אליי ברחוב הראשי – סרג' – שבו הייתה אש התופת. עוד אמירה תמוהה: "מרגע שנחום נכנס פנימה וכל העיר ירתה עליו, היה צריך להיעצר ולהיחלץ מהאש אחורה (מילים מכובסות לנסיגה), מה יותר פשוט מזה?" לכך אני משיב: הדבר היחידי שהוא פשוט בזה, זו האמירה עצמה כאן באולם הממוזג! למי שבחוץ, קל לומר הכול. אך בעיר הכול פעל אחרת והתנהל אחרת. האם באמת הדברים כליכך פשוטים בלחימה בשטח בנוי במרכז של עיר שבנויה צפוף וגבוה כמו סואץ? האם כך צריך לנהוג גדוד שנשלח למשימה? האם כשירים על גדוד שריון וגם אם פוגעים אנושות באנשיו, הוא צריך לנטוש את המשימה ולהיחלץ (לסגת) חזרה החוצה? קשה לשמוע אמירה כזאת.

גדוד 433 פעל במסגרת החטיבה וכחלק מהמערכה על סואץ. הוא קיבל משימה לבצע, ואליה הוא חתר. כמג"ד לא עשיתי לעצמי שום הנחות גם כאשר רבים מאנשיי נפגעו, וכל שדרת הפיקוד שלי חדלה מלהתקיים. לא היה איש עלי אדמות שרצה בעת זו יותר ממני להיות מחוץ לגיהנום הזה! אבל מה עם ביצוע המשימה? כיצד החלטות שלי כמג"ד מתיישבות עם התוכנית הכוללת של החטיבה? האוגדה? כיצד הנסיגה שלי תשפיע

על המהלך הכולל? האם נטישה שלי תמוטט את כל תוכנית כיבוש סואץ ופורט אבראהים? מול כל זה התרוצצה לי בראש המחשבה המצמררת שהחלטה שלי להמשיך פנימה את התקיפה עלולה להביא על הגדוד שלי ועליי אובדן טוטלי. למרות הכול החלטתי על הדרך הקשה והמסוכנת, אך הנכונה והיחידה שתאמה את החתירה למילוי המשימה.

לא ידעתי מה מצב התוכנית הכוללת של המערכה. לא היה לי מושג היכן היחידות הרבות האחרות ומה מצבן מבחינות כשירות ונפגעים? האם נשארו בפאתי העיר ללא לחימה, או שהן מעורבות בלחימה? לכל אלה לא היה לי מענה, אך האמנתי שהמפקדות הממונות מטפלות במצב, ואני העדפתי לטפל בבעיות הרבות שסבבו אותי בדרך שנראתה לי הכי נכונה. נקודה אחרונה: אין זה נכון שהמח"ט קרן לא הטיל משימות אלא עסק רק בחילוץ. משימת האוגדה הייתה השתלטות על המרחב הכולל, לרבות הערים סואץ ופורט אבראהים. חטיבה 500 קיבלה, במסגרת זו משימות, והמח"ט קרן הטיל על הגדודים משימות ברורות. כולנו עשינו את המיטב לבצען. אך לא הכול הלך על מי מנוחות. היו הפתעות ונפגעים, זה קרה וזה קורה בכל לחימה וקר. נכון שהמודיעין שלא היה והיעדר התיאום בין הכוחות החמירו את המצב, אך אין זה מצדיק חריגה מחתירה למילוי המשימה. מרגע שיש נפגעים, הפינוי הופך לחלק מן הלחימה. קשה מאוד לתפקד בתוך טנק שיש בו הרוג או פצוע קשה. בלית ברירה פניתי את כל הפצועים שלי בפינוי לפנים ובכוחות עצמי בלבד. לומר שהמח"ט לא הטיל משימות ולא עסק בכיבוש העיר זה פשוט לא מדויק. לדאבוננו, בגלל ההפתעה והנפגעים הרבים תפס חילוץ הצנחנים את תשומת הלב המרבית, בעיקר מהשלב שהאוגדה החליטה לפנות ערב לצאת מהעיר. חילוץם נמשך עד למחרת לפנות בוקר.

גדוד 433 ביצע את משימתו במלואה למרות הנפגעים הרבים – כ-50% מן הלוחמים נהרגו ונפצעו – ולמרות המכה האנושה שחטפה שדרת הפיקוד שלו. כאשר ניתנה הפקודה לצאת מן העיר, התארגנו לבדנו עם הלוחמים הפגועים והכלים הפעילים והמשותקים ויצאנו מן העיר בכוחות עצמנו.

אני חושב שהניתוח הזה של הקרב על העיר סואץ היה חיוני והכרחי כדי להעמיד דברים על דיוקם ולהזים שמועות, רכילויות וסיפורי בדים. אסור להתבלבל – הפקודות לגדודים היו ברורות וחדות. עוד נקודה לציון: קשה לשמוע דבר וניגודו מאותו מפקד. אמירה כמו "הגעתי לכיכר אך לא ראיתי את חיילי האויב" אינה עולה בקנה אחד עם האמירה: "לפתע נתקלנו באש תופת וחטפנו 15-20 נפגעים". הדבר מעיד על היעדר ידע בלחימה בשטח בנוי כמו העיר סואץ, ועל ההפתעות שצפויות לכוח תוקף בכל לחימה בשטח בנוי, בעיקר בעיר שבתיה גבוהים וצפופים. התופת הייתה ברחוב הראשי של מרכז העיר, ולא ברחוב הדרומי שעל חוף המפרץ. נדמה שהיו כאלה שנרדמו בדקות שלא שמעו ירי, והתעוררו בבעתה כאשר המטחים הגיעו אליהם. הרי זה יתרוננו הגדול של המגן בעיר: להגיח, להכות ולהיעלם בין מאות מקומות המסתור שלרשותו. וחוזר חלילה. כוחות האויב שלחמו בעיר ידעו להילחם ולהתנהל בשטח בנוי. הם ירו ירי מסיבי מכל הכיוונים, לרבות מן הקומות הגבוהות. כדי להפיק לקחים וללמוד איך לנהוג נכון בעתיד, צריך לדבר על העובדות ועל הנתונים האמיתיים. אני מאמין שבמעמד הזה כך נהגנו כולנו. הצגנו את הנתונים כפי שחווינו אותם בשטח בעת הביצוע. בזה תהיה תרומתו הגדולה של הניתוח הזה ושל סיכומי המפקדים שיובאו בסופו.

מג"ד 100, אהוד ברק:

לדעתי, כל היציאות אחורה מהעיר היו מיותרות ואסור היה שיקרו. גם בימי הלחימה בקרבות הבלימה, כל רכס שכבשנו במהלך הלחימה ביום ונטשנו אותו בלילה מצאנו אותו למחרת תפוס על-ידי האויב. גם בסואץ אסור היה לנטוש מקום שנאחזנו בו. היה צריך לאחוז בכל מקום שהגענו אליו ולהישאר שם גם במהלך הלילה. אפשר היה להתארגן לאבטחה עם עמדות האזנה [תשמועים] של חי"ר מלפנים ובאגפים עד להחלטת הרמה הממונה איך למנף את ההמשך. לא לנטוש אלא למנף.

הדרג הבכיר שנתן את הפקודה המותנית: "לכבוש את העיר אם היא רמאללה או באר שבע ולא לכבוש אם היא סטלינגרד" – היה צריך להיות

נוכח בשטח כדי לחוש את מידת ההתנגדות בעיר ולהחליט היכן צריך להתערב. לדעתי, האוגדה צריכה הייתה להיות מעורבת יותר. החפ"ק האוגדתי היה צריך להיות ממוקם היכן שהיה חפ"ק מח"ט 500 בסרג' 90. אל נחום זקן בצומת המשולש הגעתי עם הטנקים דרך ציר פולחן. מצאתי אותו נלחם בכיכר, מתמודד עם מטחי היירי שנורים עליו מהבתים שבצדי הכיכר ואש צלפים טורדנית מגגות הבתים שמסביב. שאלתי אותו מה אני יכול לעזור. נחום אמר לי: "רק תשאיר לי את הטנקים".

לגדוד חרמ"ש 86 של ברוכי לא הייתה היכולת להילחם ברחובות העיר או לטהר בתים. כשקרן אמר לברוכי להוריד את הלוחמים ולהמשיך מערבה ברחוב המקביל לסרג' כדי לחבור ליוסי יפה, ברוכי אמר במפורש שחייליו לא מאומנים לכך. איני יודע בדיוק מה קרה שם. גם כך היו לברוכי, כמדומני, שני הרוגים וכעשרים פצועים.

אלוף מוסה פלד, מפקד גיסות השריון:

זו הפעם השלישית שאני שומע את מג"ד 433 נחום זקן, וכל פעם זה בשבילי שיעור מאלף בלחימה בשטח בנוי. למרות הנפגעים נחום דבק במשימה וביצע אותה במלואה. שטח בנוי קשה לכיבוש. התוקף מקיז בו הרבה דם. יש המון יתרונות למגן והרבה חסרונות לתוקף. העובדה הזאת מעצימה כאשר מדובר בנוהל קרב חפוז ולחץ זמן – כפי שהיה בלחימה על העיר סואץ. לא יוצאים משטח שכבשנו גם אם יש נפגעים רבים. נפגעים זה חלק מהלחימה. הזהירות חלה על המתכנן. התוקף יתקוף באלימות ובמלוא העוצמה. המתכנן צריך לבחון את כל ההיבטים והאפשרויות שלפניו בזהירות, אך ברגע שיש תוכנית וגובשה דרך הפעולה מורידים פקודה שאותה חייב הדרג המבצע להוציא לפועל בצורה אגרסיבית ובנחישות.

לחימה בשטח בנוי היא צורת קרב קשה, תובענית ומצריכה בלי סוף כוחות. שטח בנוי – ודאי כמו זה של עיר בגודל של סואץ, בולע בלי סוף כוחות. צה"ל לחם בעבר בערים אך לא בערים בהיקפים של סואץ. ניתוח הקרב שאנו עוסקים בו כאן חשוב מאוד. יש ללמוד היטב את הלקחים מן הקרב הזה כי גם בעתיד נצטרך – גם השריון וגם החי"ר – להילחם בערים

גדולות. לפחות צריך להתכונן ולהתאמן לזה. כי זה קרה בעבר וזה עלול לקרות שוב.

בתהליך של מלחמות צריך לא רק להכריע קרב אלא להשמיד כוחות. אסור היה להוציא כוחות מהעיר ולנטוש אותה – למרות האבדות. היה צריך למנף את ההתקפה עליה בקרב אוגדתי. הפעם אפשר היה ללא ספק להכניע את הארמיה השלישית ולהשמיד טוטלית את כוחותיה בגדה המערבית של תעלת סואץ.

מפקד קורס מפקדי חטיבות, תא"ל משה בר-כוכבא (בריל):
 במערכה על העיר סואץ נעשו כמה שגיאות. הכניסו את גדוד השריון 433 לבד לתוך העיר, ואת האוגדה כולה השאירו מסביב ללא מעש. זה שורש הבעיה. זו שגיאה בסיסית. עלפי התורה, בלחימה בעיר יש את האפשרויות הבאות: לחימה בציר ראשי אחד, לחימה בצירים מקבילים ולחימה בצירים מתנקזים.

כיבוש עיר צריך להיעשות עם טנקים וחי"ר מלווה. גם הטנקים וגם החי"ר צריכים להיות מאומנים ללחימה הקשה בשטח בנוי. צריך לעשות את ההבחנה בין פריצה לעיר לבין השתלטות או טיהור. לטיהור צריך חי"ר מאומן והרבה. עיר גדולה מצריכה מספר רב של לוחמים והרבה זמן כדי לטהר אותה.

אני מסכים עם מה שנאמר כאן. אסור היה לעזוב את מה שתפסנו ונאחזנו בו. יציאה מהעיר הייתה טעות קשה. גם אם פגעו קשה בגדוד השריון של נחום זקן שפרץ ראשון, היה צריך לפתח התקפה עם יתר הכוחות של האוגדה ולקחת את העיר. כיבוש עיר בגודל של סואץ שבנויה צפוף וגבוה היה הופך למיתוס. אפשר היה וצריך היה לקחת אותה.

ראש אג"ם, אלוף יקותיאל (קותי) אדם:
 למדתי היום הרבה מאוד על הקרב בסואץ מהתיאורים של נחום זקן ואריה קרן. גם אני חושב שהייתה הצדקה רבה לכבוש את העיר סואץ. נכון, לא בכל המקרים מוצדק להקיז דם כדי לכבוש עיר. אך את סואץ בנסיבות שהיו ב־24 באוקטובר אפשר היה וצריך היה לכבוש.

זה היה קרב שבכללו נכשל – אף שחלקים ממנו נעשו בהצלחה ובגבורה. כאמור, הגדוד של זקן שמילא את משימתו במלואה למרות הנפגעים הרבים שהיו לו. הסד"כ שעמד לרשות הפיקוד והאוגדה לכיבוש העיר היה מספיק ודי. לא היה כאן נוהל קרב אוגדתי, לא תוכנית אוגדתית ולא קרב אוגדתי. אי אפשר ללכת לכיבוש עיר כמו שניגשו לסואץ. כיבוש של עיר בגודל כזה זה קרב רציני. לא היתקלות. נוהל הקרב כאן היה לא נכון גם אם מביאים בחשבון את התנאים שהיו שם. גם אם היה לחץ בזמן אפשר היה למצוא שעה להיפגש עם מפקדי המשנה פנים-אל-פנים, להשמיע ולשמוע. התוכנית הייתה לא טובה. הגדרת המשימות וציוותי הכוחות לא היו ברורים. בעיקר צוותי הכוחות.

לא ברור לי מדוע הכניסו את הגדוד של נחום בציר הראשי – ציר סרג'. זה הציר הכי גרוע מבחינת התוקף. היערכות הכוח המגן ברחוב הראשי הייתה צפויה, כי זה מרכז העיר וזה הציר שמוביל ישר אל פורט אבראהים שהוא היעד הסופי. התורה שלנו היא די בסדר. היא מבוססת על ניסיונם של האחרים ועל ניסיוננו אנו. טוב שאנו עושים את הניתוח של הקרב בסואץ כי ניתן ללמוד ממנו הרבה מאוד.

אשר לגדוד החרמ"ש של ברוכי: אם היו נותנים לברוכי פקודות ברורות ומוגדרות יותר ייתכן שהוא היה עושה משהו. השאלה החשובה היא: האם הוא עשה מה שיכול היה לעשות או לא? לדעתי, הוא לא עשה מה שיכול היה לעשות. בכל זאת מדובר בגדוד חרמ"ש ותיק.

אני מצטרף למה שאמרו לגבי חטיבה 460. גבי היה צריך יותר לדחוף קדימה. למשל, לפתח התקפה דרך ציר החוף, ציר פולחן. לדעתי, מיקום חפ"ק 500 היה בסדר גמור.

ראש מה"ד, אלוף אברהם רותם:

על-פי התורה, כל עיר היא פרויקט בפני עצמו. אין עיר אחת דומה לשנייה. יש כפרים, יש עיירות ויש ערים בגדלים שונים. אין שום קשר בין קונטרה לעיר בגודל של סואץ. אין זה דומה לזה. קונטרה היא שכונה קטנה לעומת

העיר סואץ שבנויה צפוף, גבוה והרבה. את קונטרה אפשר לקחת בפריצה של כוח שריון, אך לא את סואץ. עיר בגודל של סואץ זה דבר שונה לגמרי. למרות לחץ הזמן ניתן היה למצוא שעה לנוהל קרב מזורז ולתדריך למפקדי הכוחות. הקרב היה אמור להיות אוגדתי, לא חטיבתי. הרי היו מעורבים בו קרן, גבי ועוד כוחות. היה צריך גורם אוגדתי לנהל את העסק. הדבר העקרוני והבסיסי שהיה פה לא בסדר הוא שלא היה כאן קרב אוגדתי. נחום כבר מסובך עמוק בפנים עם כל האבדות, מאוחר יותר גם יוסי יפה נכנס והסתבך. נחום קיבל משימה לפרוץ דרך כל העיר ולהתייצב בצד השני שלה ולחסום כלפי פורט אבראהים. איש לא אמר לו לעשות את זה בלי נפגעים. הוא ביצע את המשימה במלואה. אבל יתר האוגדה, שני גדודי חטיבה 500 וחטיבה 460 כולם בחוץ בלי מגע בכלל. זה מצב כליכך רע בקרב? אחת הטענות שלי לתוכנית היא שלא תוכננה שום אלטרנטיבה: אם נתקע מישוהו בצומת הראשון, מה עושים? אם נתקע מישוהו בצומת השני, מה עושים? דבקות במטרה אנו בוחנים כשמשוהו לא מצליח. פה אף אחד בשום דרג לא דבק במשימה. היחידי שדבק במשימה בכל הקרב הזה היה נחום זקן.

בשעה 10:30 נחום ממשיך להלחם בפנים – אמנם עם נפגעים אך נלחם, מסתדר וחותר להשלמת משימתו. בשעה 11:00 יפה בכניסה לעיר ונלחם. לעומת זאת, כליכך הרבה כוחות של האוגדה, ובהם שני גדודים של קרן, הגדוד של שמשי והגדוד של יצחק שלא עשו כלום. כל חטיבה 460 של גבי פנויה. זה מצב רע? בשום אופן לא. הניהול של העניין לא היה תקין. אם ניקח חלק אחר חלק, נראה שהמצב בכלל לא נורא. נחום זקן ביצע את משימתו במלואה. למרות המכה הכואבת הוא ביצע את המשימה כולה. כן סטלינגרד, לא סטלינגרד – מכיוון שהאוגדה לא מילאה תפקיד בקרב הזה, אז זה לא משנה. אנו בוחנים את הערך החשוב דבקות במטרה כשמשוהו נכשל. כאן היחידות לא דבקו במטרה, מלבד נחום זקן. הוא היחידי שדבק במטרה וביצע את משימתו. היו הרבה שלא היו להם משימות. סואץ לא הייתה עוד אובייקט – לכיבוש שלה הייתה משמעות מיוחדת וחשובה. אני חושב שמפקדי חטיבה 460 לא עשו מספיק כדי לתת לאוגדה

את התחושה שאגף שלם פנוי כדי לפתח בו התקפה. כל ציר פולחן היה פנוי, וניתן היה לפתח דרכו מאמץ נוסף. גם אם לא ניתנה פקודה מפורשת מהאוגדה (שלא הייתה בתמונה המלאה) גבי היה צריך לפעול. היעד הסופי היה פורט אבראהים. לא היה צריך לעצור בסואץ אלא להמשיך לפורט אבראהים. אם סואץ נפרצה בהצלחה על־ידי נחום, גם אם היו לו נפגעים, היה צריך לשמור על המומנטום ולפתח התקפה לעבר פורט אבראהים.

אם אפשר היה להגיע לנחום דרך כביש החוף, אפשר היה גם לפתח מן הציר הזה את הפריצה לפורט אבראהים, אף שהתוכנית של קרן הייתה שיצחק ייכנס דרך נחום בציר סרג' אל עבר פורט אבראהים. בסך־הכול, מבחינת האוגדה, אין שום שואה! נכון, נחום נפגע קשה, אך ביצע את המשימה, והוא היחיד שביצע את משימתו במלואה. עדיין לחטיבה היו עוד שני גדודים פנויים לגמרי, ולאוגדה היו עוד כוחות, לרבות חטיבה 460 כולה. אם היו אומרים בפירוש לגבי: אתה לא נכנס ולא מפתח מאמץ נוסף דרך פולחן לעבר פורט אבראהים – זה עניין אחר. כי כשאומרים לך, לא, צריך להישמע. אבל איש לא אמר דבר כזה.

בסיכום הדיון על הקרב בסואץ היו כל הבכירים בצה"ל, ובראשם הרמטכ"ל, תמימי דעים שכיבוש סואץ היה נחוץ, חיוני, הכרחי ואפשרי (ראה סיכום הרמטכ"ל על הלחימה בסואץ בפרק "סיכום המערכה").

פעמים רבות הועלתה השאלה מדוע הוחלט על כיבוש העיר סואץ. חכמים שלאחר מעשה טוענים שהקרב על העיר היה מיותר שכן כיתור הארמיה השלישית הושלם ממילא בעצם נוכחות כוחותינו על ציר סואץ-קהיר מצפון לעיר, ממערב לה ומדרום לה. כל דרכי הגישה אליה וממנה נשלטו על־ידי יחידותינו. יש לציין כי הדברים האלה נטענו רק לאחר המלחמה. ככל הידוע לי, איש לא השמיע הסתייגות מהמהלך בזמן אמיתי – לא עם קבלת הפקודה, לא במהלך נוהל הקרב הקצר ולא לפניו. לעומת זאת, המצדדים בתקיפה טוענים שאך טבעי הוא שלקראת הפסקת־אש משפר כל צד עמדות, ובאווירה ששררה אז, שבה יחידות

אויב התפרקו וחלקן נסו על נפשן, לא היה קשה לכבוש את הערים סואץ ופורט אבראהים, ובכך למנוע מהארמיה השלישית שממזרח לתעלה כל יתרון לוגיסטי, מזון, מים, בתי חולים, תחמושת, דלק וכדומה, שיש לעיר בסדר גודל של סואץ. בכך ניתן היה להשלים את המשימה שהוטלה על האוגדה והחטיבה.

אין עוררין על כך שליחידה מבצעית מילוי משימה בלחימה הוא חזות הכול. דבקות חסרת פשרות במשימה וחתירה למילוייה במלואה הם הכרחיים ואבן יסוד בכל לחימה. מאידך גיסא, מצפים מן הרמה הממונה לתת פקודות ברורות ולהגדיר את המשימה בצורה חדה, שאינה ניתנת לפרשנויות, ובנוסף מצפים ממנה לפעול בנחישות ולתת גיבוי ככל שיידרש לדרג המבצע שעליו הוטלה המשימה.

כמפקד גדוד לחמתי בעיר סואץ ברוח הפקודות והמשימות שקיבלתי. רק כמה ימים לאחר המלחמה נודע לי שהפקודה שירדה מהפקוד לאוגדה "לכבוש את סואץ אם אינה סטלינגרד" נאמרה בצורה מטפורית. כן, לכבוש אותה רק אם אינה סטלינגרד. לנוכח המודיעין האפסי שהיה לנו, האם היה מישהו שיכול היה לדעת אם סואץ היא סטלינגרד או לא.

הפקודות שירדו לחטיבה ביום הלחימה, בוודאי אלה שירדו לגדודים, היו ברורות. אני כמפקד גדוד קיבלתי פקודה, אמנם קצרה וחפזה, אך ברורה למדי מבחינת התוכן שלה: "להוביל את ההתקפה ולפרוץ ראשון אל תוך העיר". לא נאמרה בפקודה אף מילה של התניה, ולא הייתה בה שום אמירה ששידרה לי משהו מהלשון המטפורית שעליה שמענו רק לאחר המלחמה: "לכבוש את סואץ אם אינה סטלינגרד", ולכן על הגדודים היה לדבוק במשימה ולבצע אותה במלואה בלי להתחפר ובלי להתפתל בפרשנויות ובהבנות הנקרא. תלייתלים של פלפולים נאמרו לאחר הקרב, עשרות רבות של נימוקים הוצגו לכך שהמשימה לא מולאה, והכול כדי לא להבין את האמת הפשוטה: הפקודה הייתה לכבוש את העיר סואץ!

הסבר קצר לגבי סטלינגרד (כיום וולגוגרד) שהיא עיר ברוסיה: בעת ההתקפה עליה במלחמת־העולם השנייה מנתה העיר 1.5-2 מיליון תושבים. הלחימה של מדינות הציר (גרמניה והשותפות שלה) עליה נמשכה כשמונה חודשים – מיולי 1942 עד פברואר 1943. הלחימה על דרכי הגישה אליה נמשכה חודשיים – יולי ואוגוסט 1942. הלחימה על סטלינגרד עצמה נמשכה שלושה חודשים – מספטמבר עד נובמבר 1942. לאחר חודשיים ללא הפוגה של המתקפה הגרמנית, שכללה אלפי גיחות אוויריות ושימוש באלפי קני ארטילריה, כמעט 90% משטחה של סטלינגרד היו בראשית נובמבר 1942 בשליטת צבא גרמניה.

התקפת הנגד של הצבא הסובייטי נמשכה אף היא שלושה חודשים – מסוף נובמבר 1942 עד פברואר 1943. לאחר שלושה חודשי לחימה הביאה התקפת הנגד לבלימת ההתקפה הגרמנית ולנסיגת כוחות מדינות הציר התשושים מימי הלחימה הרבים והקשים.

בלחימה על סטלינגרד היו לשני הצדדים קרוב ל־2 מיליון נפגעים (הרוגים, פצועים ושבויים). למדינות הציר שהתעקשו לכבוש את סטלינגרד היו 795 אלף נפגעים: לגרמניה 250 אלף נפגעים (מהם 175 אלף הרוגים), לרומניה 200 אלף נפגעים, להונגריה 120 אלף נפגעים, לאיטליה 85 אלף נפגעים. בנוסף, כ־140 אלף מחייליהם נפלו בשבי הרוסי. כמו כן איבדו גרמניה ושותפותיה כ־1,500 טנקים, כ־6,500 תותחים וכ־750 מטוסים. לברית־המועצות היו 1,128,000 נפגעים – 478 אלף הרוגים ו־650 אלף פצועים, נעדרים ושבויים.

הקרב על סטלינגרד הסתיים במפלה לתוקפים – הגרמנים ובעלי־בריתם. ניצחונם של הסובייטים במערכה הזאת היה אחת מנקודת המפנה המשמעותית ביותר במלחמת־העולם השנייה. הוא הטה את מאזן הכוחות בחזית המזרחית לטובת ברית־המועצות, וסימן את תחילת נסיגת גרמניה משטחה. הגורם העיקרי לתבוסת גרמניה במערכה על סטלינגרד היה היגררות הפיקוד הגרמני למערכה של התשה ושחיקה בשטח שבו לא

ניתן היה להביא לידי ביטוי את היתרונות של צבא גרמניה בניהול לוחמת תנועה.

אמנם סואץ לא הייתה סטלינגרד, אבל היא כן הייתה עיר גדולה, שבנויה צפוף וגבוה. בכיבוש עיר כזאת היה צריך לנהוג בהתאם. אם הוחלט לקחת את סואץ, אז למה בדרך ובאופן שבה זה נעשה? למה בלי נחישות? בלי פקודות ברורות? בלי ציוותי כוחות שמתאימים ללחימה בשטח בנוי צפוף וגבוה? למה בלי מודיעין? למה בלי אמצעי מודיעין מינימליים, כגון מפות ותצלומי אוויר מתאימים? למה בלי סיוע ארטילרי? למה בלי סיוע אוויר? למה ללא זמן ללימוד העיר ורחובותיה? ועוד הרבה למה? גם בתנאים של לחץ הזמן ניתן היה בשעות הבודדות שהיו לפני הקרב להתארגן טוב יותר ללחימה, לספק מודיעין ואמצעי מודיעין הכרחיים לגדודים, לצוות את הכוחות נכון ולתאם ביניהם טוב יותר. לא מתקבל על הדעת שלמודיעין הפיקוד או למודיעין חיל האוויר לא היו תצלומי אוויר של העיר. הרי במהלך מלחמת ההתשה ובתקופה שאחריה עשה חיל האוויר גיחות צילום רבות מאוד. במקום זאת נוצר מצב שבו חסרו כמעט כל המרכיבים של נוהל קרב תקין: פקודת התרעה מתאימה, פקודה ברורה ומלאה, מודיעין ואמצעי מודיעין, זמן ללימוד המשימה, תוכנית סיוע אווירי, תוכנית סיוע ארטילרי, ציוותי כוחות ותיאום ביניהם ותדריכים. אולם, באותה נשימה צריך לומר בהגינות שבנסיבות הקיימות לא היה בכל אלה כדי לגרוע מן הצורך לדבוק במשימה שהוטלה ולבצעה במלואה בנחישות. הרי כל מלחמת יום הכיפורים מתחילתה התנהלה שלא על-פי המקובל. הלחימה בשלב הבלימה ומבצע הצליחה נעשו בניגוד לכל הסיכויים ובניגוד לעקרונות המלחמה הבסיסיים, ובכל זאת הנחישות היא שהביאה להצלחה. לא היה שום נוהל קרב סדור ומלא אבל הייתה דבקות במשימה. התיאום בין הכוחות היה חלקי, אך כל יחידה עשתה את המיטב בגזרתה. היחידות דבקו במשימותיהן בנחישות למרות האבדות והסיכוי המועט להצליח.

מלחמה היא ממלכת אי הוודאות, ועל כן נאמר כי כל תוכנית היא בסיס לשינויים. במלחמה יש הפתעות רבות, וצריך להיות מוכן לבלתי צפוי, לקשה מכול ולבלתי אפשרי. גם אם חלק מן העקרונות הבסיסיים של המבצעים הצבאיים לא התקיימו, ניתן היה לסיים בהצלחה את המערכה על העיר, שכן דבקות במשימה היא הראשונה בין עקרונות המלחמה שהם תמצית החשיבה הצבאית.

במערכה על סואץ לא היו קיימים שני מרכיבים שאמורים להיות נכס צאן ברזל של כל מפקד, והם אינם קשורים לזמן, לנסיבות, לאווירה ולאי הבהירות של הפקודות: דבקות במשימה ונחישות. נכון שבשל הנסיבות ולחץ הזמן היו כאן כל החטאים של נוהל קרב לא תקין, אבל בהפתעה כמו זו שהייתה במלחמת יום הכיפורים קורים הרבה דברים לא צפויים. למרות ההפתעה וההלם הראשוני מעוצמת האש שחטפנו ברחובה הראשי של העיר, ולמרות הפגיעה האנושה בלוחמי הגדוד, לא הרפינו והמשכנו לחתור למילוי המשימה ולהילחם מול נחישות המגינים. דבקנו בביצוע המשימה עד שהגענו לצד המזרחי של העיר והתייצבנו על סוללת המזח מול פורט אבראהים. חסמנו את הציר לפורט אבראהים ונערכנו לחיפוי לגדוד 429 שהיה אמור לפרוץ דרכנו אל העיר והנמל שלה, שהיו היעד הסופי במשימה.

גם אם בדרגים הגבוהים התעסקו בפרשנויות לפקודות המטפוריות שירדו מהפיקוד, אנחנו, מפקדי הגדודים, קיבלנו משימות ברורות ואותן היינו צריכים לבצע בנחישות. איש מאתנו לא היה שותף לחילופי הדברים ולהרהורים הנלווים בין הגנרלים. איש מאתנו לא יכול היה אז לשער כיצד אי השלמת המשימה מצדו תשפיע על המערכה כולה. כך היה צריך לבחון את הביצוע, ולא בדרך של חוכמה שלאחר מעשה – אם היה או לא היה צריך לכבוש את העיר או אם המחיר הצדיק כיבוש או לא.

בשני דברים אין לי ספק. הדבר הראשון: לאחר קבלת ההחלטה ומתן הפקודה ללכת על סואץ במסגרת השלמת הכיתור הדבר היה בר ביצוע. אם

רק היו פועלים בנחישות ובדבקות במילוי המשימה, העיר הייתה נכבשת בהרבה פחות אבדות מאשר תבעו פעולות החילוץ – כ־80 הרוגים וכ־120 פצועים. המחיר של כיבוש העיר הפך להיות מחיר החילוץ והנסיגה, ואולי גם גדל. כל חיינו תורגלנו שדבקות במשימה היא חזות הכול, ושהיא אבן יסוד בלחימה. גם אם הכוח התוקף נכשל בקטע מסוים, גם אם הוא מובס בחלק אחר או חוטף מכה אנושה במקום לא צפוי, אסור שרוחו תיפול. רוח היחידה צריכה להישאר איתנה בכל מצב ולמרות המהמורות.

הדבר השני: השלמת ההשתלטות על סואץ ועל פורט אברהים הייתה חשובה להשלמת הכיתור והידוק המצור על הארמיה השלישית, וממילא להגברת הלחץ המעשי והפסיכולוגי עליה, ואולי לכניעתה. הצבאות בעולם אורגנו ביחידות, צוידו במיטב ציוד הלחימה, הוכשרו ואומנו על־פי תורות לחימה כדי שינצחו במלחמות. נוסף על כך: את צה"ל מייחדים כמה ערכי לחימה שהם אבני יסוד בפיתוחו ובעוצמתו והבולטים שבהם הם: הנחישות, היוזמה ודבקות במשימה. אלה הם היסודות של עיצוב דמותם של המפקדים והלוחמים בצה"ל.

לאחר מלחמת יום הכיפורים אמר שר הביטחון משה דיין שלו נכבשה העיר סואץ, הארמיה השלישית הייתה מתמוטטת. על הדבקות במשימה כתב דיין בספרו "אבני הדרך":

"אם יאמר מפקד יחידה שלא ביצע משימה שהוטלה עליו מפני שלא יכול להתגבר על כוחות האויב, הסברו לא יתקבל, אלא אם כן נפגעו 50 אחוז מאנשיו. המושג "לא יכולתי" הוא יחסי; השאלה היא איזה מאמץ נעשה כדי לבצע את המשימה למרות התנגדות האויב. כל זמן שלא אבד כושר לחימתה של היחידה, עליה להוסיף ולתקוף. מה שלא אמרתי בפי, הביע סבר פניי. לכל המפקדים היה ברור, שאם לא יבצעו מה שהוטל עליהם, יעמדו בחקירה מדוקדקת, ואם לא יניחו את דעתי – יתנו את הדין".

נכון, סואץ לא הייתה סטלינגרד, ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, גם לא הייתה ירושלים, לב־לבו של העם היהודי. אבל זו כן הייתה עיר שניתנה

פקודה לכבוש אותה, וחייבה לחימה של לוחמים מיומנים, דבקים במשימה, נחושים ומתואמים ביניהם.

חשוב לזכור שבעת ניהול הקרב בתוך העיר, רוב יחידות החטיבה והאוגדה היו זמינות סביב סואץ ולא היו עסוקות בלחימה. האוגדה הייתה אחרי לחימה מוצלחת. משלב הצליחה עד מבואות סואץ השמידו כוחות האוגדה כ־250 טנקי אויב, עשרות סוללות טילי קרקע-אוויר, והחזיקו באלפי שבויים. לזו הייתה מתקבלת החלטה להכניס עוד שני גדודי טנקים נוספים בשני צירים המקבילים ל'ציר סרג' – האחד על ציר עצה מצפון, והשני על ציר פולחן מדרום – הייתה נשמרת התנופה להשלמת המשימה, הדבר היה מקל על הלחימה שלנו בציר סרג', ובסוף המהלך הדבר היה מביא להכנעת סואץ ופורט אבראהים.

המאמץ העיקרי של האויב התמקד ברחוב הראשי – ציר סרג' – שבו היינו. ההתקפה בשני הצירים הנוספים הייתה מאלצת את כוחות האויב להתפצל כדי לתת מענה למאמצי התקיפה הנוספים. זאת בתנאי שמינוף התקיפה היה מתבצע על-ידי גדודי טנקים וחי"ר. ואולם במקום למנף את ההתקפה ולדבוק במשימה, המוקד עבר לפעולת חילוץ שהייתה כרוכה בקשיים וגרמה לנפגעים רבים.

ציר פולחן, צומת המשולש וסוללת המזח לפורט אברהים

הלחימה בצומת המשולש

סיכום המערכה

רבים מן המהלכים של המלחמה הזאת נעשו שלא על־פי עקרונות לחימה ונוהל קרב מסודר. דווקא בשל כך עלינו ללמוד היטב את הלקחים וליישם אותם. ליישומם יש חשיבות רבה להכנה טובה יותר של היחידות לקראת הלחימה בעתיד, אך אין בו מאומה כדי להצדיק מצב שבו לא נחתור בנחישות למילוי המשימה בכל תנאי ובכל מצב.

כמו בכל פעילות צבאית, בוודאי שבמלחמה קשה, ארוכה ותובענית כמו זו, רבים הם הלקחים והמסקנות שעלינו להסיק וללמוד. הנסיבות שבהן נפתחה גרמו להפתעות רבות. האכזבה של העם במלחמת יום הכיפורים הייתה קשה שכן הציפיות מצה"ל לאחר מלחמת ששת הימים היו גבוהות. רוב המחדלים נגרמו משלוש עובדות יסוד: הזלזול באויב, הטעות בצפי מועד המלחמה, ובעקבות זאת ההתרעה הקצרה שהייתה לכוחות להתארגנות. אלה הובילו לשבר עמוק באמון העם במנהיגות ובצמרת צה"ל. הפעם לא עבדה הדוקטרינה של ישראל, שלפיה המלחמה צריכה להיות קצרה עד כמה שאפשר וצריכה להתנהל על אדמת האויב.

בשל תנאי הפתיחה החל צה"ל את הלחימה בבלימה, והמשיך אותה בכל צורות הקרב שנדרש להן: התקפה, הגנה, קרבות שריון בשריון, התקדמות ורדיפה, לחימה בשטח מדברי, צליחת מכשולי מים. כמו כן התנסה צה"ל בצורת הקרב הקשה ביותר – לחימה בשטח בנוי. פעמים מעטות הזדמן לצה"ל להילחם בשטח בנוי עירוני של עיר גדולה וצפופה. עשיתי כמיטב יכולתי כדי לתאר את רצף הלחימה בעיר סואץ שנמשך יום שלם. התיאור כולל את האירועים הקשים והדרמטיים שהתרחשו

במרכזה של עיר בוערת, וכללו מצבים קיצוניים שבהם מצאנו את עצמנו, הלוחמים והמפקדים – אני כמפקד הגדוד, עבור דרך מפקדי הפלוגות וכלה במפקדי המחלקות והכלים הבודדים. זאת כדי להפיק את הלקחים הנכונים מלחימה ייחודית כזאת בשטח בנוי לקראת העימותים שיהיו בעתיד. למרות שהתבססתי על סיפורי הלוחמים, יומני המלחמה, הקלטות ורשתות קשר, טבעי הדבר עד בלתי נמנע שחלק מסיפורי הלחימה ומעשי המופת של הלוחמים והחללים לא קיבלו מספיק ביטוי בספר.

הקרב על העיר סואץ היה הקרב היחידי שבו נלחם צה"ל בשטח בנוי בכל מלחמת יום הכיפורים. זו הייתה לחימה קשה ותובענית בשטח בנוי גבוה וצפוף של עיר גדולה שבה יש מרכז גדול מלא בבניינים צפופים וגבוהים. מעט מאוד יצא לצה"ל להילחם בשטח בנוי בממדים של העיר סואץ. מלבד הלחימה בירושלים במלחמת ששת הימים, שהייתה קשה ותובענית, לא התנסה צה"ל בלחימה מן הסוג הזה.

במלחמת ששת הימים נכבשה רמאללה על-ידי חטיבה 10 ללא קרבות רחוב. ג'נין נכבשה על-ידי חטיבה 45 בסערה ללא התנגדויות. שכם נכבשה לאחר כמה גילויים של התנגדויות ברבעים השונים. לפיכך, מן הראוי שהקרב הזה יילמד, שיוסקו ממנו מסקנות ושיופקו לקחים לקרבות לחימה בשטח בנוי שיהיו בעתיד. ניתן להניח שבאזור הלא יציב של מדינת ישראל צפויות עוד משימות כאלה.

לחימה בשטח בנוי היא צורת לחימה קשה – אולי מהקשות והמורכבות ביותר בכלל, ולשריון בפרט. שטח בנוי קשה לכיבוש. לצד התוקף יש אבדות כבדות, ויש לו חסרונות רבים לעומת היתרונות הרבים שיש לצד המגן המכיר היטב את השטח.

צבאות רבים משתדלים להימנע מלחימה בערים כאשר הדבר אפשרי. ואולם, אם לא ניתן להימנע מלחימה כזאת, וכאשר ניתנת פקודה לכבוש עיר, יש לחתור לכך שהכיבוש ייעשה כקרב בין-חילי המשלב את היכולות של השריון, הח"ר, ההנדסה, הארטילריה, האוויר ויתר הכוחות המיוחדים

ללחימה בשטח בנוי. הכוחות האלה חייבים להיות מיומנים ומקצוענים. מעל הכול – הכוחות חייבים להיות מתואמים ביניהם עד הפרט האחרון, נחושים וחדודי מטרה ללא פשרות. כל התרחישים הלא צפויים אפשריים בשטח בנוי. יחידה לא מיומנת ולא נחושה לא תוכל להתמודד עם המכשולים הצפויים לה ברחובותיה של העיר. נחישות, עקשנות ודבקות במטרה הן תנאי הכרחי למילוי המשימה. הדרך להשלמת המשימה רצופה בהפתעות. הלחימה אכזרית וכרוכה בנפגעים רבים.

כיבוש סואץ היה חשוב ואפשרי. נפילת העיר הייתה מערערת עוד יותר את מצבה הקשה של הארמיה השלישית ומביאה לכניעתה. אם הארמיה השלישית הייתה נכנעת המצב היה שונה לחלוטין לטובתנו. הרמטכ"ל וכל הבכירים בצה"ל אמרו זאת בכל הדיונים. חבל מאוד שלא הייתה במערכה הזאת מספיק נחישות בקרב המפקדות הממונות, וחבל שחלק מן היחידות הלוחמות לא היו מספיק דבקות במשימה.

כלקח אישי, למדתי בדרך הקשה מהמלחמה בכלל, ומהלחימה בשטח בנוי בפרט, כי דרושות המון הכנות ללחימה, אך יש כמה דברים שבלעדיהם אי אפשר:

- על היחידות ולוחמיהן להיות מאומנים ומעודכנים בתורות הלחימה - זאת תוך שימת דגש על הלחימה בשטח בנוי, שתמיד הייתה ותמיד תהיה, יעד רלוונטי בזירותינו. לכן חשוב שפיתוח התורה ופיתוח שיטות הלחימה יהיו בליבת החשיבה, כדי לגבש תורת לחימה הולמת, מעודכנת ומבוססת על לקחים מעשיים שנלמדו עלידי לוחמים כמונו בקרבות הקשים, ואשר נותנת מענה לרוב האפשרויות הלא צפויות בלחימה בשטח בנוי בכלל, ובעיר גדולה בפרט. יש לשים דגש על לימוד המשימה, על השילוב בין הכוחות, על התיאום ביניהם ועל ציודם באמצעים הנחוצים.

- בלחימה בשטח בנוי – יותר מאשר בכל צורת לחימה אחרת – יש חשיבות רבה לרמתו המקצועית של הלוחם כפרט ולרמת הצוות והכיתה כמסגרת בסיסית. חשוב ללמוד ולתרגל את שלבי נוהל הקרב, את שלב ההכנות ואת התיאום בין הכוחות, אך עשרת מונים חשוב לתרגל מענה להפתעות ולמצבים הלא צפויים שמזמנת הלחימה בעיר ללוחמים בכל הרמות – הצוות, המחלקה, הפלוגה והגדוד. שום נוהל קרב – ארוך ומסודר ככל שיהיה – לא יכין את היחידה למשוכות הרבות שיהיו בדרכה בעת הלחימה על עיר גדולה.
- ברמת הפיקוד יש להכשיר רזרבה של מפקדים מתוך הנחה שכמות הנפגעים תהיה רבה. על המפקדים, בכלל זה הזוטרים, להיות בקיאים בתרגולות השונות: תנועה בשטח בנוי קשה; תרגולות ירי; הפעלת קשר בתנאי שיבוש; שת"פ טנקים-חי"ר בכלל, ובשטח בנוי בפרט; החלפת איש צוות שנפגע; ירי בזוויות גבוהות תוך מיצוי היתרון שבחיפוי הדדי; הפעלת טנק גם במקרים שבהם חסר איש צוות; הכרת הסימנים המוסכמים; תנועת לילה ללא אורות; פינוי לפנים של נפגעים, שהוא נושא מורכב ובעייתי, בעיקר לצוות טנק בלחימה.
- יש לאמן את קצין הקשר והקמ"ן להחליף את הקמב"ץ על טנק המג"ד, שכן המג"ד זקוק לעזרה במצבים קיצוניים של לחימה בשטח בנוי. עליו לפקד על לחימת הגדוד, לנהל את אש הטנק שלו, להילחם על חייו כמו כל החיילים, לטפל ברשתות הקשר הגדודית, החטיבתית והאוגדתית, לקבל פקודות, להוריד פקודות ולטפל במצוקות הרבות של יחידות המשנה שלו.
- עמידת המפקדים בתא הלחימה כשהם חשופים בצריח מסוכנת וכרוכה בנפגעים, אך חיונית מאין כמוה, בעיקר בשטח בנוי. הדבר אפשר לנו להגיב לאש ההיקפית שנורתה מכיוונים רבים ומזוויות שונות. עמידת המפקד בצריח מעודדת את הלוחמים ההססנים וגורמת לכך שהם יחקו אותו.

• במהלך כל המלחמה הפיקוד והשליטה היו בידי אוגדות השריון. כל הכוחות האחרים – המסייעים והתומכים – שולבו בתוך האוגדות המשוריינות. אלה צריכים אפוא להיות חלק אינטגרלי מן האוגדות המשוריינות, וזאת בלי לפגוע בתפקידם התורתי והמקצועי של הקשנ"ר, הקחצ"ר, הקהנ"ר, הקתמ"ר ודומיהם.

סיכום הרמטכ"ל רב־אלוף מרדכי (מוטה) גור:

היינו צריכים את מלחמת יום הכיפורים, על כל הרע שבה, כדי שהמפקדים ישובו, ינתחו וילמדו את הטוב ואת הפחות טוב שהיו בה.

ביקשתי לנהל בעצמי את ניתוח הקרב על העיר סואץ משום שמאז המלחמה הלכו כל מיני רכילויות, שמועות חסרות טעם ובסיס, השמצות וסיפורים בדויים ולא מבוססים, שרחוקים מהאמת ונגועים באי דיוקים רבים.

הקרב על העיר סואץ שנוי במחלוקת בכל הנוגע לתכנונו, למטרתו ולאופן ביצועו. קיימות זוויות ראייה רבות לגבי נחיצות הקרב בכללו. רבות דובר על נחיצותו, והרבה פחות על הלקחים האמיתיים שיש ללמוד ממנו, והם רבים. הקרב הזה ראוי לניתוח רציני, עמוק ולפרטי פרטיו. סואץ היא עיר גדולה, בנויה צפוף וגבוה, השלישית בגודלה ובחשיבותה במצרים. לחימה בשטח בנוי היא אחד מסוגי הלחימה הקשים ביותר, והיא הופכת לעוד יותר קשה כאשר מדובר בעיר בנויה צפוף וגבוה שמקנה יתרונות עצומים למגן ומאידך גיסא חסרונות רבים מאוד לתוקף. צבאות רבים משתדלים להימנע מלחימה בערים כאשר הדבר אינו הכרחי. הם יעדיפו לכתרן או לעקוף אותן במקום להסתבך בלחימה קשה בהן.

כדי ללמוד נכון את הלקחים מהקרב הקשה הזה החלטתי לנהל היום אישית את הדיון כדי לשמוע מפי המפקדים והלוחמים שהיו שם את ההתרחשויות האמיתיות שקרו בלחימה בעיר, כדי לשמוע מהמפקדים שהשתתפו בלחימה את הנתונים והעובדות ממקור ראשון ובמנותק

מסיפורים ושמועות לא מבוססים, וכן כדי לשמוע את ההתייחסויות של הפורום הבכיר של מפקדי צה"ל. כל אלה כדי ללמוד איך לנהוג בעתיד. הקרב על העיר סואץ היה קרב רציני וחשוב שצריך ללמוד ממנו הרבה. הקרב הזה נכנס לי חזק לראש. אני יודע מניסיון אישי כמה קשה היא הלחימה בשטח בנוי, בעיקר בשטח בנוי של עיר גדולה שבנויה צפוף וגבוה. מאחר שהייתי מעורב בקרבות בשטח בנוי יותר מפעם, אני מייחס לדיון הזה חשיבות ממדרגה ראשונה.

אני יודע מהי לחימה בשטח בנוי וכמה קשה היא: לחמתי בכיבוש ובטיהור, בית אחר בית, בעיר באר שבע במלחמת העצמאות, ולחמתי בכיבוש ירושלים במלחמת ששת הימים. גם התנסיתי בקבלת פקודות מהרמות הממונות שהיו לטעמי ושלא היו לטעמי. שמעתי על הפקודה שירדה מהפקוד לאוגדה: לכבוש את סואץ אם היא רמאללה או באר שבע אך לא לכבוש אם היא סטלינגרד. איזו אמירה זו? מי יודע מה היה בבאר שבע, ברמאללה או בסטלינגרד?

הפקודות שירודות מלמעלה צריכות להיות ברורות וחדות. התנסיתי כמח"ט בכיבוש העיר העתיקה: קיבלתי פקודת התרעה לכיבוש העיר, עמדתי בפני לחץ ההיסטוריה, שהפה שלה היה הרב גורן, שחזר והזכיר לי שההיסטוריה לא תסלח לי אם אעמוד מול שערי חומות ירושלים ולא אכנס אליה כדי לכבוש אותה. זה היה מצב לא פשוט מבחינתי, אך לעת ההיא, הייתה פקודה לא לכבוש, אז לא כבשנו! הבהרתי לרב גורן שפקודות יש למלא. למחרת ירדה פקודה חפוזה כן לכבוש את ירושלים. אז כן כבשנו בנחישות ובדבקות במשימה. לא חשוב מה אתה אישית חושב. את המחשבות יש להשאיר לדיונים שלפני קבלת ההחלטות והפקודות ולסיכומים אחר כך. מרגע שקיבלת פקודה, יש לבצעה בדבקות ובנחישות. לחטיבה ולגדודים הפקודה ירדה ברורה ולא נגועה בהתניות. לדעתי, את הפקודות ברמת החטיבה והגדודים היה צריך לתת באופן ברור וישיר. היה צריך לרכז את המפקדים ולתת להם את הפקודות מפה לאוזן ולא

בקשר. למרות הנסיבות, היה מספיק זמן לזה. לא היה צריך יותר מחצי שעה עד שעה לכך. הגדודים והחטיבות היו צריכים להילחם על העיר עד השגת המשימה בלי התניות ובלי היסוסים. מבחינתם הפקודה הייתה ברורה לגמרי. נשאלת גם השאלה: למה לא היה כאן קרב אוגדתי במקום חטיבתי?

למה בכלל הייתה פקודה לחילוץ מסואץ ולא להשלמת כיבוש על-פי המשימה? גם כאשר נותחה הנקודה של לשון הפקודה על תנאי שירדה מהפקוד הבהרתי שתפיסתי המבצעית היא: אם ניתנה פקודה לכבוש יעד, ובעיקר כדי להספיק להשלים משימה בטרם הפסקת-האש, גם אם זה כרוך בנטילת סיכון, שומה על המפקדים לדבוק במשימת הכיבוש מעל לכול. מבחינת המפקדות הממונות הדבקות במטרה הייתה צריכה להיות שלא להתרכז בכוח שנמצא בצרות, אלא לחשוב על אלטרנטיבה אחרת, פריצה בצירים אחרים אל עורף העיר והמשך לפורט אבראהים. דווקא המצב שנוצר היה צריך להיות תמריץ ממדרגה ראשונה לסיים את המבצע הזה עד סופו. למרות חוסר הזמן והלחץ שהופעל על-ידי הדרגים הגבוהים, היו כמה שעות שלא נוצלו נכון לאותן הכנות מינימליות שנדרשו: תיאום בין כוחות שריון, חי"ר וארטילריה; חשיבה על תוכנית אלטרנטיבית במקרה שהפריצה לעיר ברחוב הראשי תיתקל בקשיים. לכל אלה לא היה צריך ימים של הכנות אלא שעות בודדות שהיו לרשותנו.

תפיסת העיר הראשית שלאורך התעלה הייתה מערערת עוד יותר את הארמיה השלישית, ושוללת ממנה אספקה, מחסה ושאר היתרונות שבה. המצרים שאבו עידוד מיכולת עמידתם האיתנה בהגנה על העיר לפני הפסקת-האש. אין ספק שעם ארמיה שלישית כנועה המצב היה שונה בתכלית לטובתנו. הכישלון בכיבוש סואץ גרם לאיבוד הזדמנות למוטט את המצרים ולהשיג תנאים הרבה יותר טובים לעתיד. הוא השאיר את צה"ל בתנאי פתיחה גרועים במשא-זמתן. התבוסה הייתה כואבת מהסיבה שיחסי הכוחות היו לאין ערוך לטובתנו. במקום זאת, בגלל חוסר נחישות

ודבקות במשימה, גם לאחר יממה של לחימה קשה ורוויית אבדות, עמדנו במבואות העיר במצב פחות טוב ממצבנו לפני הפתיחה.

הניתוח של הקרב על סואץ היה מאוד ענייני, מלמד ויותר מכך פן, פתוח ועם דגש על עובדות ולא על סיפורים ורכילויות. אני מכיר הרבה תחקירים שהיו בהם שקרים וסילופי עובדות. כמו שאמרתי בפתיחת הדיון, הרבה רכילויות הגיעו אליי על הקרב בסואץ, ולא דווקא מחמיאות. לאחרונה, לפני הניתוח היום, ערכתי אישית מספר תחקירים בעניין הזה אצלי במשרד – עם בודדים ובקבוצות קטנות – לרבות עם אריה קרן, מח"ט 500, והמג"דים שלו. והיום אני כאן כדי לנהל אישית את ניתוח הקרב בנוכחות כל המעורבים כי הדבר חשוב מאוד בעיניי.

אנשים רבים – בלי שהיה להם מושג מה היה בקרב בסואץ – קבעו דעה וזאת ללא תחקיר ולימוד העובדות ממקור ראשון, ללא בדיקת הנתונים עם המעורבים בלחימה. קרה גם שחלק מאותם מפקדים הגיעו לדרגות בכירות בצה"ל. אסור לנו להתעלם משגיאות, ואסור לנו לכסות על מחדלים של אף אחד: לא של מפקדים בכירים ולא של מפקדים זוטרים. כשאנו מנתחים קרב אנו צריכים לנתח אותו לכל אורכו ועם המפקדים והאנשים המעורבים. אף שחלק מהפקודות ומהביצועים היו לא בסדר, המפקדים מחטיבה 500, מחטיבה 460 ומפקדים מהאוגדה דיברו כאן בכנות ובפתיחות, ולא ניסו להסתיר עובדות. חשוב לציין זאת.

קרב כזה הוא קרב מסובך, ואפילו מסובך מאוד. לכן אני מתייחס אליו במלוא הרצינות כדי להפיק ממנו לקחים נכונים וללמוד מהם. כיבוש העיר היה צריך להיות קרב אוגדתי ולא חטיבתי. בפועל חטיבה 500 נשאה באחריות על רוב הקרב בסואץ. החטיבה עשתה דברים נכונים וגם שגיאות. אין גנרל שכל החלטותיו נכונות, אך לגנרל טוב גובר מאזן ההחלטות הנכונות על הלא נכונות.

אני מביין את קרן ואת מה שאמר בהקשר ליוסי יפה וברוכי מג"ד חרמ"ש 86. היה לי אותו הדבר פעמיים עם יוסי – במתלה ובירושלים.

בכל פעם ביקש דחייה ועוד דחייה להכנות. אין סוף להכנות! יש נקודה שבה צריך להחליט ולצאת לדרך. אני לא חושב שגדוד 86 היה מסוגל לבצע את המשימות שהוטלו עליו. אבל גם אם הוא לא היה בנוי לטיהור וללחימה בשטח בנוי, הוא היה צריך, בנסיבות שהיו שם, לנסות ולבצע את משימותיו.

פקודת הפיקוד לאוגדה הייתה לא תקינה. אין ואסור שיהיו פקודות על תנאי. אפשר היה לתת פקודה מסודרת. מה זאת האמירה: סטלינגרד לא, רמאללה או באר שבע כן. בבאר שבע לא הייתה פריצה. בבאר שבע נלחמנו מבית לבית. הייתי שם ולחמתי שם.

זה שהיה לחץ של לוח זמנים פוליטי – זה קורה בכל המלחמות. שיעון פוליטי הוא מאיץ טוב ולא רע. אילו כל המלחמה הייתה תחת האיום של השיעון הפוליטי הדברים היו נעשים מהר יותר וטוב יותר. הרי המלחמות נועדו, בסופו של דבר, לשרת מטרות ויעדים פוליטיים.

צה"ל גדל על התפיסה לעשות הרבה ומה שיותר מהר. אם אין זמן להכנות אז גם בלי הכנות. ראש מה"ד צדק לגמרי, שאסור להסיק מכל הנאמר, שבכל פעם שנגיע לפאתי שטח בנוי, יהיה לנו הלוקסוס לעצור ולהיכנס לנוהל קרב סדור ורק לאחר מכן לתקוף. אם יש פקודה אז צריך לבצע אותה. צריך להתייחס ברצינות ללחימה בשטח עירוני, אבל שמזה לא ישתמע שאנחנו נירתע או נחשוש להתמודד עם כיבוש עיר אם הדבר יהיה נחוץ. לפעמים זו תהיה עיירה, ולפעמים עיר גדולה כמו סואץ, ולפעמים עוד יותר גדולה כמו דמשק או עמאן. כהנחת עבודה צריך להתארגן לכך שנצטרך לכבוש עיר. צריך להבדיל בין ההתלבטויות של הרמה המדינית לאלה של הרמה הצבאית.

עלתה כאן – על-ידי שמשי – השאלה על חילוץ הכוח שירו עליו מהעיר. האם אנחנו בצה"ל על תקן של תוקפים או מחלצים? מה פרוש האמירה ששמענו כאן: נתקלת באש חזקה, תתארגן ותיחלץ החוצה מהעיר? האם אנו מחלצי פקקים או תוקפים? תנופת התקפה צריך לשמור! צריך

למנף אותה ולא לשבור אותה! גם אם נתקלת באש, וגם אם יש לך עשרות נפגעים, ממשיכים קדימה ושומרים על תנופת ההתקפה.

ההתלבטות של המפקד במצבי קיצון אם ללכת עד הסוף או לסגת – זה עניין של ערכים אישיים שיש לאותו מפקד שנמצא בשטח. כמג"ד, גם אם נדפק לך הכוח, תמשיך להסתער ותן לאלה שמאחוריך, המח"ט והאוגדנר, שינהלו את יתר הכוחות ויוודאו שהקרב כולו יצליח. הדבר היחידי שצריך לעמוד בפניכם כמפקדים הוא: אם התחלתם מערכה תדאגו שתצאו ממנה מנצחים. אם החלטתם לכבוש תדחפו קדימה את הכוחות עד להשלמת ביצוע המשימה במלואה. אין פשרות עם אי ביצוע המשימה! נחום נהג בסדר. למרות שחמישים אחוז מהגדוד שלו נפגעו, הוא השלים את משימתו במלואה.

אסור היה להוציא את נחום מהעיר, גם לא בסוף היום. עובדה שהוא לחם ונשאר בעיר עד לחשכה עד שנתנו לו פקודה לצאת. על מה שתופסים לא מוותרים. במקום להוציא את הכוחות היה צריך למנף את ההתקפה על-ידי הכנסת שני גדודי הטנקים של שמשי ויצחק, שהיו פנויים לגמרי, וגם לערב את חטיבה 460 שהייתה פנויה ללחימה. זה היה מהלך אפשרי ונכון שבסופו המשימה הייתה מבוצעת במלואה.

מה אפשר או מה אי אפשר לבצע זה בעיני המתבונן – בעיני אותו מפקד שנמצא בשטח ומוביל את הקרב. כל אחד והמושגים שלו על קושי ועל מצב קיצוני, על האפשרי ועל הבלתי אפשרי. למפקד טוב צריך שיהיו הכוח, העוז והנחישות כדי להמשיך את הלחימה למרות ההרוגים. האופציה לסגת, להיחלץ לאחור לא באה בחשבון! היא לא אופציה. מרגע שהמפקד החליט על התקפה או קיבל פקודה לכך עליו להתמיד ולחתור להשלמת המשימה עד סופה.

כל פעם שאנחנו מצליחים, האויב נכשל! כל פעם שאנחנו נכשלים, האויב מנצח! "המשחק" בינינו לבין האויב הוא בכך: מי יחזיק עוד מעט זמן, מי יתמיד בנחישותו ולמי הכוח הנפשי להחזיק טיפה יותר מהצד השני.

יש לקבוע כחוק ברזל שמקרב יוצאים מנצחים. גם אם נכנסנו לברוך, אסור לנו לצאת מזה כמפסידים. תחשבו היטב לפני שנכנסתם, אבל אם נכנסתם אתם חייבים לנצח את הקרב.

היו 40 הרוגים בסואץ. אבל גם אם היו 120 הרוגים, והעיר סואץ הייתה בידינו, מצבנו היה שונה לטובה בהרבה. כיבוש העיר סואץ היה נותן לסיום המלחמה גוון הרבה יותר טוב מבחינתנו! צבא שלא מגדיר לעצמו את מה שהוא רוצה באופן ברור, לא ידע להתמיד ללכת עד הסוף – עד לניצחון.

הרבה סיפורים ואגדות הלכו על משטרות עיראק-סוידאן, בית ג'וברין ולטרון במלחמת העצמאות. את משטרת עיראק-סוידאן תקפו שבע פעמים וגם את האחרות תקפו כמה פעמים. אני אומר לכם שהייתה מספיקה התקפה אחת על כל יעד מאלה אם רק היו עושים זאת בנחישות ובדבקות במשימה.

אני קובע שחטיבה 500 נכנסה לעיר סואץ כמו שחטיבה 202 נכנסה למתלה (ב'1967). ההנחה הייתה שזה ילך קל, ועלפי זה נקבעה הטקטיקה. נכון, צריך להיות זהיר, אבל אם החלטת לתקוף אתה חייב לנצח. גם אם טעית בהערכה, וזה קורה, תמשיך עד השלמת המשימה שלך!

לחימה בשטח בנוי היא לחימה אכזרית וקשה. אין משוואות מוחלטות של כמות ההרוגים מול ההצלחות. האם קרב בשטח בנוי צפוף וגבוה ניתן להשוואה לקרבות בשטחים פתוחים? בשום אופן לא! אין להשוות לחימה בעיר בגודל של סואץ לכיבוש מוצב או לקרבות רדיפה שבהם יש מרחבים ושדות ראייה פתוחים.

בלחימה בעיר שדה הראייה קצר מאוד. קשה מאוד ללוחמים לאתר את מקורות הירי. היכולת שלהם לעקוב אחרי חיילי האויב היורים עליהם שואפת לאפס. אני אומר זאת מניסיוני האישי בירושלים. לוחמי האויב מופיעים כהבזק, מטילים רימון, יורים צרורות ונעלמים. וזה שב וחוזר על עצמו. אין ויכוח על זה שנחום ואנשיו, יוסי ואנשיו הם לוחמים מעולים.

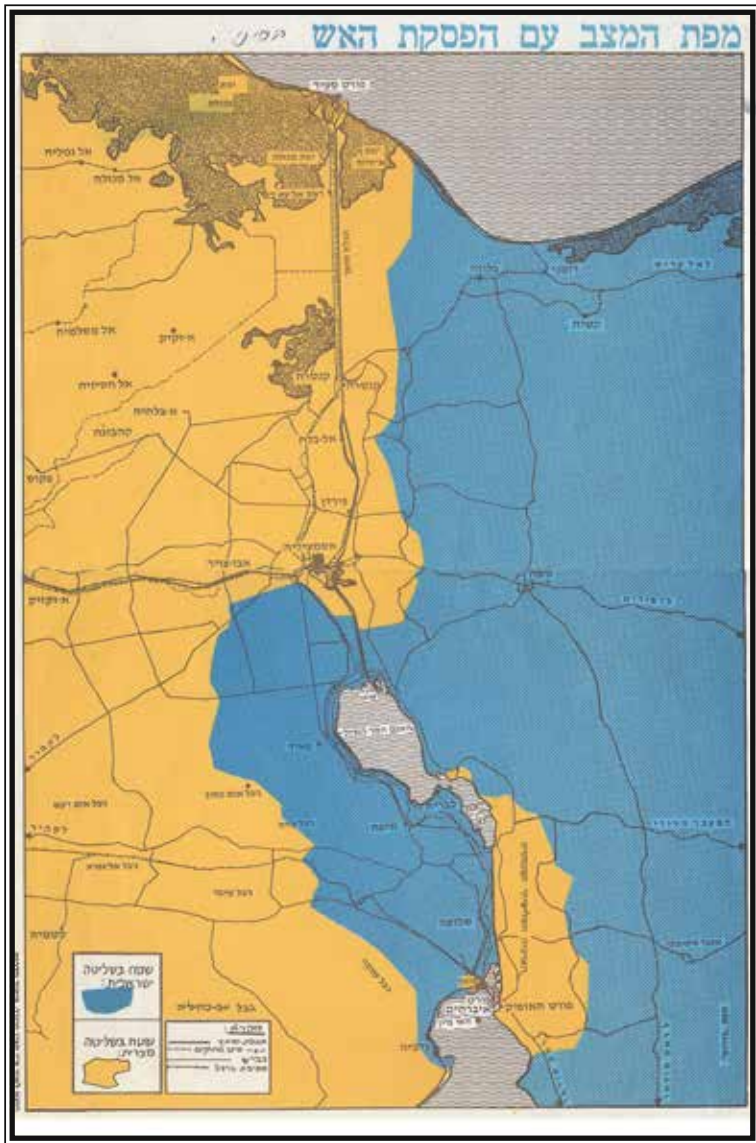
אני מסכים עם ראש מה"ד שאם היו אומרים בפרוש ל־460 לא לפתח תנופה בציר החוף לכיוון פורט אברהים, אז הוא לא היה צריך לפעול. לפקודות נשמעים! אבל אם לא אמרו לו דבר כזה, אז היה צריך ליזום ולפעול. אחת הבעיות של מפקדים בכירים כמוכם, וגם של הפחות בכירים מכם, היא שבכל פעם עליכם לשקול ולהעריך את מצבכם בהתאם לפקודות שקיבלתם או בניגוד להן.

הכול בהתאם למצב הקרב שבו אתם נמצאים אישית ושאותו אתם מכירים הכי טוב מכולם. גבולות גזרה הם לא דבר קדוש. אפשר להזיז ולתאם מחדש. הם בסך־הכול אמצעי עזר ולא יותר. הפירוש שלהם הוא שמכאן ואילך צריך לתאם את התנועות עם היחידות הסמוכות. אין פירוש הדבר להימנע מלבצע מהלכים שנראים לכם. אם אי אפשר היה להגיע לנחום בציר המרכזי אפשר היה לנצל את כביש החוף הפתוח להשלמת ההתקפה על היעד הסופי – פורט אברהים.

לסיכום – על כולנו לזכור שלחימה בשטח בנוי ככלל, ובמרכז עירוני כמו של העיר סואץ בפרט, היא לחימה קשה ואכזרית. בלי נכונות להקרבה, בלי תעוזה ונחישות לצד דבקות במטרה הדבר יהיה בלתי אפשרי וכתוך בהרבה אבדות. לכיבוש העיר הייתה משמעות מיוחדת וחשובה. אם בסוף המלחמה העיר סואץ הייתה בידינו, הדבר היה מעמיד אותנו בפוזיציה אחרת בעיני עצמנו, מול המצרים ובעיני העולם. אפשר היה וצריך היה לכבוש את העיר סואץ. בנוסף לכל מה שנאמר – הייתה בכך גם סמליות רבה.

טנק 433 בסואץ שהפך לאנדרטה

מפת המצב עם הפסקת האש

אחרית דבר

הסיפור של גדוד 433 עיקרו תיאור המאורעות, וביצועי לוחמיו ותומכי הלחימה במהלך הקרבות הרבים והקשים של המלחמה. הוא מתאר את לחימת הגדוד מנקודת מבט של לוחמיו על מסכת האירועים שהתרחשו. תקוה אני שהספר יצליח להמחיש למשפחות השכולות את אשר נתבענו לעשות במלחמה זו ואת אשר עשינו ושילמנו כדי לבלום, להדוף ולהכות את האויב שקרא תגר עלינו.

הגדוד לחם ברצף במשך המלחמה ועד הקרב האחרון שבה: בקרבות הבלימה והגנה, בתקיפה, בקרבות שריון בשריון, בהתקדמות ורדיפה ובלחימה בשטח בנוי – צפוף וגבוה. הוא גמא יותר מ-1000 ק"מ, תוך לחימה אינטנסיבית ותובענית, בצירי הלחימה, בדיונות המדבר, בשטחים מלאי צמחיה ובשטחים בנויים. הוא גם שילם, על כך, מחיר כבד: 138 נפגעים, בכללם 2 סמג"דים, ששה-עשר מפקדי פלוגות התחלפו, 12 מהם נפגעו. והאובדן הגדול מכל 34 חללים. רבים אחרים, גם אם לא פונו לבתי החולים, נפגעו כנפשם ונושאים צלקות ומראות שמלווים אותם יום יום וילוו אותם עד יומם האחרון.

לוחמיו, מעטם ותיקים ורובם צעירים שזו להם המלחמה הראשונה, לא עטו דמות של גיבורים, לא נראו כגיבורים, לא דברו כגיבורים. כנפשם השקטה והצנועה היו גיבורים של ממש. בעתות מצוקה, ייחלו למעט מזל, אך הפגינו ידע מקצועי, תושייה, תחבולה ואומץ לב ומעל לכל דבקות, חסרת-פשרות, במשימה. עוצמתם בלטה במיוחד בקרב הקשה והמר

בתוך העיר סואץ וגם לאחריו: למרות המכה האנושה 'ארזו' את עצמם והיו מוכנים להמשך הפעילות המבצעית.

המלחמה טלטלה את כולנו, היא הפכה לאירוע מכונן בחיינו. היא גבתה קורבנות רבים ונמשכה זמן רב מדי. פגעה בהרבה לוחמים. רבים נהרגו והרבה יותר נפצעו בגופם ובנפשם. המוות הבלתי-צפוי במלחמות הוא בלתי נתפס. ממחיש לך שהגיהינום אינו המקום שנלך אליו אחרי שניהרג אלא הוא כאן ועכשיו. מדהים כמה מחשבות עוברות לך בראש בשניות שאתה חש שכנראה גם סופך קרב.

כל הכלים נפגעו, ברמה זו או אחרת, חלקם מספר פעמים. חלקם הושמדו כליל עד שלא ניתן היה להחזירם לכשרות. רבים תוקנו, והוחזרו ללחימה על ידי אנשי החימוש המיומנים שלנו, שעשו לילות כימים ועמלו ללא לאות כדי שכל טנק, נגמ"ש, זחל"מ וכלי לחימה יחזרו לשמש את הדרג הלוחם. כמוהם גם אנשי הרפואה המופלאים שלנו, אנשי הקשר המקצוענים, אנשי הסיוור והמודיעין שיצרו מודיעין יש מאין וחיילי פלוגת מפקדה שתרומתם למאמץ הגדוד יקרה מפז.

תרומתם של מפקדי הפלוגות הייתה עצומה אך לא פחות מכך תרמו הזוטרים יותר. חובה עלי לציין את אומץ לבם, נחישותם ותעוזתם של מפקדי המחלקות, מפקדי הטנקים, הנגמ"שים, והזחל"מים ושל הלוחמים מן השורה, אלה שיצאו מאלמוניותם ועשו מעשי מופת והצילו חיים. חלקם שילמו על כך בחייהם וחלקם שרדו אך לא נשארו אותם אנשים. רבים מאתנו, גם אם לא נפגענו פיזית, נפשית לעולם לא נחזור להיות מה שהיינו.

במלחמה הזו, אבדנו חברים, בני משפחה, מפקדים ופקודים, חברים לנשק שלחמו בעוז וקולגות שהובילו בנחישות את יחידותיהם לקרבות שלא חזרו מהם.

כל אחד וגורלו. כאשר הכוחות אוזלים, לחלקנו המזל הוא המפלט האחרון. מוזר אלו הפתעות מזמן לך שדה הקרב: דווקא אלה שנראו יציבים

ושולטים- במצב נשברים. ואילו אלה שנראו חוששים ומפחדים גילו בקרב יכולת גופנית ונפשית מרשימה ושליטה עצמית עילאית בלחימה. הפחד כמוהו כסם משכר. הוא ידיך הטוב ביותר בעת צרה. הוא שומר אותך עירני, הוא תובע ממך לרצות לשרוד והכל בתנאי שאתה שולט בו. משחרר אותך להכיר בכך שאין צורך לחשוש ממנו וגם לא להתבייש בו. בהכירך בעובדה שהפחד הוא רגש טבעי אצל בני אדם הוא הופך אצלך כדרכן לאומץ לב. כל אדם מגיב באופן שונה לפחד. היכולת לשלוט בפחד שונה מלוחם ללוחם. יש לוחמים שעדים להרג-רב וכלילה נרדמים ברגע שראשם נוגע בכרית ויש לוחמים שהיו עדים למקרה הרג אחד, זמן רב אחרי זה לא מצליחים לישון שינה אחת שלוהה. הפחד והאומץ, שניהם מצויים בנפשותיהם של הלוחמים, אך במידה שונה מאחד לשני. האיזון ביניהם והמידתיות הם הנוסחה המנצחת לשימוש בהם.

המפקד פוחד כחייליו, הוא יודע היטב כי גופו אינו מוגן ומובטח יותר מזה שלהם. דמו זורם בעורקיו כשל אחרון הלוחמים. מעמדו ונטל האחריות הרובץ עליו, החובה והצורך לדבוק במשימה מוליכות אותו קדימה בראש אנשיו אל מול הסכנה למרות היותו מודע למצב הבלתי אנושי שכל כך מנוגד לשכל הישר ויצר הקיום הטבעי של האדם.

אסירי תודה היינו שנשארנו בחיים כשבתוכנו המועקה ותחושת אובדן של חברים-קרובים ובני משפחה שדמויותיהם יישארו חרוטים על לוח לבנו. למרות סלידתנו מפחד למדנו כי הוא עשוי לחשל אותנו ולהשפיע על נחישותנו. יצאנו מהמלחמה אנשים אחרים: יותר ביקורתיים, פחות תמימים, יותר ספקנים, קטני אמונה באחרים ובעיקר במנהיגים, יותר מאוכזבים ומרירים אך גם יותר טהורים.

הבנו טוב יותר מה פרוש המילה אחריות ומה משמעותה של מחויבות לחבר לנשק. למדנו שהמלחמה היא הדבר הנורא והדרמטי ביותר אך גם המרגש והמרשים ביותר. היא מעמידה אותנו במצבי קיצון, ממלאה אותנו בחרדה ופחד ומביאה אותנו אל פי התהום של קריסה ואובדן שבצידם

ההזדמנות להבליט תכונות נפלאות כמו גבורה, נחישות, הקרבה עצמית וחירוף נפש להצלת הזולת.

אנו כבר לא דומים לאותה קבוצת אנשים עצמה שעמדה ליד הקברים, בהם טמונים זיכרונות המלחמה, טמונה שמחת הניצחון, טמון כאב המפולת ועצב האובדן. בימי הזיכרון הראשונים, מלפני עשרות שנים היינו אחרים. התבגרנו הרבה, אולי הרבה מדי, אך עדיין זוכרים. עם הגיל, הזיכרון הופך לקשה ונוקב יותר.

חיבוטי נפש, שאלות מהות עם מראות וזיכרונות שלא שוככים. חלקנו הגיע הביתה אבל נשאר שם.

בכל יום הזיכרון, נשמעים אותם קולות נוראים, קול המון שממרר בבכי, אימהות ואבות שכולים עומדים דומם ליד הקברים לצידם של הורים שכולים טריים, כמעט ללא הגה, תוהים ועדיין אינם מאמינים. אם שכולה מאתמול מנסה לנחם את רעותה מהיום. אב חרוש כאב מזה שנים, מנסה לתמוך בחברו שהוכה זה עתה.

תא"ל מיל' אריה קרן, מח"ט 500 במלחמת יום הכיפורים: החיפזון לסיים את הלחימה בכוקר ה-24 באוקטובר ולהשלים את כיתור הארמיה השלישית, לאחר שתי הפסקות אש של ה-22 באוקטובר ושל ה-24 בו, הביא להורדת הפקודה מהפקוד לאוגדה: לקחת את סואץ אם אינה סטלינגרד. לסגנון המטפורי של הפקודה נחשפתי ימים מאוחר יותר, בעת סיכומי הקרבות.

ללא שום מודיעין ואמצעי מודיעין, מלבד מפות 1:100.000 ומעט של 1:50.000, ללא זמן לציוותי כוחות ותאום ביניהם. תחת לחץ זמן נוראי מהרמות הממונות וכאמור לאחר שתי הפסקות אש הורתי לנחום להוביל את ההתקפה על העיר, כשהוא ואנשיו אחרי 18 ימי לחימה רצופים וקשים שבהם הוא הוביל את רוב קרבות החטיבה עד לפאתי העיר סואץ.

זו הפעם השלישית שאני נלחם בשטח בנוי. בשלוש מלחמות שונות: בשנת 1956 במבצע קדש בעזה, בשנת 1967 במלחמת ששת הימים בקונטרה

והפעם כמפקד חטיבה בעיר סואץ. הקרב בסואץ היה הקרב הנוראי והקשה ביותר במלחמת יום הכיפורים.

משימת גדוד 433 לא הייתה פשוטה אך הכרחית לביצוע המשימה שהטילה האוגדה. הורתי לנחום לפרוץ ראשון אל תוך העיר, דרך רחובה הראשי ציר סרג', אל הקצה המזרחי שלה ולחסום על סוללת המזח כלפי פורט אבראהים ופורט תופיק.

לגדודים 429 ו-430 הורתי בשלב ראשון לחפות על כניסת נחום לעיר, ובשלב שני הורתי לרביץ, מג"ד 429, להיות מוכן בהמשך, לעבור דרך נחום ולפרוץ לפורט אבראהים.

גדוד 433 שהוקם רק שנה לפני המלחמה וכבר בתחילת דרכו נדרש למאמץ מלחמתי שרק מעטים מטובי גדודי השריון התנסו בו. כגדוד הסדיר היחידי של החטיבה, לוחמיו היו מדריכי מאח"ח 500 הסדירים, ומכאן נבעו יכולותיו ואיכותיותו המקצועיות והייחודיות של הגדוד. האמנתי בלב שלם ביכולותיו של נחום שיתגבר על המסוכות וההפתעות שעלול שטח בנוי מורכב, כמו העיר סואץ, להציב בפניו. בתעוזה יוצאת דופן ובאומץ רב לחמו אנשי 433, בהובלתו של נחום, בתוך העיר לכל אורכו של הרחוב הראשי שלה כמו שעשו זאת משך כל ימי הלחימה שקדמו לכך, בקרבות הבלימה הקשים והגורליים, מול פרדאן ואיסמעליה, בחמוטל ובקרב שריון בשריון על שפת אגם המר, בצליחה ובקרבות הרדיפה ממערב לתעלה, תוך השמדת בסיסי טילים וכוחות אויב: טנקים, חי"ר וכוחות קומנדו מצרי, עד לציר סואץ-קהיר.

סיפורי הלוחמים והמפקדים ששמעתי ממקור ראשון, מרתקים ומגנישים את השומע למצבי הלחימה הבלתי נתפסים שחוו נחום ואנשיו במהלך הלחימה המתישה במשך יום שלם בגיהינום של העיר סואץ. למרות המכה האנושה שחטף הגדוד במרכזה של העיר, למרות שמחצית מלוחמיו נפגעו וכל שדרת הפיקוד שלו חוסלה, ולמרות שירו עליו ללא הפסקה, מכל סמטה, בנין, דלת וחלון, המשיך נחום לחתור למילוי המשימה עד להשלמתה. למרות הנפגעים הרבים, למרות אובדן השליטה והשיבושים ברשת הקשר, הצליח לשמור על רצף הלחימה עד לקצה המזרחי של העיר ולהתייצב בכיכר

המשולש ולחסום על סוללת המזח כלפי פורט אברהים ופורט תופיק. כל זאת תוך שמירת רצף שדרת הגדוד לרבות הכלים הפגועים ופינוי-לפנים של כל הנפגעים: ההרוגים והפצועים הרבים שבתוך הכלים. הלחימה שנמשכה יום שלם, מהבוקר עם הכניסה לעיר ועד החשכה ביציאה ממנה, תבעה כוחות פיזיים ונפשיים אדירים.

לחימת גדוד שריון לבדו בשטח בנוי צפוף וגבוה כמו זה של סואץ היא ייחודית במלחמות צה"ל. על כן ראוי וחובה שקרב זה יילמד בבתי הספר הצהליים.

עסקתי רבות בהדרכה ובכתיבת תורות לחימה ואני יודע מה היא חשיבות הפקת הלקחים מקרב זה. מוקדם יותר מאשר מאוחר צה"ל יידרש ללחימה בשטח בנוי בגזרה הדרומית ו/או הצפונית.

אלוף מיל' לפידות יעקב, מג"ד 196 בחטיבה 460 של האוגדה: ביום ה-24 באוקטובר, ביחד עם החטיבה, סגרנו על העיר סואץ מדרום. על חטיבה 500 הוטלה המשימה להשתלט על העיר עצמה. גדוד 433 שלה, עליו פיקד נחום, קיבל משימה לפרוץ ראשון אל תוך העיר דרך הרחוב הראשי שלה, ציר סרג', כשהוא אחרי שמונה עשרה ימי לחימה רצופים וקשים. בגלל הנסיבות באותו יום והלחץ מהפיקוד להשתלט על העיר בטרם יגיעו לאזור כוחות או"ם, לא בוצע נוהל קרב ולא נעשו שום הכנות טרם הפריצה לעיר.

משך כל יום הלחימה בעיר האזנתי לרשת הקשר של גדוד 433 ושמעתי את הפקודות של נחום בלחימה הנוראית בתוך העיר סואץ. לא היה קשה להבין שהשמים נפלו עליו כמג"ד. מחצית הגדוד שלו נפגעה, שדרת הפיקוד שלו חוסלה והלחימה במרכזה של העיר הפכה לגיהנום. רק מי שעקב אחר הקרב, יכול היה לחוש במעט ממה שעבר עליו כמפקד גדוד טנקים, במרכזה של עיר בנויה גבוה וצפוף, במשך יום שלם של לחימה, כאשר יורים עליו ועל אנשיו ללא הפסקה, מכל סמטה, בנין, דלת וחלון.

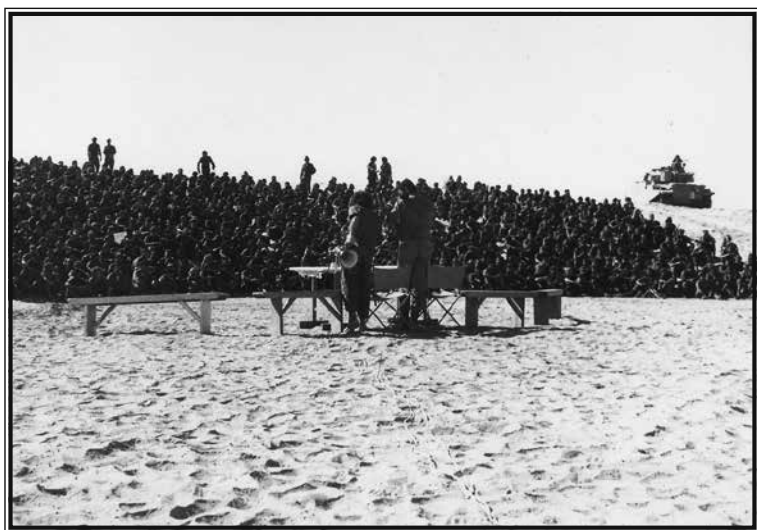
כמה תעצומות נפש נדרשים ממפקד שחטף מכה כה אנושה כשהגדוד שלו שסוע ופרוס לאורכו של הרחוב הראשי ושדרת הפיקוד שלו כולה

פגועה ושותת דם. עם כמה בעיות עליו להתמודד: השתלטות על רשת הקשר, ניהול הלחימה מול אש התופת של האויב שנורית לעברו מכל עבר וממטרים ספורים, מינוי מפקדים במקום אלו שנפגעו, ארגון פינוי-לפנים של הפצועים וההרוגים, עוד ועוד. אלו כוחות הוא צריך כדי לאסוף את שבריו ולהמשיך לחתור למילוי המשימה, אל צידה המזרחי של העיר ולהתייצב אל מול פורט אבראהים. למרות המצב הקיצון והבלתי נתפס שהיה מצוי בו, המשיך נחום בנחישות ובאומץ רב לחתור למילוי המשימה עד להשלמתה. עובדה זו צוינה גם בכל סיכומי הקרבות לרבות על ידי הרמטכ"ל ואלופי צה"ל.

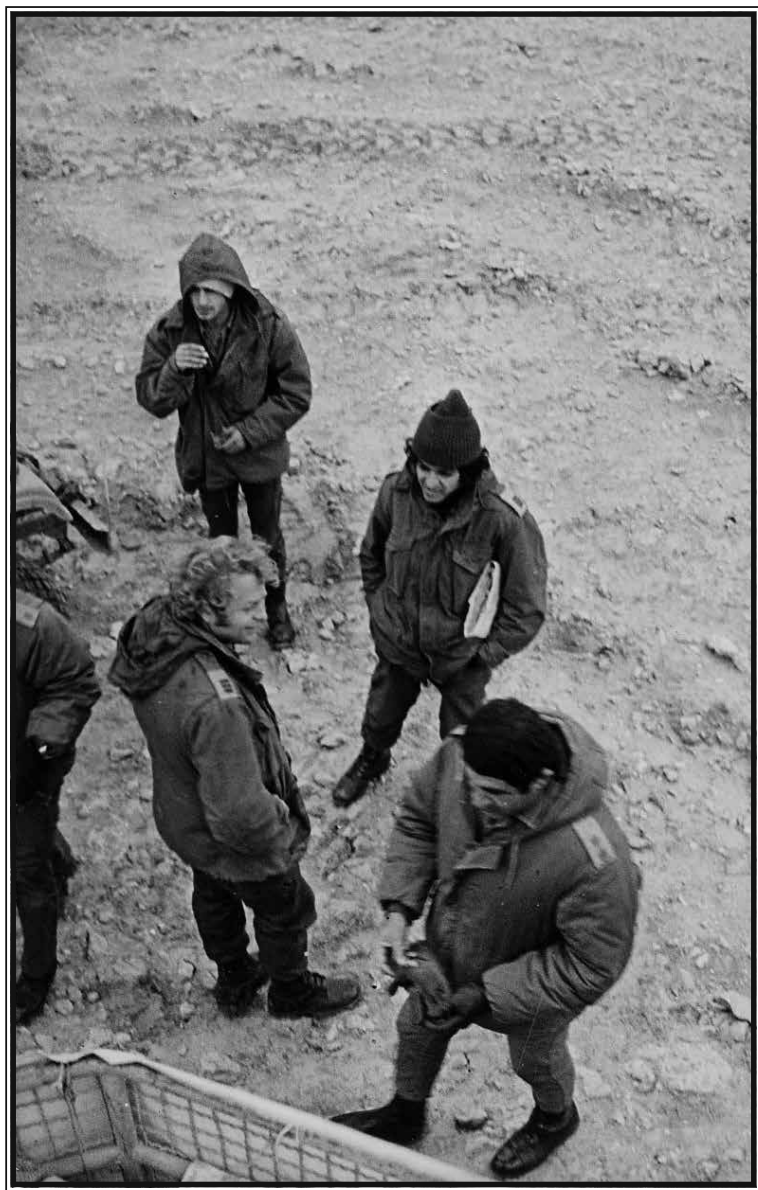
כמפקד המכללה לביטחון לאומי בעבר עסקתי לא מעט בתורות הלחימה; לרבות לחימה בשטח בנוי. ממליץ בכל לב שסיפור לחימת גדוד 433 בשטח בנוי צפוף וגבוה כמו העיר סואץ שילמד בכל בית ספר צבאי כדי להפיק ממנו את הלקחים וליישמם להמשך. זה היה קרב יחיד, ייחודי וקשה במיוחד שמלמד, בין השאר, הרבה על יוזמה, תושייה ודבקות במשימה במצבי קיצון. כיבוש עיר, היא צורת לחימה מהקשות והמורכבות ביותר בכלל ולגדוד שריון בפרט. מעט מאוד, אם בכלל, יצא לצה"ל להילחם בשטח בנוי צפוף וגבוה כמו העיר סואץ. בימים אלו יותר מאי פעם, אנו צפויים להידרש ללחימה בשטח בנוי, בגזרות הדרומית והצפונית גם יחד.

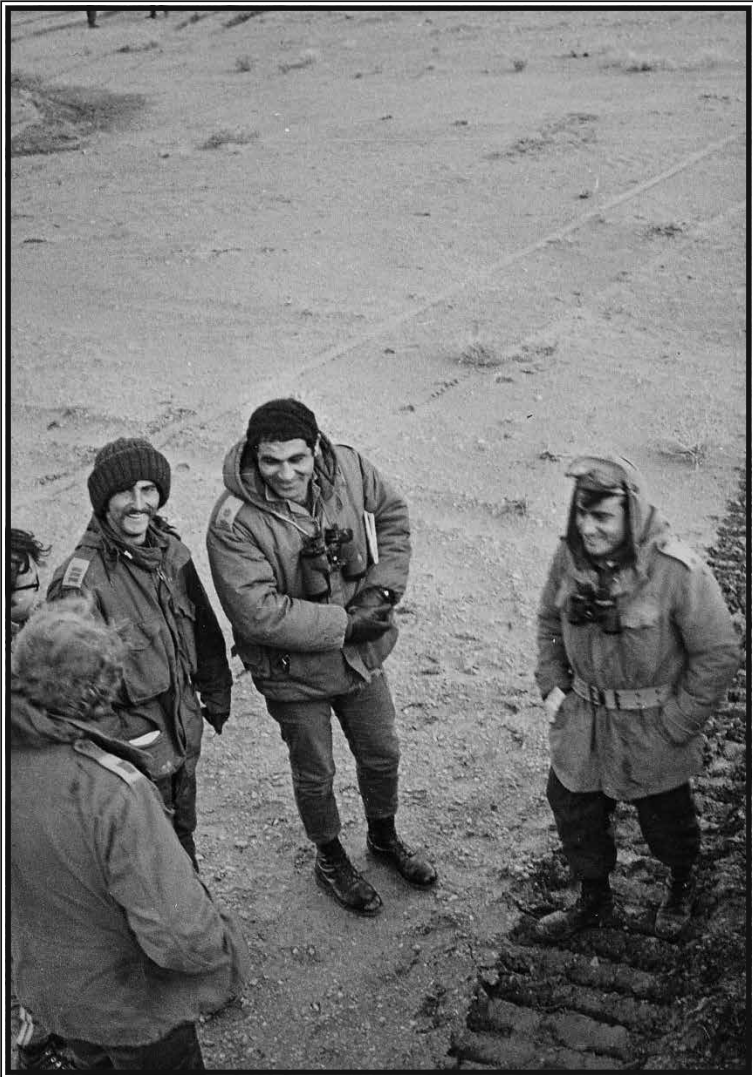
הגדוד מתכנס לשיחת המג"ד

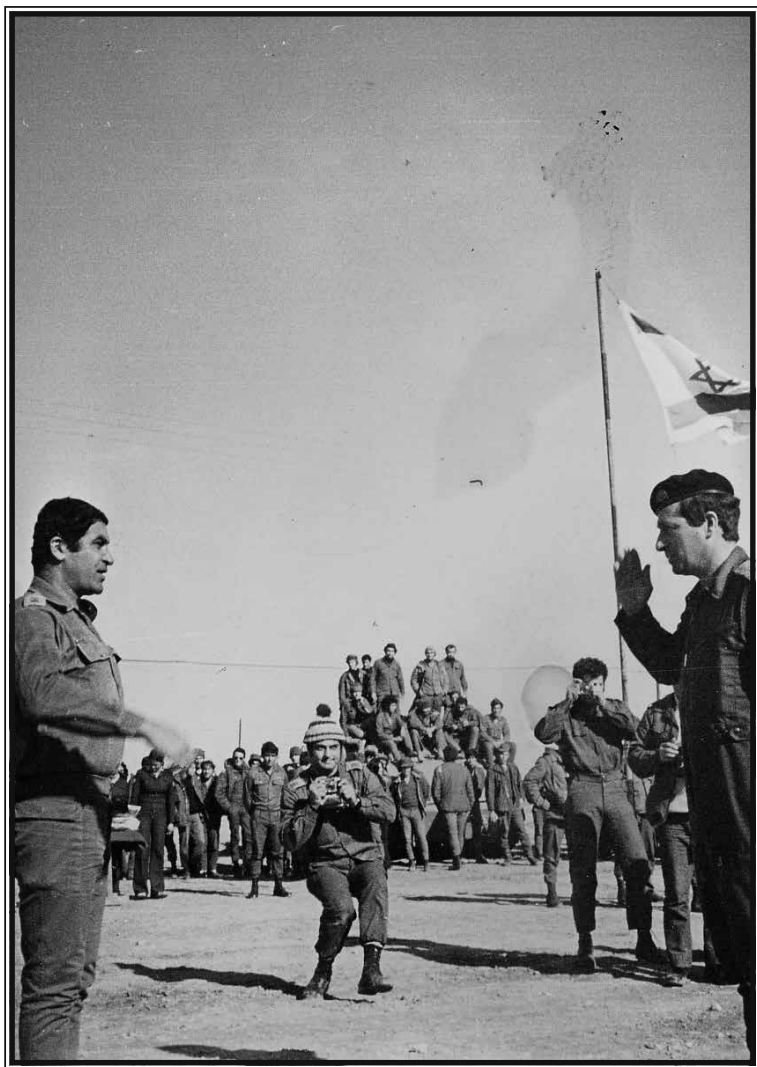
שיחת המג"ד עם לוחמי הגדוד הוותיקים והחדשים

באימונים ובתרגילים: ממזרח לתעלה על ציר צאלה

המג"ד והמפקדים ביום תרגיל ממזרח לתעלה

מפקד האוגדה ונחום בסיום קורס הסבת קצינים

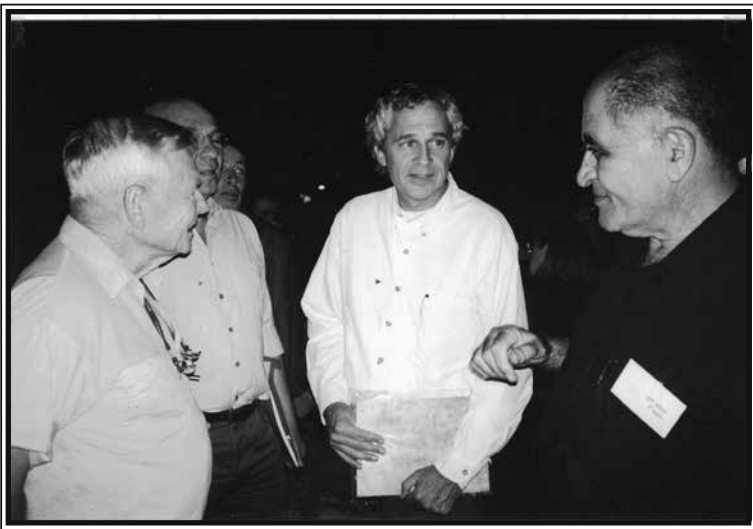

מטה ומפקדים גדוד 433

כנס לוחמי גדוד 433 בלטרון, 2003

שלמי תודה

חבריי הטובים והיקרים, רובם לוחמי 433, סייעו בכתיבתו של ספר זה. תודתי נתונה להם. תודה מיוחדת לצוות המצומצם שסייע לי להפיק את הספר ולהשיק אותו למרות השפעות ומגבלות הקורונה, באופן מכובד עבור משפחות חללי הגדוד, לוחמיו ומפקדיו. תודה מיוחדת למפקדים ולמטה, ללוחמים ולמתנדבים שנרתמו במסירות רבה לכל נושא שנדרש. אני מבקש למסור תודה גדולה למפקד המכללות הצבאיות, אלוף אמיר ברעם ולצוות הוצאת "מערכות" – בית התוכן המקצועי של צה"ל לצבא ולביטחון לאומי – ד"ר אמיר גילת, עדי לרנר ואביטל רגב־שושני – שראו בכתיבת סיפור הלחימה של גדוד 433 נושא חשוב ללמידה ולמורשת צה"ל. הם עודדו, כיוונו וסייעו רבות בעריכת הספר הפקתו והשקתו.

אך טבעי הוא שהספר אינו מקיף את כל האירועים שהתרחשו במלחמה, ואינו נוגע בכל האנשים שלקחו חלק בלחימה הקשה, הארוכה והמורכבת הזאת, שהייתה בבחינת מאבק לחיים ולמוות. ואולם, אין בכך כדי לגרוע מאומה מתרומתם של כל תומכי הלחימה, צוותי הטנקים, לוחמי החרמ"ש ולוחמי הסיור במאמץ הלחימה הקשה והתובענית. רבים הם סיפורי הגבורה וחירוף הנפש. את חלקם הכרנו ואת האחרים פחות. אני מבקש להביע סליחה מכל אותם הלוחמים והמפקדים, שהיו שם ותרמו את מיטבם אך סיפוריהם לא הגיעו לאוזנינו ועל כן לא הוזכרו בספר, או שהספר לא התמקד מספיק בתיאורי חוויותיהם בלחימה הקשה והארוכה.

תודה גם לשליש הגדודי סרן מנחם בן־צבי וצוות השלישות שלו ולסרן גיל־עד (גילי) חריש, שצורף לגדוד עם סיום הלחימה. עליהם הטלתי את

המשימה הקשה והחשובה של ריכוז הנתונים, אימות נסיבות האירועים והקשר עם המשפחות השכולות בעת שהגדוד עסק בפעילות מבצעית ובאימונים בסיני. המשימה הזאת קשה וחשובה בעיני לא פחות מאשר הסתערות מול אש האויב. בגדוד כמו שלנו, שבו היו נפגעים רבים ושמצבת אנשיו השתנתה תכופות במהלך המלחמה, המשימה הייתה קשה במיוחד. בגדוד היו לוחמים אורגניים, והיו רבים שהגיעו מחו"ל ומיחידות אחרות שחברו אלינו תוך כדי הלחימה במקום אלה שנשחקו, נפצעו ונהרגו. הרישומים והנתונים מהפלוגות ומהשלישות על נסיבות הנפילה של החללים לא תמיד היו מושלמים, והדבר לא הקל על המלאכה. ביקשתי מהם למסור למשפחות את השתתפות לוחמי הגדוד ומפקדיו באבלן ולספר להם את כל מה שהיה ידוע לנו באותה עת. הנחיתי אותם להשיב למשפחות שיעלו שאלות נוספות, כי אלה ייבדקו ויימסר להם מידע משלים ככל שיושג. ביקשתי לא לתת נתונים לא בדוקים ולא מדויקים. התפללתי שנציגי הגדוד ימצאו בעצמם את תעצומות הנפש הדרושות לכך. תודה לכל אלה שאתרו וביקרו את לוחמי הגדוד שנפצעו. עליהם ניתן להוסיף את חיילות הגדוד: פנינה גוטמן, אביבה (ויז) סבן ורחל סורוקה. וכן את רעייתי שרי, שהייתה אז אמא לתינוק בן 9 חודשים ולילד בן 7. הם עברו מבית חולים למשנהו, בין מרכזי שיקום לבתי ההחלמה כדי לאתר את פצועי הגדוד על־פי הנתונים הבסיסיים הראשוניים והמועטים שהיו בידיהם: נתוניו הצבאיים האישיים של הנפגע, מתי נפגע ולאן פונה בפינוי הראשון. יותר מזה לא ידענו. רוב הפצועים עברו כמה תחנות בדרך לבית החולים שבו אושפזו. משם הועברו לבתי החלמה עד שחזרו לעצמם. זו הייתה משימה לא פשוטה שנמשכה זמן רב, היא נעשתה ברגישות ובנחישות. תודתי ותודת חבריי מ־433 נתונה לכולכם.

לזכרם ולכבודם - חללי גדוד 433

סמל בראל מאיר-יעקב
בינקוס

סמן זכאי ראובן

סמל טרבלסי אברהם אבי

סמל גריית אליהו

סמל רזנסקי דניאל דני

סמל רזנסקי חיים-חיים

סמל שורץ שני מרדכי

סמל מנדוס נד

רביט אבי יוחנן

רביט דביר עמיש עמי

סמן אבידר יובל

רביט לוי מאוריץ-גבריאל

סמל גל יורם

רביט שול רחמים

סמל שילי המבורגר ירון
(מימין)

סמל בלנקנדר גבריאל

סמן יעקב אביעזר בוזי
מחמט

סמל קליין דן דני

סמן כתי דוד

סמן גוברר חיים טער

סמל אתגר אהרנברג
יהושע

סמל הרוש אביב יושע

סמל היימן יוסף

רביט חיים יוסף

סמן שלט בדיק יורם

סמל נויסמן ליביא

רביט רזנסקי מאיר

סמל גרייבזר מיכאל

רביט גבאי מנשה

סמל אלטון עדי שמעון

סמן יונקרר רון ירון

סמל הרשן שלמה

סמל ריכטר שמעון (נאגל)

סמל אסקר שמעון

רשימת מפות ותמונות

1. המג"ד משוחח עם לוחמי גדוד 433 30
2. גדוד 433 בריצה לחזית על כריסטן 34
3. בימי הבלימה: קבוצת פקודות בחמ"ל (המג"ד וקצין החימוש) 35
4. הפסקת קפה על הג'יפ 35
5. פקודות ותדריכים: מג"ד וסמג"ד 42
6. פלוגת צנטוריונים הראשונה של רס"ן שמואל גונן (גורודיש) 45
7. גדוד 433 בהתקפת הנגד, 8 באוקטובר 1973 47
8. ניתוק מגע והיחלצות לעזרת התקיפה ב"חמוטל" 56
9. מפקד האוגדה, אלוף ברן מתדרך את הדרג המדיני 62
10. גדוד 433 בבלימה בגזרת איסמעיליה 65
11. גדוד 433 בבלימה בגזרת פרדאן 71
12. הגדוד בהמשך הלחימה בגזרת פרדאן 77
13. הגדוד בתנועה לקרב שריון בשריון 80
14. המג"ד בחמ"ל הגדודי: קבוצת פקודות 87
15. תקלות לא חסרות, אך ממשיכים 87
16. מחלקת החימוש הגדודית בפעולה 88
17. הגדוד בקרבות תנועה 88
18. המג"ד בתצפית על זירת הלחימה 90
19. קרב שריון בשריון 91
20. משמידים ומתקדמים 92
21. נתיב הקרבות - גדוד 433 במלחמת יום הכיפורים 93

22. גדוד 433 צלח את תעלת סואץ 103
23. הגדוד לוחם ממערב לתעלת סואץ, באפריקה 105
24. אמצעי צליחה: הדוברות 105
25. אמצעי צליחה: גשר הגלילים 105
26. הגדוד בכיבוש בסיסי הטילים ובתנועה דרומה 113
27. הלחימה בעורף הארמיה השלישית 115
28. שמירה על רצף הלחימה 118
29. ממשכים בהתקדמות וברדיפה 121
30. טנק אויב פגוע 128
31. פגיעה טובה 128
32. גדוד 433 בהמשך התקדמות ורדיפה 134
33. הגדוד על בסיס טילים 134
34. ממשכים בלחימה: בבסיסי טילים ובכוחות אויב 135
35. רמי עם שארית כוח הקומנדו שחוסל בג'ניפה 135
36. רמי ועודי מרכזים את אלה ששרדו מכוח הקומנדו 136
37. צבירת הכוחות סביב העיר סואץ 147
38. המשך כיתור הארמיה השלישית ממערב לסואץ 148
39. הגדוד בתנועה בשדרה דרומה לעבר כביש סואץ-קהיר 148
40. המשך השמדת הכוחות בדרך לציר סואץ-קהיר 153
41. אחוות לוחמים ושבוים 153
42. כוחות האוגדה במרחב העיר סואץ, 24 באוקטובר 157
43. העיר סואץ 163
44. המערכה על העיר סואץ 164
45. הלחימה ברחובה הראשי של סואץ 179
46. הלחימה בעיר סואץ 180
47. מיקום הכוחות בעיר 189
48. מגבלות הטנקים בלחימה בעיר 198

49. סואץ בוערת 199
50. פריסת כוחות ופריצה לעיר סואץ 200
51. הלחימה מתעלת המים המתוקים ועד פורט אבראהים 220
52. הלחימה בסואץ, 24 באוקטובר 1973 223
53. בחזרה לעיר סואץ, אוגוסט 1987 223
54. הלחימה בסואץ, 24 באוקטובר 1973 224
55. בחזרה לעיר סואץ, אוגוסט 1987 224
56. צומת המשולש 226
57. טנק המג"ד והכוח הקדמי של מנש בצומת המשולש 239
58. הלחימה בכיכר העיר 239
59. צומת המשולש, אוגוסט 1987 240
60. העיר סואץ, אוגוסט 1987 240
61. השוק בסואץ, אוגוסט 1987 241
62. על סוללת המזח לפורט אבראהים, אוגוסט 1987 245
63. אנשי הסירות על המזח לפורט אבראהים, אוגוסט 1987 245
64. פורט אבראהים, אוגוסט 1987 246
65. מלון RED SEA, פורט אבראהים, אוגוסט 1987 246
66. כאב הנטישה 247
67. בתאג"ד נלחמים על חיי הפצועים 249
68. מנוחת שורדי הקרב בסואץ 250
69. בחזרה לגדה המזרחית של התעלה 273
70. ציר פולחן, צומת המשולש וסוללת המזח לפורט אבראהים 296
71. הלחימה בצומת המשולש 296
72. טנק 433 בסואץ שהפך לאנדרטה 309
73. מפת המצב עם הפסקת האש 310
74. הגדוד מתכנס לשיחת המג"ד 318
75. שיחת המג"ד עם לוחמי הגדוד הוותיקים והחדשים 318

-
76. באימונים ובתרגילים: ממזרח לתעלה על ציר צאלה 319
77. המג"ד והמפקדים ביום תרגיל ממזרח לתעלה 320
78. מפקד האוגדה ונחום בסיום קורס הסבת קצינים 321
79. מטה ומפקדים גדוד 433 322
80. כנס לוחמי גדוד 433 בלטרון, 2003 322
81. לזכרם ולכבודם - חללי גדוד 433 328

נחום זקן

נחום נולד בשנת 1940 בעיירה זאכו שבחבל הרי קורדיסטן שבצפון עירק. בשנת 1951, עלה עם משפחתו לישראל ששהתה במעברת 'קסטל' ואח"כ במעברת 'מקור חיים' בירושלים עד סוף 1955.

בעל 2 תארי B.A בכלכלה ובמדעי המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים ובעל 2 תארי M.A במדעי החברה ובמדע ואומנות הצבא בארה"ב.

במלחמת ששת הימים פיקד על פלוגת טנקים בחטיבה 7 ובמלחמת יוה"כ על גדוד טנקים 433 בחטיבה 500. אחרי המלחמה היה למפקד חטיבת טנקים, סגן מפקד גייסות השריון ורמ"ט פיקוד מרכז, במלחמת שלום הגליל שימש כסגן מפקד גיס 479.

על לחימתו העיקשת במלחמת יוה"כ מקרבות הבלימה ועד לקרב הנוראי בעיר סואץ עוטר בעיטור העוז.

הספר מתעד את לחימת גדוד הטנקים 433 עליו פיקד נחום מתחילת הלחימה ועד לקרב האחרון בה, מביא ממקור ראשון את חוויות המפקד שנקלע למצבים ודילמות בלתי אנושיים.

הגדוד ספג 138 נפגעים, 34 הרוגים, כל שדרת הפיקוד נפגעה, 2 סמגד"ם נפצעו, 16 מפקדי פלוגות התחלפו, מתוכם 12 נפגעו, אך דבר לא עצר את נחישות הגדוד להמשיך ולהילחם עד לקרב האחרון והנוראי ביותר במלחמת יוה"כ, הקרב על העיר סואץ. למרות המכה האנושה שפגעה במחצית מלוחמי הגדוד, המשיכו נחום ואנשיו לחתור קדימה עד להשלמת המשימה במלואה.

מתוך ההקדמה של רב-אלוף (מיל') אהוד ברק, לשעבר, רמטכ"ל, ראש הממשלה ושר הביטחון: "ספר עמוק ומבריק, מרתק וסוחף, זורם, קולח ומעורר מחשבה. מצליח להנגיש ולהאניש תופעות לא אנושיות של מלחמה והרג, תעוזה והקרבה, נחישות ודבקות במשימה. הספר עשיר בעדויות של לוחמים, המתארות את המצבים הבלתי נתפסים שחוו בגופם ובנפשם... נחום ולוחמי 433 ראויים שיהיו לנו לדוגמה ולמופת על עוז הרוח והאומץ, היוזמה והתושייה, תעצומות נפש וההקרבה, שיקול הדעת ועוצמת אדם נפלאה שגילו לאורך כל המלחמה".

מערכות

בית התוכן המקצועי של צה"ל
לצבא ולביטחון לאומי

